

Sakari Ahola, Rita Asplund ja Pekka Vanhala

Opiskelijavalinnat ja korkeakouluopintojen nopeuttaminen

Maaliskuu 2018

Valtioneuvoston selvitys-
ja tutkimustoiminnan
julkaisusarja 25/2018

KUVAILULEHTI

Julkaisija ja julkaisuaika	Valtioneuvoston kanslia, 26.3.2018		
Tekijät	Sakari Ahola, Rita Asplund ja Pekka Vanhala		
Julkaisun nimi	Opiskelijavalinnat ja korkeakouluopintojen nopeuttaminen		
Julkaisusarjan nimi ja numero	Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 25/2015		
Asiasanat	Korkeakoulut, opiskelijavalinnat, valmennuskurssit		
Julkaisun osat/ muut tuotetut versiot			
Julkaisuaika	26.3.2018	Sivuja 128	Kieli suomi

Tiivistelmä

Selvityksessä tarkastellaan korkeakoulujen opiskelijavalintojen kehittämiseksi asetettujen tavoitteiden toteutumista. Ensimmäisen osan tilast selvityksessä analysoidaan sitä, miten ensikertalaisten asema opiskelijavalinnoissa on kehittynyt ja onko koulutukseen sijoittuminen nopeutunut. Erityiskysymyksinä on tarkasteltu siirtohakujen toimivuutta sekä eri valintatapojen vaikutuksia koulutukseen sijoittumiseen alkuvaiheen opintojen etenemiseen. Selvityksen toista osaa varten tehtiin kyselytutkimus valmennuskursseille osallistumisesta neljälle yliopistojen tieteenalalle hakeutuville (kasvatus-, kauppa-, lääke- ja oikeustiede). Kyselyllä haluttiin selvittää, miten laajaa valintakokeeseen valmistaville kursseille osallistuminen on, ketkä kursseille osallistuvat ja missä määrin valmennuskurssit parantavat koulutuspaikan saamisen todennäköisyyttä.

Tämä julkaisu on toteutettu osana valtioneuvoston vuoden 2016 selvitys- ja tutkimussuunnitelman toimeenpanoa (tietokayttoon.fi).

Julkaisun sisällöstä vastaavat tiedon tuottajat, eikä tekstisisältö välttämättä edusta valtioneuvoston näkemystä.

PRESENTATIONSBLAD

Utgivare & utgivningsdatum	Statsrådets kansli, 26.3.2018		
Författare	Sakari Ahola, Rita Asplund och Pekka Vanhala		
Publikationens namn	Antagningsförfaranden och försnabbade högskolestudier i ljuset av reformpolitiken		
Publikationsseriens namn och nummer	Publikationsserie för statsrådets utrednings- och forskningsverksamhet 25/2015		
Nyckelord	Högskolor, antagningsförfaranden, prepkurser		
Utgivningsdatum	26.3.2018	Sidantal 128	Språk Finska

Sammandrag

I den här rapporten granskas hur väl man lyckats uppnå de mål som ställts i samband med förnyandet av högskolornas antagning av studerande. I den första empiriska studien analyseras hur antagningssituationen utvecklats för förstagångssökande samt om övergången från andra stadiet till högre utbildning blivit snabbare. Dessutom analyseras hur ansökningssystemet för överflyttning fungerar samt hur olika antagningsförfaranden påverkar övergången från andra stadiet till högre utbildning och studietider. För den andra empiriska studien genomfördes en enkät om universitetssökandes deltagande i prepkurser inom totalt fyra studieinriktningar: pedagogik, ekonomi, medicin och juridik. Syftet med enkäten var att utreda hur omfattande sökandes deltagande i prepkurser är, vilka sökande som deltar i kurserna och vilken betydelse kurserna har för de sökandes möjligheter att få en studieplats.

Den här publikation är en del i genomförandet av statsrådets utrednings- och forskningsplan för 2016 (tietokayttoon.fi).

De som producerar informationen ansvarar för innehållet i publikationen. Textinnehållet återspeglar inte nödvändigtvis statsrådets ståndpunkt

DESCRIPTION

Publisher and release date	Prime Minister's Office, 26.3.2018
Authors	Sakari Ahola, Rita Asplund and Pekka Vanhala
Title of publication	Higher education admissions and the policy of shortening transition and study times
Name of series and number of publication	Publications of the Government's analysis, assessment and research activities 25/2015
Keywords	Higher education, student admission, prep courses

Release date	26.3.2018	Pages 128	Language Finnish
---------------------	-----------	------------------	-------------------------

Abstract

This study analyses the objectives set for the reforms of the Finnish higher education admissions system. The first part, based on analysis of statistics and register data, looks at the situation of those seeking their first higher education place and the acceleration of the transition from secondary to higher education. In addition the study evaluates the functioning of transition applications and the effects of the different methods of selection on the outcome of admissions and study times. The second part reports findings from a survey of university applicants in four fields of study: education, economics, medicine and law. The empirical study examines the role and volume of private prep courses in higher education admissions, who participates, and how participation affects the outcomes of admissions.

This publication is part of the implementation of the Government Plan for Analysis, Assessment and Research for 2016 (tietokayttoon.fi).

The content is the responsibility of the producers of the information and does not necessarily represent the view of the Government.

Sisällys

TIIVISTELMÄ.....	6
OSA 1. TILASTOSELVITYS (Sakari Ahola).....	11
1.1 Johdanto	11
1.2 Tilastaselvityksen aineistot	14
1.3 Korkeakoulutukseen hakeutuminen ja hakijasuma	15
1.4 Ensikertalaiset ja nopeuttamistavoite	19
1.5 Hakeutuminen ja pääsy kevään 2016 yhteishaussa	21
1.6 Miten paljon eri valintatavoilla voidaan vaikuttaa?	26
1.7 Miesten ja naisten hakeutuminen ja pääsymahdollisuudet.....	30
1.8 Siirtohaku uutena väylänä.....	34
1.9 Tietoja kevään 2017 yhteishausta – mikä muuttui?	38
1.10 Opintojen eteneminen.....	42
1.11 Yhteenveto ja politiikkajohtopäätökset	53
1.12 Liitekuviot ja taulukot	56
OSA 2. Valmennuskursseille osallistuminen ja opiskelupaikan saanti (Rita Asplund & Pekka Vanhala).....	72
PERUSTELU JA TAUSTA.....	72
2.1 Maksulliset valmennuskurssit koetaan ongelmallisiksi ja eriarvoistaviksi	72
2.2 Korkeakoulutukseen hakeutuville suunnattu kyselymme	72
VALMENNUSKURSSIT – KUKA OSALLISTUU JA MIKSI?	74
2.3 Ketkä osallistuvat valmennuskursseille?	74
2.4 Onko hakija aiemmin osallistunut valmennuskursseille?.....	77
2.5 Miksi valmennuskurssille osallistutaan – ja miksi ei?	78
VALMENNUSKURSSIT JA OPISKELUPAIKAN SAANTI	81
2.6 Valmennuskurssin käymisen sekä hakijan muun taustan merkitys	81
2.7 Valmennuskurssien ominaispiirteet ja opiskelupaikan saanti	87
2.8 Hakijoiden suhtautuminen eräisiin valmennuskursseista ja opiskelijavalinnoista esitettyihin väitteisiin.....	96
2.9 Valmennuskurssit ja opiskelupaikan saanti: päätelmät ja pohdinta	99
Liite 1: liitetaulukot ja –kuviot	104
Liite 2: kyselylomake valmennuskurssille osallistumisesta	122
LÄHTEITÄ JA TAUSTA-AINEISTOJA.....	126

TIIVISTELMÄ

Hankkeen lähtökohdat

Valtioneuvoston hakujulistuksen liitteessä Osaaminen ja koulutus (<http://tietokayttoon.fi/documents/1927382/1935063/Liite+2+Osaaminen+ja+koulutus/>) esitetään keskeiset tietotarpeet. Siinä todetaan, että pääministeri Sipilän hallitusohjelmaan liittyvän kärkihankkeen mukaisesti opetus- ja kulttuuriministeriö on käynnistänyt yhdessä korkeakoulujen kanssa prosessin, jossa korkeakoulut uudistavat valintakoemenettelyjään tavoitteena vähentää tarpeettomia väli vuosia ja aikaistaa korkeakouluopintojen aloitusta. Tarve nopeuttaa siirtymistä toiselta asteelta korkeakouluopintoihin sekä lyhentää opintoaikoja liittyvät ennen kaikkea hallituksen tavoitteisiin pidentää työuria. Korkeakouluopintojen läpäisyn tehostaminen puolestaan on oleellista, mikäli aiotaan saavuttaa korkeakoulutetun väestön osuuden kasvattamiselle asetetut tavoitteet.

Uudistuksen yhteydessä otettiin käyttöön ensimmäistä korkeakoulupaikkaa hakeville tarkoitettua kiintiötä sekä siirtohaku. Tavoitteena on ylioppilastutkinnon parempi hyödyntäminen korkeakoulujen opiskelijavalinnoissa, ja että korkeakouluun sisäänpääsy ei edellyttäisi maksullisen valmennuskurssin käymistä.

Hakujulistuksessa viitataan hallituksen esitykseen 244/2014, jossa opiskelijavalintauudistuksen vaikutusten arvioitiin toteutuvan kolmella tavalla:

1. Kun ensikertalaisille varataan riittävästi paikkoja, heitä myös valitaan enemmän. Siirtymävaiheessa hyöty kohdistuu myös ennen vuotta 2014 paikan vastaanottaneille tutkintoa suorittamattomille.
2. Hakijoiden käyttäytyminen muuttuu, kun paikan vastaanottamisella on vaikutusta hakijan asemaan tulevissa hauissa. Paikkoja ei esimerkiksi otettaisi entiseen tapaan vastaan kouluksista, joissa hakijat eivät aio opiskella tutkintoon asti. Tästä seuraa paikkojen kohdentuminen motivoituneemmille henkilöille. Toisaalta arveltiin, että matalan kysynnän hakukohteissa kaikkia aloituspaikkoja ei ehkä saataisi täytettyä.
3. Opiskelupaikkojen kysyntää voidaan vähentää siirto-opiskelijoiden valintaa lisäämällä, jolloin yhteishaun paikat kohdentuvat kattavammin ensikertalaisille. Siirtohaku vähentäisi turhia opiskeluoikeuksia ja helpottaisi korkeakoulujen opiskelijavalinnan suunnittelua. Lisäksi siirtyminen edesauttaisi valmistumista.

Valmennuskursseihin liittyen pidettiin tarpeellisena selvittää, voidaanko valintatapojen uudistamisella vaikuttaa siihen, että korkeakouluun sisäänpääsy ei edellyttäisi maksullisen valmennuskurssin käymistä. Selvitystä esitettiin erityisesti niille aloille, joilla yleiseen tietoon perustuen näyttäisi valmennuskurssitoiminnalla olevan suuri merkitys korkeakoulujen sisäänpääsyyn.

Näistä lähtökohdista tämän hankkeen tavoitteena oli selvittää

(1) miten korkeakoulutukseen hakeutuminen ja pääsy ovat muuttuneet vuosina 2010-2016. Tähän liittyen keskeiset tutkimuskysymykset olivat:

- miten ensikertalaisten asema on kehittynyt ja onko koulutukseen sijoittuminen nopeutunut

- onko lainsäädännön tavoite muiden tasavertaisista mahdollisuuksista toteutunut,
- miten opintojen nopeuttamiselle asetetut tavoitteet ovat toteutumassa, ja
- toimiiko siirto-opiskelijoiden valinta niin kuin on tarkoitettu?

(2) missä määrin valmennuskursseille osallistutaan ja miten osallistuminen vaikuttaa koulutuspaikan saamiseen. Kyselytutkimuksella selvitettiin:

- ketkä osallistuvat valmennuskursseille,
- mikä on valmennuskurssin käymisen vaikutus koulutuspaikan saamiseen yleensä, ja
- onko erilaisilla kursseilla (pituus, opetusmuoto, hinta jne.) erilainen vaikutus suhteessa koulutuspaikan saamiseen?

Yleisemmällä tasolla tarkoitus oli hakea vastauksia siihen,

- onko alojen valintatavoissa valmennuskurssien käymiseen kannustavia tekijöitä,
- voitaisiinko valmennuskurssien roolia opiskelijavalinnoissa vähentää, sekä
- miten koulutuspaikkojen allokointi toteutuu järjestelmätasolla ja miten koulutustarjontaa tulisi erityisesti hakukohteiden määrän ja sijainnin näkökulmasta jatkossa kehittää?

Tilastaselvityksen tulokset ja johtopäätökset

Ensimmäistä koulutuspaikkaansa hakevien koulutukseen sijoittumisen osalta tilastaselvityksen tulokset osoittavat, että nykyisen hakijasuman oloissa nopeuttamistavoitteita on hyvin vaikea saavuttaa. Ensikertalaisten osuus hakijajoukosta tulee säilymään pitkään korkeana, koska suurin osa hakijoista jää paikatta ja seuraavana vuonna hakuisoihin tulevat mukaan uudet ensikertalaishakijat. Näihin ryhmiin verrattuna koulutuspaikan saaneiden ja seuraavana vuonna uudelleen varsinaisessa haussa hakevien määrä on sangen pieni. Keskeiset keinot hakijasuman purkamiseksi ovat yhtäältä koulutuspaikkojen lisääminen ja toisaalta koulutuksen kysynnän ohjaaminen niin, että yhteishaun koulutuspaikat kohdistuvat nykyistä kattavammin ensikertalaisille hakijoille.

Tilastokeskuksen tiedot uusien ylioppilaiden koulutukseen hakemisesta ja pääsystä kertovat heidän asemansa viime vuosina vain huonontuneen. Vipusen tiedot ensikertalaisten koulutuksen sijoittumisesta vuosina 2010-2017 osoittavat myös, että kokonaisuudessaan mitään oleellista nopeutumista ei ole tapahtunut. Pääsääntöisesti eri hakijaryhmät sijoittuvat koulutukseen siinä suhteessa missä he ovat edustettuina hakijoissa. Kun hakijoista valtaosa on ensikertalaisia, eivät kiintiöt ole kovin tehokas keino parantaa heidän asemaansa. Käytössä olleiden tietojen mukaan alle sadassa hakukohteessa kiintiöillä on ollut vaikutusta, ja hyötyneiden hakijoiden määrä on vain muutamia satoja. Vaikuttavien kiintiöiden asettaminen onkin keskeinen haaste tulevaisuudessa. Mitä taas tulee hakeutumisen tasa-arvoon, eri hakijaryhmien hyväksymisasteiden perusteella voidaan sanoa, että ei-ensikertalaiset hakijat eivät ole valinnoissa muihin nähden kohtuuttoman huonossa asemassa.

Ensikertalaisten hyväksymisasteissa on joitain koulutusaloittaisia eroja, ja erityisesti on syytä mainita tekniikan ja luonnontieteiden alojen koulutukset, joissa ensikertalaiset pärjäävät suhteellisen hyvin ja joissa yliopistosektorilla on nähtävissä todistusvalinnan käytön merkitys.

Ammattikorkeakouluissa puolestaan ensikertalaisista lähinnä tuoreet ylioppilaat pärjäävät hyvin, mikä johtuu pitkälti siitä, että muissa ensikertalaisissa on paljon pelkän ammatillisen tutkinnon suorittaneita, ja he pärjäävät valinnoissa kautta linjan ylioppilaita heikommin.

Yksittäisten hakukohteiden tasolla, joita nykyjärjestelmässä on satoja, tilanne on entistä kirjavampi. Tavoitteena on jo pitkään ollut suurempien ja hakijan kannalta selkeämpien hakukohteiden luominen. Koska hakukohteet eroavat siinä, ketkä niihin hakevat ja miten valintajärjestelmä kohtelee eri hakijaryhmiä, yksinkertaiset ”yhden koon” ratkaisut kuten todistusvalinta eivät välttämättä nopeuta koulutukseen sijoittumista. Tästä syystä on tärkeää, että valintayksiköillä säilyy laaja autonomia opiskelijavalinnoissaan.

Hakukohteiden yhdistäminen ei välttämättä nopeuta sijoittumista. Mielekkäämmät ja selkeämmät hakukohteet ovat kuitenkin parannus koulutukseen hakevien näkökulmasta, koska nykyinen hakujärjestelmä on varsin monimutkainen erityisesti sellaisen hakijan näkökulmasta, jolla ei ole kovin selkeää käsitystä, minne hän hakisi. Järjestelmän yksi tehtävä on koulutuspaikkojen mahdollisimman tehokas allokointi. Tavoitteena on, että mahdollisimman moni saisi ainakin jonkin koulutuspaikan. Tämä voi kuitenkin toteutua vain osittain nykyisen hakijajärjestelmän oloissa. Yhtäällä ovat kovan hakupaineen suositut koulutusalat ja toisaalla on hakukohteita, joihin ei riitä yhtään ensisijaista hakijaa. Tosin jälkimmäisten hakukohteiden määrä on kokonaisuuden kannalta pieni. Nykyjärjestelmän voidaan katsoa toimivan siinä mielessä hyvin, että valtaosa hyväksytyistä saa ensisijaisen tai toiselle sijalle asettamansa koulutusvaihtoehdon.

Eri valintatapojen vaikutusten arviointi käytetyllä rekisteriaineistolla oli vaikeaa. Jotta kysymykseen sijoittumisen nopeuttamisesta voitaisiin vastata, tarvittaisiin tietoa siitä, keitä ovat niiden hakukohteiden hakijat, jotka tulevat eri valintajonoista valituiksi. Käytettävissä olleiden aineistojen rajoissa voidaan päätellä, että yliopistosektorin tekniikan ja luonnontieteiden koulutuksissa, joissa tällä hetkellä todistusvalintaa merkittävässä määrin käytetään, ensikertalaisista erityisesti tuoreet ylioppilaat tulevat muita hieman todennäköisemmin valituiksi. Näillä aloilla todistusvalinta näyttäisi suosivan erityisesti mieshakijoita. Miten todistusvalinnan lisääminen vaikuttaa sellaisilla aloilla, joilla sitä ei ole aikaisemmin käytetty, sitä on vaikea arvioida. Kun uudistus etenee ja todistusvalinnan käyttö laajenee, asiasta saadaan varmempaa tietoa. Koulutusyksiköillä ja myös OPH:n valintarekisterissä on tietoa hakijoitten valintapistelistä ja heidän sijoittumisestaan eri valintajonoihin. Tätä tietoa tulisi hyödyntää nykyistä enemmän valintauudistusten vaikutusten ennakoinnissa ja arvioinnissa.

Vasta pari vuotta käytössä ollut siirtohaku ei toistaiseksi ole merkittävässä määrin vapauttanut paikkoja varsinaiseen yhteishakuun. Siirtyneiden määrä on suhteellisen pieni, alle tuhat, ja edelleen siirtohakijoihin verrattuna noin kaksinkertainen joukko koulutuspaikan saaneita hakee seuraavana vuonna uudestaan varsinaisessa yhteishaussa. Siirtohaku toimii kuitenkin pääasiassa niin kuin on tarkoitettu, eli siirtohakijat ovat niitä, jotka eivät ole saaneet ensisijalle asettamaansa koulutuspaikkaa ja jotka hakevat siirtoa alkuperäisen tavoitteensa mukaiseen koulutukseen, mikäli sellainen mahdollisuus on ollut tarjolla. Siirtohaun volyyymiä tulisi siis pystyä kasvattamaan vähentämättä samalla yhteishaussa olevien paikkojen määrää.

Vaikka vähintään 55 opintopistettä suorittaneiden osuudet ovat viime vuosina kasvaneet sekä yliopistoissa että ammattikorkeakouluissa, ei tämä vielä näy tutkintojen suoritusajoissa. Myös valmistuneiden keski-ikä on pysytellyt suhteellisen korkeana, mikä kertoo osaltaan siitä, että sijoittumisen nopeuttamiselle asetettuja tavoitteita ei ole vielä saavutettu. Samaan aikaan kun opiskelu on tehostunut, tulee korkeakouluihin yhä enemmän vanhempia, jo muita tutkintoja suorittaneita opiskelijoita. Koska nuoret ensikertalaiset kerryttävät opintopisteitä muita nopeammin, tukevat nykyiset politiikkatoimet opintojen nopeuttamistavoitteita.

Valmennuskurssikyselyn tulokset ja johtopäätökset

Valmennuskurssiosion päätulokset voidaan kiteyttää seuraavasti:

- Valintakokeeseen valmentavan kurssin käyneiden osuus on tarkasteltavasta alasta riippumatta suurin niillä hakijoilla, joiden vanhemmista kummallakin on korkean asteen koulutus. *Valmennuskursseille osallistuminen näyttää siis olevan vahvasti kytköksissä hakijan perhetaustaan.*
- Ensisijaisesti tavoittelemansa koulutuspaikan saanti onnistui tarkasteltavasta alasta riippumatta parhaiten niillä hakijoilla, jotka olivat käyneet alan valintakokeeseen valmentavan kurssin. Tämä yleiskuva korostui entisestään, kun lisäksi otettiin huomioon hakijan mahdollinen osallistuminen alan valmennuskurssille jo aiemmin. Hakijan peruskoulu- ja lukiomenestyksen ja toisaalta perhetaustan huomioiminen ei tätä kuvaa muuttanut: riippumatta hakijan perhetaustasta ja käsityksestä omasta koulumenestyksestään opiskelupaikan saaneiden osuus oli olennaisesti suurempi alan valintakokeeseen valmentavan kurssin käyneillä hakijoilla. Toisin sanoen, sikäli kuin opiskelupaikkaa hakevilla on erilaiset mahdollisuudet osallistua alan valintakokeeseen valmentaville kursseille, *valmennuskursseilla voi olla selkeä eriarvoistava piirre.*
- Toisaalta myös monet heikommasta perhetaustasta tulevat tai koulussa huonommin pärjänneet hakijat näyttävät pystyvän kurssin avulla valmentautumaan valintakokeeseen niin hyvin, että he onnistuvat saamaan tavoittelemansa alan opiskelupaikan. Joillekin hakijoille valmennuskurssit voivat siten tarjota *ns. toisen mahdollisuuden* eli tilaisuuden paikata aiempaa huonoa koulumenestystä. Lisäksi valmennuskursseihin liittyy myös *tasa-arvoistava piirre* siltä osin kuin heikommasta perhetaustasta tulevilla hakijoilla on yhtäläiset mahdollisuudet osallistua niille.
- Opiskelupaikan saanti ei näytä riippuvan olennaisella tavalla hakijan käymän alan valintakokeeseen valmentavan *kurssin muodosta eikä myöskään sen hinnasta.*

Tämän raporttiosion päätuloksien kannalta keskeistä tekeillä olevassa korkeakoulujen opiskelijavalintojen uudistuksessa on ensinnäkin se, että on tarkoitus luopua nykyisestä yhteispistevalinnasta eli hakijan päättötodistuksen ja valintakokeen yhteenlaskettuun pistemäärään perustuvasta opiskelijoiden valinnasta. Toiseksi on aikomus keventää valintakokeita pelkällä kokeella valittavien hakijoiden osalta vähentämällä ennakkoon tutustuttavan materiaalin määrää tai luopumalla siitä kokonaan.

Yhteispistevalinnasta luopuminen vuoteen 2020 mennessä tarkoittaa *suoran todistusvalinnan* käytön merkittävää laajentamista: vuonna 2016 yliopistojen paikoista yhteishaussa täytettiin pelkästään 15 prosenttia todistusvalinnalla ja peräti 49 prosenttia yhteispistevalinnalla. Todistusvalinnan käytön laajentamisen myötä korkeakoulut siirtyisivät siis valitsemaan suuren enemmistön opiskelijoistaan todistuksella. Toisin sanoen, tämän verran opiskelupaikoista täytyisi ilman valintakokeita eli tavalla, joka samalla rajoittaisi merkittävästi korkeakoulujen opiskelupaikkoja hakeville suunnattujen maksullisten valmennuskurssien roolia. Se, missä määrin valmentavien kurssien merkitys vähenisi todellisuudessa, on sitten toinen asia. Mikäli suoraan todistusvalintaan perustuvien opiskelijavalintojen lisääminen kasvattaa lukiolaisille räätälöityjen valmennuskurssien tarjontaa, on hyvin mahdollista, että myös näille valmentaville kursseille osallistuminen muotoutuu varsin samanlaiseksi kuin korkeakoulujen valintakokeiden yhteydessä: valmentautumiseen osallistumisen todennäköisyys olisi sitä suurempi, mitä paremmin koulutetut lukiolaisen vanhemmat ovat. Tästä voisi helposti seurata perhetaustan merkityksen korostuminen lukiovaiheessa.

Yhteispistevalinnasta luopuminen tarkoittaa, että korkeakoulujen opiskelijoiksi valikoituvat etupäässä koulussa parhaiten pärjänneet. Nykytilanteeseen verrattuna muutos ei olisi kuitenkaan välttämättä kovin merkittävä, koska nytkin opiskelupaikan saannin todennäköisyys on ainakin tarkasteltujen koulutusalojen osalta kaikkein suurin koulussa omasta mielestään erinomaisesti pärjänneillä. Suoran todistusvalinnan huomattavan laajentamisen myötä he voisivat kuitenkin olla nykyistä paljon varmempia siitä, että hyvä aiempi koulumenestys sinänsä riittää, kun hakijat eivät voisi enää erilaisten valmennuskursseille osallistumismahdollisuksiensa takia joutua opiskelupaikasta käydyssä kilvassa eriarvoiseen asemaan. Mahdollisesti tämä heijastuisi myös ylioppilaiden hakukäyttämiseen.

Pelkällä valintakokeella täytettiin vuonna 2016 noin 34 prosenttia yliopistojen paikoista korkeakoulujen yhteishaussa, joskin osuus vaihtelee aika lailla koulutusalojen välillä. Tämän valintatavan merkitykseen ei ole yleisesti katsoen tarkoitettu uudistuksella puuttua, mutta valintakokeella valittavien hakijoiden osuus saattaa silti eri aloilla muuttua hyvinkin eri tavoin. Mikäli näiden hakijoiden kohdalla ei tapahdu mitään suurempaa muutosta, koulussa heikommin pärjänneillä hakijoilla säilyisi ainakin tältä osin valintakokeisiin valmentautumisen kautta avautuva ns. toinen mahdollisuus. Missä määrin tämä mahdollisuus säilyy aidosti likimain entisellään, on kuitenkin kysymys, johon on tässä vaiheessa mahdotonta ottaa kantaa.

Koska uudistuksen yhteydessä on myös kaavailtu pelkällä kokeella tehtävien opiskelijavalintojen muuttamista ennakkomateriaalia keventämällä tai siitä kokonaan luopumalla, hakijan ei pitäisi sinänsä pystyä niihin kovin helposti valmentautumaan. Samalla tämän voitaisiin ajatella antavan hakijoille mahdollisuuden hakea yhtäaikaisesti myös useammalle vaikeampi-pääsiselle koulutusosalalle, kun nykyinen valintakoejärjestelmä on käytännössä sallinut opiskelupaikkaa tavoittelevan hakea vain yhdelle koulutusosalalle. Toisaalta ei voida myöskään tässä yhteydessä sulkea pois sitä mahdollisuutta, että tämäkin järjestelmä alkaa suosia koulussa parhaiten menestyneitä hakijoita ja/tai että myös tämän tyyppisiä valintakokeita varten kehitetään maksullisia valmennuskursseja, jotka tähänastisten valmennuskurssien tapaan avaisivat eri perhetaustasta tuleville hakijoille hyvinkin erilaiset mahdollisuudet valmentautua valintakokeisiin.

Kaiken kaikkiaan korkeakouluihin hakevien ns. toinen mahdollisuus tuntuu tekeillä olevan opiskelijavalintojen uudistuksen myötä heikkenevän. Toki voitaisiin ajatella, että tämän muutoksen pitäisi näkyä lukiolaisten ponnistuksissa saada mahdollisimman hyvät arvosanat ensisijaisesti tavoitellun korkeakouluopiskelupaikan varmistamiseksi. Mikäli aiempi huono menestyminen koulussa sitä vastoin juontaa juurensa koulunkäyntiä vaikeuttavaan perhetaustaan, ns. toisen mahdollisuuden selkeä heikentyminen korkeakoulujen opiskelijavalinnoissa väistämättä vähentää entisestään heikommasta perhetaustasta tulevien mahdollisuuksia saada opiskelupaikka etenkin vaikeampipääsisiltä koulutusaloilta.

Joskin valmennuskurssien perhetaustan suhteen tasa-arvoistava piirre on tässä raporttiossa huomionarvoinen tulos, sen todellinen merkitys oletettavasti jää valmennuskurssien eriarvoistavaan piirteeseen nähden varsin pieneksi. Tämä seuraa jo siitä, että heikommasta perhetaustasta tulevat ovat edelleen korkeakouluhakijoiden joukossa vahvasti aliedustettuina. Tämä koskee etenkin vaikeapääsisisiä aloja. Esimerkiksi kyselyymme vastanneista kauppatieteisiin hakeneista vain noin joka neljännen vanhemmat olivat suorittaneet enintään toisen asteen tutkinnon. Näistä hakijoista reilusti alle puolet oli osallistunut alan valintakokeeseen valmentavalle kurssille, kun osallistumisaste oli yli kolme viidestä niillä hakijoilla, joiden kummallakin vanhemmalla on korkean asteen tutkinto. Mutta vaikka perhetaustan mukainen eriytyminen nuorten koulutuspoluilla alkaa paljon aikaisemmin, on silti äärimmäisen tärkeää seurata tekeillä olevan opiskelijavalintojen uudistuksen vaikutuksia eri perhetaustasta tulevien hakijoiden opiskelupaikan saantiin erityisesti vaikeampipääsisillä koulutusaloilla.

OSA 1. TILASTOSELVITYS (*Sakari Ahola*)

1.1 Johdanto

Korkeakouluihin hakee vuosittain noin 150 000 nuorta ja aikuista. Koulutuspaikkoja on jaossa vain vajaalle kolmannekselle. Korkeakoulutuksen kasaantuneesta kysynnästä johtuen koulutukseen sijoittuminen on hidasta, ja opiskelijat valmistuvat moniin muihin maihin verrattuna keskimäärin vanhempina. Ongelmat koskevat erityisesti yliopistosektoria, ja korkeakoulupolitiikan tavoitteena on jo 1990-puolivälistä ollut opintojen nopeuttaminen ja läpäisyn parantaminen (esim. KESU 1996).

Hakijasumalla (puhutaan myös ylioppilassumasta, ks. Ahola 2010) ja vaikealla sisään-pääsillä on monia seuraus- ja kerrannaisvaikutuksia. Yksi liittyy välivuosiin. Tarkastelukulmasta riippuen välivuodet on nähty joko positiivisena taikka negatiivisena asiana. Opetusministeriön tavoitteena on erityisesti tarpeettomien välivuosien vähentäminen opiskelijavalintoja kehittämällä ja koulutukseen pääsyä sujuvoittamalla. Välivuosien ohella opintouria pidentää se, että moni niistä, jotka eivät onnistu saamaan ensisijaisesti tavoittelevansa koulutuspaikkaa, mutta aloittavat kuitenkin opiskelun muualla, hakevat seuraavana vuonna uudestaan. Uudelleenhakijoiden määrää kasvattavat lisäksi ne, jotka huomaavat päätyneensä väärälle alalle tai muista syistä pettyvät alkuperäiseen koulutusvalintaansa. (Galli & Ahola 2011.) Tällä hetkellä noin neljännes uusista ylioppilaasta ei hae samana vuonna koulutukseen. Jos väiteytystä turhista välivuosista päästäisiin hakeutumista helpottamalla eroon, ja lähes kaikki hakisivat, tarkoittaisi tämä kuitenkin vain sitä, että entistä useampi joutuisi pitämään pakosta väli-vuoden, kun ei onnistu koulutuspaikkaa saamaan.

Nykyisen hakujärjestelmän yksi ominaisuus ja ongelma on se, että hyväksymisasteet vaihtelevat suuresti eri oppilaitosten ja koulutusalojen välillä. Tämä liittyy yhtäältä koulutuksen mitoittamiseen ja toisaalta nuorten koulutuspreferensseihin. Tietyt alat ovat vuodesta toiseen kysytyjä – puhutaan ns. hakupainealoista. Toinen ongelma on hakukohteiden suuri määrä, mikä pidemmällä aikavälillä tarkoittaa sitä, että joidenkin pienten yksiköiden hakijat loppuvat. Kevään 2017 yhteishaussa hakukohteita oli yhteensä 861 ja näistä 105:ssä oli alle 10 ensisijaista hakijaa. Hakukohteista 24:ssä ei ollut yhtään ensisijaista hakijaa (Vipunen). Vielä vuotta aiemmin hakukohteita oli yli 1000, joten tältä osin tavoitteessa vähentää hakukohteiden määrää on päästy selvästi eteenpäin.

Myös sukupuolittuneet koulutuslavalinnat voivat vaikuttaa naisten ja miesten mahdollisuuksiin saada korkeakoulupaikka. Kummallakin korkeakoulusektorilla enemmistö koulutusaloista on vahvasti naisvaltaisia, ja näistä monella, esimerkiksi kasvatustieteen ala yliopistoissa ja sosi-aali-, terveys- ja liikunta-ala ammattikorkeakouluissa, naisten pääsymahdollisuudet ovat miehiä paremmat (Vipunen).

Uudistetulla lainsäädännöllä on haluttu parantaa erityisesti uusien ylioppilaiden ja muiden ensimmäistä korkeakoulupaikkaansa hakevien asemaa. Hakijat voidaan esimerkiksi jakaa koulutustaustansa mukaan eri hakijaryhmiin ja ensikertalaisille tulee varata omat kiintiönsä. Tällöin tulee kuitenkin huolehtia, että eri valintaryhmissä noudatetaan yhdenmukaisia valintaperusteita ja että muiden kuin ensikertalaisten mahdollisuudet päästä koulutukseen eivät muodostu hakijoiden yhdenvertaisuuden näkökulmasta kohtuuttoman vaikeiksi (SA 558/2009 ja 932/2014). Hallitusohjelman tavoitteiden mukaisesti halutaan luopua pitkää ennakkovalmis-

tautumista vaativista valintakokoista sekä yleensä vähentää tarvetta osallistua valmennuskursseille. Toimenpiteillä pyritään siihen, että nuoret siirtyvät nykyistä nopeammin jatko-opintoihin.

Korkeakoulutukseen hakeutumisen ja pääsyn ongelmat sekä niihin liittyen huoli opistojen pitkittymisestä eivät ole mikään uusi asia. Vuosien varrella lukuisat työryhmän, toimikunnat ja selvitykset ovat opiskelijavalintoja ja niiden toimintaa. Mielityisen ja Moituksen (2002) mukaan tämä kertoo siitä, että opiskelijavalinnat eivät ole toimineet koulutusjärjestelmän näkökulmasta tarkoituksenmukaisesti. Toisaalta se kertoo siitä, että opiskelijavalintoihin kohdistuu monia ja osin ristiriitaisia intressejä (Jussila 1996). Poliitiikan tasolla puolestaan opiskelijavalinnoilla halutaan ratkaista erilaisia koulutusjärjestelmään liitettyjä ongelmia, esimerkkinä työurien pidentäminen (esim. Hallitusohjelma 2015). Jotta nykyisiä ongelmia voitaisiin ymmärtää paremmin ja arvioida uudistuksia ja eri ratkaisuvaihtoehtoja pätevämmiin, on syytä tarkastella huolella aiempia politiikkatoimia ja arvioida niiden vaikutuksia. Miksi vaikutukset ovat olleet varsin vähäisiä? Hakijasuma on pysynyt koko 2000-luvun suunnilleen entisellään, uusien ylioppilaiden asema ei ole juurikaan kohentunut eivätkä opinnot toivotulla tavalla nopeutuneet (esim. Galli & Ahola 2011; Ahola 2012a, TK 2017).

Nykyisen reformikeskustelun taustalla on 1990-luvulla tapahtunut korkeakoulupolitiikan suunnanmuutos, johon liittyi korkeakoulutuksen arviointi, uusi ohjaus- ja rahoitusjärjestelmän sekä yleiset tehostamispyrkimykset. Ammattikorkeakoulujen perustaminen puolestaan ajankohdasta kysymyksen jonkinlaisesta koko korkeakoulutuksen kentän kattavasta yhteishausta (Ahola & Nurmi 1998). Koska ammattikorkeakoulut rakennettiin keskiasteen ammatillisista oppilaitoksista, jotka jo kuuluivat keskiasteen yhteishakuun, oli luontevaa, että perustetuilla ammattikorkeakouluilla oli alusta alkaen oma sähköinen hakujärjestelmänsä (SA 257/1995).

Vuonna 1994 opetusministeriön selvitysmies Matti Halonen ehdotti valtakunnalliseen yhteishakuun siirtymistä ja samalla valintamenettelyjen keventämistä ja joustavoittamista. Yliopistot kuitenkin vastustivat tuolloin yhteishakuajatusta varsin yksituumaisesti, ja seuraava selvitysmies, Matti Jussila, suositti omassa selvityksessään vain yliopistot kattavan hakijarekisterin perustamista. Jussilan esityksiin sisältyi myös erilaisten yhteishaku- ja yhteisvalintakokeilujen käynnistäminen (Halonen 1994; Jussila 1996). Tältä ajalta periytyvät myös tavoitteet parantaa ensimmäistä jatkokoulutuspaikkaansa hakevien nuorten asemaa opiskelijavalinnoissa. Tällaisia tavoitteita otettiin myös ensimmäisiin tulossopimuksiin. Jussilan esittämä hakija- ja opinto-oikeusrekisteri (HAREK) perustettiin vuonna 1998. Yhteishakujärjestelmän kehittäminen sen sijaan viivästyi, kun korkeakoulupolitiikan uudet avaukset, esimerkiksi ns. Bolognan prosessi ja siihen liittyvä kansainvälistyminen nousivat etualalle.

Vuoden 1995 kehittämissuunnitelmassa (KESU) oli todettu, että yliopistojen opiskelijavalinnoissa ylioppilastutkintoa tulisi käyttää ”monipuolisesti hyväksi”. Selvitysmies Halonen oli esittänyt, että todistusten perusteella ja valintakokeella valittaville tulisi olla omat kiintiönsä, mutta hakijalla pitäisi aina olla mahdollisuus tulla valituksi valintakokeen kautta. ”Tarvittaessa valintakokeessa varmistetaan, että hakijalla on edellytykset suoriutua opinnoista, joihin hän on hakenut” (Halonen 1994, 39). Myös selvitysmies Jussila oli sitä mieltä, että valintakokeita käytetään vastaisuudessakin korkeakoulujen opiskelijavalinnoissa. Hän esitti, että ylioppilastutkinnon käyttöä voitaisiin lisätä harkitusti niillä aloilla, joilla se on mahdollista (Jussila 1996, 41, 54).

Vuoden 1995 kehittämissuunnitelmassa oli linjattu, että maisterin tutkinto tulisi suorittaa viidessä vuodessa ja että koulutuksen läpäisyprosentin tulisi nousta 75:een. Näiden tavoitteiden toteutumisen edellytyksiä ja opintojen etenemisen tehostamista mietti ns. Mustajoen työryhmä, joka antoi mietintönsä vuonna 1998 (OPM 1998). Siinä listattiin jo varsin kattavasti

opintoja hidastavia tekijöitä, sekä esitettiin joukko pääosin järjestelmätekniisiä toimenpiteitä (opintotuki, tutkintorakenne, tutkintovaatimukset, opiskeluoikeuden määrittely jne.). Bolognan prosessi ei ollut tuolloin vielä käynnistynyt, mutta kandidaatin tutkinnot oli jo otettu käyttöön lähes kaikilla koulutusaloilla. Niiden ajateltiin osaltaan nopeuttavan opintoja ja vähentävän keskeyttämistä (Ahola 2012b; KKA 2010).

Uutta vauhtia kehittämistoimiin tuli, kun Matti Vanhasen ykköshallituksen ohjelmaan kirjattiin erityinen vaatimus, että opetusministeriö laatii heti hallituskauden alussa toimenpideohjelman tutkintoaikojen lyhentämiseksi (Hallitusohjelma 2003). Taustalla oli Korkeakoulujen arviointineuvoston (KKA) tekemä opiskelijavalintojen arviointi, joka sekin suositti selvittämään mahdollisuuden rakentaa sähköinen yhteishakujärjestelmä. Muilta osin arviointi toisti jo aiemmin esillä olleet ja opetusministeriön ajamat asiat: ensikertalaisten aseman parantaminen esimerkiksi kiintiöillä tai lisäpisteillä, uudistuvan ylioppilastutkinnon parempi hyödyntäminen, valintayhteistyön lisääminen sekä järjestelmän kaikkinaisen yksinkertaistaminen ja tehostaminen. (Sajavaara ym. 2002.)

Opetusministeriön oman työryhmän muistio ilmestyi loppuvuodesta 2003. Siinä pohdittiin varsinkin perusteellisesti opintojen pitkittymisen ja keskeyttämisen syitä sekä esitettiin kymmenen kohdan toimenpideohjelma. Jo edellä mainittujen järjestelmä uudistusten lisäksi listalla oli nyt mm. yliopistojen opiskelijavalinnan uudistaminen sekä lukuvuosien käytön tehostaminen. Ajatus oli myös, että yliopistojen rahoitusjärjestelmää voitaisiin kehittää tehokasta opiskelua tukeväksi. Käytännössä tämä tarkoitti lähinnä sitä, että normiajassa valmistumisesta tulisi uusi tuloksellisuusmittari (OPM 2003).

Tämän jälkeen opetusministeriö kutsui taas uuden selvitysmiehen, jonka raportti ilmestyi vuonna 2004. Selvitysmies Ahola esitti, että ensi vaiheessa luodaan HAREK:in yhteyteen sähköinen yhteishakujärjestelmä. Tämän jälkeen edettäisiin valintayksiköitten määrän vähentämiseen, valintojen yksinkertaistamiseen ja lopulta yhteisvalintaan kaikilla niillä koulutusaloilla, joille se luontevasti sopii. Lisäksi esitys sisälsi joukon erityistoimia, joilla uusien ylioppilaiden ja muiden ensimmäistä jatkokoulutuspaikkaansa hakevien asemaa voitaisiin parantaa (Ahola 2004). Yliopistojen uusi sähköinen yhteishakujärjestelmä otettiin vihdoinkin käyttöön syksyllä 2009. Perusongelmat kuitenkin säilyivät sitkeästi, ja opetusministeriön uusi nopeuttamistyöryhmä julkaisi mietintönsä maaliskuussa 2010 (OPM 2010). Agendalle oli tullut uusi elementti, työurien pidentäminen (Hallitusohjelma 2007), ja mietinnössä tarkasteltiin koko koulutusprosessia, koulutuksen nivelvaiheissa etenemistä ja työelämään sijoittumista. Uutta raportissa oli esimerkiksi aiempaa tarkemman huomion kiinnittäminen ohjauksen resursseihin, opintoprosesseihin ja opiskelijoiden jaksamiseen ja opiskelukykyyn.

Sekä selvitysmies Aholan raportissa että KKA:n arviossa tutkintorakennemuutuksesta (Bolognan prosessi) kiinnitettiin huomiota kandidaatin tutkinnon rooliin korkeakoulujen tutkintojärjestelmässä (Ahola 2004; Sajavaara ym. 2002). Erityisesti opiskelijavalintojen näkökulmasta kyse oli siitä, pitäisikö kandidaatin tutkinnon olla korkeakoulutuksen yhtenäinen perustutkinto. Tässä suhteessa opetusministeriö on toistaiseksi ollut vahvasti duaalimallin kannalla. Yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen sähköiset hakujärjestelmät kuitenkin yhdistettiin, ja kevään 2015 haussa hakijoilla oli mahdollisuus hakea samalla sähköisellä lomakkeella maksimissaan kuutta korkeakoulupaikkaa (SA 293/2014).

Kuten edellä jo mainittiin, vuonna 2015 korkeakoululakeja muutettiin niin, että korkeakoulujen tuli varata osa paikoista ensikertalaisille eli niille, joilla ei ole korkeakoulututkintoa tai opiskelupaikkaa. Samalla otettiin käyttöön käsite siirto-opiskelija ja korkeakoulut voivat nyt järjestää erillisiä siirtohakuja (SA 256/2015; SA 257/2015). Siirtohakuihin haluttiin vapauttaa paikkoja varsinaisessa yhteishaussa ensimmäistä korkeakoulupaikkaansa hakeville.

Myös Juha Sipilän hallitus on ottanut tavoitteeksi työurien pidentäminen erityisesti niiden alkupäästä. Sipilän hallitusohjelmassa keinovalikoimaan kuuluu korkeakoulujen valintakomenettelyjen uudistaminen niin, että ne vähentäisivät tarpeettomia välivuotia ja aikaistaisivat korkeakouluopintojen alkua (Hallitusohjelma 2015). Uutena työkaluna pakissa on todistusvalinnan lisääminen ja pitkää valmistautumista vaativista pääsykokeista luopuminen. Näitä tavoitetta lähti tarkemmin selvittämään kaksi opetusministeriön työryhmää (OKM 2016; OKM 2017).

Työryhmien tavoitteena oli selvittää, miten toisen asteen tutkintoja voitaisiin paremmin hyödyntää korkeakouluihin opiskelijavalinnoissa. Loppuraporteissaan työryhmät esittivätkin todistusvalinnan lisäämistä sekä pitkää valmistautumista vaativista valintakokeista luopumista. Raporteissa nostetaan esiin myös korkeakoulujen valintamenettelyiden signaali-vaikutus toiselle asteelle. Jos ylioppilastutkinto ja ammatilliset todistukset huomioitaisiin paremmin korkeakouluihin haettaessa, nostaisi tämä toisen asteen opintojen arvotusta ja kannustaisi opiskelijoita menestymään opinnoissaan paremmin. Opiskelijavalinnoissa pitäisi kuitenkin edelleen huomioida yhdenvertaisuus hakijoiden kesken, hakijoiden aiemmin suoritettujen opintojen tunnustaminen niin itse hakuvaiheessa kuin korkeakouluopintojen aikana, sekä turvata ns. toisen mahdollisuuden reitit korkeakouluopintoihin. (OKM 2016; OKM 2017).

Todistusvalintaan siirtymistä perustellaan myös sillä, että näin vähennettäisiin tarvetta osallistua erilaisille valmennuskursseille, joiden koetaan lisäävän koulutukseen hakeutumisen epätasa-arvoa. Toisaalta todistusvalinnan on pelätty siirtävän maksullista valmennuskurssitoimintaa toiselle asteelle, erityisesti valmennuksena ylioppilaskirjoituksiin (OPM 2010). Valmennuskurssien tosiasiallisesta vaikutuksesta on hyvin vähän tutkittua tietoa – lähinnä kurssifirmojen omaa, keuhvaa mainontaa (Kosunen, Haltia & Jokila 2015). Valmennuskurssiasiaa käsitellään tarkemmin raportin toisessa osassa.

Kaiken kaikkiaan voidaan todeta, että opetusministeriö pyrkinyt hyvin määrätietoisesti ratkomaan korkeakoulutukseen hakeutumisen ja pääsyn ongelmia sekä kehittämään opiskelijavalintoja ja opintojen kulkua. Opiskelijavalinnat kuuluvat kuitenkin edelleen korkeakoulujen autonomian piikkiin, ja eteneminen on ollut verrattain hidasta (Ahola 2012c). Koska koulutusmääriä ei enää 2000-luvulla ole voitu juurikaan lisätä, on hakijasuma vuosi vuodelta vain kasvanut. Tällä hetkellä tilanne on se, että koulutukseen on vuosittain hakemassa noin 140000 ylioppilasta, mikä on yli nelinkertaisesti ylioppilasikäluokan kokoinen joukko. Heistä kerrallaan vajaa puolet onnistuu saamaan koulutuspaikan yliopistoista, ammattikorkeakouluista tai toiselta asteelta. Lisäksi koulutukseen hakeutuu pelkän ammatillisen tutkinnon suorittaneita. Yliopistoissa heidän osuutensa on pieni, mutta AMK-sektorilla merkittävä. Kummallakin sektorilla ammatillisen tutkinnon suorittaneet näyttäisivät pärjäävän valinnoissa ylioppilaita huonommin (OKM 2017).

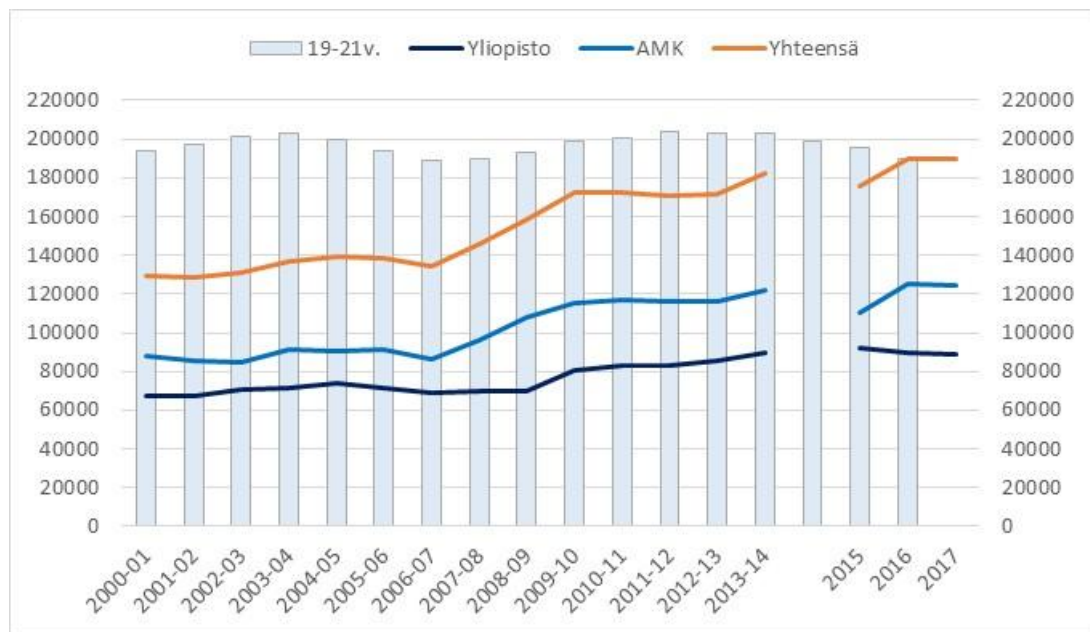
1.2 Tilastaselvityksen aineistot

Aineistoina ovat Vipusen tietokantataulukot sekä Opetushallituksesta saadut henkilöperustaiset valintarekisteriaineistot kevään 2016 yhteishausta ja siirtohausta syksyllä 2016 ja 2017 alkaneisiin koulutuksiin. Tiedot alkuvaiheen opintojen etenemisestä saatiin VIRTA-tietovarannosta ja ne liitettiin kevään 2016 yhteishakuaineistoon. Lisäksi on hyödynnetty Tilastokeskuksen sekä Opetushallituksen tilastoja. Yhteishakuaineistossa on tiedot 139 582 hakijan hausta, valintatuloksesta ja koulutuspaikan vastaanottamisesta. Lisäksi siinä on keskeiset demografiset taustamuuttujat sekä tietoja hakijoiden pohjakoulutuksesta ja muista tutkinnoista. VIRTA-tietovarannosta saatiin opintopistekertymät yhteensä 39057:lle kevään 2016 yhteishakuaineiston hyväksytyille. Yhdistettyyn aineistoon viitataan tekstissä merkinnällä "VIRTA-

data”. Vuoden 2016 siirtohakuaineistossa on tiedot 2246 siirtohausta, ja vuoden 2017 aineistossa 2698 siirtohausta. Tekstissä näihin aineistoihin sekä kevään 2016 yhteishakuaineistoon viitataan merkinnällä ”OPH-data”. Tämän lisäksi opetusministeriö on toimittanut hankkeen käyttöön mm. ylioppilastutkinnon parempaa hyödyntämistä pohtineen työryhmän (OKM 2016) tarpeisiin opetushallituksessa tehtyjä erillisiä taulukoita sekä muuta hankkeen kannalta tarpeellista tilastoaineistoa. Näihin tekstissä viitataan merkinnällä ”OKM-data”.

1.3 Korkeakoulutukseen hakeutuminen ja hakijasuma

Korkeakoulutukseen hakeutuminen on kasvanut vuosi vuodelta. Sekä hakujärjestelmien että tilastoinnin ja tietokantojen muutosten vuoksi pidemmän aikavälin kehityksestä on kuitenkin vaikea saada yhtenäistä kuvaa. Kuvio 1 perustuu vuosien 2000-2014 osalta opetushallituksen ”koulutuksen määrälliset indikaattorit” julkaisuihin¹. Siitä nähdään korkeakouluihin hakenneet lukuvuosittain. Vuosien 2015-2017 tiedot ovat Vipusesta (vuoden 2015 luvuissa vain kevään yhteishaun tiedot). Mukana ovat kaikki hakijat. Hakijamäärät kasvoivat voimakkaasti 2000-luvun loppupuolella erityisesti ammattikorkeakouluissa. Yhtenä syynä oli kansainvälisten hakijoiden määrän kasvu. Yliopistosektorin käyrässä puolestaan näkyy mm. sähköisen yhteishakujärjestelmän käyttöönotto vuonna 2009. Tarkastelujakson loppupään nousua puolestaan silittänee osaltaan yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen hakujärjestelmien yhdistyminen sekä mahdollisuus varata paikkoja ensikertalaisille hakijoille.

Kuvio 1. Korkeakouluihin hakeneet 2000-2017 (OPH; Vipunen) sekä 19-21-vuotiaiden ikäluokka 2000-2016 (Tilastokeskus).

Kuviosta nähdään myös 19-21-vuotiaitten määrän kehitys vastaavana aikana. On helppo nähdä, että hakijamäärän kasvu jakson alussa ja pieni lasku vuoteen 2006 seuraa suurin piirtein ikäluokassa tapahtunutta muutosta. Tämän jälkeen sekä ikäluokka että hakijamäärät kääntyivät taas nousuun. Vuodesta 2011 ikäluokka on jälleen kääntynyt laskuun toisin kuin hakijamäärät, jotka ovat pysyneet suurin piirtein samalla tasolla. Toisin kuin kuviossa vertailuna käytetty ikäluokka, on ylioppilaiden määrää laskenut koko tarkastelujakson varsin tasaisesti. Vuonna 2000 ylioppilaita valmistui 36 000 ja vuonna 2016 enää 31 000. Hakijamäärien

¹ Ks. http://www.oph.fi/tietopalvelut/tilastotiedot/koulutuksen_tilastollinen_vuosikirja

kasvussa näkyy siis ennemminkin hakijasuman paisuminen kuin ikäluokkamuutokset (vrt. kuvio 2).

Kuviossa hakeneitten yhteismäärä on pienempi kuin sektoreiden summatut luvut, koska osa hakee kummallekin sektorille. Lukuvuonna 2000-01 molemmille sektoreille haki joka viides. Sitten osuus laski ollen enää 12 prosenttia lukuvuonna 2008-09. Tämän jälkeen osuus on taas hiljalleen kasvanut, ja lukuvuonna 2013-14 se oli 17 prosenttia. Kevään 2017 yhteishaussa molemmille sektoreille haki noin joka kymmenes. Yhtenä syynä molemmille sektoreille hakemisen kasvuun vuoden 2009 jälkeen oli todennäköisesti hakujärjestelmien yhdistäminen.

Korkeakoulutukseen hakeutuu siis vuosittain moninkertainen joukko koulutuspaikkoihin nähden. Tämä hakijasuma on yksi keskeinen tekijä, joka määrittää eri hakijaryhmien korkeakoulutukseen pääsyä. Koska hakijasuman ydin muodostuu ylioppilaista, on tavattu puhua ylioppilassumasta. Siihen liittyvän keskustelun juuret juontavat 1980-luvulle, jolloin asiaa pohti kaksikin opetusministeriön työryhmää (OPM 1986 ja 1988). Vuoden 1988 sumatyöryhmällä oli selkeä kuva sekä ongelman syistä että suman monitahoisista vaikutuksista. Johtopäätös oli, että ongelma ei ratkea pelkästään ylioppilaspuoleisista koulutuspaikoista lisäämällä. Työryhmän mukaan ”ylioppilassuma ei ole pelkästään määrällinen koulutusongelma, vaan suureksi osaksi ylioppilaiden arvostuksiin ja asenteisiin liittyvä laadullinen kysymys, jonka juuret ovat koulutusjärjestelmän rakenteissa ja toiminnassa” (OPM 1988, 27).

Kuviossa 2 on tarkasteltu uusien ylioppilaiden koulutukseen hakeutumista ja pääsyä Tilastokeskuksen tiedoin. Siitä nähdään, että uusien ylioppilaiden koulutukseen pääsy on viime vuosina vaikeutunut entisestään. Vuonna 2016 niistä jotka hakivat samana keväänä tutkintotavoitteeseen koulutukseen, 20 prosenttia sijoittui yliopistoihin, 13 prosenttia ammattikorkeakouluihin ja viitisen prosenttia toisen asteen oppilaitoksiin. Valtaosa jäi siis ilman koulutuspaikkaa. On kuitenkin muistettava, että moni sijoittuu muuhun kuin tilastoinnissa mukana olevaan tutkintotavoitteeseen koulutukseen, esimerkiksi erilaisiin opistoihin, jotka osaltaan myös valmentavat korkeakoulujen pääsykokeisiin. Ylioppilaista peräti joka neljäs jätti hakematta samana vuonna, mikä kertoo osaltaan opiskelijavalintojen rasittavuudesta. Osa haluaa pitää väli vuoden muista syistä ja osa, erityisesti kirjoituksissa huonoimmin pärjänneet, suunnittelevat muuta kuin korkeakoulutukseen hakeutumista (vrt. Garam & Ahola 2001). Myös ulkomaille opiskelemaan suuntaavien määrä on ollut viime vuodet kasvussa.²

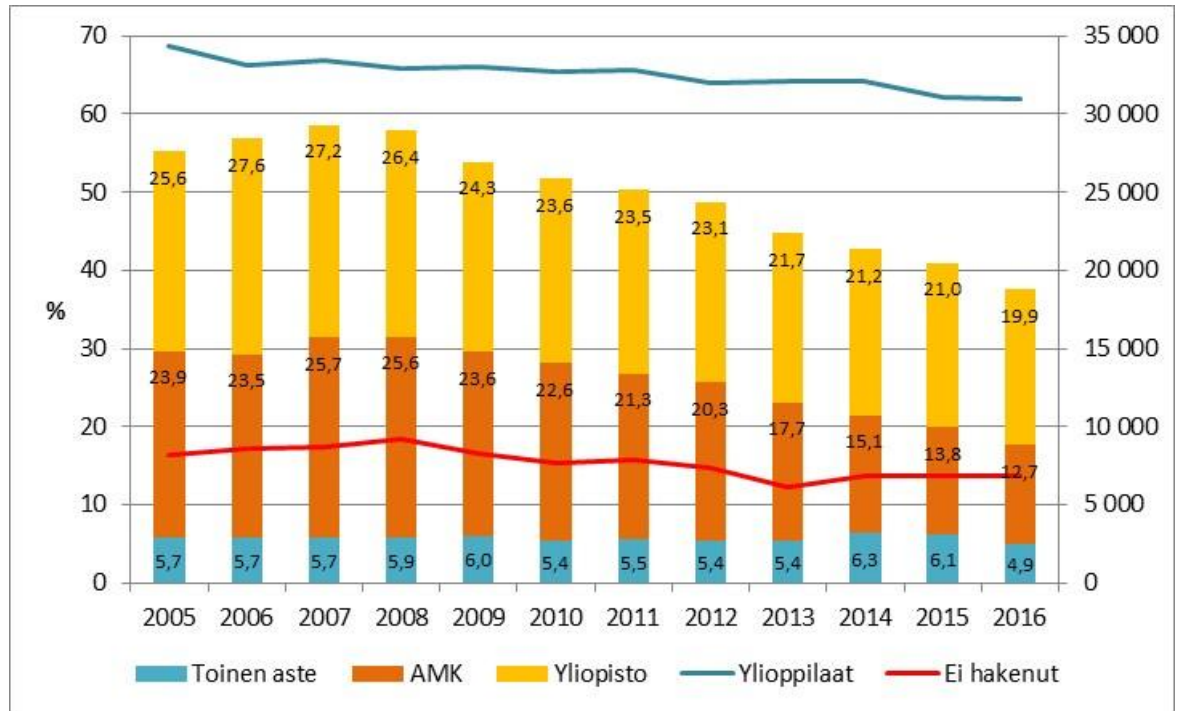
Kuviosta nähdään, että uusien ylioppilaiden tilanne on heikentynyt selvästi vuodesta 2007 alkaen, vaikka samaan aikaan ylioppilaiden määrä on jatkuvasti laskenut. Vuonna 2007 koulutuspaikan saaneita oli 58 prosenttia hakeneista, mutta vuonna 2016 siis enää 38 prosenttia. Koulutukseen hakemattomien määrä on huippuvuosista jonkin verran laskenut. Eniten hakemattomia oli vuoden 2008 ylioppilaissa, 28 prosenttia. Syykin on ilmeinen: tuolloin luovuttiin uusien ylioppilaiden lisäpisteistä Eduskunnan oikeusasiamiehen todettua ne lainsäädännön hengen vastaisiksi.

Koulutuspaikan saaneiden uusien ylioppilashakijoiden osuuden pieneneminen on poikkeuksellinen kahdessakin suhteessa. Ensinnäkin, vaikka hakemattomien osuus kasvoi vuodesta 2013 vuoteen 2014, koulutuspaikan saaneiden osuus väheni. Toiseksi vuonna 2014 käytössä oli 1500 ns. sumanpurkutalkoiden nimissä korkeakouluille myönnettyä lisäpaikkaa. Nekään eivät näytä uusia ylioppilaita auttaneen.

² Vipusen mukaan (tutkinnon suorittaneiden työllistyminen ja jatko-opintoihin sijoittuminen) vuonna 2014 ylioppilastutkinnon suorittaneista oli vuoden päästä 468 henkilöä statukseltaan ”muuttanut maasta”. Kaikki eivät varmaankaan ole lähteneet ulkomaisiin korkeakouluihin opiskelemaan, mutta suuruusluokaltaan luku vastaa KELA:n opintotukitietojen (OKM-data) ensimmäistä kertaa opintotukea ulkomaisiin korkeakouluopintoihin saaneiden määrään. Kaikkiaan tällaisia henkilöitä oli lukuvuonna 2014/15 reilu 2000, joista hieman yli 400 oli alle 20-vuotiaita.

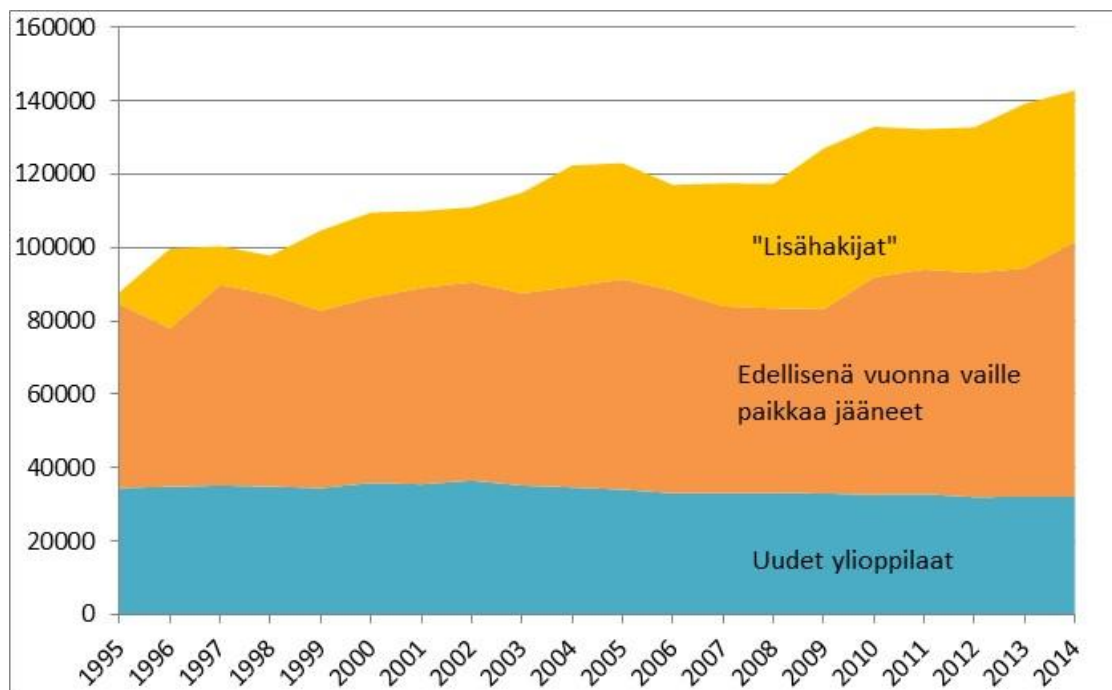
Ylioppilashakijoitten määrä on kaiken aikaa kasvanut kuten korkeakouluihin hakevien määrä yleensä (kuvio 1). Vaikka korkeakouluissa on aloituspaikkoja reilusti yli vuotuisen ylioppilasikäluokan tarpeen, noin puolitoistakertaisesti, joutuvat uudet ylioppilaat kilpailemaan paikoista aiemmin koulutuspaikatta jääneiden ja muiden hakijoiden kanssa. Vuonna 2014 koulutukseen oli yrittämässä yli 140 000 ylioppilastutkinnon suorittanutta hakijaa.

Kuvio 2. Uusien ylioppilaiden koulutukseen hakeutuminen ja pääsy 2005-2016 (Tilastokeskus).

Kuviossa 3 on tarkasteltu sumaa ja sen rakentumista vuodesta 1995 lähtien. Kyseessä on kaavamainen esitys ylioppilassuman muodostumisesta. Pitkä aikasarja osoittaa, että toisin kuin esimerkiksi ammattikorkeakouluja perustettaessa uskottiin ja toivottiin, ei ylioppilassuma ole purkautunut. Vuosittain koulutukseen hakevat ylioppilaat koostuvat kolmesta pääryhmästä. Alimpana kuviossa ovat uudet ylioppilaat. Kuten edellä todettiin, kaikki eivät hae heti samana vuonna, mutta suurin osa tulee korkeakoulutuksen hakijoiksi muutamien vuosien viiveellä – tällä ei ole kuvion tulokinnan kannalta merkitystä.

Seuraavana ryhmänä hakijoissa ovat edellisenä vuonna vaille koulutuspaikkaa jääneet. Karkeasti ottaen tilanne on ollut se, että noin puolet hakijoista saa vuosittain jonkin koulutuspaikan. Myöskään kaikki koulutuspaikatta jääneet eivät hae heti seuraavana vuonna uudestaan, ja osa jää todennäköisesti pidemmäksi aikaa työmarkkinoille, varsinkin jos heillä on taustallaan toisen asteen ammatillinen tutkinto. Kuvion varsinainen viesti on ylinnä oleva ”lisähakijoiksi” nimetty ryhmä. Se muodostuu niistä ylioppilaista, jotka tulevat kahden edellisen ryhmän ohelle vuotuisiin hakuisoihin. Käytännössä heidän määränsä on kuvion osoittamaa suurempi, ja vaikka kysymys siitä, keitä he tarkkaan ottaen ovat, on mielenkiintoinen sinänsä, oleellisempaa on se, että he kilpailevat uusien ylioppilaiden kanssa samoista koulutuspaikoista. Osa heistäkin on ensikertalaisia, joiden koulutukseen pääsyä nykypolitiikalla halutaan nopeuttaa. Osa on koulutuksen aloittaneita, mahdollisesti keskeyttäneitä tai jo jonkin tutkinnon suorittaneita, jotka yrittävät uutta koulutuspaikkaa. Ja kuten korkeakoululaeissa todetaan, ei valintajärjestelmän pitäisi tehdä heidän pääsymahdollisuuksistaan muita kohtuuttomasti huonompia.

Kuvio 3. Kaikki ylioppilashakijat vuosina 1995-2014 ja ylioppilassuman rakenne (Tilastokeskus ja omat laskelmat).

Hanketta suunniteltaessa Tilastokeskuksesta tilattiin joitain erillistaulukoita, jotka kertovat tarkemmin suman koostumuksesta ja koulutuspaikatta jääneiden kohtalosta. Tiedot koskevat vuonna 2013 hakeneitten ylioppilaiden koulutustaustaa ja edellisen vuoden toimintaa sekä tuolloin vaille koulutuspaikkaa jääneiden tilannetta vuoden 2013 lopussa ja seuraavan vuoden hakemista. Vuoden 2013 ylioppilashakijoista 60 prosenttia oli pelkkiä ylioppilaita. Määrällisesti kyse on 84 000 ylioppilaasta, mikä on reilusti kaksi kertaa enemmän kun vuotuisten ylioppilaiden määrä. Prosenttiosuus taas vastaa suurin piirtein kuviossa 3 olevaa uusien ylioppilaiden ja edellisenä vuonna paikatta jääneiden osuutta. Ylioppilastutkinnon lisäksi 14 prosentilla oli toisen asteen ammatillinen tutkinto, 13 prosentilla ammattikorkeakoulututkinto ja seitsemällä prosentilla yliopistotutkinto. Lisäksi nelisen prosenttia oli suorittanut vanhan järjestelmän opistoasteen tai ammatillisen korkea-asteen tutkinnon.

Päätoimisia työllisiä oli edellisenä vuonna reilu kolmannes (37 %) vuoden 2013 ylioppilashakijoista. Eniten päätoimisia työllisiä oli opisto- tai AMK-tutkinnon suorittaneissa (65 %). Pelkän ylioppilastutkinnon suorittaneista työllisiä oli 27 prosenttia. Vastaavasti eniten päätoimisia opiskelijoita (36 %) oli pelkän ylioppilastutkinnon suorittaneista ja vähiten (6 %) opisto- tai AMK-tutkinnon suorittaneista. Joka kuudes hakija oli työttömänä tai työvoiman ulkopuolella. Kaiken kaikkiaan luvut kertovat siitä, miten monenlaisista koulutus- ja työmarkkinapositiona koulutukseen hakeutuvat tulevat.

Myös Vipusesta saa tietoja korkeakouluihin hakeneitten edellisen vuoden toiminnasta ja opiskelusta. Ne erottelevat hieman tarkemmin hakijoiden opiskelutaustaa ja sisältävät mm. ikäryhmittäisiä tietoja, joten niitäkin on syytä tässä lyhyesti käsitellä, vaikka perusviesti hakijajoukon heterogeenisyydestä on sama kuin edellä. Vuoden 2014 yliopistosektorin hakijoista hieman yli puolet ja AMK:n hakijoista kaksi viidestä opiskeli joko lukiossa tai muilla koulutusasteilla (ks. liitetaulukko 1). Päätoimisia työllisiä oli yliopistohakijoista 29 ja AMK-hakijoista 41

prosenttia. Loput (15 ja 18 %) olivat työttömiä tai työvoiman ulkopuolella³. Yliopistojen nuoret hakijat (18-19v.) ovat luonnollisesti pääosin olleet edellisenä vuonna lukiossa. AMK:n hakijoista lukioissa oli 73 ja toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa 26 prosenttia. Mitä vanhemmista hakijoista on kyse, sitä suuremmaksi kasvaa työelämässä olevien osuus.

Yliopistojen 20-24 vuotiaista hakijoista kolmannes opiskeli jo korkeakoulussa ja työelämään ennen hakemistaan oli päätyntä 29 prosenttia. AMK-hakijoista hieman useampi (38 %) tuli työelämästä ja opiskelijoissa puolestaan tässä ikäryhmässä painottuu ammattikoululaisten osuus (23 %). Huolestuttavaa sen sijaan on se, että viidennes kummankin sektorin hakijoista oli työttömänä taikka työvoiman ulkopuolella (ks. liitetaulukko 1). Tämä kuvastaa osaltaan sitä, miten koulutuspaikkaa vaille jääneet ovat vaarassa jäädä pidemmäksi aikaa koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle.

Kuten jo edellä todettiin, joutuvat tuoreet ylioppilaat kilpailemaan koulutuspaikoista monien jo erilaista koulutus- ja työhistoriaa omaavien kanssa, joiden koulutustarpeet ja syyt koulutukseen hakeutumiseen vaihtelevat. Kuvion 2 kertoma uusien ylioppilaiden kehnolta näyttävä tilanne ei siis johdu siitä, että hakujärjestelmä kohtelisi heitä jotenkin huonosti (eri aloihin ja hakukohteisiin liittyviä poikkeuksia toki on) vaan siitä, että he ovat hakijoissa vähemmistönä. Käytössämme olleen kevään 2016 yhteishakutietojen (OPH-data) mukaan vain neljännes hakijoista oli tuoreita ylioppilaita⁴. Ensisijaisesti yliopistoihin hakeneissa tuoreita ylioppilaita on selvästi enemmän (38 %) kuin ensisijaisesti ammattikorkeakouluihin hakeneissa (15 %). Kun katsotaan hyväksymisasteita, nähdään että tuoreet ylioppilaat pärjäävät keskimäärin hieman paremmin kuin muut ensikertalaiset tai ei-ensikertalaiset. Syitä on monia, joita jatkossa analysoidaan tarkemmin. Seuraavassa luvussa tarkastellaan kuitenkin aluksi yleisellä tasolla, miten ensikertalaisten koulutukseen hakeutuminen ja sijoittuminen on muuttunut vuosina 2010-2017.

1.4 Ensikertalaiset ja nopeuttamistavoite

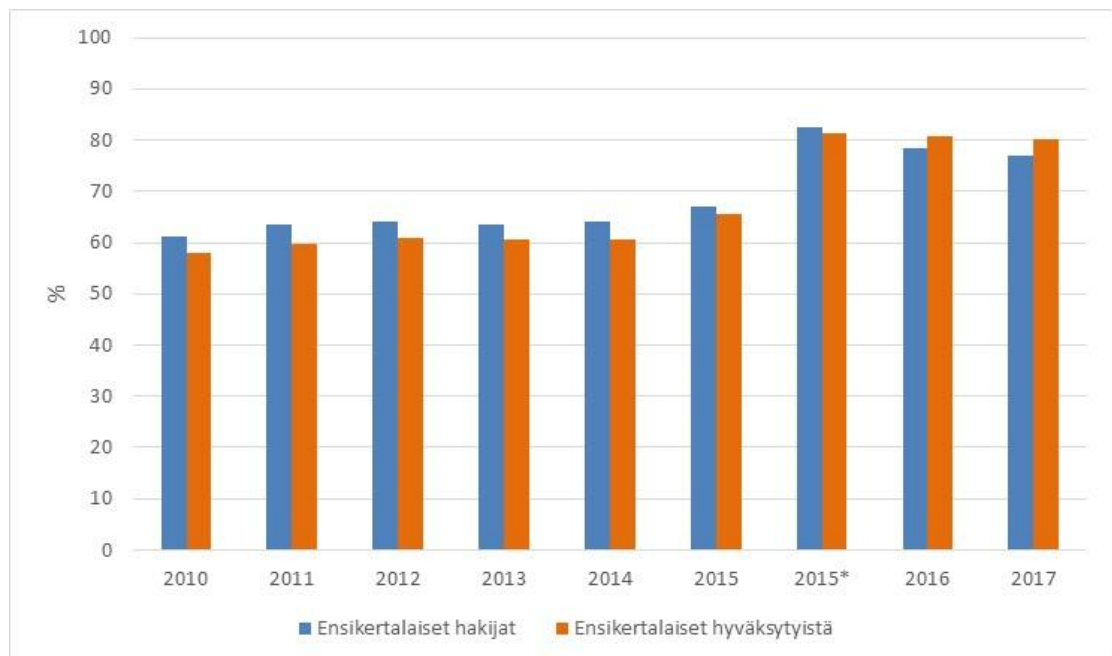
Kevään 2016 yhteishaussa korkeakoulujen tuli varata osa koulutuspaikoille ns. ensikertalaisille. Korkeakoululaeissa todetaan, että korkeakoulun tulee varata paikkoja niille ”jotka eivät ole aikaisemmin suorittaneet Suomen koulutusjärjestelmän mukaista korkeakoulututkintoa eivätkä vastaanottaneet korkeakoulututkintoon johtavaa opiskelupaikkaa tai ovat ottaneet opiskelupaikan vastaan kevätlukukaudella 2014 tai sitä ennen alkaneesta koulutuksesta, mutta eivät ole suorittaneet korkeakoulututkintoa” (SA 558/2009 ja SA 932/2014). Korkeakoulut saivat itse päättää kiintiöiden koosta, ja tavoitteena oli nimenomaan nopeuttaa ensikertalaisten koulutuspaikan saantia. Kuten ylioppilastutkinnon hyödyntämistä pohtineen työryhmän mietinnössä todetaan, on tällä määrittelyllä ensikertalaisten osuus alkuvaiheessa varsin suuri, ja vaikuttavien kiintiöiden asettaminen oli haasteellista erityisesti ammattikorkeakouluissa. Pienissä hakukohteissa paikkoja ei varattu ollenkaan ja muutoin kiintiöt vaihtelivat 50 ja 80 prosentin välillä (OKM 2016, 19, 78). Kevään 2016 yhteishakuaineiston mukaan ensisijaisesti yliopistoihin hakeneista 78 ja ensisijaisesti ammattikorkeakouluihin hakeneista 88 prosenttia oli ensikertalaisia. On siis selvää, että kevään 2016 yhteishaussa paikkojen varaamisella on ollut hyvin vähän vaikutusta.

³ Luvuissa ovat kaikki hakijat, joiden koulutus tai pääasiallinen toiminta tiedetään.

⁴ Muuttuja on rakennettu hakijan iän sekä hakurekisteristä saadun ja hakulomakkeella ilmoitetun pohjakoulutustiedon yo-vuoden mukaan. Joukko koostuu korkeintaan 20-vuotiaista yo-tutkinnon 2016 tai 2015 suorittaneista. Tuoreiden ylioppilaiden lisäksi jatkon analyysissä erotellaan muut ensikertalaiset sekä ei-ensikertalaiset.

Opetushallitus teki asiasta laskelman Valmiina valintoihin I -työryhmälle, ja tulos oli se, että mekaanisesti laskien vain 95 hakukohteessa ensikertalainen hakija nousi ohi ei-ensikertalaisen. Hyötyneitä oli vain noin 250 kaikista hakeneista (OKM 2016, 19). Vastaavat laskelmat tehtiin kevään 2017 yhteishaun tiedoista, eikä tilanne ollut muuttunut juuri lainkaan. Kiintiöpaikkoja oli varattu suurin piirtein sama määrä kuin edellisenä vuonna. Alustavasti näyttäisi kuitenkin siltä, että keskimääräinen kiintiön koko on hieman noussut. Yhteensä 280 hakijaa hyötyi ensikertalaisikiintiöstä, ja kiintiö vaikutti 97 hakukohteessa. Näistä 60 % oli yliopistosektorin kohteita. Mukana on hyvin erilaisia kohteita, mutta erityisesti erottuvat sosiaalityön hakukohteet (40 hyötyjää), AMK:n terveysalan koulutuksen (21 hyötyjää), kasvatustieteen hakukohteet (20 hyötyjää) ja AMK:n sosiaalialan kohteet (18 hyötyjää). Parhaimmillaan muutamassa hakukohteessa noin kolmannes valituista ensikertalaisista oli tullut valituksi kiintiön ansiosta (OKM-data). Keskeinen haaste tulevaisuudessa onkin vaikuttavien kiintiöiden asettaminen.

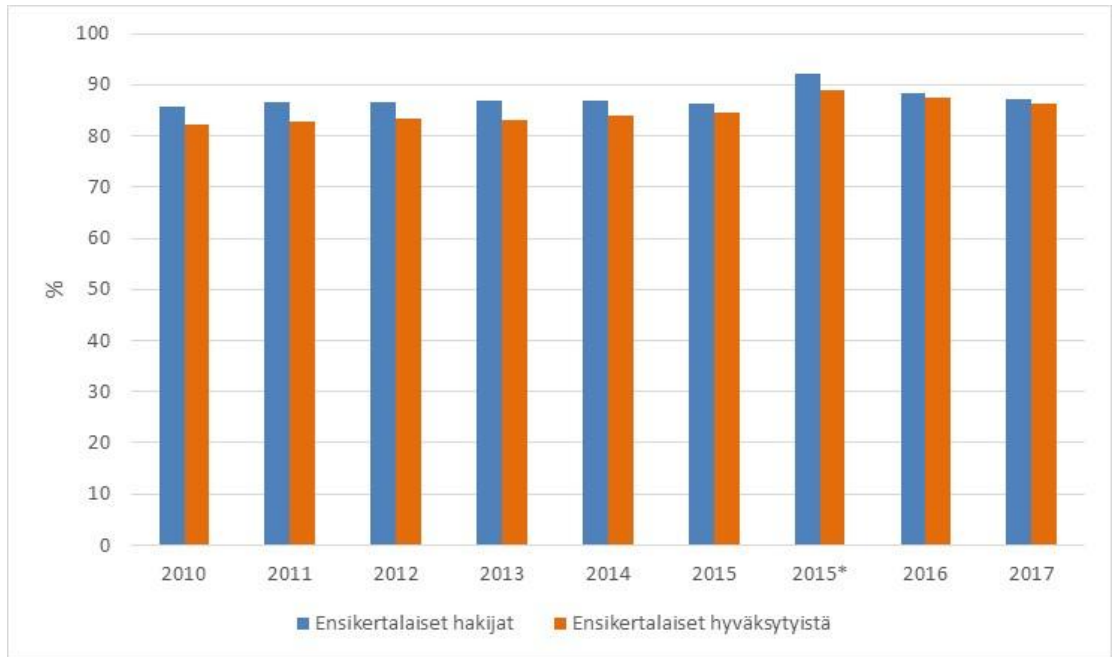
Seuraavissa kuvioissa on tarkasteltu ensikertalaisten osuutta hakijoista ja hyväksytyistä vuosina 2010-2017. Vuosien 2010-2015 tiedoissa ensikertalaisen määrittely on hieman suppeampi, kuin nyky-lainsäädännön määrittely, jota yllä siteerattiin. Niissä ensikertalaisia ovat henkilöt, joilla ei ole edellisen vuoden korkeakouluopintoja tai aikaisempia korkeakoulututkintoja⁵. Muutos näkyy hyvin yliopistohakijoitten kuviossa (kuvio 4), jossa ensikertalaisten osuudessa on selvä nousu aikasarjan loppupäässä. Tähdellä merkitty vuoden 2015 tieto on peräisin OKM:n datasta, jossa vuoden 2015 hakijoiden ensikertalaisuus on muodostettu erikseen vastaamaan vuoden 2016 määrittelyä. Vuosien 2010-2015 tiedoissa ovat kaikki hakijat, vuosien 2016 ja 2017 luvut koskevat vain 1. syklin hakijoita. Syklitiedot on saatavissa vain vuosilta 2010 ja 2011. Niistä nähdään, että 1. syklin hakijoissa ja myös hyväksytyissä on hieman enemmän ensikertalaisia, ja ero on pienempi.

Kuvio 4. Ensikertalaisten osuus yliopistoon hakeneista ja hyväksytyistä 2010-2017 (Vipunen, *OKM-data).

⁵ Ks. <https://vipunen.fi/fi-fi/yliopisto/Sivut/Hakeneet-ja-hyv%C3%A4ksytyt.aspx>

Tilastointiin liittyvistä eroavaisuuksista huolimatta kuvio 4 kertoo ennen kaikkea tilanteen pysyvyydestä. Ensikertalaisten osuus hyväksytyistä vastaa suurin piirtein heidän osuuttaan hakijoista. Erot ovat lähtökohtaisesti pieniä, mutta näyttää siltä, että ero on kääntynyt hienoisesti ensikertalaisten hyväksi, kun mahdollisuus varata heille paikkoja on tullut voimaan. Tilanne on suurin piirtein sama, jos tarkastellaan vain nuoria (18-24 vuotiaita), ensikertalaisten osuus hakijoista on vain hieman suurempi, 70-75 prosenttia vuosina 2010-2015 ja 88 prosenttia vuosina 2016-2017.

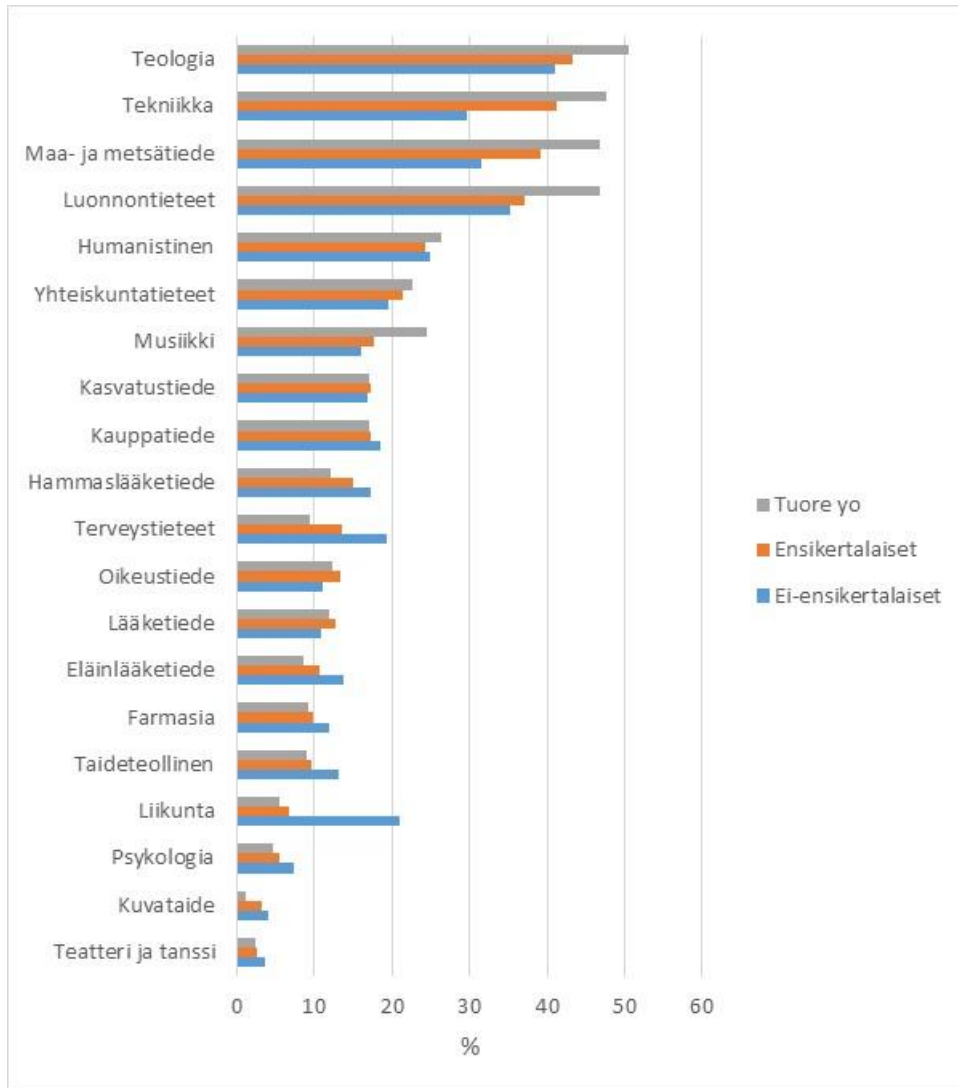
Kuvio 5. Ensikertalaisten osuus ammattikorkeakouluun hakeneista ja hyväksytyistä 2010-2017 (Vipunen, *OKM-data).

Ammattikorkeakouluihin hakeneitten tilanne on periaatteessa sama, mutta ensikertalaisten osuudet ovat korkeampia kuin yliopistoihin hakeneilla (kuvio 5). Ensikertalaisten osuus hakijoista on ollut 85-87 prosentin tuntumassa. Ensikertalaisten osuus hyväksytyistä puolestaan on ollut kaiken aikaa muutamia prosenttiyksiköitä hakijaosuutta pienempi. Ammattikorkeakoulujen kohdalla ei näy samanlaista hyppäystä vuoden 2015 jälkeen kuin yliopistohakijoissa nähtiin, mikä todennäköisesti johtuu siitä, että luvut olivat jo alkujaksolla noin korkeita. AMK-hakijoista myöskin selvästi suurempi osa on ammatillista väylää tulleita, joilla ei ole suoritettua korkeakoulututkintoa toisin kuin monilla ylioppilashakijoilla.

1.5 Hakeutuminen ja pääsy kevään 2016 yhteishaussa

Ensikertalaisten koulutuspaikan saantimahdollisuudet vaihtelevat ei-ensikertalaisiin verrattuna jonkin verran koulutusaloittain. Pääsääntö kuitenkin on, että ensikertalaisten osuus valituista vastaa suurin piirtein heidän osuuttaan hakijoista. Muutamia poikkeavia koulutusaloja

kuitenkin löytyy. Seuraavissa kuvioissa on tarkasteltu hyväksymisasteita ensimmäisessä hakukohteessa⁶ koulutusaloittain (vuoden 1995 koulutusluokitus). Ensikertalaisten ohella on tarkasteltu erikseen tuoreiden ylioppilaiden paikan saantia (ks. alaviite 13). Kuvioista nähdään, että monilla aloilla ja varsinkin ammattikorkeakoulusektorilla tuoreet ylioppilaat pärjäävät suhteellisessa katsannossa varsin hyvin. Kuten jo edellä todettiin, tuoreiden ylioppilaiden ja muiden ensikertalaisten hidas sijoittuminen ei johdu hakujärjestelmästä sinänsä vaan hakijasu-
masta. Oleellista politiikkatavoitteiden saavuttamisen kannalta on se, että hyväksymisasteet ovat kaiken kaikkiaan varsin matalia.

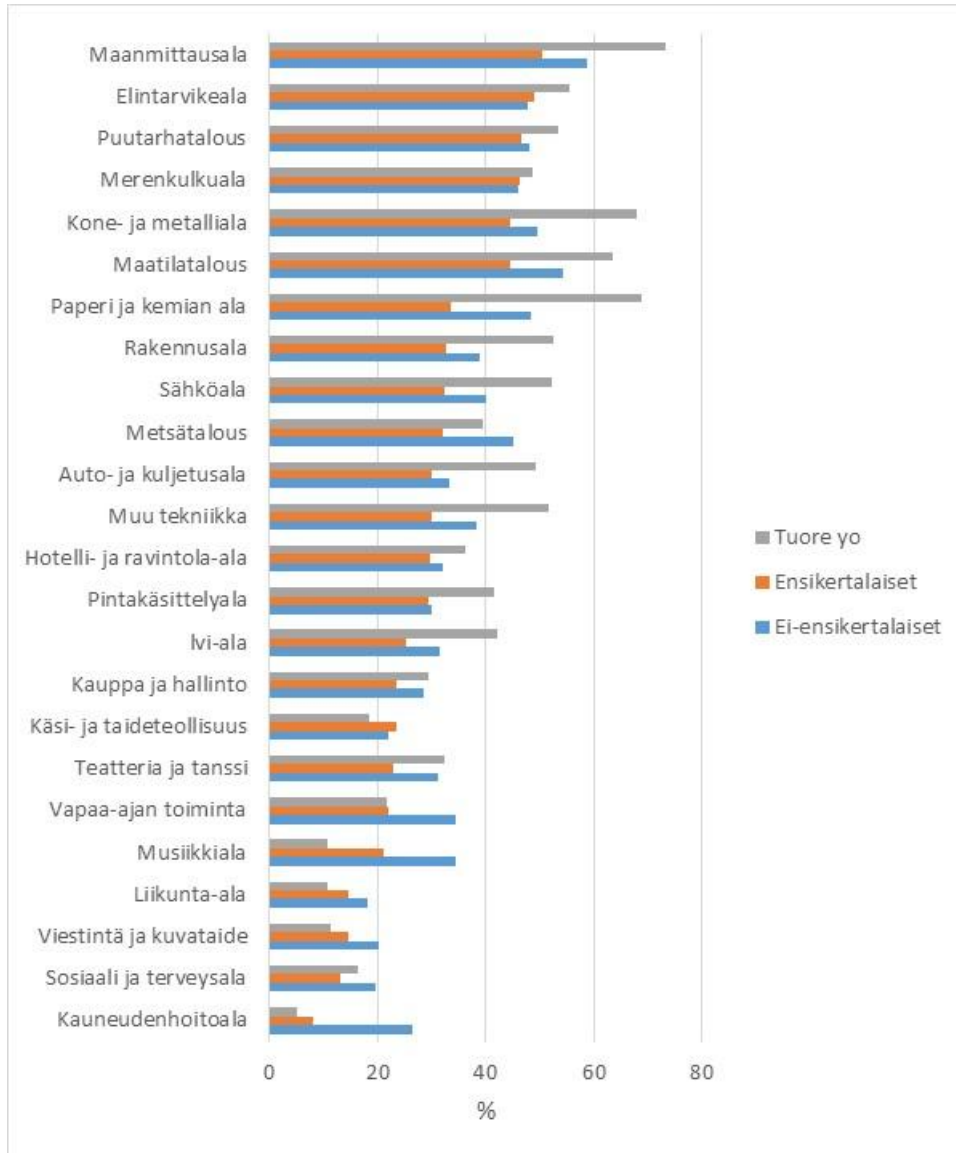

Kuvio 6. Kevään 2016 yhteishaussa ensisijaiseen hakukohteeseen hakeneitten hyväksymisasteet koulutusaloittain yliopistoissa (OPH-data).

Yliopistosektorilla ensikertalaiset pärjäävät ei-ensikertalaisia selvästi paremmin vain tekniikan sekä maa- ja metsätieteiden alalla. Näiden lisäksi tuoreet ylioppilaat pärjäävät hyvin teologian ja luonnontieteiden aloilla. Kaikki neljä ovat aloja, joilla hyväksymisasteet ovat korkeimpia, 30-40 prosentin välillä (ks. alaviite 15 edellä). Muilla aloilla hyväksymisasteet ovat selvästi

⁶ Se, miten suuri osa hakijoista tulee valituksi ensisijalle asettamalleen koulutusosalalle muilta hakutoivesijoilta, riippuu alan hakukäytännöistä, esim. onko alalla valintayhteistyötä tai yhteishaku, sekä siitä, miten moneen kohteeseen hakija on yleensä hakenut. Tämän lisäksi hakija voi tietysti tulla valituksi jollekin muulle hakemalleen alalle. Kuvioiden hyväksymisasteet ovat siis jonkin verran pienempiä kuin hyväksymisasteet yleensä. Asiaa on tarkasteltu lähemmin liitekuvioiden 1 ja 2.

pienempiä, ja monilla aloilla vain noin joka kymmenes tai alle saa paikan ensisijalle asettamastaan hakukohteesta. Liitetaulukosta 1 nähdään, että esimerkiksi psykologian hakijoista kuitenkin selvästi suurempi osa (16 %) saa jonkun koulutuspaikan.

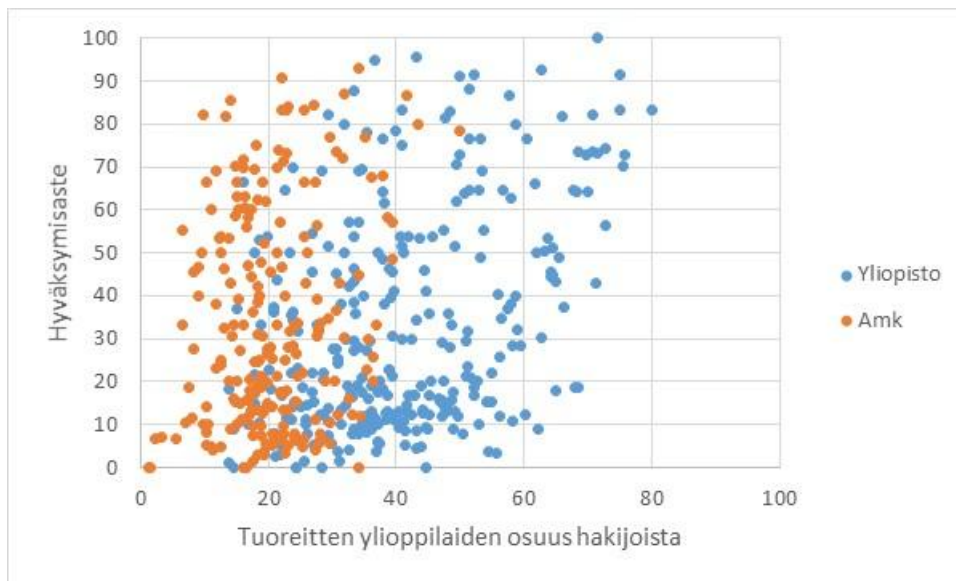
Kuvio 7. Kevään 2016 yhteishaussa ensisijaiseen hakukohteeseen hakeneitten hyväksymisasteet koulutusaloittain ammattikorkeakouluissa (OPH-data).

Yliopistosektorilla lähinnä terveystieteiden ja liikunnan aloilla ei-ensikertalaiset ovat valinnoissa etulyöntiasemassa verrattuna ensikertalaisiin ja erityisesti uusiin ylioppilaisiin. Jonkin verran paremmin ei-ensikertalaiset pärjäävät lisäksi esimerkiksi hammaslääketieteen, eläinlääketieteen, farmasian ja taideteollisuuden koulutusaloilla. Syyt juontuvat sekä alojen luonteesta – keitä niille hakee ja millaisia opiskelijoita halutaan – että valintakäytännöistä.

Ammattikorkeakoulujen kuviosta (kuvio 7) nähdään, että lähes kaikilla aloilla ensikertalaiset pärjäävät jonkin verran huonommin kuin ei-ensikertalaiset. Tästä huolimatta on mielenkiintoista, että monilla aloilla tuoreet ylioppilaat pärjäävät hyvin ja selvästi paremmin kuin muut

ensikertalaiset. Selitys löytyy osittain siitä, että AMK-sektorin ensisijaisissa hakijoissa on keskimäärin vähemmän tuoreita ylioppilaita ja että muissa ensikertalaisissa on paljon pelkällä ammatillisella todistuksella hakevia, jotka pärjäävät valinnoissa kautta linjan ylioppilaita huonommin. Esimerkiksi paperi- ja kemiantekniikan alalla hakijoista vain 14 prosenttia oli tuoreita ylioppilaita, ja heistä enemmistö (69 %) tuli valituksi. Mitä muita syitä tuoreiden ylioppilaiden suhteellisessa katsannossa hyvään valintamenestykseen on löydettävissä, selvinnee parhaiten valintayksiköitten omista analyyseissä, joissa voidaan tarkastella hakijoiden ja valittujen tausta- ja valintakoepisteitä sekä muita tekijöitä, joita alan valinnoissa käytetään. Käytännössä tuoreille ylioppilaille ei saa antaa lisäpiste-etua, mutta onko käytössä muita valintamekanismeja, jotka hyödyttävät erityisesti tuoreita ylioppilaita?

Hakukohteitten ja valintayksiköitten tasolla asiaa tarkasteltuna vaihtelu on vieläkin suurempaa, myös mahdollinen hakuvuodesta toiseen esiintyvä satunnaisvaihtelu. Kuviossa 8 on esitetty tuoreiden ylioppilaiden osuudet sekä heidän hyväksymisasteensa ensimmäisen hakutoiveen hakukohteissa. Mukana ovat vain sellaiset hakukohteet, joissa tuoreita ylioppilashakijoita oli vähintään 10 (yliopistosektorilla 299 ja AMK:ssa 214 hakukohdetta). Kuvioista nähdään ensinnäkin jo yllä sanottu: ammattikorkeakouluissa tuoreita ylioppilashakijoita on keskimäärin vähemmän. Muilta osin sirontakuvio kertoo sen, että korkeakoulutuksen kentällä on tuoreiden ylioppilaiden näkökulmasta koulutuksia joita he hakevat (tai joiden hakijoiksi he päätyvät) muita ryhmiä hanakammin tai suhteellisesti harvemmin. Toisaalta koulutukset jakautuvat helppopääsyisiin ja vaikeapääsyisiin, riippuen siitä, millaisen suhteellisen hakupaikeen kohteena ne ovat.

Kuvio 8. Tuoreitten ylioppilaiden osuus kevään 2016 yhteisvalinnan ensisijaisista hakijoista (1. hakukohde) ja heidän hyväksymisasteensa hakukohteittain (OPH-data).

Kuvio antaa lisävahvistusta sille, mitä edellä jo ammattikorkeakoulun paperi- ja kemiantekniikan esimerkissä todettiin. Niin hakijoiden kuin myös koulutusyksiköitten tarpeet ja preferenssit vaihtelevat, mikä tarkoittaa käytännössä sitä, ettei ”yhden koon” ajattelu opiskelijavalinnoissa – erityisesti kun ajatellaan opintojen nopeuttamistavoitteita – voi toimia kovin hyvin.

Jos ajatellaan esimerkiksi kuvion oikeassa ylälohkossa olevia tyypillisesti tekniikan ja luonnontieteiden alojen koulutuksia⁷, jotka vetävät tuoreita ylioppilaita ja joissa heidän hyväksymisasteensa on keskimääräistä korkeampi, olisi nopeuttamismallinäkymästä tehokkain ratkaisu lisätä näiden koulutusten määrää, mikä taas muista syistä on epätodennäköinen vaihtoehto. Jos taas tarkastellaan yliopistojen hakukohteiden osalta kuvion vasenta alalohkoa, joka on tyypillisesti vaikeapääsyisten ja keskimääräistä vanhempien hakijoiden preferoimien koulutusten aluetta (esimerkkinä sosiaalityö), tulisi tarkastella sitä, miten eri hakijaryhmät pärjäävät valinnoissa ja miten tuoreiden ylioppilaiden asemaa voitaisiin mahdollisesti parantaa. Esimerkiksi niissä 50 hakukohteessa, jossa tuoreiden ylioppilashakijoiden osuus ja heidän hyväksymisasteensa on alle 30 prosenttia, 19:ssä eli reilussa kolmanneksessa tuoreiden ylioppilaiden hyväksymisaste on parempi tai vähintään yhtä hyvä kuin muiden hakijoiden.

Nopeuttamistavoitteen kannalta merkityksellistä on myös se, miten paljon eri hakukohteissa on koulutuspaikkoja ja miten moni tuore ylioppilas pääsee sisään. Yksi järjestelmän ongelma (tai ominaispiirre) on se, että hakukohteita on valtavasti ja suurin osa niistä on pieniä. Jos tarkastellaan niitä yliopistopuolen hakukohteita, joissa on tuoreita ylioppilaita hakijoina (N=425), puolet valituista tulee 53 hakukohteen kautta, mikä on vain reilu kymmenes (12,5 %) kaikista hakukohteista. Näissä keskimääräinen hyväksymisaste on 21,5 prosenttia, mikä on sama, kuin tuoreitten ylioppilaiden hyväksymisaste yleensä (21,2 %). Tämä tarkoittaa yleisellä tasolla sitä, että mikäli hakukohteiden valintakäytäntöjä ei muuteta, ei valintayksiköitten koon kasvattaminen sinänsä ole mikään ratkaisu. Mielekkäämmät ja selkeämmät hakukohteet voivat kuitenkin muuttaa hakijoiden hakukäyttäytymistä (vrt. OKM 2013). Esimerkiksi Tampereen yliopistossa siirryttiin jokunen vuosi sitten yhteiskuntatieteiden alalla laajoihin kandidaattiohjelmiin. Jos katsotaan näihin hakeutumista⁸, nähdään, että niiden hakijaprofiili (tuoreet ylioppilaat / muut ensikertalaiset / ei-ensikertalaiset) ei mitenkään poikkea yhteiskuntatieteiden yleisestä hakijaprofiilista. Mitä taas tulee ensisijalle asetettuun hakukohteeseen pääsyyn, on Tampereelle hiukan vaikeampi päästä, mutta eri hakijaryhmien hyväksymisasteissa ei ole merkittäviä eroja verrattuna yleiseen tilanteeseen.

Yhteenvetona voidaan todeta, että ensikertalaisten ja tuoreitten ylioppilaiden koulutukseen sijoittumisessa on hakukohteiden tasolla suuriakin vaihteluita, mutta kokonaisuudessaan ensikertalaiset hyötyvät tällä hetkellä yliopistopuolella lähinnä suurissa tekniikan ja luonnontieteiden koulutuksissa. Ensisijaiseen hakukohteeseen pääsyssä erot ovat kuitenkin kokonaisuudessaan pieniä: tuoreiden ylioppilaiden hyväksymisaste 1. hakukohteissa oli 21 prosenttia, kaikkien ensikertalaisten 19 ja ei-ensikertalaisten 18 prosenttia. Ammattikorkeakouluissa, joissa tuoreita ylioppilashakijoita on suhteellisen vähän, vastaavat luvut ovat 27, 21 ja 27 prosenttia. Kun katsotaan hyväksytyksi tulemista yleensä, tuoreitten ylioppilaiden etumatka kasvaa erityisesti ensisijaisesti yliopistoon pyrkivillä, joista moni saa toissijaisen paikan AMK:sta. Hyväksymisaste oli tuoreilla ylioppilailta 35 prosenttia, muilla ensikertalaisilla 30 ja ei-ensikertalaisilla 27 prosenttia. AMK:hin ensisijaisesti hakeneilla kokonaishyväksymisasteiden erot ovat pienemmät (vastaavat luvut 38, 28 ja 33). Vaikka siis AMK:ssa monilla koulutusaloilla tuoreet ylioppilaat pärjäävät ei-ensikertalaisia paremmin, tasoittuu tilanne jonkin verran, kun tarkastellaan kaikkia valittuja johtuen sellaisten suurten koulutusalojen kuin kauppa ja hallinto sekä sosiaali- ja terveysala valinnoista (vrt. kuvio 7). Jos ensikertalaisten asemaa halutaan parantaa, tulisi siis näiden alojen valintoihin kiinnittää erityistä huomiota.

⁷ Seuraavaa tarkastelua tehdään vain yliopistojen osalta, koska tuoreitten ylioppilaiden ongelmat keskittyvät pitkälti tälle sektorille.

⁸ Tässä on tarkasteltu sosiaalityön sekä yhteiskuntatutkimuksen tutkinto-ohjelmia.

Ammatillisella koulutus pohjalla hakevat

Opiskelijavalintauudistuksella pyritään parantamaan myös ammatillisella tutkinnolla hakevien asemaa ja myös heille suunnitellaan todistusvalintaa (OKM 2017). Yliopistopuolella ammatillisella tutkinnolla hakevia on varsin vähän, mutta AMK:ssa he ovat merkittävä hakijajoukko. Ammatillisen tutkinnon suorittaneet ei-ylioppilaat ovat järjestelmän näkökulmasta ylioppilaita selvästi useammin ensikertalaisina kohdeltavia hakijoita. Heidän kohdallaan on kuitenkin kyse enemmän pääsymahdollisuuksista yleensä suhteessa ylioppilashakijoihin kuin koulutukseen sijoittumisen nopeuttamisesta.

Kevään 2016 yhteishakuaineistosta nähdään, että kummallakin sektorilla pelkällä ammatillisella tutkinnolla hakevat pärjäävät ylioppilaita heikommin. Yliopistosektorilla ensimmäisen hakukohteen hyväksymisasteet olivat ylioppilailta 20 ja ammatillisen tutkinnon suorittaneilla 9 prosenttia. Ammattikorkeakouluun ensisijaisesti hakeneista hyväksytyjä oli vastaavasti 28 ja 15 prosenttia. Ammattikorkeakouluissa ammatitutkinnolla hakevat häviävät ylioppilaille kaikilla koulutusaloilla, yliopistoissa kaikilla muilla paitsi musiikin alalla, jossa hyväksymisasteet ovat suurin piirtein yhtä suuret.

Koska ammatillisia todistuksia ei pisteytetä, kilpailevat kaikki ammatillisella tutkinnolla hakevat ylioppilaiden kanssa valintakoejonoissa. Näyttääkin ilmeiseltä, että valintakokeet suosivat ylioppilastutkinnon suorittaneita. Esimerkiksi teknistieteellisellä alalla, jossa kokeet perustuvat pitkälti lukion oppimäärään, ei ole yllättävää, että pelkällä ammatillisella tutkinnolla hakeneita vain 14 prosenttia sai koulutuspaikan, kun ylioppilaista hyväksyttiin 44 prosenttia. Suuri ero myös esimerkiksi ammattikorkeakoulujen kone- ja metallialalla, jossa vastaavat hyväksymisasteet olivat 33 ja 61 prosenttia.

Mikäli ammatillisille todistuksille saadaan oma pisteytysjärjestelmä ja toimiva todistusvalinta (ks. OKM 2017), olisi sillä selvät edellytykset parantaa ammatillisella tutkinnolla hakevien asemaa. Tämä kuitenkin edellyttää, että heidän valintakiintönsä suunnitellaan alakohtaisesti niin, että myös käytännössä nykyistä suurempi osuus tulee valituksi.

1.6 Miten paljon eri valintatavoilla voidaan vaikuttaa?

Mikäli OKM:n tavoitteena on lisätä suoran todistusvalinnan merkitystä ja roolia valinnoissa. Taustalla on ajatus, että todistusvalintaan siirtyminen myös nopeuttaisi ensikertalaisten opintoihin sijoittumista. Kantona kaskessa on kuitenkin edellä käsitelty hakijasuma, ja tämän joutuu myöntämään myös ministerin työryhmä, joka pohti ylioppilastutkinnon parempaa hyödyntämistä korkeakoulujen opiskelijavalinnoissa (OKM 2016).

Kysymys eri valintatapojen vaikutuksesta kuului valtioneuvoston hankkeen tehtävänmäärittelyyn. Käytävissä olevat aineistot antavat kuitenkin varsin rajalliset mahdollisuudet vastata kysymykseen täsmällisesti. Esimerkiksi OPH-dataan kirjatut valintatavat (valintajonojen nimet) ovat valintayksiköitten hakujärjestelmään omalla logiikallaan sanallisessa muodossa kirjaamia nimiä. Teimme tätä analyysiä varten luokittelun 1. hakukohteeseen valittujen valintatavoista. Luokittelussa ovat yhteispistein valitut (34 %), koepistein valitut (52 %), todistusvalinnalla valitut (5,3 %) ja muiksi luokitellut (8,6 %). Kaikilla valituilla ei ollut lainkaan jononimeä (yliopistoissa 4 % ja AMK:ssa 10 %). Todistusvalinnalla valitaan lähes yksinomaan yliopistosektorilla, jossa osuus on 12 prosenttia. Sielläkin osuus on siis varsin pieni. Ammattikorkeakoulujen valinnoissa painottuvat koepistevalinnat (67 %). Yliopistosektorilla 44 prosenttia 1. hakukohteen valituista valittiin yhteispisteillä ja 33 prosenttia koepisteillä. Jotta otsikon kysymykseen voitaisiin vastata, tulisi tietää, keitä ovat niiden hakukohteiden hakijat, jotka tulevat eri valintajonoista valituiksi?

Taulukko 1 kertoo yliopistojen osalta, kuinka monessa alan 1. hakukohteessa on käytetty todistusvalintaa. Se on merkittävä vain tekniikassa ja luonnontieteissä (vrt. OKM 2016, 68), ja näillä aloilla todistusvalinnalla valittujen osuus on puolet tai yli. Muilla aloilla kohteita on vähemmän, mutta esimerkiksi humanistisella alalla ja kauppatieteissä todistusvalinnalla valittujen osuus näissä kohteissa on suhteellisen suuri. Lisäksi kasvatusta ja yhteiskuntatieteillä on suhteellisen paljon sellaisia valittuja, joiden valintajono on ”muu” (esim. avoimen väylä tai soveltuvuuskokeet). Luonnontieteissä puolestaan on mahdollisuus päästä opiskelemaan, jos on pärjännyt hyvin esimerkiksi peruskoulun matematiikkakilpailussa. Keskeinen kysymys tässä on se, toimiiko todistusvalinta näissä hakukohteissa niin, että se parantaa ensikertalaisten koulutukseen pääsyä.

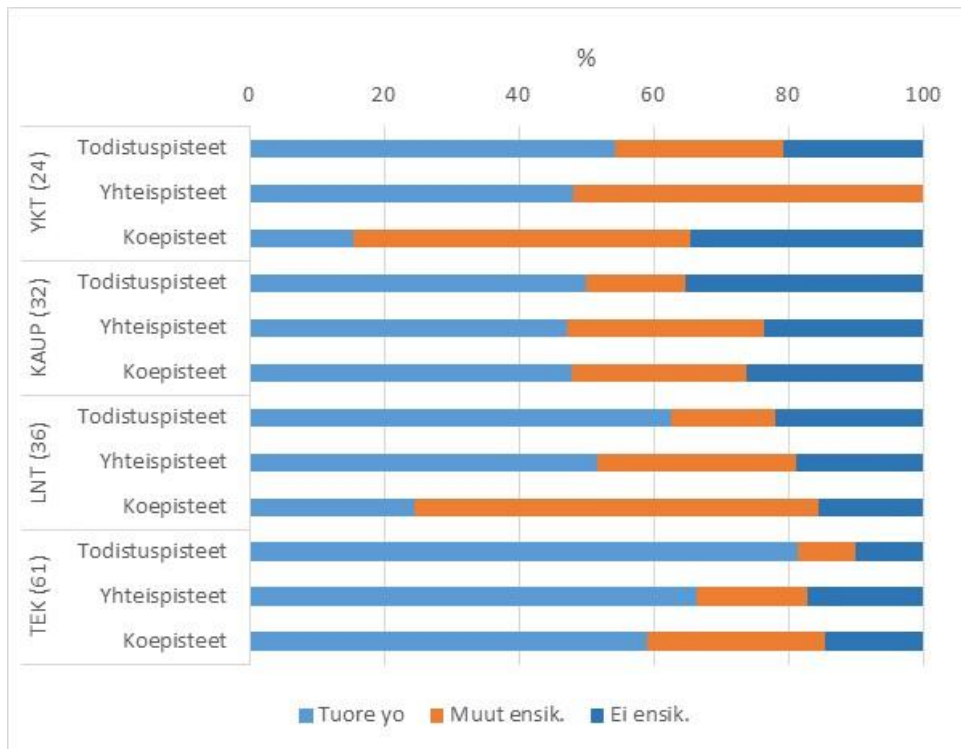
Taulukko 1. Todistusvalintaa yliopistoissa käyttävät hakukohteet (1. hakusija), niiden hakijat ja valitut sekä eri valintatavoin valittujen osuudet koulutusaloittain (OPH-data).

	Osuus haku- kohteista	Hakijat	Valitut	Tod %	Yp %	Kp %	Muut %
Teologia	28,6	93	35	5,7	62,9	31,4	0
Humanistinen ala	4,0	255	52	61,5	0	38,5	0
Kasvatustiede	2,4	536	49	18,4	12,2	38,8	30,6
Yhteiskuntatiede	7,8	607	158	15,2	15,8	53,2	15,8
Kauppatiede	7,1	227	74	45,9	23,0	31,1	0
Luonnontiede	52,8	2057	900	60,6	15,9	16,3	7,2
Tekniikka	52,1	3530	1455	50,5	38,6	10,9	0

Tod = todistusvalinta; Yp = yhteispistevalinta; Kp = koepistevalinta

Jos katsotaan kaikkia analyysissä mukana olevia todistusvalintaa käyttäviä hakukohteita, niiden hakijoista noin puolet (47 %) oli tuoreita ylioppilaita ja kolmannes (32 %) muita ensikertalaisia. Todistuspisteillä valituista selvä enemmistö (71 %) oli tuoreita ylioppilaita. Tämä vastaa edellä kuviossa 6 esitettyä yleiskuvaa ja johtuu erityisesti tekniikan ja luonnontieteiden alojen valintakäytännöistä. Kun tekniikan alan hakijoista 61 prosenttia oli tuoreita ylioppilaita, oli heitä todistusvalinnalla valituista hieman yli 80 prosenttia.

Kuviossa 9 on vertailtu tilannetta neljällä koulutusaloilla (muilla todistusvalinnalla valittujen määrä on niin pieni, että tulokset eivät ole mielekkäitä). Kuviosta nähdään, miten eri valintatavoin valitut jakautuvat ensikertalaisuusryhmiin. Kuviosta alan nimen perässä suluissa oleva luku kertoo, kuinka suuri osa hakijoista oli tuoreita ylioppilaita. Kuviosta nähdään, että erityisesti tekniikan ja luonnontieteen aloilla todistusvalinnan kautta paikan saa tuore ylioppilas muita todennäköisemmin. Alat eroavat kuitenkin siinä, että tekniikassa tuoreet ylioppilaat pärjäävät suhteellisen hyvin myös koepistevalinnassa. Kun katsotaan kaikkia ensikertalaisia, nähdään että luonnontieteissä eniten heitä valitaan koepistevalinnassa ja tekniikassa todistuspistevalinnassa. Erot ovat kuitenkin pienet, ja kun ensikertalaisia on joka tapauksessa valtaosa sekä hakijoista että valituista, ei luvuista voi tehdä kovinkaan pitkälle meneviä päätelmiä. Nopeuttamispolitiikan onnistumisen näkökulmasta oleellista on tarkastella nimenomaan tuoreitten ylioppilaiden tilannetta.

Kuvio 9. Ensikertalaisryhmien osuudet eri valintatavoilla valituista 1. hakukohteessa (OPH-data).

Myös yhteiskuntatieteissä eniten tuoreita ylioppilaita valitaan todistusvalinnan kautta. Yhteisvalinnassa ei ole valittu yhtään ei-ensikertalaista, mutta on syytä pitää mielessä, että tekniikkaa ja luonnontieteitä lukuun ottamatta tapausmäärät ovat pieniä (tässä tapauksessa valittuja oli 25). Koepistevalinnassa puolestaan korostuu muiden ensikertalaisten ja ei-ensikertalaisten osuudet. Tämä kertoo siitä, että valinta toimii kuten on tarkoitettu: se suo vanhemmille hakijoille ns. toisen mahdollisuuden. Kauppatiede poikkeaa selvästi muista aloista. Siellä valintatapojen erot ovat vähäiset eivätkä samalla tavalla johdonmukaiset kuin muilla aloilla. Esimerkiksi todistusvalinnalla näyttäisi tulevan sisään jonkin verran enemmän ei-ensikertalaisia kuin muilla valintatavoilla. Tässäkin erot voidaan kuitenkin laittaa sattuman piikkiin pienistä tapausmääristä johtuen. Kauppatieteiden osalta on syytä seurata, mitä tapahtuu kevään 2018 valinnoissa, koska silloin alalla otetaan laajasti käyttöön todistusvalinta.

Valintatapa-aineiston analyysi kertoo lähinnä tekniikan ja luonnontieteiden osalta sen, että todistusvalinnalla tulee valuksi muita enemmän erityisesti tuoreita ylioppilaita. Taustalla on todennäköisesti pitkälti se, että valintakokeessa kysytään saman tyyppisiä lukion oppimäärään perustuvia matematiikan, fysiikan ja kemian asioita kuin ylioppilaskirjoituksissakin. Nämä ovat tuoleilla ylioppilailla vielä hyvin muistissa. Täsmällisemmän kuvan saamiseksi eri valintatapojen vaikutuksista tarvitaan lisäksi tietoa siitä, miten hakijat jakautuvat valinnassa käytettäviltä ominaisuuksiltaan (lähtöpisteet, valinkoepisteet ja mahdolliset muut valintaan vaikuttavat tekijät) ja miten valintajärjestelmä lopulta jakaa heidät valintajonoihin.

Myös ministeriön edellä mainittu työryhmä tarkastelee valintatapoja, mutta lähinnä koulutusvalintojen sukupuolittuneisuuden näkökulmasta (OKM 2016, 68). Työryhmän käytössä oleva valintatapa-aineisto on laajempi sisältäen kaikki tietyille koulutusosalalle valitut, eikä lukuja voi suoraan verrata yllä 1. hakukohteeseen valittujen tietoihin. Vertailun toinen ongelma on siinä, että toisin kuin yllä, liitetaulukossa 2 esitetyissä luvuissa on mukana myös sellaisia hakukohteita, joissa todistusvalintaa ei käytetä. Tulokset ovat kuitenkin mielenkiintoisia nimenomaan sukupuolinäkökulmasta, ja niitä on yliopistosektorin osalta syytä tarkastella tässä lähemmin

vaikka luvuista on tässäkin tapauksessa vaikea vetää yksiselitteisiä johtopäätöksiä. Työryhmän raportin luvut kertovat sen, mitä edellä jo sanottiin: todistusvalinnan rooli on merkittävä yliopistoissa vain luonnontieteellisellä ja teknistieteellisellä alalla. Kummatkin ovat aloja, joilla hakijoista miehet tulevat naisia hieman todennäköisemmin valituiksi. Liitetaulukon 2 luvuista voidaan laskea, että aloille valittiin 3878 miestä (64 %). Jos kaikki olisi valittu todistusvalinnalla, miehiä olisi tullut valituksi 228 enemmän. Vaikutus olisi siis varsin vähäinen. Suunta on kuitenkin siinä mielessä väärä, että politiikkatavoitteena on jo pitkään ollut saada näille aloille enemmän tyttöjä.

Samaan havaintoon päästään OPH:n aineistolla, kun tarkastellaan ensisijaiseen hakukohteeseen valittuja. Tekniikassa todistusvalinnalla valituista 19 prosenttia oli naisia. Yhteispisteillä valituista naisia oli 24 ja koepistevalinnalla valituista 26 prosenttia. Luonnontieteissä ero on vielä suurempi naisten osuuksien ollessa vastaavasti 30, 50 ja 45 prosenttia. Kun siis tarkastellaan vain niitä hakukohteita, jotka suoraa todistusvalintaa käyttävät, miehet näyttäisivät tämän aineiston perusteella hyötyvän vieläkin enemmän.

Jos vielä katsotaan OKM:n mietinnöstä niitä aloja, joilla valinnat tehdään pääasiassa koepisteitä ja yhteispisteitä käyttäen ja jotka monet suosivat naisia, näkyy muutenkin hyvin tunnettu yhteys: koulussa tyttöjä keskimäärin heikommin pärjäävät pojat hyötyvät koevalinnasta. Näillä aloilla valittuja naisia oli yhteensä 8560 (67 %). Mikäli valinnat olisi tehty pelkästään yhteispisteiden perusteella, naisia olisi tullut valituksi 241 enemmän. Jos valinnat olisi tehty pelkästään valintakokeen tuloksen perusteella, naisia olisi valittu 540 vähemmän. Kun miehiä valittiin näille aloille yhteensä 4212, nostaisi 540:n lisäys miesten osuuden 33:sta 37 prosenttiin. Johtopäätös näistä karkeista ja alustavista laskelmista on, että valintatapojen painotusten muuttamista ja muutosten mahdollisia vaikutuksia olisi pitänyt arvioida huomattavasti tarkemmin myös sukupuolinäkökulmasta, kuin mitä OKM:n työryhmä teki.

Mitä todistusvalinnan lisääminen vaikuttaa sellaisilla aloilla, joilla sitä ei ole aiemmin käytetty, jää lähinnä arvailujen varaan. Tekniikan ja luonnontieteiden tilanteesta ei voida vetää suoraa johtopäätöksiä. Näilläkin aloilla osa todistusvalinnan havaitusta vaikutuksesta selittyy itse asiassa sillä, että todistusvalintakohteissa selvästi useampi tulee yleensä hyväksytyksi kuin niissä kohteissa, joissa todistusvalintaa ei käytetä. Todistusvalinnan lisääminen tuskin on sellainen patenttiratkaisu, kuin OKM työryhmäpohdinnoissaan esittää. Täytyy esimerkiksi muistaa, että todistukset vaikuttavat yliopistosektorilla tälläkin hetkellä suurimman osan pääsymahdollisuuksiin. Valmiina valintoihin -raportin taulukon mukaan kevään 2016 yhteisvalinnassa vain kolmannes valittiin pelkän valintakokeen perusteella. Ammattikorkeakouluissa tilanne on toinen – koepisteillä valituksi tuli noin 70 prosenttia (OKM 2016, 68).

Yksi todistusvalinnan puolesta esitetty argumentti on, että toisin kuin pääsykokeet, todistusvalinta ei rajoita hakijan mahdollisuuksia hakea useammalle alalle (Sarvimäki 2017; OKM 2016). Erityisesti sellaisilla hakupainealoilla kuin lääketiede tai oikeustiede, pääsykokeisiin valmistautuminen on niin vaativa prosessi, että hakija voi käytännössä täysipainoisesti valmistautua vain yhteen hakuun. Jos hän ei onnistu, jää hän kokonaan ilman koulutuspaikkaa⁹. Ajatus, että todistusvalintaa lisäämällä entistä useampi hakija saisi edes jonkin koulutuspaikan, ei kuitenkaan kestä lähempää tarkastelua. Käytännössä vähät koulutuspaikat vain jaetaan hieman eri henkilöille. Tuoreet ylioppilaat ja muut ensikertalaiset kuitenkin hyötyvät

⁹ Ko. aloilla hieman yli puolet haki toissijaista koulutuspaikkaa. Kaikkiaan ensisijaisesti yliopistosektorille pyrkineistä 73 prosenttia haki kakkospaikkaa. Lääketieteessä 13 ja oikeustieteessä kuusi prosenttia ilman ykköspaikkaa jääneistä ja kakkospaikkaa hakeneista sai paikan. Ensisijaisesti yliopistosektorille yrittäneitä ja paikkaa jääneistä toisen sijan paikan onnistui saamaan 11 prosenttia sitä hakeneista.

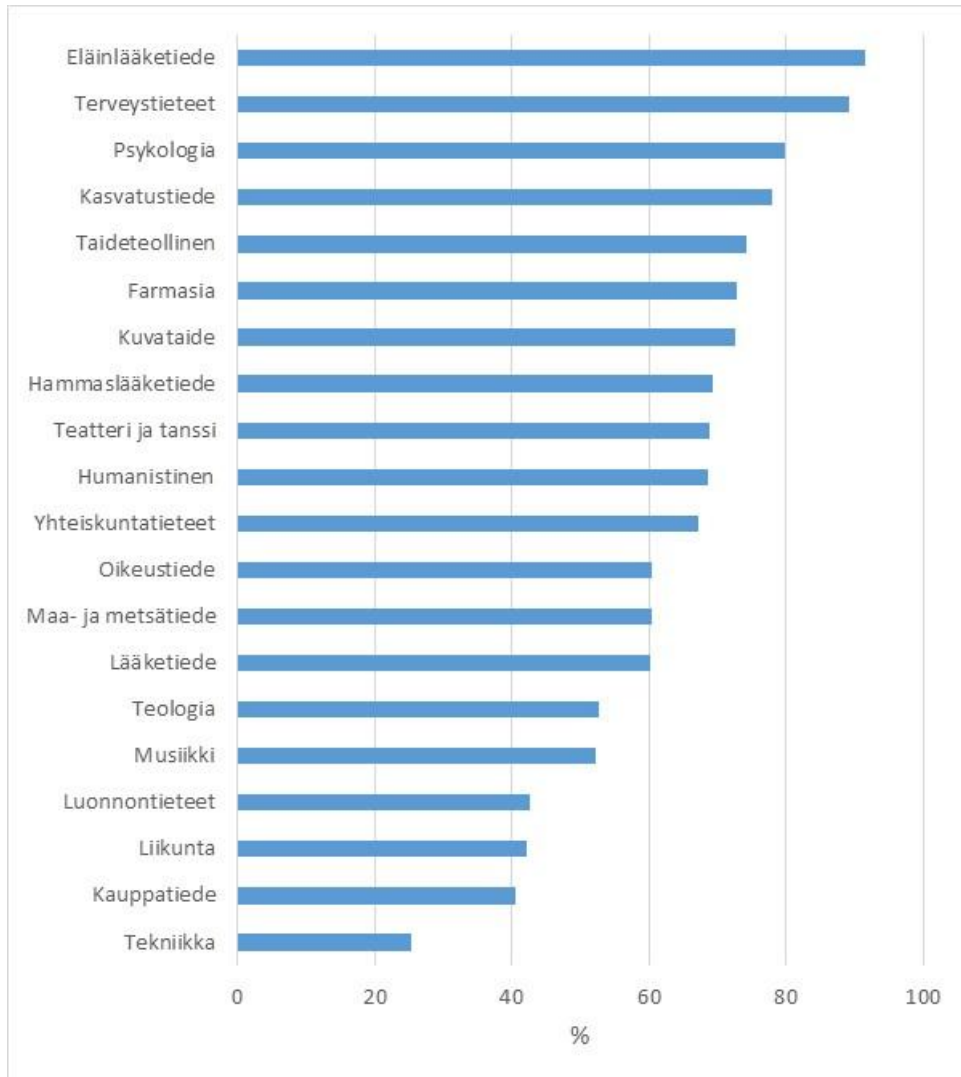
siitä, että he hakevat keskimäärin useampaa paikka – paikan saamisen todennäköisyys nimittäin kasvaa sitä enemmän mitä useampaa paikkaa on haettu. Tämä mekanismi siis toimii ensikertalaisten sijoittumista nopeuttaen.

Koulutukseen pääsyn sujuvoittamisen ohella todistusvalinnalle on esitetty myös muita perusteluita. Yksi liittyy tavoitteeseen vähentää maksullisten valmennuskurssien tarvetta. Tätä asiaa pohdimme lähemmin raportin toisessa osassa. Lisäksi todistusvalinnalla suomalainen opiskelijavalintajärjestelmä halutaan ”eurooppalaistaa”. Valintakokeita pidetään kummajaisina ja vanhan järjestelmän jäänteinä, joista myös kustannussyitä halutaan päästä eroon (OKM 2016).

1.7 Miesten ja naisten hakeutuminen ja pääsymahdollisuudet

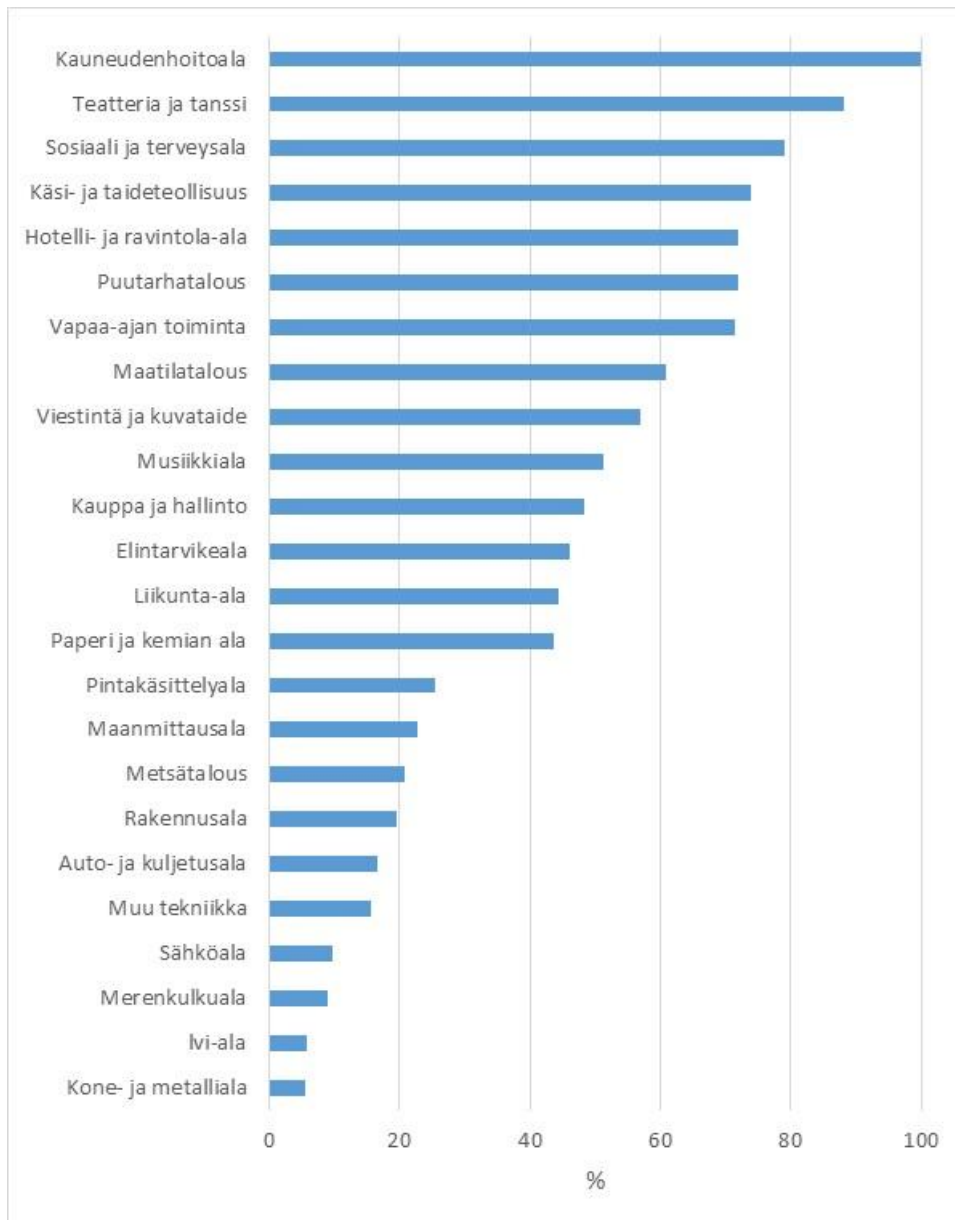
Sukupuolten erilaisista koulutuslavalainnoista ja siitä, pitäisikö asialle tehdä jotain, on keskusteltu pitkään (esim. Brunila 2009; OKM 2012). Sen sijaan sukupuolen vaikutuksesta koulutuspaikan saantiin on vähemmän tutkittua tietoa. Edellä tätä jo hieman käsiteltiin sitä osin, mikä liittyy eri valintatapojen vaikutuksiin. Kuviot 10 ja 11 kertovat tiivistetysti, miten kevään 2016 yhteishaun ensisijaiset hakijat jakautuvat sukupuolen mukaan eri koulutusaloilla – asiaa tarkastellaan naishakijoiden osuuksilla.

Yliopistojen kuviosta nähdään, että valtaosassa koulutusaloja naiset ovat hakijoissa enemmistönä. Suurin naisten osuus on eläinlääketieteessä ja terveystieteessä, noin 90 prosenttia. Vähiten naishakijoita on tunnetusti tekniikassa, vain 25 prosenttia. Myös kauppatieteet, liikunta ja luonnontieteet kiinnostavat miehiä enemmän kuin naisia. Kaikkiaan yliopistosektorin ensisijaisista hakijoista 60 prosenttia oli naisia.

Kuvio 10. Naisten osuus kevään 2016 yhteishaun 1. hakukohteissa koulutusaloittain – yliopistot (OPH-data).

Ammattikorkeakouluissa alat jakautuvat tasaisemmin naisten ja miesten aloihin. Kauneudenhoitoalalla ei ollut yhtään ensisijaista mieshakijaa. Kone- ja metallialan hakijat ovat puolestaan yli 90-prosenttisesti miehiä. Tekniikan alojen ohella merenkulku on mieshakijoiden suosiossa. Eniten naishakijoita puolestaan houkuttelee tekniikan aloista paperi ja kemia. Kaikista AMK:n ensisijaisista hakijoista hieman yli puolet (56 %) oli naisia.

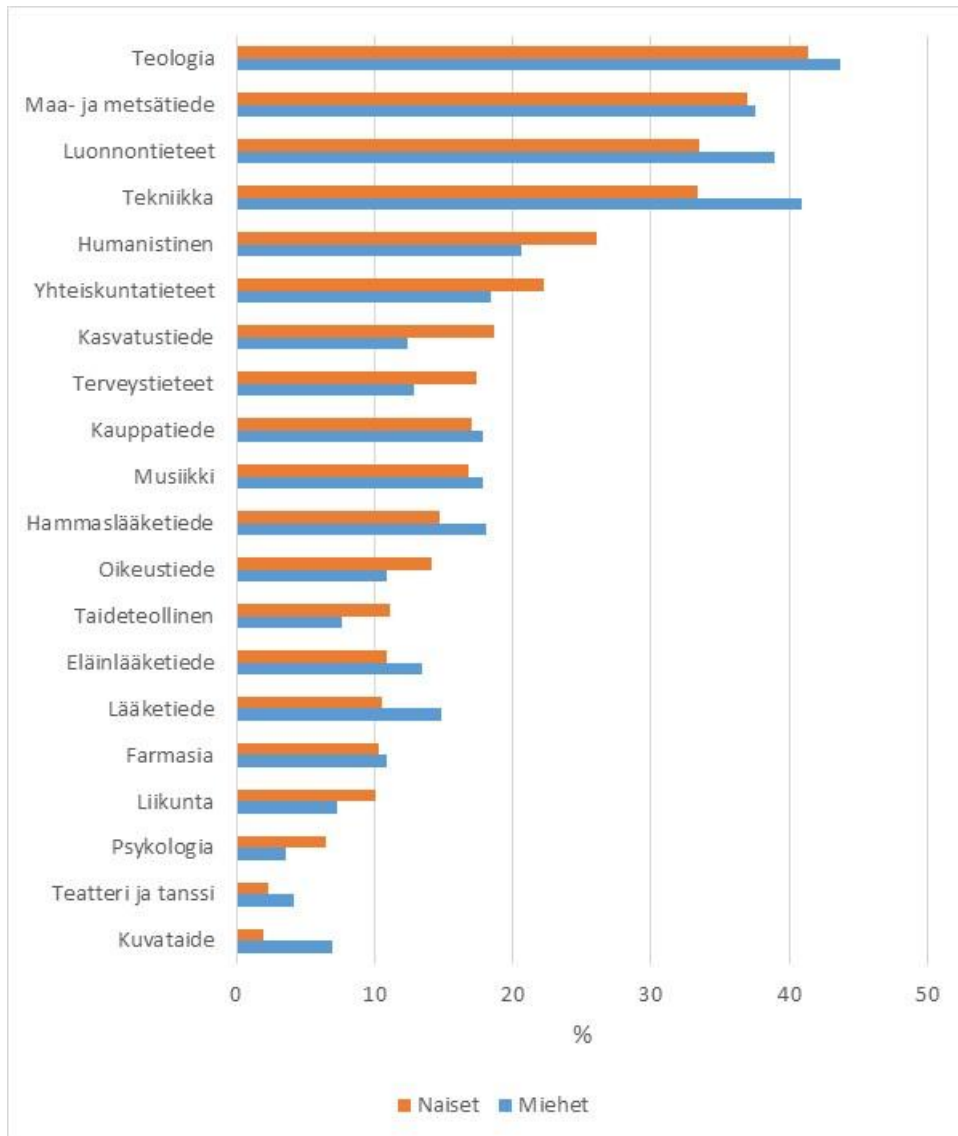
Kuvio 11. Naisten osuus kevään 2016 yhteishaun 1. hakukohteissa koulutusaloittain – AMK:t (OPH-data).

Kun tarkastellaan koulutuspaikan saantia, pitää aluksi todeta, että naishakijoissa on hieman enemmän ei-ensikertalaisia kuin mieshakijoissa, joissa puolestaan on naisia jonkin verran enemmän erityisesti muita ensikertalaisia – tuoreiden ylioppilaiden osalta osuudet ovat suhteellisen tasaiset (yliopistoissa miehistä 37 ja naisista 39 %, AMK:ssa miehistä 14 ja naisista 16 %). Mieshakijat saavat koulutuspaikan hieman naisia useammin, mikä johtuu pitkälti volyymitään suuren tekniikan alan valinnoista.

Kuviossa 12 on tarkasteltu yliopistoissa ensisijaisen hakukohteen hyväksymisasteita aloittain. Siitä nähdään, että miesten ja naisten mahdollisuudet saada koulutuspaikka ei muutamaa alaa lukuun ottamatta vaihteleva kovinkaan paljon. Tekniikan ja luonnontieteiden alalla nähdään se, mikä jo edellä todettiin, kun tarkasteltiin eri valintatapoja: miehet pärjäävät opiskelijavalin-

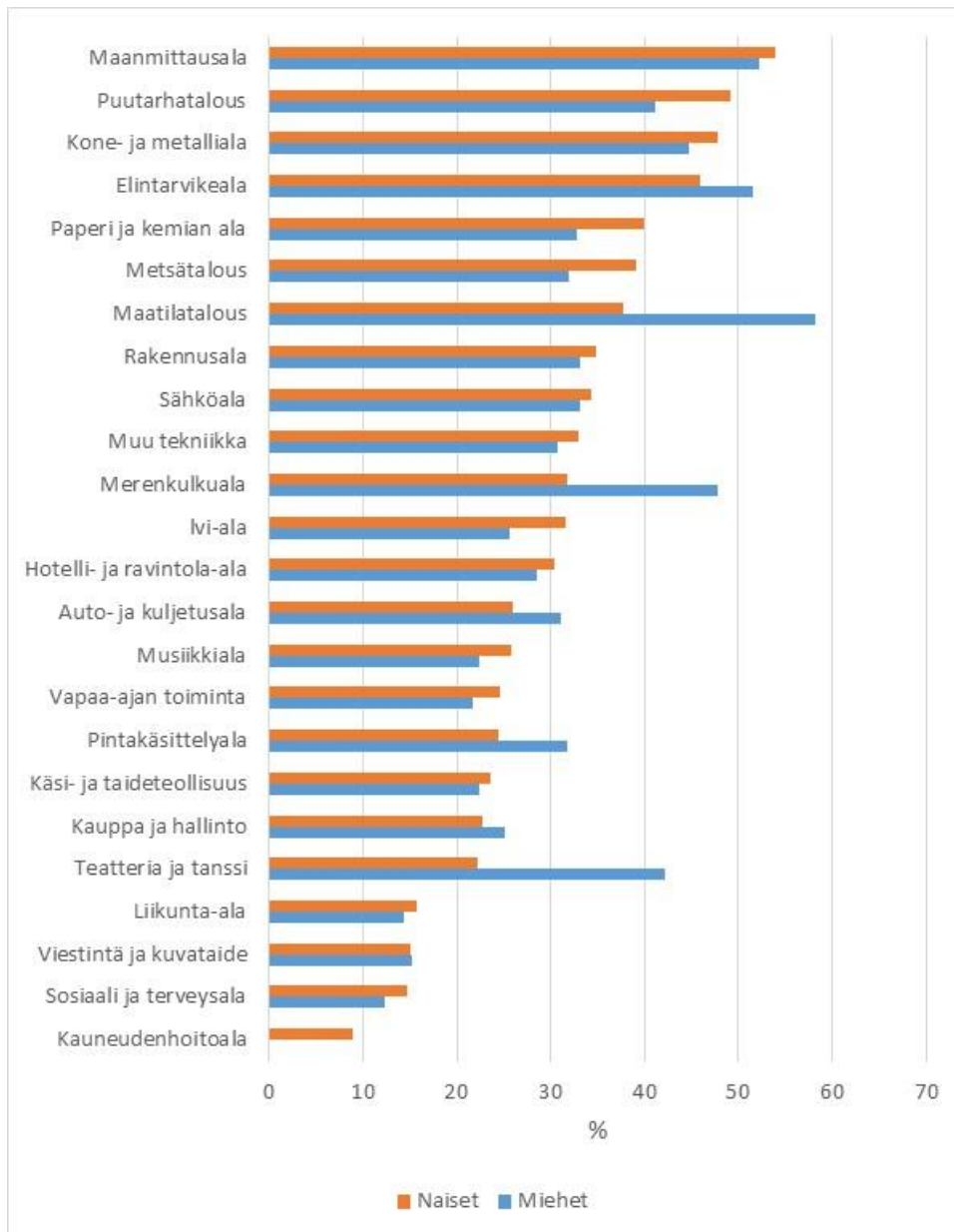

nassa naisia jonkin verran paremmin. Tekniikassa ero on suurin, kahdeksan prosenttiyksikköä. Suhteellisesti suurin ero on kuvataiteen alalla, jossa naisista vain kaksi ja miehistä seitsemän prosenttia sai paikan.

Kuvio 12. Kevään 2016 yhteishaussa ensisijaisen yliopistopaikan saaneet sukupuolen mukaan koulutusaloittain (OPH-data)

Kuviossa 13 ovat vastaavasti ammattikorkeakoulujen ensisijaiset hakijat. Valtaosassa aloista erot miesten ja naisten hyväksymisprosenttien välillä ovat pieniä, mutta muutamalla alalla miehet näyttävät pärjäävän naisiin verrattuna poikkeuksellisen hyvin. Näistä esimerkiksi teatteri- ja tanssiala on lähes yksinomaan naisten hakema (mieshakijoita 1. hakukohteessa oli vain 19), ja miesten pärjäämisen voisi ajatella johtuvan esimerkiksi siitä, että he ovat poikkeuksellisen motivoituneita hakiessaan naisvaltaiselle alalle. Maatilatalous puolestaan on ala, jossa naishakijoita on vain hieman miehiä enemmän, joten sama selitys ei tässä päde. Sama koskee merenkulkualaa, joka on 90-prosenttisesti miesten hakema, ja näin ollen selitys menee pääläelleen; pitäisikö siis ajatella, että naiset alisuoriutuvat miesvaltaiselle alalle hakessaan? Ilmeisesti selitystä tulisi pikemminkin etsiä alojen tarkemmista valintakäytännöistä. Onko niihin esimerkiksi sisäänrakentunut joitain syrjiviä mekanismeja? Joka tapauksessa mitään selvää yhteyttä ei ole sillä, onko ala vahvasti miesten tai naisten hakema ja mitkä ovat sukupuolten pääsyyllisyydet.

Kuvio 13. Kevään 2016 yhteishaussa ensisijaisen AMK-paikan saaneet sukupuolen mukaan koulutusaloittain (OPH-data)

1.8 Siirtohaku uutena väylänä

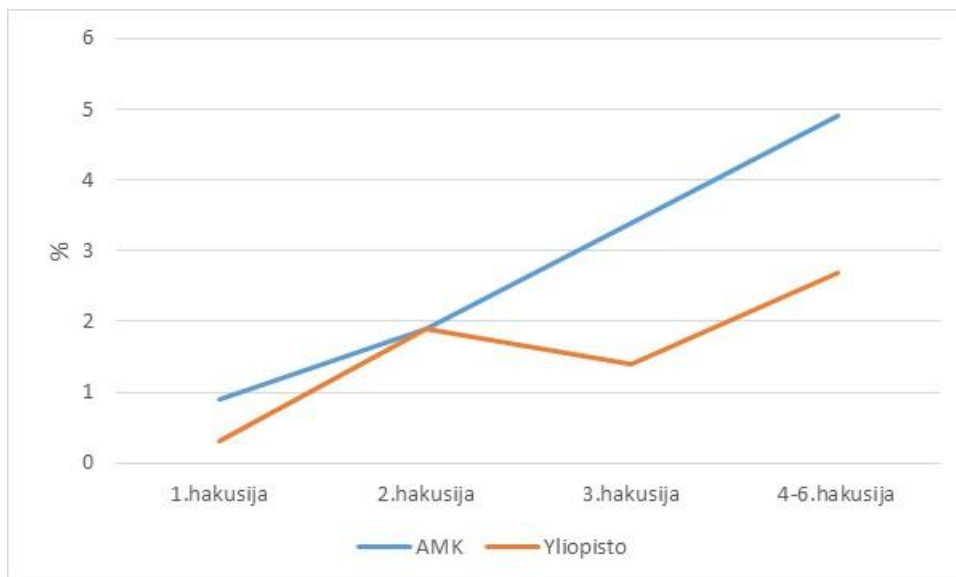
Kuviossa Samalla kun korkeakoululakeihin lisättiin opiskelijapaikkojen varaamista koskeva pykälä, otettiin käyttöön käsite siirtohaku. Laissa siirto-opiskelijalla tarkoitetaan korkeakoulu-tutkintoon johtaviin opintoihin otettua opiskelijaa, jonka opiskeluoikeus siirtyy korkeakoulusta toiseen tai korkeakoulun sisällä tutkinnosta toiseen. Siirtohaut järjestetään opintopolussa erillishakuina ja niiden hakuajat vaihtelevat. Koska siirtohakumahdollisuus on ollut vasta vähän aikaa käytännössä, ei sen vaikutuksista voi tässä vaiheessa paljoakaan sanoa. Lähtökohtana uudistusta tehtäessä kuitenkin oli, että siirto-opiskelijoiden valinnalla voidaan vähentää ensikertalaisille tarkoitettujen, varsinaisessa haussa olevien koulutuspaikkojen kysyntää (HE 244/2014).

Opetushallitukselta saatiin hankkeen käyttöön kaksi siirtohakuaineistoa. Ensimmäinen koski siirtohakua syksyllä 2016 alkaneeseen koulutukseen (jatkossa vuoden 2016 siirtohakuaineisto) ja toinen syksyllä 2017 alkaneeseen koulutukseen (jatkossa vuoden 2017 siirtohakuaineisto). Jälkimmäisen aineiston osalta erityisen kiinnostuksen kohteena ovat ne hakijat, jotka ovat mukana kevään 2016 yhteishakuaineistossa, eli ne, jotka aloittivat opinnot syksyllä 2016 ja jotka syystä tai toisesta hakivat uutta koulutuspaikkaa heti seuraavissa siirtohaussa.

Vuoden 2016 siirtohakuaineistossa on 1726 hakijaa, jotka ovat hakeneet yhteensä 2246:tta siirtohakupaikkaa. Vuoden 2017 aineistossa vastaavat luvut ovat 1952 ja 2698. Siirtohakijoiden määrä on siis kasvanut muutamalla sadalla. Siirtohaussa hakumäärää ei ole rajattu ja hakija voi saada useamman siirtohakupaikan. Vuoden 2016 haussa oli haettu 1-10 paikkaa ja vuoden 2017 haussa 1-15 paikkaa.

Vuonna 2016 valtaosa (76 %) hauista kohdistui AMK-koulutuksiin. AMK sektorilla hauista 39 % hyväksyttiin, yliopistupuolen hyväksymisaste oli 37 prosenttia. Vuonna 2017 tilanne oli hakujen suuntautumisen osalta suurin piirtein sama, ammattikorkeakouluihin kohdistui 72 % hauista. Yliopistupuolen hauista hyväksymisiä kertyi nyt enemmän, 52 prosenttia ja AMK-hauista jonkin verran vähemmän, 27 prosenttia. Henkilötasolla laskettuna hyväksymisaste oli 46 prosenttia. Siirtohaussa uuden koulutuspaikan sai siis selvästi todennäköisemmin kuin varsinaisessa haussa.

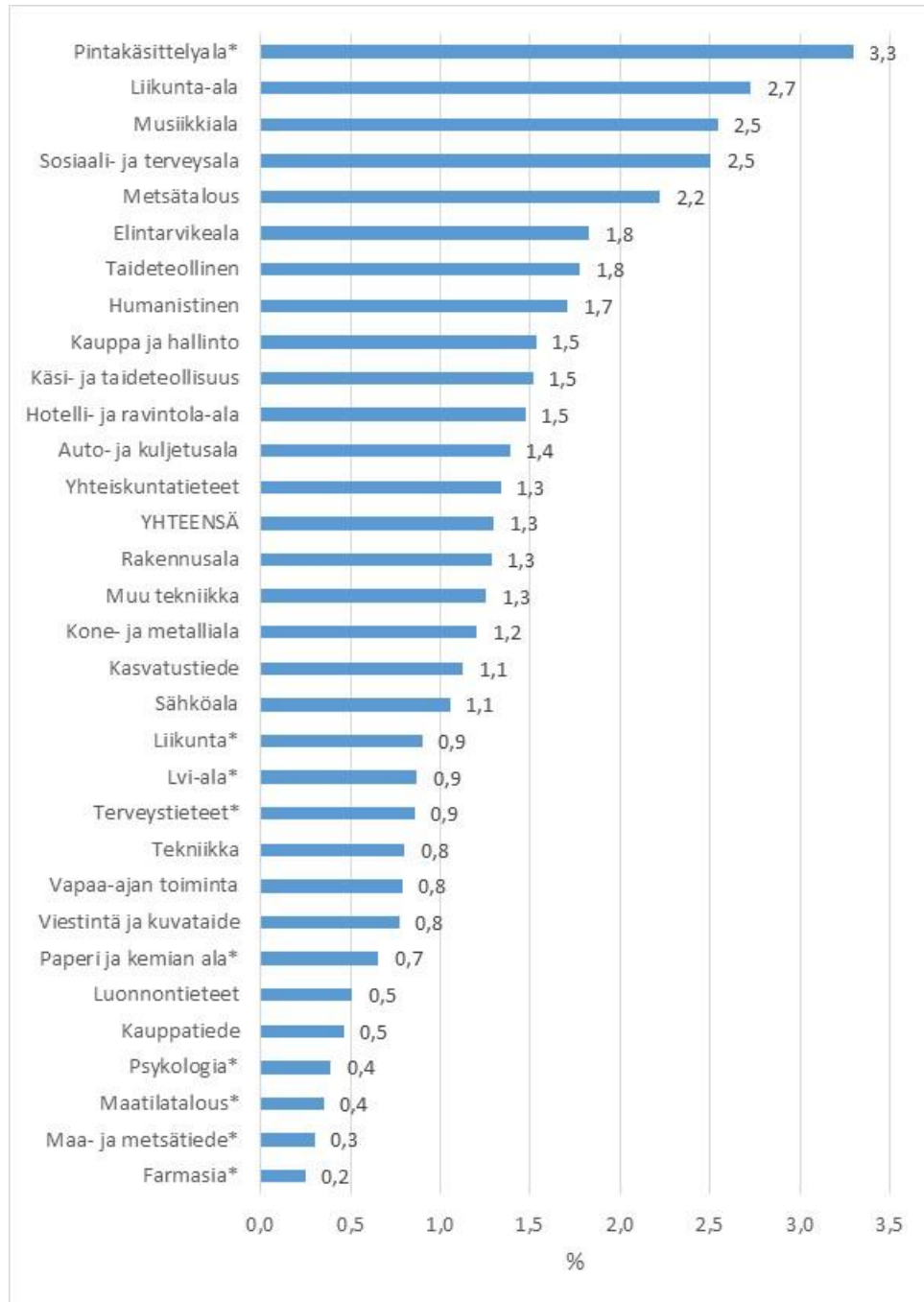
Vuoden 2017 siirtohakuaineiston henkilöistä 843 eli vajaa puolet löytyy kevään 2016 yhteishakuaineistosta. Näistä kuitenkin vain 553 oli saanut koulutuspaikan. Lopuilla on todennäköisesti jokin muu opinto-oikeus, jonka perusteella he hakivat siirtohakua. Koulutuspaikan saaneiden osaltaan voidaan tarkastella sitä, mistä ja mihin siirtoa haetaan¹⁰. Kun siirtohaun on tarkoitettu vähentävän uudelleen hakevien osuutta varsinaisessa yhteishaussa ja näin vapauttavan paikkoja ensikertalaisille, voidaan esimerkiksi olettaa, että alemmilta hakusijoilta paikan saaneet hakevat muita todennäköisemmin siirtohaussa. Kuvio 14 vahvistaakin tämän oletuksen.

Kuvio 14. Kevään 2016 yhteishaussa eri hakusijoilta valittujen osallistuminen vuoden 2017 siirtohakuun (OPH-data).

¹⁰ Useampien hakujen osalta ensisijaista siirtokohdetta ei voi päätellä, ja näissä tapauksissa mukaan tarkasteluun on otettu datassa ensimmäisenä oleva siirtohakukohde. Tämä ei kuitenkaan aiheuta suurta ongelmaa, sillä valtaosa (80 %) haki vain yhtä siirtokohdetta.

Kuviossa hakusijat 4-6 on yhdistetty, koska niissä tapausmäärät laskevat hyvin pieniksi. Esimerkiksi hakusijan 6 paikan saaneista siirtohakijoita löytyi yliopistopuolelta vain 10 ja AMK:sta 26. Kuvioista nähdään, että kun ensisijaisesti hakemansa paikan saaneista vain alle prosentti haki siirtohaussa, niin sijojen 4-6 paikan saaneista hakijoita oli moninkertaisesti, ammattikorkeakouluissa viisi prosenttia ja yliopistoissakin lähes kolme prosenttia.

Kuvio 15. Kevään 2016 yhteishaussa eri koulutusaloille valittujen osallistuminen vuoden 2017 siirtohaakuun (OPH-data).

Myös eri koulutusaloilla siirtohaun todennäköisyydet vaihtelevat. Kuvioista 15 nähdään, että suhteellisesti eniten siirtohakijoita tuli AMK:jen pintakäsittelytekniikasta. Tämänkin kuvion kohdalla on kuitenkin huomattava, että tapausmäärät ovat joillakin aloilla varsin pieniä (alat, joilla siirtohakijoita oli kolme tai vähemmän, on merkitty kuviossa tähdellä). Esimerkiksi maini-

tussa pintakäsittelytekniikassa siirtohakijoita löytyi vain kolme kappaletta yhteensä 91:stä yhteishaussa hyväksytystä. Määrällisesti eniten siirtohakijoita tuli AMK:jen sosiaali- ja terveystalalta, 167 yhteensä 6665 hyväksytystä. Oleellista ei kuitenkaan ole aloittaisen vertailun täsmällisyys sinänsä vaan se, mitä siirtohakujen kohdealat kertovat korkeakoulujen siirtohakujen tarjonnasta: miten korkeakoulut ovat yleensä lähteneet kehittämään siirtohakuja, millä koulutusaloilla siirtohakupaikkoja tarjotaan ja mikä on tarjolla olevien paikkojen määrä.

Siirtohaut näyttäisivät suuntautuvat enimmäkseen yhtäältä toiseen korkeakouluun (82 % hausta) ja toisaalta samalle pääalalle, kuin miltä opiskelupaikka kevään 2016 haussa on saatu (90 % hausta). Yleisellä tasolla tämä tarkoittaa sitä, että siirtohakijoista varsin moni hakee alun perin ensisijaisesti tavoittelemaansa paikka, tai ainakin alkuperäisen toiveensa korkeakouluun, johon ei varsinaisessa haussa päässyt. Vuoden 2017 siirtohakuaineistossa on 137 henkilöä, jotka eivät päässeet ensisijaiseen hakukohteeseensa, mutta saivat kakkosjalle asettamansa koulutuspaikan. Heistä 61 eli vajaa puolet haki siirtoa alkuperäisen ykkös-toiveensa mukaiseen koulutukseen. Kolmannelta hakusijalta paikan saaneita oli 90 ja heistä 38 haki takaisin alkuperäisenä toiveenaan olleeseen korkeakouluun ja valtaosa samaan tai saman alan koulutusohjelmaan. Vain seitsemän siirtohakijaa tästä ryhmästä oli vaihtanut aloitettaan.

Vaikka kevään 2016 yhteishakuaineistosta löytyi kaiken kaikkiaan suhteellisen vähän siirtohakijoita, voidaan edellä mainitun sote-alan ja joidenkin muiden suurempien alojen osalta tarkastella hieman lähemmin sitä, mihin siirtohaut kohdistuvat.

Ammattikorkeakouluissa sosiaali- ja terveystalalla aloittaneiden hausta (167) 80 prosenttia suuntautui toiseen AMK:uun. Vain kuusi hakua suuntautui toiselle pääalalle, jotka olivat lähinnä tekniikan ja kaupan alan opintoja. Sosiaali- ja terveystalalla sisällä sen sijaan haettiin monesti toiseen koulutusohjelman, esim. sairaanhoitaja – ensihoitaja – kätilö, terveystalalla ohjelmista sosiaalialan ohjelmiin tai päinvastoin ja päivätoteutuksesta monimuotototeutukseen tai päinvastoin.

Toisena esimerkkinä ammattikorkeakouluista on kaupan ala, jolta löytyi 99 siirtohakua. Niistä 95 prosenttia suuntautui toiseen AMK:uun, pääosin samaan koulutusohjelmaan. Hausta vain kuusi suuntautui toiselle alalle, yhtä lukuun ottamatta tekniikkaan.

Yliopistopuolella suurimpana on humanistinen ala, mutta siirtohakuja sieltä löytyi vain 39. Hakemisen peruskäsite on kuitenkin suurin piirtein sama kuin edellä. Tosin kyseisellä alalla on yksi erityistapaus, siirtohaku Vaasan yliopistosta siirtyville, joka liittyy Vaasan ja Jyväskylän yliopistojen välillä tehtyyn kieltenopetuksen vastuusiirtoon. Näitä hakuja oli 25 mainituista 39 siirtohausta. Tähän siirtohakuun liittyi myös se erityispiirre, että kaikki hakijat saivat automaattisesti paikan. Tämä osaltaan selittää yliopistopuolen korkeampaa hyväksymisastetta verrattuna vuoden 2016 siirtohakuun. Humanistisen alan siirtohakuista kahdeksan suuntautui toiselle alalle, lähinnä kauppatieteeseen ja yhteiskuntatieteiden alalle.

Toiseksi eniten siirtohakuja yliopistopuolella oli kasvatustieteessä, 24 kappaletta. Ne suuntautuivat 90-prosenttisesti toiseen yliopistoon. Vain yksi haki toiselle alalle, tradenomikoulutukseen eli siis myös toiselle sektorille.

Yksi opiskelijavalintakeskusteluun liittyvä teema on hakijoiden mahdollinen taktikointi. Valmiina valintoihin -työryhmän mukaan nykyinen hakujärjestelmä pakottaa hakijat vääränlaiseen taktikointiin (OKM 2016, 53) – tosin tämä näkemys on peräisin yksinomaan VATT:in tutkijoiden keuhkolla 2016 julkaisemasta blogikirjoituksesta (Pekkarinen & Sarvimäki 2016). Taktikoinnin tarkastelu ei varsinaisesti kuulu hankkeen tehtävänasetteluun, mutta käsillä oleva siirtohakuaineisto antaa mahdollisuuden luoda siihen yhden näkökulman. Kuten edellä todettiin,

myös jotkut ensisijaisen koulutuspaikan kevään 2016 yhteishaussa saaneista hakivat siirtoa vuoden 2017 siirtohaussa, täsmällisesti sanottuna 197 henkilöä. Onko heidän siirtohaussa viitteitä taktikoinnista, eli onko esimerkiksi haettu sellaiseen kohteeseen tai korkeakouluun, johon on helpompi päästä, ja sitten yritetään siirtohaun kautta päästä siihen ”todelliseen” toivekohteeseen, kuten Pekkarinen ja Sarvimäki esittävät. Aineisto antaa hyvin vähän viitteitä tällaisesta, joskin asiaa on hyvin hankala selvittää pelkästään tämän tapaisella rekisteriaineistolla vaikka tiedämmekin, että kaikilla koulutusaloilla pääsymahdollisuudet vaihtelevat korkeakouluittain suurestikin.

Nostan tähän pari esimerkkiä, jossa näin ajateltuna voisi ehkä nähdä taktikoinnin piirteitä. Ensimmäinen on Jyväskylän yliopistoon hakenut ja päässyt. Hän haki siirtohaussa takaisin kotikaupunkinsa saman alan koulutusohjelmaan, johon oli kevään 2016 haussa selvästi vaikeampi päästä kuin Jyväskylään. Toinen esimerkkihenkilö sai ensisijaisesti tavoittelemansa koulutuspaikan Lapin yliopistosta alalta, johon oli suhteellisen helppo päästä. Siirtohaussa henkilö haki pääkaupunkiseudulle saman pääalan koulutukseen, johon oli erittäin vaikea päästä.

Vastaavanlaisia tapauksia mainitusta 197 siirtohakijan joukosta on vaikea löytää, joten taktikointi tässä mielessä on vähäinen ilmiö. Siirtohaku toimii siis niin kuin on tarkoitettu, eli hakijat ovat valtaosaltaan niitä, jotka eivät ole onnistuneet saamaan ensisijalle asettamaansa koulutuspaikkaa, ja hakevat siirtohaussa, mikäli tällainen mahdollisuus on tarjolla. Mikäli siirtohaun suosio tulevaisuudessa kasvaa, pitäisi koulutusyksiköitten pystyä varaamaan enemmän paikkoja siirtyville, jotta järjestelmä toimisi. Toisin kuin asiaan liittyneessä hallituksen esityksessä (HE 244/2014) vihjataan, paikat eivät kuitenkaan saisi olla pois yhteishaun tarjonnasta.

Joka tapauksessa tässä vaiheessa siirtyneiden määrä on varsin pieni, vajaa 900, eikä sillä ole suurta merkitystä ensikertalaisten pääsymahdollisuuksien kannalta. OPH:sta saadun tiedon mukaan edelleen selvästi suurempi joukko haluamaansa paikkaa vaille jääneistä tai muutoin saamaansa paikkaan tavalla tai toisella pettyneistä hakee uudestaan normaalissa yhteishaussa. Kevään 2017 yhteishaussa haki 4029 sellaista henkilöä, jotka olivat saaneet koulutuspaikan edellisen kevään haussa ja aloittaneet opinnot. Se on siis tuplasti enemmän kuin kevään 2017 siirtohakijat.

1.9 Tietoja kevään 2017 yhteishausta – mikä muuttui?

Korkeakoulujen kevään 2017 yhteishaussa (1. sykli) hakijoita oli kaikkiaan 138 449, mikä on 1200 hakijaa vähemmän kuin edellisenä keväänä. Kokonaishakijamäärä pysyi siis suurin piirtein ennallaan. Ensikertalaisille oli korkeakoulujen ilmoituksen mukaan varattu aloituspaikkoja niin ikään saman verran kuin edellisen kevään haussa, noin 60 prosenttia. Myös hakijoista ensikertalaisia oli suunnilleen saman verran, 82 prosenttia. Ainakaan toistaiseksi ensikertalaiskiintiö ei siis ole alkanut purra aivan odotusten mukaisesti. Tosin yhden vuoden kokemuksesta on vielä vaikea sanoa mitään varmaa. Hakijasuman toimintalogiikka on kuitenkin sellainen, että mitään nopeaa muutosta ei ole odotettavissa. Kun suurin osa hakijoista jää paikatta ja seuraavana vuonna kuvaan tulevat uudet ensikertalaishakijat, ja kun koulutuspaikan saaneiden, seuraavana vuonna uudelleen varsinaisessa haussa hakevien määrä on edellisiin ryhmiin nähden sängen pieni, säilyy ensikertalaisten kokonaisuus hakijajoukossa pitkään suurin piirtein ennallaan.

Liitekuvioiden 3 ja 4 on esitetty hakijamäärien muutokset aloittain. Yliopistosektorin kuviossa kiinnittää huomiota erityisesti tekniikan alan hakijamäärän kasvu. Kaikkien hakijoiden osalta

kasvu on 15 prosenttia. Muutos on mielenkiintoinen, koska viime aikoina on keskusteltu diplomi-insinöörikoulutuksen hakijamäärien laskusta (esim. Yle 28.3. 2017, <http://yle.fi/uutiset/3-9519967>). Toinen mielenkiintoinen havainto on hakijoiden kestosuosikin, kasvatustieteellisen koulutuksen hakijoitten määrän lasku noin kymmeneksellä. Opiskelijavalintojen muutoksiin liittyen esiin voidaan ottaa myös kauppatiede, jonka valinnoissa ollaan jo keväällä 2018 siirtymässä laajasti todistusvalintaan. Alan hakijamäärät ovat kasvaneet, kuten voisi odottaakin. Toisaalta kauppatieteen hakijamäärät ovat olleet viime vuosina muutoinkin kasvussa.

Suhteellisessa katsannossa kärkipäähän yltää myös musiikkialan hakijamäärän kasvu, ensisijaisten hakijoiden osalta 15 prosenttia. Vastaavasti eniten väheni teatteri- ja tanssialan hakijamäärät, mutta syynä on se, että Tampereen yliopistossa teatterityön valinnat järjestetään vain joka toinen vuosi. Toiseksi eniten vähennystä oli maatalous-metsätieteellisellä alalla, 15 prosenttia.

Ammattikorkeakouluissa (liitekuvio 4) hakijamäärät ovat useimmilla aloilla laskeneet. Nousua on ollut lähinnä hyvinvointialoilla¹¹. Suhteellinen muutos ensisijaisten hakijoiden osalta on seitsemän prosenttia. Toisella sijalla olevassa materiaali- ja prosessiteknikassa sen sijaan suhteellinen muutos on ollut varsin raju, kasvua ensisijaisissa hakijoissa peräti 61 prosenttia. Määrällisesti eniten on vähentynyt kaupan ja hallinnon hakijakunta, kaikkien hakijoitten osalta kahdeksan prosenttia ja ensisijaisten hakijoitten 1,4 prosenttia.

Kokonaisuudessaan hakijamäärissä ei siis ole tapahtunut juuri mitään muutosta, mutta yksittäisten alojen kohdalla muutokset ovat olleet varsin suuriakin. Opiskelijavalintojen kannalta suuret vuosittaiset muutokset ovat etenkin pienten hakukohteiden näkökulmasta haastavia. Ammattikorkeakoulujen hakijamäärien laskua voi selittää esimerkiksi koulutuksen leikkaukset. Niistä on julkisuudessaakin jo pitkään puhuttu, mikä ei voine olla vaikuttamatta hakijoiden käyttäytymiseen. Onko esimerkiksi tekniikan kohdalla tapahtunut hakijoiden siirtymistä yliopistupuolelle, on vaikea arvioida. Joka tapauksessa muutosten tulkintaan tarvitaan pidempiä aikasarjoja. Eri koulutusalojen suosio on yleisesti ottaen melko vakaata, ja suhteellisessa katsannossa pienet muutokset selittyvät todennäköisesti satunnaisella vuosivaihtelulla. Mitä muita valintoihin ja niiden muutoksiin liittyviä tekijöitä näiden muutosten taustalta löytyy, tulee selvittää yhdessä alan toimijoiden kanssa.

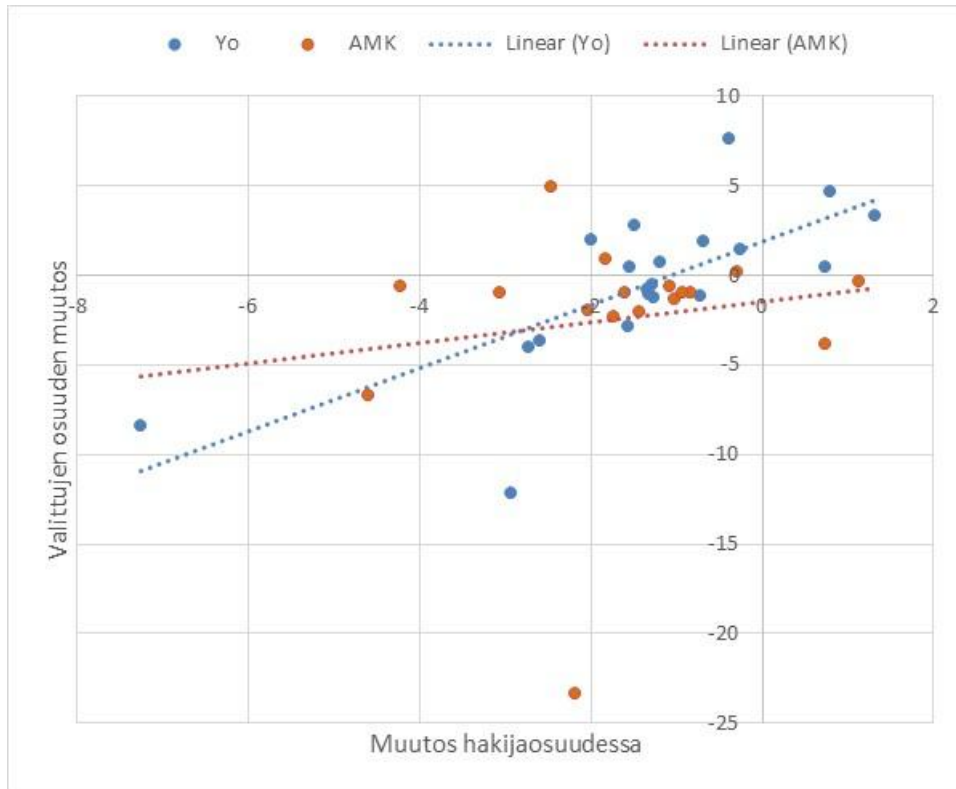
Liitekuvioissa 5-8 on tarkasteltu ensikertalaisten osuuksia hakijoissa ja hyväksytyissä 2016 ja 2017. Mitä tulee yliopistohakijoihin, yleiskuva on se, että ensikertalaisten osuus hakijoissa ei ole juurikaan muuttunut. Useimmilla aloilla se on pikemminkin laskenut kuin noussut (liitekuvio 5). Ensikertalaisten osuuksissa hyväksytyistä sen sijaan on joitain isompia muutoksia, mutta vain muutamilla suhteellisen pienillä koulutusaloilla, esimerkiksi teatteri- ja tanssiala tai farmasia, osuus on kasvanut (liitekuvio 6). Myös isolla tekniikan alalla osuus on kasvanut, mutta vain 1,5 prosenttiyksikköä. Sen sijaan esimerkiksi musiikkialalla ja terveystieteissä¹² ensikertalaisten asema on selvimmin heikentynyt. Musiikkialalla hakijaosuus laski vain vähän, mutta terveystieteissä hyväksytyjen ensikertalaisten osuuden väheneminen näyttäisi seuraavan heidän hakijaosuutensa vähenemistä. Tässä voidaan viitata jo aiemmin esitettyyn pääsääntöön, että hyväksytyksi tullaan suurin piirtein samassa suhteessa kuin ollaan hakijoissa edustettuina.

Myös ammattikorkeakoulujen hakijoissa ensikertalaisten osuuksien muutokset ovat pieniä, ja useimmilla aloilla heidän osuutensa on hieman vähentynyt (liitekuvio 7). Suurimmillaankin

¹¹ Ammattikorkeakouluista ei enää ole saatavilla vuoden 1995 koulutusaloituksesta, jota edellä on käytetty. Tässä luokittelu on koulutusala taso 2:n mukainen.

¹² Musiikkialan valinnoissa ei käytetä ensikertalaissiirtymiä. Terveystieteissä niitä on vaihtelevasti hakukohteesta riippuen.

muutokset ovat vain noin neljän prosenttiyksikön luokkaa. Samoin kuin yliopistopuolella on valittujen osuuksissa suurempia muutoksia. Poikkeuksellinen tapaus on materiaali- ja prosessitekniikka, jossa ensikertalaisten osuus valituista laski 90:stä 67 prosenttiin (liitekuvio 8). Selitys tähän löytyy alan koulutusohjelmissa tapahtuneista muutoksista. Esimerkiksi Tampereen ammattikorkeakoulussa aloitti vuonna 2017 uusi koulutusohjelma, jonka kaikki 35 valittua oli ei-ensikertalaisia hakijoita.

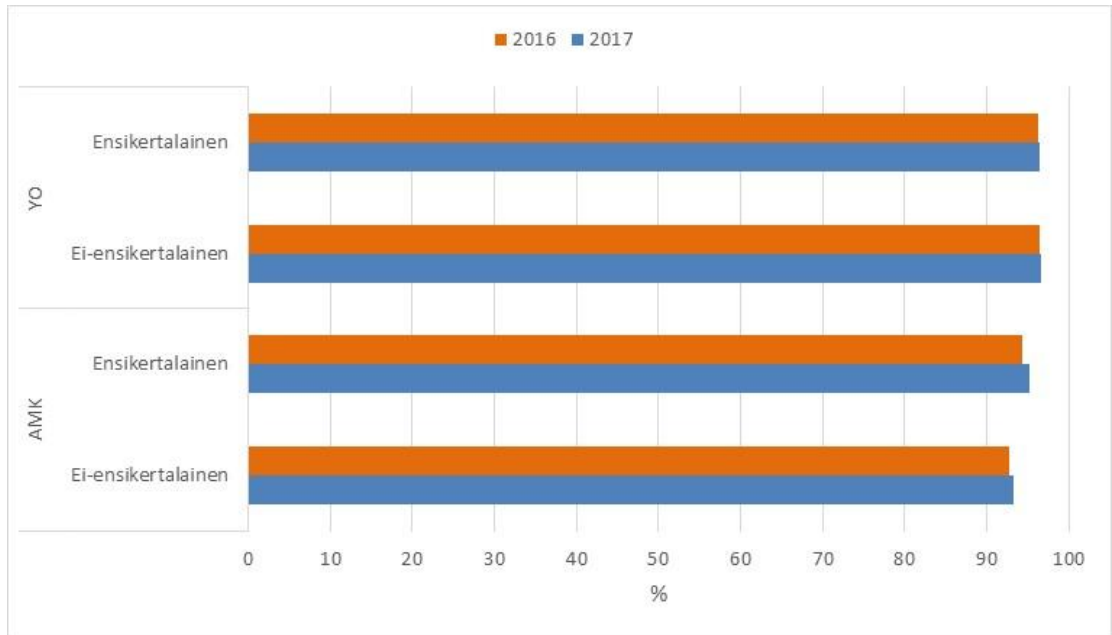

Kuvio 16. Muutokset ensikertalaisten osuuksissa hakijoissa ja hyväksytyissä kevään yhteishaussa 2016 – 2017 koulutusaloittain (taso 2 luokitus / Vipunen).

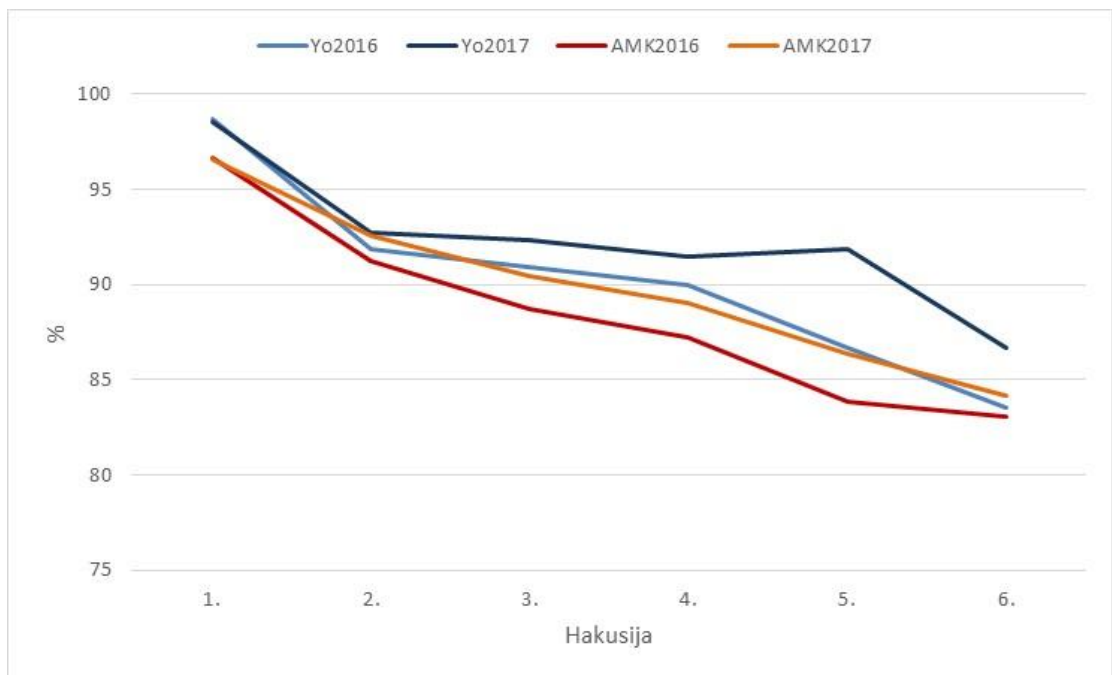
Edellä jo viitattiin siihen että, muutokset hyväksytyjen osuuksissa selittyvät pitkälti muutoksilla hakijaosuuksissa. Täytyy kuitenkin muistaa, että kun muutokset kaikkiaan ovat hyvin pieniä, on vuotuisella satunnaisvaihtelulla suuri rooli. Lisäksi koulutusalojen sisällä on tapahtunut muutoksia hakukertojen välillä. Esimerkkeinä mainittiin yliopistopuolella teatteri- ja tanssialan haku sekä AMK:n materiaali- ja prosessitekniikka. Joka tapauksessa ainakin yliopistopuolella aloittaisten ensikertalaisten osuuksien muutokset hakijoissa ja hyväksytyissä näyttäisivät selvästi korreloivan keskenään ($r=.72$). Ammattikorkeakouluissa yhteys on heikko, mutta kuitenkin positiivinen ($r=.14$). Ks. kuvio 16.

Yksi opiskelijavalintauudistukseen ja ensikertalaiskiintiöihin liitetty pelko oli, että nuoret eivät uskalla vastaanottaa saamaansa paikkaa, koska menettäisivät silloin ensikertalaisen statuksensa. Kun verrataan koulutuspaikan vastaanottamista kevään 2016 ja 2017 yhteishaussa, nähdään että pelko oli turha. Päinvastoin, koulutuspaikan vastaanottaminen on jopa hienoisesti lisääntynyt. Kuviossa 17 on esitetty koulutuspaikan vastaanottaneiden osuudet. Ne ovat yliopistosektorilla yli 95 prosenttia ja AMK sektorilla 95 prosentin tuntumassa. Kuvioista nähdään myös, että ensikertalaiset eivät ei-ensikertalaisiin verrattuna jätä paikkaa yhtään useammin vastaanottamatta. AMK-sektorilla tilanne on jopa päinvastoin: ensikertalaisista hieman useampi otti saamansa paikan vastaan.

Kuvio 17. Koulutuspaikan vastaanottaminen kevään 2016 ja 2017 yhteishaussa.

Kuvio 18. Eri hakusijoilta saadun koulutuspaikan vastaanottaminen kevään 2016 ja 2017 yhteishaussa.

Paikan vastaanottaminen on yhteydessä ennen kaikkea siihen, miltä hakusijalta paikan on saanut (kuvio 18). Kun ensisijaisesti hakemansa paikan saaneita vain muutama prosentti jättää paikan vastaanottamatta, on kuudennen hakusijan paikan saaneista yli kymmenen prosenttia sellaisia, jotka eivät ota paikkaa vastaan. AMK:n alhaisempi paikan vastaanottaminen selittyykin osin sillä, että niissä hieman yliopistoja useampi saa alempien hakusijojen paikkoja. Myös ulkomaalaiset hakijat jättävät paikan vastaanottamatta keskimääräistä useammin.

Kevään 2017 yhteishaussa suomalaisista yliopistohakijoista 97 prosenttia ja muunmaalaisista 91 prosenttia otti paikan vastaan. AMK:ssa vastaavat luvut olivat 95 ja 91 prosenttia.

Liitekuvioissa 9 ja 10 on esitetty koulutuspaikan vastaanottaminen eri koulutusaloilla. Yliopistosektorin kuviosta nähdään, että monilla, erityisesti kovan hakupaineen professioaloilla, koulutuspaikan vastaanottaminen on sataprocenttista. Eniten vastaanottamatta jättämistä esiintyy farmasian, kuvataidealan sekä luonnontieteen koulutuksissa. Kuvataideala tosin on esimerkki alasta, jolla vastaanottaminen lisääntyi selvästi kevään 2017 haussa (4 prosenttiyksikköä). Luonnontieteessä vastaanottamatta jättämistä selittää se, että siellä keskimääräistä useampi oli saanut paikan alhaisimmilta hakusijoilta. Sama ei kuitenkaan päde farmasiaan tai kuvataidealaan. Tämä kertoo siitä, että vastaanottamattomuuden taustalla on usein yksilöllisiä ja henkilökohtaisia syitä. Vain muutamalla alalla, esimerkiksi yhteiskuntatieteissä, paikan vastaanottamatta jättäminen on lisääntynyt. Muutokset ovat kuitenkin marginaalisen pieniä, prosenttiyksikön kymmenyksien luokkaa.

AMK-sektorilla muutokset ovat hieman suurempia mutta kuitenkin kokonaisuudessa vähäisiä, ja saadun koulutuspaikan vastaanottamatta jättäminen on lisääntynyt yliopistoja useammalla koulutuslallalla, eniten kuljetuspalveluissa (3 prosenttiyksikköä) ja metsätaloudessa (2 prosenttiyksikköä). Eniten paikan vastaanottaminen on lisääntynyt kielten alalla, 9 prosenttiyksikköä. Myös muutamalla tekniikan alalla, joilla vastaanottaminen oli suhteellisen alhaista kevään 2016 haussa, tilanne on parantunut.

Kaiken kaikkiaan voidaan siis todeta, että saadun paikan vastaanottamatta jättäminen ei ole suuri ongelma eikä ainakaan toistaiseksi näytä lisääntyneen, kun ensikertalaiskiintiöt ovat tulleet kuvaan mukaan. Yksittäisten, erityisesti pienten hakukohteiden osalta ongelmat voivat näyttäytyä suuremmilta. Yliopistopuolella 10 prosenttia hakukohteita oli kevään 2017 haussa sellaisia, missä vastaanottaminen oli alle 90 prosenttia ja vain muutamassa (2 %) se oli alle 80. Pienin vastaanottamisprosentti oli 66 eräessä luonnontieteen alan hakukohteessa. AMK-puolella alle 90 prosentin vastaanoton hakukohteita oli 16 prosenttia ja alle 80 prosentin vastaanoton kohteita niin ikään vain muutama (3 %). Pienin vastaanotto prosentti oli 71 eräessä kulttuurialan hakukohteessa.

1.10 Opintojen eteneminen

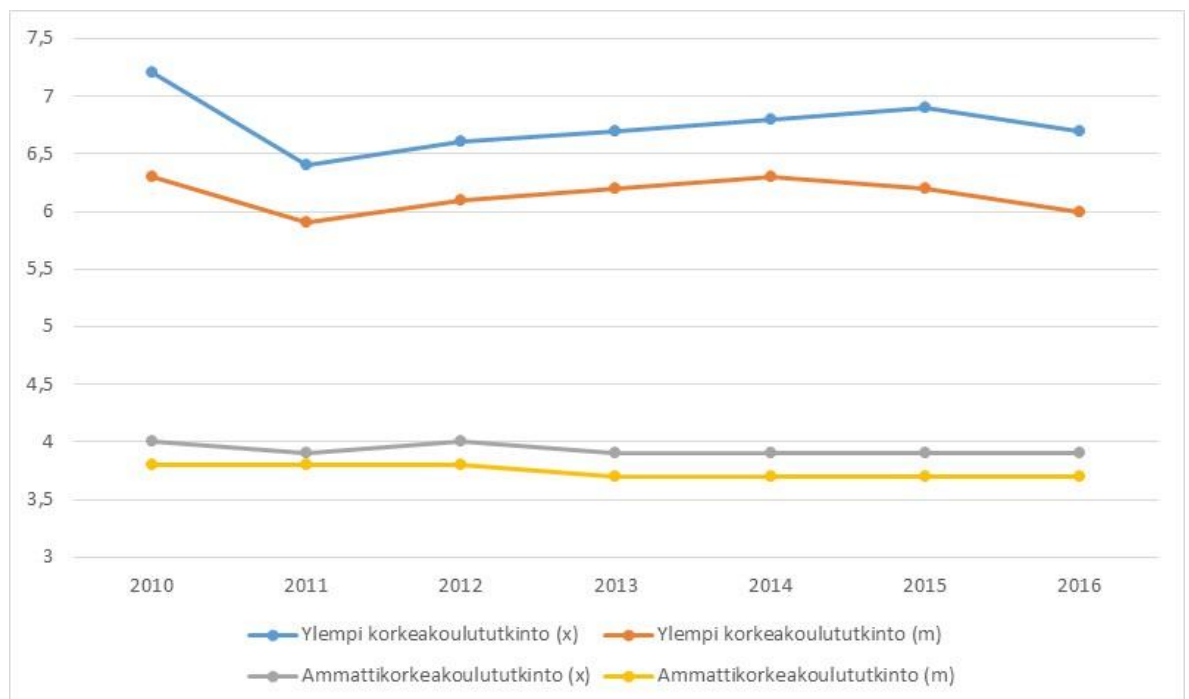
Opintoihin sijoittumisen nopeuttamisen lisäksi politiikkatavoitteisiin kuuluu opintoaikojen lyhentäminen. Opiskelijoiden halutaan siirtyvän nykyistä nopeammin toiselta asteelta korkeakouluopintoihin ja heidän halutaan valmistuvan nykyistä ripeämmin, jotta työurien pidentämiselle asetetut tavoitteet toteutuisivat. Tässä luvussa tarkastellaan aluksi Vipusen tietojen perusteella, mitä opintojen vauhdittumisessa on yleisellä tasolla tapahtunut 2010-luvulla. Tämän jälkeen tarkastellaan Virta-tietovarannosta saatujen opintopistekertymisen avulla sitä, miten kevään 2016 yhteishaussa koulutuspaikan saaneiden ja opinnot syksyllä aloittaneiden opinnot ovat edenneet ensimmäisen lukuvuoden aikana. Tarkoituksena on vertailla erityisesti eri ensikertalaisryhmiä sekä eri valintatavoilla valittuja siltä osin kun se on mahdollista (ks. luku 1.6).

Tutkintojen suoritusajat ja valmistuneiden ikä

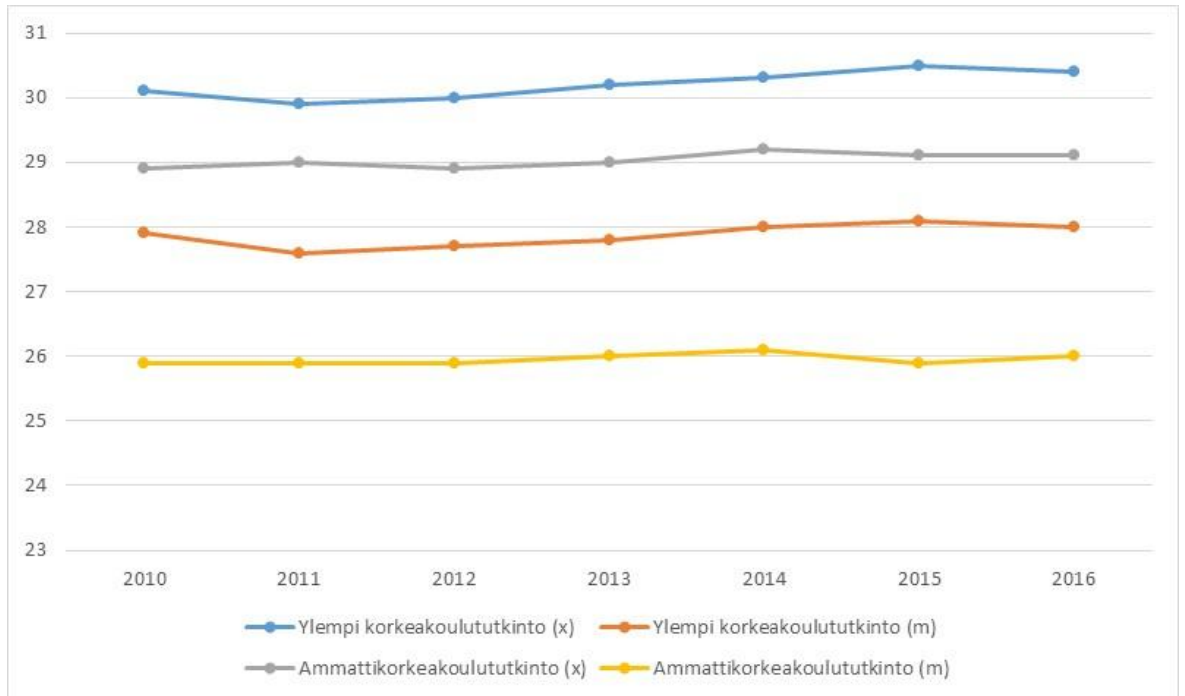
Kuten aiemmin (ks. luku 1.3) todettiin, suomalaisen korkeakoulupolitiikan ongelmana on jo pitkään ollut opintojen pitkittyminen. Tutkintojen keskimääräiset suoritusajat ovat kuitenkin olleet jo useampia vuosia samalla tasolla. Vuonna 2016 ylemmän korkeakoulututkinnon suoritusajan mediaani oli kuusi vuotta ja keskiarvo 6,7 vuotta. Ammattikorkeakoulututkinnon suori-

tusajat olivat vastaavasti 3,7 (mediaani) ja 3,9 (keskiarvo). Keskimäärin opinnoista siis suoriutetaan lähes normiajassa ja lainsäädännön määrittämän opintoaikarajoitteen puitteissa. Korkeammat keskiarvot kertovat siitä, että suoritusajojen jakaumat ovat vinoja pitkään opiskeluiden suuntaan. Osa suoriutuu opinnoistaan hyvin, toisilla taas viivästyksiä tulee eri syistä (ks. Galli & Ahola 2011).

Kuviossa 19 on esitetty tutkintojen suoritusajat vuosilta 2010-2016. Siitä nähdään, että ylempään korkeakoulututkinnon suoritus aika näyttäisi olevan aivan viime vuosina hienoisessa laskussa. Yleiskuva on kuitenkin se, että muutokset ovat hyvin pieniä. Ylempään korkeakoulututkinnon osalta vuoden 2010 hieman korkeammat luvut selittynevät suurelta osalta sillä, että tuolloin valmistui paljon teknistieteellisen alan opiskelijoita, jotka suorittivat tutkintoaan vanhan tutkintojärjestelmän mukaisesti.

Kuvio 19. Ylempään korkeakoulututkinnon ja ammattikorkeakoulututkinnon suoritus aika (x=keskiarvo, m=mediaani) 2010-2016 (Vipunen).

Kuvio 20. Ylemmän korkeakoulututkinnon ja ammattikorkeakoulututkinnon suoritusikä (x=keskiarvo, m=mediaani) 2010-2016 (Vipunen).

Muutoksen vähäisyydestä ja hitaudesta kertovat myös tiedot tutkinnon suorittaneiden iästä. Kuvio 20 nähdään, että ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden keski-ikä mediaanilla mitattuna on ollut tarkastelujaksolla 28 vuoden kieppeillä ja keskiarvo noin pari vuotta enemmän. Ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneiden ikämediaani oli 26 vuotta ja keskiarvo 29 vuotta. Opintojen pitkittymisen ohella korkeaan valmistumisikään vaikuttavat viiveet opintojen aloittamisessa sekä se, että korkeakoulutukseen tullaan yhä useammin vaihtelevien koulutus- ja työelämäpolkujen kautta.

Sekä tutkintojen suoritusajat että valmistuneiden iät vaihtelevat suuresti eri koulutusaloilla. Liitekuviosta 11 nähdään, että ylemmän korkeakoulututkinnon suoritusajat vaihtelevat vuosittain, eikä millään koulutusallalla nähdä selkeää trendiä, mikä kertoisi opintojen nopeutuneen. Selvimmin viime vuosina suoritusajaksi on lyhentynyt humanistisella ja kasvatusalalla, 6,3 vuodesta vuonna 2013 5,9 vuoteen vuonna 2016 sekä luonnontieteiden alalla 6,5 vuodesta vuonna 2014 6,1 vuoteen vuonna 2016. Tekniikan ja liikenteen alalla korkea lukema vuonna 2010 (7,8 vuotta) johtuu pääosin jo edellä sanotusta tutkintorakenneuudistuksen siirtymäajan päättymisestä. Vuonna 2016 nopeimmin valmistuttiin yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon alalla, 5,8 vuodessa, ja pisimpään opinnot kestivät tekniikan ja liikenteen alalla, 6,5 vuotta. Opintoaloittain tarkasteltuna vaihtelut ovat vieläkin suurempia. Pisimpään opiskeltiin filosofian alalla, 7,8 vuotta. Lyhin opintojen kesto oli terveystieteissä, 4,3 vuotta, mikä johtuu siitä, että alalle tullaan terveydenhuollon opisto- tai AMK-tutkinnon kautta, joista kandidaatin tutkintoon hyväksiluetaan 100-120 opintopistettä.

Liitekuviosta 12 esitetyt tutkinnon suoritusajat kertovat suurin piirtein saman tarinan. On kuitenkin mielenkiintoista todeta, että tekniikan ja liikenteen alalla, jossa opinnot kestävät pisimpään, on kuitenkin nuorimmat valmistajat. Valmistujien mediaani-ikä vuonna 2016 oli 27,4 vuotta. Tämä on linjassa edellä esitettyjen koulutukseen sijoittumista koskevien havaintojen kanssa: alalle tullaan suoraan lukiosta keskimääräistä nopeammin. Vastaava esimerkki toisessa ääripäässä on kulttuuriala, jossa tutkinnon suorittaneiden ikä näyttää lisäksi tasaisesti nousseen. Vuonna 2016 se oli 30,3 vuotta. Alalle on vaikea päästä, sijoittumisviiveet ovat keskimääräistä pidempiä, ja alalle tullaan pidempien koulutus- ja työelämäpolkujen kautta.

Mainittakoon vielä, että matkailu-, ravitsemis- ja talousalalla voimakkaat vuosivaihtelut johtuvat siitä, että yliopistosektorilla ala kattaa vain noin 20-30 valmistunutta vuosittain.

Ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneiden vastaavat tiedot ovat liitekuvioissa 13 ja 14. Ammattikorkeakoulututkintojen suoritusaikojen tarkastelussa on muistettava, että tutkintojen laajuus vaihtelee. Ne ovat 210, 240 tai 270 opintopisteen laajuisia¹³. Selvimmin tutkinnon suoritus-aika on lyhentynyt luonnontieteiden alalla, 4,3:sta vuonna 2010 3,8:aan vuonna 2016. Myös luonnonvara ja ympäristöalalla suoritusajat lyhenivät vuoteen 2015 asti (4,5 -> 3,8), mutta vuonna 2016 nousiin taas 4,3:een. Vuonna 2016 nopeimmin opiskeltiin humanistisella ja kasvatusalalla sekä sosiaali-, terveys- ja liikunta-alalla, joilla kesto oli 3,3 vuotta. Pisimpään opinnot kestivät luonnonvara- ja ympäristöalalla sekä tekniikan ja liikenteen alalla, 4,3 vuotta. Opintoalaoittain pisin tutkinnon keski-suoritus-aika oli tieto- ja tietoliikennetekniikassa (4,7 vuotta) ja lyhin vapaa-aika ja nuorisotyössä (3,2 vuotta).

Ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneiden ikä vaihtelee aloittain 25:n ja 27:n välillä. Vuonna 2016 nuorimmat valmistajat tulivat yhteiskuntatieteiden, liiketalouden ja hallinnon alalta (25,2) sekä matkailu-, ravitsemis- ja talousalalta (25,3). Vanhimmat valmistajat tulivat humanistiselta ja kasvatusalalta sekä kulttuurialalta (27,1). Humanistisella ja kasvatusalalla tutkinnonsuorittaneiden ikämediaani on noussut vuodesta 2013 parilla vuodella. Luonnontieteiden alalla puolestaan keski-ikäen hienoinen lasku jakson loppupuolella vastaa tutkinnon suoritusajassa tapahtunutta lyhenemistä. Muilta osin, kuten aiemmin todettiin, muutokset suuntaan ja toiseen ovat vähäisiä.

Kaiken kaikkiaan voidaan todeta, että ammattikorkeakoluista valmistutaan keskimäärin ohjesuoritusaikojen puitteissa. Yliopistoissa ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaminen sen sijaan kestää kaikilla aloilla kauemmin kuin viiden vuoden normisuoritus-aika edellyttää. Keskimääräiset suoritusajat ovat kuitenkin selvästi alle lainsäädännön määrittelemän opiskelu-ikäen enimmäiskeston, joka on seitsemän vuotta. Ongelmana on se, että monilla opinnot venyvät eri syitä huomattavastikin keskimääräistä pidemmiksi. Opintojen kulkua kuvaavien tilastojen (Vipunen) mukaan lukuvuonna 2008/09 1. syklin yliopistokoulutuksissa aloittaista seitsemän vuoden jälkeen 27 prosenttia ei ollut suorittanut mitään tutkintoa. Valtaosa (19 %) jatkoi opiskelua alkuperäisessä tutkintolajissa. Vastaavasti nuorten ammattikorkeakoulututkinnon opiskelun lukuvuonna 2010/11 aloittaneista viiden vuoden jälkeen 39 prosenttia ei ollut suorittanut mitään tutkintoa (25 % jatkoi opintojaan alkuperäisessä tutkintolajissa). Myös läpäisyyssä alojen väliset erot ovat suuria.

Vähintään 55 opintopistettä suorittaneet

Kun uusi yliopistolaki säädettiin vuonna 2009, otettiin käyttöön uusi rahoitusmalli, jolla haluttiin edesauttaa jo aiemmin alkaneita toimia opintojen nopeuttamiseksi. Malliin otettiin aluksi lukuvuodessa vähintään 45 opintopistettä suorittaneiden määrä. Vuodesta 2012 lähtien laskennassa on huomioitu vähintään 55 opintopistettä suorittaneet. Ammattikorkeakoulujen rahoitusmalliin vastaava indikaattori tuli vuonna 2014.

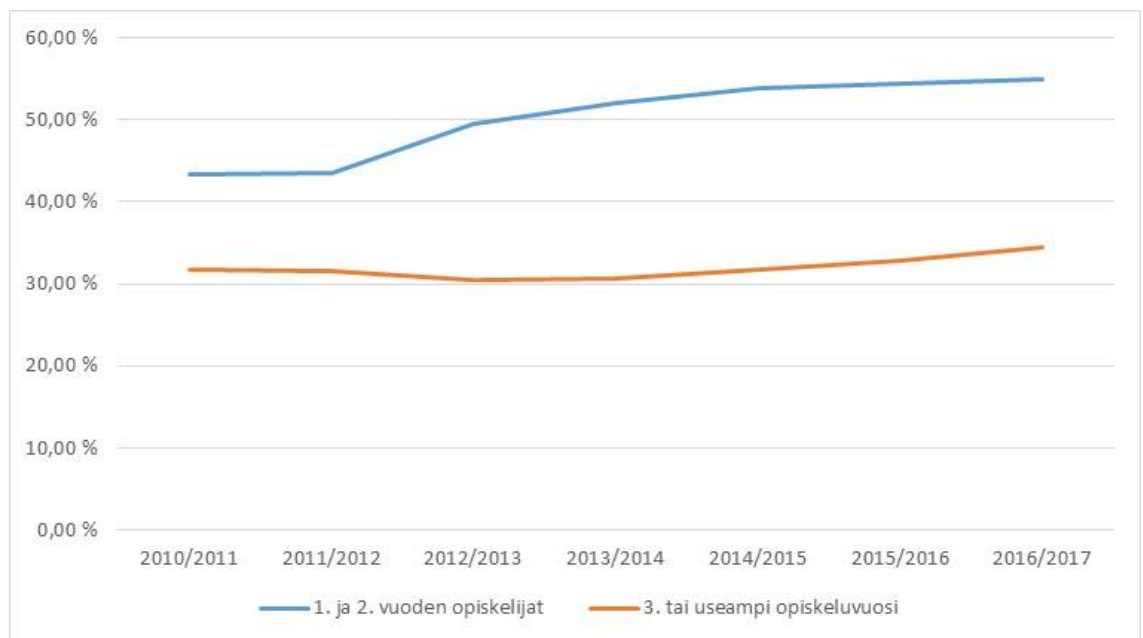
Vipusen luvuista nähdään, että 2010-luvulla sekä yliopistoissa että ammattikorkeakouluissa vähintään 55 opintopistettä suorittaneiden määrät ovat kasvaneet. Kuvioissa 21 ja 22 on esitetty vähintään 55 opintopistettä suorittaneiden osuudet erikseen 1. ja 2. vuoden opiskelijoiden ja pidempään opiskelleiden osalta. Kuvioista nähdään, että alkuvaiheen opiskelijat opiskelevat nopeammin ja että opintojen nopeuttamistoimet ovat purreet erityisesti heihin. Opintopistekertyminen pieneneminen opintojen edetessä johtuu varmaan monista tekijöistä, sekä opintojen rakenteesta että opiskelijoiden elämäntilanteeseen liittyvistä tekijöistä kuten esimer-

¹³ Pitkiä, 270 opintopisteen ja normikestoltaan 4,5 vuoden tutkintoja on vain muutama. Merenkulkualan insinöörin ja merikapteenin tutkinnot sekä kättilön tutkinto (ks. SA 1129/2014).

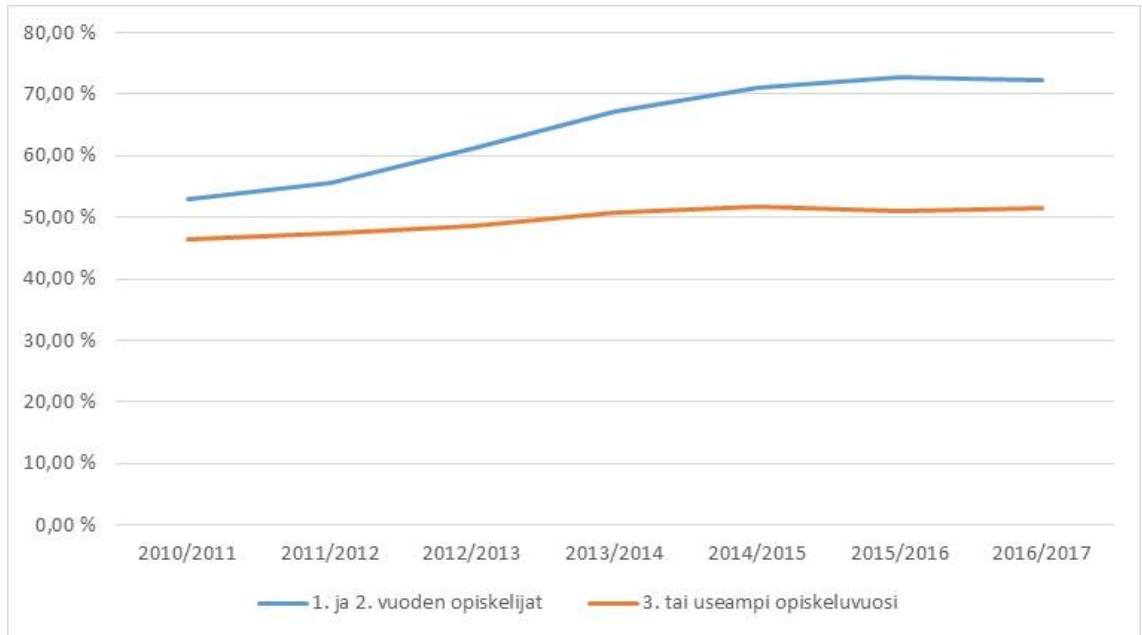
kiksi työssäkäynnin yleistyminen, perheellistyminen jne. Rahoitusmallin kannustavuuden lisäksi opiskelun nopeutumiseen ovat voineet vaikuttaa myös muut tekijät, esim. työmarkkinatilanne tai opintotuen muutokset (Seuri & Vartiainen 2018).

Yliopistoissa alkuvaiheen opiskelijoista vähintään 55 opintopistettä suorittaneiden osuus kasvoi tarkastelujaksolla 12 prosenttiyksiköllä, 43:sta 55:een. Myös pidempään opiskelleet petrasivat suorituksiaan joskin selvästi vähemmän. Heillä vähintään 55 opintopistettä suorittaneiden osuus kasvoi 32:sta 35 prosenttiin.

Ammattikorkeakouluissa vähintään 55 opintopistettä suorittaneiden osuudet ovat selvästi yliopistoja korkeampia. Ensimmäisen ja toisen vuoden opiskelijoilla osuus oli 53 prosenttia lukuvuonna 2010/11 ja 72 prosenttia lukuvuonna 2016/17. Myös kasvu oli siis suurempi kuin yliopistopuolella. Samoin kuin yliopistoissa, pidempään opiskelleilla vähintään 55 opintopistettä suorittaneiden osuudet ovat matalampia ja kasvu tarkastelujaksolla hitaampi, 47:stä 51 prosenttiin.

Kuvio 21. Vähintään 55 opintopistettä suorittaneet yliopistoissa lukuvuosina 2010/11 - 2016/17 (Vipunen)

Kuvio 22. Vähintään 55 opintopistettä suorittaneet AMK:ssa lukuvuosina 2010/11 -2016/17 (Vipunen)

Samoin kuin tutkintojen suoritusajoissa myös opintopistekertymissä on suuret koulutusaloittaiset vaihtelut. Asiaa on tarkasteltu 1. ja 2. vuoden opiskelijoiden osalta liitekuvioissa 15 ja 16. Yliopistosektorilla erot ääripäiden välillä vähintään 55 opintopistettä suorittaneiden osuuksissa ovat noin 40 prosenttiyksikköä. Lähes kaikilla aloilla kertymät ovat kuitenkin tarkastelujaksolla kasvaneet, eniten lääketieteissä (37 prosenttiyksikköä), missä lukuvuonna 2016/17 saavutettiin peräti 83 prosentin osuus. Hitaimmin opintopisteitä kertyi tietojenkäsittelyn ja tietoliikenteen alalla, jossa kuitenkin noustiin 22 prosentista 39 prosenttiin. Myös tekniikan alalla opintoja on saatu nopeutettua, kasvua vähintään 55 opintopistettä suorittaneiden osuuksissa oli 21 prosenttiyksikköä. Maa- ja metsätieteissä sekä taide- ja kulttuurialalla kasvua ei ollut lainkaan.

Ammattikorkeakouluissa koulutusalojen ääripäiden erot ovat jonkin verran pienempiä (noin 30 prosenttiyksikköä). Yliopistojen tapaan kaikilla aloilla on nähtävissä selvää kasvua lukuvuodesta 2010/11 lukuvuoteen 2016/17. Eniten kasvua on ollut humanistisilla aloilla (41 prosenttiyksikköä) joskin vähintään 55 opintopistettä suorittaneiden osuus näyttää olleen poikkeuksellisen alhainen lukuvuonna 2010/11, vain 27 prosenttia, ja nousua seuraavaan lukuvuoteen oli jo lähes 30 prosenttiyksikköä. Samoin kuin yliopistoissa, opintoja on saatu hyvin nopeutettua lääketieteissä, mikä AMK:ssa tarkoittaa suun terveydenhuollon koulutuksia, kasvua 39 prosenttiyksikköä. Vähiten 55 opintopistettä suorittaneiden osuudet ovat kasvaneet yhteiskunnallisilla sekä kaupan ja hallinnon aloilla, noin 12 prosenttiyksikköä.

Alakohtaiset erot opintojen etenemisessä johtuvat pitkälti alojen luonteesta, koulutusten sisällöistä ja järjestämistavoista mutta osaltaan myös siitä, keitä koulutukseen valikoituu. Tiettyillä aloilla myös työmarkkinoiden imu voi vaikuttaa siihen, että opintosuorituksia kertyy hitaammin (vrt. Seuri & Vartiainen 2018).

Koska vuosittaiset opintopistekertymät ovat tarkastelujaksolla systemaattisesti kasvaneet, voisi olettaa, että tämä alkaisi kohta näkyä myös tutkintojen suoritusajoissa. Opiskelun nopeutumisesta huolimatta korkeana pysyttelevä sijoittumisviive sen sijaan tarkoittaa sitä, että valmistuneiden keski-iässä ei ole odotettavissa laskua. Tätä indikoi se, että nuorten osuus uusista opiskelijoista on selvässä laskussa (Vipunen). Nykyinen positiivinen kehitys työmarkkinoilla taas mitä todennäköisemmin vaikuttaa siihen, että yhtäältä opiskelijat siirtyvät entistä

enemmän työelämään jo opintojen aikana ja toisaalta valmistuvat ripeämmin eivätkä ns. viivytystä tutkinnon ulos ottamista. Mikä näiden kahden mekanismin nettovaikutus olisi, on kuitenkin vaikea arvioida.

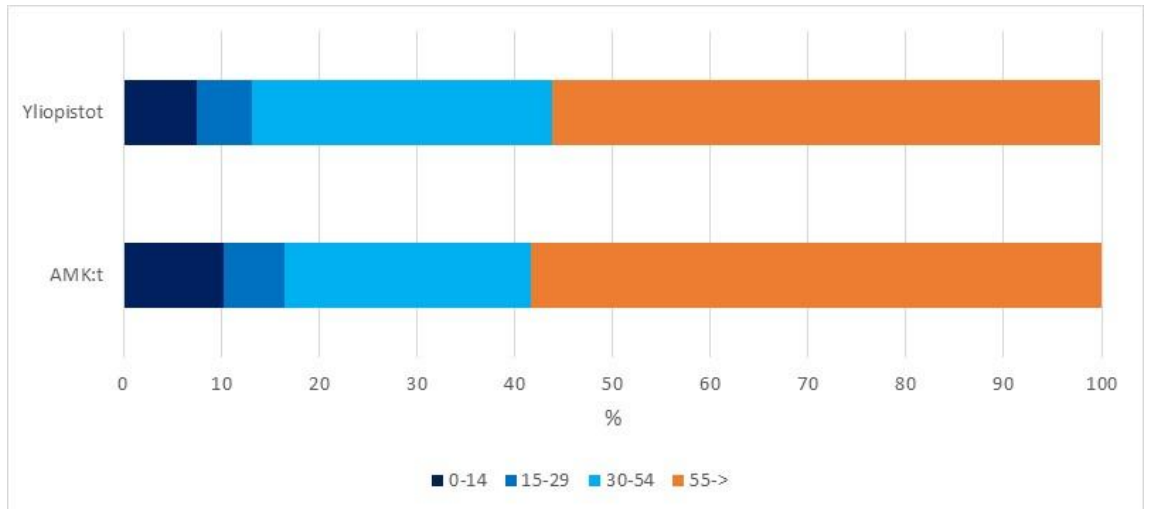
Ensikertalaisryhmien ja eri valintatavoilla valittujen eteneminen

Kevään 2016 henkilö pohjaiseen yhteishakudataan liitettiin Virta-tietovarannosta poimitut koulutuspaikan saneiden opintopistekertymät muiden paitsi Lahden ja Lapin ammattikorkeakoulun osalta, jotka eivät luovuttaneet tietoja tutkimuksen käyttöön. Seuraavassa analyysissä keskitytään lukuvuonna 2016/17 läsnäolleisiin (N= 35 334). Mahdollisimman luotettavan kuvan saamiseksi analyysissä pyrittiin kontrolloimaan hyväksiluettujen opintopisteiden määrää, muita voimassa olevia opinto-oikeuksia, avoimen väylän kautta valittuja sekä mahdollista vaihdossa oloa. Koska tarkastelu kohdistuu ensimmäisen vuoden opiskelijoihin, oli vaihdossa olleita hyvin vähän, vain 1,4 prosenttia. Avoimen väylän kautta valittuja oli niin ikään vähän, vain prosentin verran. Kummassakaan tapauksessa eri ryhmien opintosuorituksissa ei ollut merkittäviä eroja.

Hyväksi luettujen opintopisteiden kohdalla ajatus oli, että jos opiskelijalla on paljon hyväksiluettuja pisteitä, hän voisi ikään kuin valita hitaamman opiskelutahdin. Ensinnäkin, hyväksiluettuja opintopisteitä oli vain viidenneksellä, ja toiseksi, niiden määrä ole yhteydessä lukuvuoden aikana suoritettujen opintojen määrään. Pisteiden korrelaatio on lähellä nollaa (yliopistoissa $r=.013$ ja AMK:ssa $r=-.148$). Hyväksiluettuja pisteitä on erityisesti vanhemmilla opiskelijoilla, joilla on ollut aiempia, tutkintoon johtaneita opiskeluoikeuksia. Erityisen paljon aiempia suorituksia on kertynyt yliopistojen terveystieteiden opiskelijoille, johtuen heidän valintatavastaan. Yli puolella hyväksiluettuja suorituksia oli vähintään 55 opintopistettä. Ammattikorkeakoulujen aloista erottuu vapaa-aikatoiminnan alla, jossa vähintään 55 hyväksiluettua opintopistettä suorittaneita oli vajaa viidennes. Myöskään näillä aloilla hyväksiluettujen pisteiden määrä ei ole yhteydessä tarkastelulukukauden aikana kertyneiden opintosuoritusten määrään.

Kaiken kaikkiaan voidaan siis todeta, että läsnä olleiden perusjoukon osalta havaitut opintopistekertymät kuvaavat opintojen etenemistä suhteellisen luotettavasti, eikä mitään oleellisia rakenteellisia vinoumia ole. Kuviossa 23 on aluksi esitetty opintopisteiden jakaumat yliopistoissa ja ammattikorkeakouluissa. AMK:ssa vähintään 55 opintopistettä suorittaneita oli 58 prosenttia ja yliopistoissa pari prosenttiyksikköä vähemmän. AMK:ssa oli kuitenkin myös jonkin verran yliopistoja enemmän hitaasti edenneitä, alle 15 opintopistettä suorittaneita. Niin sanottuja nollasuorittajia oli yliopistopuolella 3,5 prosenttia ja AMK:ssa 5,1 prosenttia. Tutkimusten mukaan hitaan eteneminen taustalla on heikkoa opintoihin kiinnittymistä ja motivaation puutetta, opintojen ja opiskelun liiallista kuormittavuutta sekä monia opiskelijoiden henkilökohtaisiin elämäntilanteisiin liittyviä seikkoja (Galli & Ahola 2011; Korhonen & Rautopuro 2012).

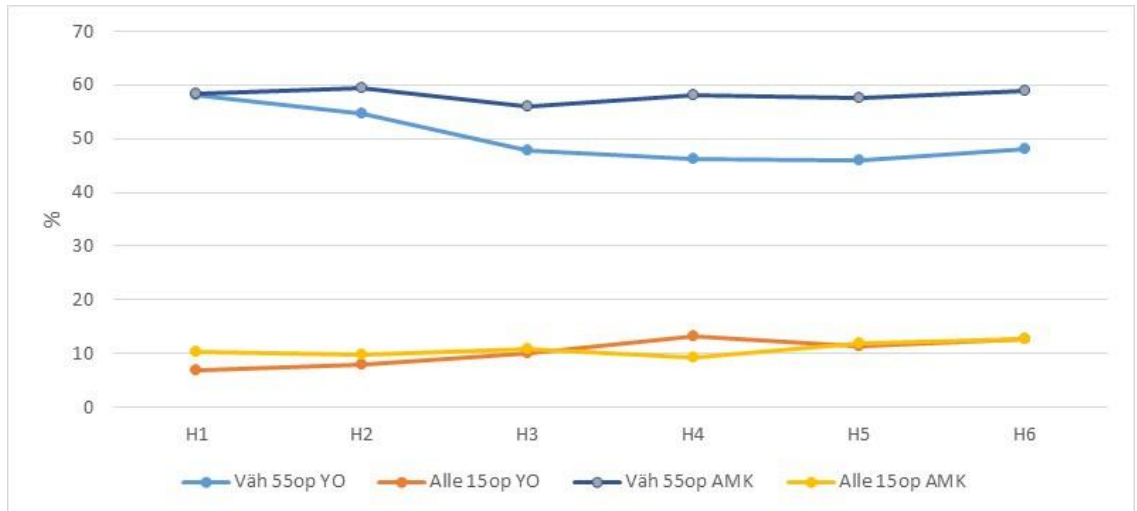

Kuvio 23. Opintopistekertymät yliopistoissa ja ammattikorkeakouluissa (Virta-data)

Se että AMK:ssa on jonkin verran enemmän hitaasti edenneitä, johtuu ennen kaikkea suuresta tekniikan koulutusalaista, jolla AMK:ssa edetään keskimääräistä hitaammin. Alle 15 opintopistettä suorittaneita oli tekniikan aloilla AMK:ssa 15 prosenttia, mutta yliopistoissa vain yhdeksän prosenttia. Esimerkiksi opiskelijan pohjakoulutus ei näyttäisi juurikaan vaikuttavan ensimmäisen lukuvuoden suorituksiin. AMK:ssa, joihin tulee paljon pelkän ammatillisen tutkinnon suorittaneita, heistä 11 prosenttia oli suorittanut alle 15 opintopistettä. Ylioppilastaus-
taisilla vastaava osuus oli vain prosenttiyksikön pienempi. Yliopistoissa, joissa ammatillisella tutkinnolla aloittavia on huomattavasti vähemmän, ero on jonkin verran suurempi. Ylioppilasta hitaimmin edenneiden ryhmään kuului 7,4 prosenttia kun pelkän ammatillisen tutkinnon suorittaneilla luku oli 11 prosenttia.

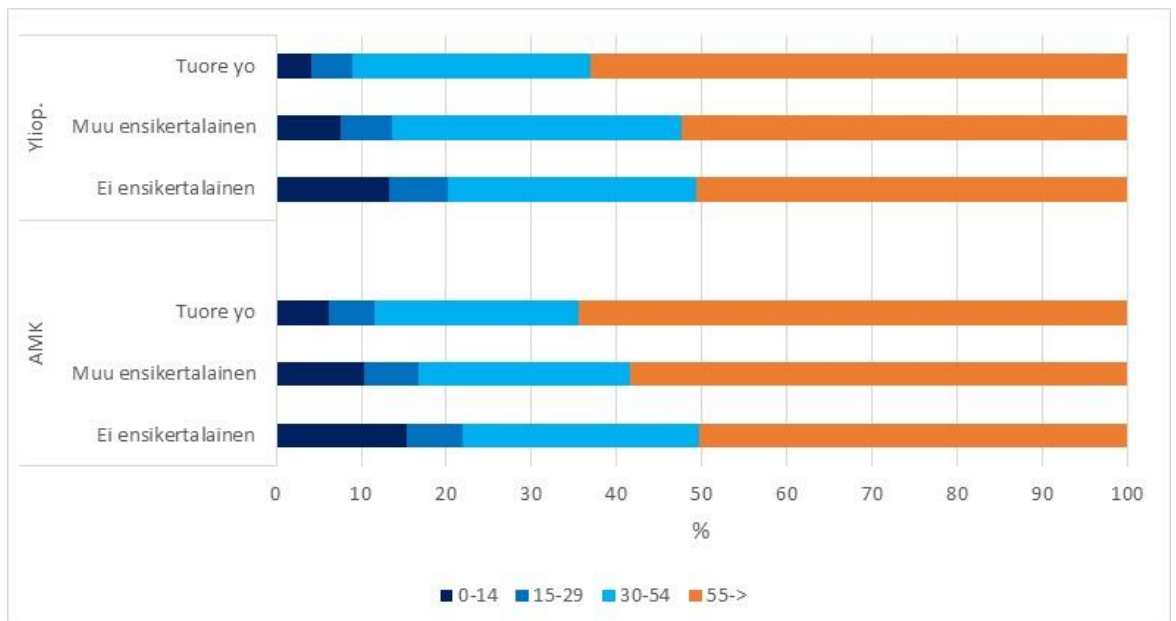
Miesten ja naisten etenemisessä on kohtalaisen selvä ero. Naisissa on kummallakin sektorilla enemmän vähintään 55 opintopistettä suorittaneita ja miehissä puolestaan hitaasti edenneitä, alle 15 opintopistettä suorittaneita. Yliopistoissa vähintään 55 opintopistettä suorittaneita oli naisista 60 prosenttia ja miehistä 49 prosenttia. Ammattikorkeakouluissa vastaavat osuudet olivat 66 ja 50 prosenttia. Ero on systemaattinen kaikilla koulutusaloilla AMK:n kone- ja metallialaa lukuun ottamatta, jossa miehet olivat edenneet hieman nopeammin.

Yksi opiskelijavalintauudistuksen tavoite on, että mahdollisimman moni saa haluamansa koulutuspaikan. Tämä vähentäisi keskeyttämiä ja uudelleen hakemista (vrt. luku 1.8). Jos hakija saa koulutuspaikan alemmiltä hakusijoilta ja aikoo hakea uudestaan, tämän voisi ajatella näkyvän myös opintojen etenemisessä, jos ja kun opiskelija ei opiskele täysipainoisesti. Virta-aineiston analyysi osoittaa, että yliopistoissa eri hakusijoilta valittujen opintopistekertymissä on jonkin verran eroja, mutta ammattikorkeakouluissa eroa ei ole käytännössä juuri lainkaan (kuvio 24). Yliopistoissa ensimmäiseltä hakusijalta valituista 58 prosenttia oli suorittanut vähintään 55 opintopistettä. Alimmille hakusijoille tullessa näin hyvin edenneiden osuus laskee kymmenisen prosenttiyksikköä. Vastaavasti hitaasti edenneiden osuus kasvaa seitsemästä kolmeentoista prosenttia.

Kuvio 24. Vähintään 55 tai alle 15 opintopistettä suorittaneiden osuudet eri hakusijoilta valituilla yliopistoissa ja AMK:ssa (Virta-data)

Opintojen nopeuttamisen näkökulmasta positiivinen havainto on se, että ensikertalaiset ja erityisesti tuoreet ylioppilaat näyttävät edenneen ensimmäisenä lukuvuotena ei-ensikertalaisia jonkin verran nopeammin (kuvio 25). Yliopistoissa vähintään 55 opintopistettä on tuoreista ylioppilaista suorittanut 63 prosenttia, muista ensikertalaisista 52 ja ei-ensikertalaisista 51 prosenttia. AMK:ssa vastaavat osuudet olivat 64, 58 ja 50 prosenttia. Hitaasti edenneitä, alle 15 opintopistettä suorittaneita, oli eniten AMK:n ei-ensikertalaisissa (15 %). Yliopistojen ei-ensikertalaisista hitaasti edenneitä oli 13 prosenttia.

Kuvio 25. Ensikertalaisryhmien opintopistekertymät yliopistoissa ja AMK:ssa (Virta-data).

Taustalla on pitkälti opiskelijan ikä, joka on osittain sisäänrakennettu ensikertalaisryhmiä kuvaavaan muuttajaan. Mitä vanhemmasta opiskelijasta on kyse, sitä hitaammin keskimäärin edetään. Tuoreet ylioppilaat ovat jo määrittelynsä mukaan nuoria (tässä aineistossa 18-21 vuotiaita). Ei-ensikertalaisissa, joita sekä hakijoissa että hyväksytyissä on vähemmistö (ks. luku 1.5), yhteys iän ja opintosuoritusten välillä on hyvin selväpiirteinen: nuorissa on eniten vähintään 55 opintopistettä suorittaneita ja vähiten alle 15 opintopistettä kerryttäneitä. Muiden ensikertalaisten ryhmässä ikä näyttäisi vaikuttavan lähinnä hitaasti etenemiseen. Kuten

edellä todettiin, kyse ei ole niinkään iästä sinänsä vaan iän myötä kuvaan tulevista opiskelijoiden tavoitteisiin, opintopolkuihin ja elämäntilanteisiin liittyvistä seikoista, jotka voivat hidastavat opintoja.

Useimmilla koulutusaloilla ensikertalaisryhmien opintopistekertymät noudattavat edellä kuvattua yleistä linjaa. Joitain poikkeuksia kuitenkin löytyy (liitekuviot 17 ja 18). Yliopistoissa ei-ensikertalaiset yltyvät 55 opintopisteeseen suhteellisessa katsannossa hyvin esimerkiksi tekniikkassa, oikeustieteissä ja taidealoilla. Oikeustieteissä vähintään 55 opintopistettä suorittaneiden osuus oli korkein ei-ensikertalaisten ryhmässä, 64 prosenttia. Tuoreilla ylioppilailla osuus oli 62 ja muilla ensikertalaisilla 54 prosenttia. Oikeustieteissä ei-ensikertalaisten ikäjakauma vastaa suurin piirtein ei-ensikertalaisten keskimääräistä ikäjakaumaa. Tekniikkassa ja taidealoilla sen sijaan ei-ensikertalaiset ovat keskimääräistä nuorempia, mikä osaltaan selittää heidän suoriutumistaan.

Yliopistoissa parhaiten on edetty hammaslääketieteen, psykologian ja kauppatieteen aloilla, joilla vähintään 55 opintopistettä suorittaneiden osuudet ovat 70 prosentin tuntumassa. Näillä aloilla on myöskin varsin suuri ero tuoreiden ylioppilaiden hyväksi. Hitaimmin on edetty teologian ja luonnontieteiden aloilla, joiden opiskelijoista vain kaksi viidestä on yltenyt 55 opintopisteeseen ensimmäisen opiskelulukukauden aikana. Näilläkin aloilla ensikertalaiset etenevät nopeammin kuin ei-ensikertalaiset. Koulutusalojen erilaiset sukupuoli- tai ikäjakaumat eivät yliopistosektorilla selitä erilaista etenemistä, vaan erot palautuvat suurelta osin koulutusalojen luonteeseen.

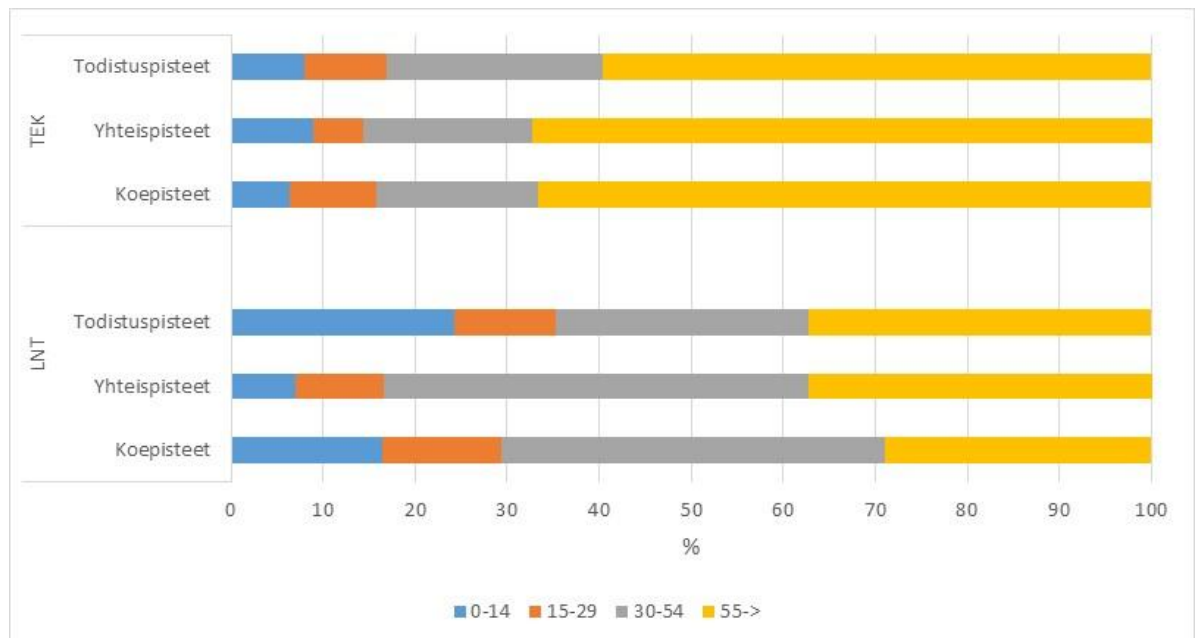
Ammattikorkeakouluissa niitä aloja, joilla ensikertalaiset ja erityisesti tuoreet ylioppilaat etenevät ei-ensikertalaisia ripeämmin, on vähemmän. Varsin suuri tuoreiden ylioppilaiden ja ei-ensikertalaisten ero oli esimerkiksi liikunta-alalla, musiikissa sekä teatterin ja tanssin alalla. Käsi- ja taideteollisuudessa taas ylioppilaat ja muut ensikertalaiset ovat edenneet suurin piirtein samaan tahtiin, mutta selvästi nopeammin kuin ei-ensikertalaiset. Vastaavasti sellaisia aloja, joilla ensikertalaisryhmien välillä ei ole suuria eroja on enemmän. Vain elintarvikealalla ei-ensikertalaiset ovat edenneet selvästi nopeimmin. Eniten vähintään 55 opintopistettä suorittaneita on liikunta-alalla, 71 prosenttia ja vähiten paperi- ja kemian alalla, 32 prosenttia. Myöskään AMK-sektorilla alojen opiskelijoiden ikä ei selitä opintopisteiden kertymistä. Sen sijaan alojen sukupuolirakenteella näyttää olevan jonkin verran merkitystä. Niillä aloilla, joilla on enemmän naisia, vähintään 55 opintopistettä suorittaneiden osuudet ovat keskimääräistä korkeampia.

Ammattikorkeakoulujen osalta on vielä syytä tarkastella pelkän ammatillisen tutkinnon suorittaneiden opintojen etenemistä. Edellä jo todettiin, että pohjakoulutus ei vaikuta juuri lainkaan hitaasti etenemiseen. Sama pätee vähintään 55 opintopistettä suorittaneiden osuuksiin, jotka olivat ylioppilailla 59 prosenttia ja ammatillisen tutkinnon suorittaneilla 57 prosenttia. Muutamalla koulutusalalla ammatillisen tutkinnon suorittaneet ovat kuitenkin edenneet selvästi nopeammin kuin ylioppilaat. Näitä ovat käsi- ja taideteollisuus (78/65 %), teatteri ja tanssi (75/55 %), kone- ja metalliala (47/39 %) sekä auto- ja kuljetusala (57/46 %).

Tähän voisi löytyä kahdenlaisia selityksiä. Ensimmäinen liittyy edellä kuvion 24 kohdalla pohdittuun asiaan, ei ensisijaiseen koulutusvaihtoehtoon päättämiseen. Tässä tapauksessa kyse olisi ensisijaisesti yliopistoon pyrkineitä ylioppilaista, jotka saavat paikan ammattikorkeakoulusta. Hei eivät ehkä ole kovin motivoituneita opintoihinsa ja aikovat pyrkiä uudestaan yliopistoon. Toinen liittyy edellä luvussa 1.5 kuvattuun ammatillisella pohjakoulutuksella hakeneiden hyväksymisasteisiin. Jos koulutukseen pääsyn seula on tiukka ja valituksi tulevat vain parhaimmat, tämän voisi olettaa näkyvän opintojen etenemisessä. Aineisto ei kuitenkaan anna mahdollisuuksia näiden hypoteesien tarkempaan alakohdaiseen tarkasteluun. Yleisellä tasolla kuitenkin nähdään, että ne ensisijaisesti yliopistoon pyrkineet ylioppilaat, jotka saivat paikan ammattikorkeakoulusta, opiskelevat hieman nopeammin kuin toissijaisen paikan yliopistoista

saaneet. Ero on siis samansuuntainen kuin sektoreiden välillä yleensä (kuvio 23) ja kertonee lähinnä eroista opintojen luonteesta ja järjestämistavoista.

Lopuksi katsotaan eri valintatapojen vaikutusta ensimmäisen lukuvuoden opintopistekertymiin. Kuten edellä luvussa 1.6, analyysi keskittyy yliopistosektorin tekniikkaan ja luonnontieteisiin 1. hakusijalta valittuihin, ja sitä koskevat samat, aiemmin tehdyt huomautukset ja varaukset. Tarkastelussa ovat vain ne hakukohteet, joissa todistusvalinta oli käytössä kevään 2016 yhteishaussa. Kuviosta 26 nähdään ensinnäkin jo edellä todettu: tekniikassa opinnot etenevät huomattavasti nopeammin kuin luonnontieteissä, joka on monelle kakkosvaihtoehto ja ponnahtuslauta esimerkiksi lääketieteen opintoihin. Tämä ja alan valintakeskusteluissa esillä ollut todistusvalintaan liittyvä motivaatio-ongelma näkyy hyvin siinä, että alalle todistus-
pisteillä valitut ovat hieman kahden kerroksen väkeä. Vähintään 55 opintopistettä suorittaneiden osuus on sama kuin yhteispisteillä valituista (37 %) ja jonkin verran korkeampi kuin koepisteillä valituilla (29 %). Toisaalta alle 15 opintopistettä suorittaneiden osuus on suhteellisen korkea (24 %). Selitystä kuitenkin hieman syö se, että myös koevalinnalla valituilla hitaasti edenneiden osuus on melko korkea (16 %), mikäli tätä ei laiteta sen piikkiin, että koevalinnalla sisään tulee keskimäärin enemmän koulussa huonommin pärjänneitä.

Kuvio 26. Yliopistoihin tekniikan ja luonnontieteiden aloille 1. hakusijalta valittujen opintopistekertymät valintatavoittain (Virta-data).

Tekniikan koulutuksessa puolestaan näyttää siltä, että todistusvalinnalla valittujen eteneminen on erityisesti 55 opintopistettä suorittaneiden osalta muita valintaryhmiä hieman hitaampaa. Tässä kohdin ei siis todistusvalinnalla valittujen muita keskimäärin alhaisempi ikä auta. Ero voisi liittyä esimerkiksi siihen, että valintakokeessa testataan juuri niitä asioita, jotka ovat alkuvaiheen opinnoissa tärkeitä, matemaattisluonnontieteellisten aineitten perusosaamista. Erot ovat kuitenkin käytännön kannalta melko pieniä, ja kun kyse on ensimmäisen lukuvuoden tiedoista, johtopäätökset opintojen nopeuttamiseen ovat kovin viitteellisiä. Kun lisäksi ajatellaan opintojen kulkuun vaikuttavien tekijöiden kirjoa (Galli & Ahola 2011), on selvää, että valintatavoilla voidaan vaikuttaa vain rajallisesti opiskelun nopeuttamiseen.

Yhteenvetona edellä esitetystä voidaan todeta, että opintojen nopeutumiselle lähitulevaisuudessa on olemassa jonkinlaisia edellytyksiä. Korkeakouluissa tehdyt erilaiset toimet opiskelun edellytysten parantamiseksi ja opintojen sujuvoittamiseksi näkyvät vähintään 55 opintopistettä vuositasolla suorittaneiden osuuden kasvuna. Tämä ei kuitenkaan vielä näy tutkintojen

suoritusajoissa tai valmistuneiden iässä. Tulosten mukaan ensikertalaiset ja erityisesti tuoreet ylioppilaat etenevät muita hieman nopeammin, mikä kertoo siitä, että toimet heidän sijoittumisviiveensä pienentämiseksi tukevat myös opintojen nopeuttamiselle asetettuja tavoitteita. Hakijasuman purkamiseksi tarvitaan kuitenkin myös muita toimenpiteitä, sekä hallittua koulutuspaikkojen lisäämistä että koulutuksen kysyntään vaikuttamista. Niillä aloilla ja hakukohteissa, joissa on paljon ei-ensikertalaisia hakijoita, ratkaisuna voi olla nykyistä tehokkaampien kiintiöiden asettaminen, sikäli kun se on alan koulutuksen kannalta järkevää. Toinen vaihtoehto on omien haku- ja koulutusväylien räätälöinti erilaista lisä- ja täydennyskoulutusta tarvitseville, tutkinnon jo suorittaneille, jotka nyt rasittavat pääasiassa nuorille tarkoitettua yhteishakua. Kaiken kaikkiaan opiskelijavalinnoilla voidaan kuitenkin vaikuttaa vain rajallisesti niihin tekijöihin, jotka ovat opintojen pitkittymisen taustalla (vrt. Ahola 2012a).

1.11 Yhteenveto ja politiikkajohtopäätökset

Tässä tutkimusosiossa on pyritty vastaamaan siihen, ovatko opiskelijavalinnoissa viime vuosina tapahtuneet muutokset nopeuttaneet ensikertalaisten ja erityisesti uusien ylioppilaiden koulutukseen sijoittumista. Samalla on pidetty silmällä sitä, onko lainsäädännön tavoite muiden tasavertaisista mahdollisuuksista toteutunut. Eryityskysymyksinä on lisäksi tarkasteltu siirtohakujen toimivuutta, eri valintatapojen vaikutuksia sijoittumiseen sekä alkuvaiheen opintojen etenemistä.

Ensimmäistä koulutuspaikkaansa hakevien koulutukseen sijoittumisen osalta tulokset osoittavat, että nykyisen hakijasuman oloissa nopeuttamistavoitteita on hyvin vaikea saavuttaa. Ensikertalaisten osuus hakijajoukosta tulee säilymään pitkään korkeana, koska suurin osa hakijoista jää paikatta ja seuraavana vuonna hakusoihin tulevat mukaan uudet ensikertalaishakijat. Näihin ryhmiin verrattuna koulutuspaikan saaneiden ja seuraavana vuonna uudelleen varsinaisessa haussa hakevien, eli ensikertalaisen statuksensa menettäneiden, määrä on sangen pieni.

Koska ensikertalaisten osuus on suuri valtaosassa hakukohteista, on vaikuttavien kiintiöiden asettaminen keskeinen haaste tulevaisuudessa. Hakijasuman purkamisen keskeiset keinot puolestaan ovat yhtäältä koulutuspaikkojen määrän lisääminen ja toisaalta koulutuksen kysynnän ohjaaminen niin, että yhteishaun paikat kohdentuisivat nykyistä paremmin ensikertalaisille ja että muille, usein jo muita tutkintoja suorittaneille räätälöitäisiin heidän tarpeisiinsa soveltuvia koulutuksia ja hakuväyliä.

Tilastokeskuksen tiedot uusien ylioppilaiden koulutukseen hakemisesta ja pääsystä kertovat heidän tilanteensa viime vuosina vain huonontuneen. Vuoden 2016 uusista ylioppilaista vain neljännes (25 %) jatkoi heti opiskelua korkeakouluissa. Vipusen tiedot ensikertalaisten koulutuksen sijoittumisesta vuosina 2010-2017 puolestaan osoittavat, että kokonaisuudessaan mitään oleellista nopeutumista ei ole tapahtunut. Kevään 2017 yhteishaussa yliopistoihin hyväksyttiin ensikertalaista 26 ja ei-ensikertalaista 21 prosenttia. Ammattikorkeakouluissa vastaavat hyväksymisasteet olivat 28 ja 30 prosenttia. Pääsääntöisesti eri hakijaryhmät sijoittuvat koulutukseen siinä suhteessa kuin he ovat edustettuina hakijoissa. Kun hakijoista valtaosa on ensikertalaisia, yliopistoissa hieman alle ja AMK:ssa hieman yli 80 prosenttia, eivät kiintiöt ole kovin tehokas keino parantaa heidän asemiaan. Käytössä olleiden tietojen mukaan alle sadassa hakukohteessa kiintiöillä on ollut vaikutusta, ja hyötyneiden hakijoiden määrä on vain muutamia satoja. Edellä mainittujen hyväksymisasteiden perusteella voidaan sanoa, että ei-ensikertalaiset hakijat eivät ole muihin nähden kohtuuttoman huonossa asemassa.

Ensikertalaisten hyväksymisasteissa on joitain koulutusaloittaisia eroja, ja erityisesti on syytä mainita tekniikan ja luonnontieteiden alojen koulutukset, joissa ensikertalaiset pärjäävät suhteellisen hyvin ja joissa yliopistosektorilla on nähtävissä todistusvalinnan käytön merkitys. Ammattikorkeakouluissa puolestaan ensikertalaisista lähinnä tuoreet ylioppilaat pärjäävät hyvin, mikä johtuu pitkälti siitä, että muissa ensikertalaisissa on paljon pelkän ammatillisen tutkinnon suorittaneita, ja he pärjäävät valinnoissa kautta linjan ylioppilaita heikommin.

Pelkällä ammatillisella tutkinnolla hakevia oli kevään 2016 yhteishaussa AMK:n ensisijaisista hakijoista noin kolmannes, mutta yliopistoissa vain viitisen prosenttia. Heidän heikompi menestyminen valinnoissa johtuu pitkälti siitä, että he kilpailevat ylioppilaiden kanssa koepistevalinnassa. Tässä mielessä heidän väylänsä on selvästi ylioppilaita kapeampi. Myös ammatillisen tutkinnon suorittaneille on ehdotettu todistusvalintaa, ja asia on jatkokehittelyssä. Pelkkä todistusvalinta sinänsä ei kuitenkaan ratkaise heidän sijoittumisongelmaansa vaan tarvitaan myös vaikuttavat valintakiintiöt.

Kuva monimutkaistuu ja hajonta tuloksissa lisääntyy entisestään, kun siirrytään yksittäisten hakukohteiden tasolle, joita nykyjärjestelmässä on satoja. Tavoitteena onkin jo pitkään ollut suurempien ja hakijan kannalta selkeämpien hakukohteiden luominen. Kevään 2017 yhteishaussa oli reilu 800 1. syklin hakukohdetta. Vuotta aiemmin niitä oli vajaa tuhat. Jonkin verran edistymistä on siis tapahtunut. Täytyy kuitenkin muistaa, että nykyinen sähköinen hakujärjestelmä mahdollistaa hyvin erikoistuneet ja osin teknisluonteiset hakukohteet. Koska hakukohteet eroavat siinä, ketkä niihin hakevat ja miten valintajärjestelmä kohtelee eri hakijaryhmiä, on selvää, että yksinkertaiset ”yhden koon” ratkaisut kuten todistusvalinta eivät välttämättä nopeuta koulutukseen sijoittumista. Tästä syystä on tärkeää, että valintayksiköt saavat jatkossakin autonomiansa puitteissa päättää valintatavoistaan. Korkeakouluilla ja OKM:llä voi olla yhteisesti sovittuja politiikkatavoitteita kuten sijoittumisen nopeuttaminen, mutta keinovalikoiman tulisi olla laaja ja kullekin alalle parhaiten soveltuva.

Hakukohteiden yhdistäminen ei myöskään välttämättä nopeuta sijoittumista. Mielekkäämmät ja selkeämmät hakukohteet ovat kuitenkin parannus koulutukseen hakevien näkökulmasta, koska nykyysteemi on varsin monimutkainen erityisesti sellaisen hakijan näkökulmasta, jolla ei ole kovin selkeää käsitystä, minne hän hakisi. Järjestelmän yksi tehtävä on koulutuspaikkojen mahdollisimman tehokas allokointi. Tavoitteena on, että mahdollisimman moni saisi ainakin jonkin koulutuspaikan. Tämä voi tietysti toteutua vain osittain nykyisen hakijasuman oloissa. Toisaalta koulutuksen kysynnästä ja siitä, että suurin osa hakukohteista on suhteellisen pieniä, seuraa, että yhtäällä on kovan hakupaineen suosittu koulutusalat ja toisaalla on hakukohteita, joihin ei riitä yhtään ensisijaista hakijaa. Tosin tällaisten hakukohteiden määrä on kokonaisuuden kannalta pieni. Nykyjärjestelmä toimii kuitenkin siinä mielessä hyvin, että valtaosa hyväksytyistä saa ensisijaisen tai toiselle sijalle asettamansa koulutusvaihtoehdon.

Toisaalta nykyisen pääsykoevaltaisen järjestelmän ongelmana on se, että monilla hakupainealoilla voi käytännössä keskittyä täysipainoisesti vain yksiin pääsykokeisiin. Mikäli hakija ei onnistu saamaan ykkössijalle asettamaansa paikka, ei hän ehkä saa koulutuspaikkaakaan. Mitä useampia paikkoja haetaan, sitä todennäköisemmin myös joku paikka heltiää. Koska erityisesti tuoreet ylioppilaat ja muut ensikertalaiset hakevat muita useammin useita paikkoja, tukee tämä osaltaan myös koulutukseen sijoittumisen nopeuttamista.

Valintatavoilla on tulosten mukaan jonkin verran vaikutusta erilaisten hakijaryhmien koulutuspaikan saantiin, mutta tämän tyyppisellä rekisteriaineistolla asiaa on vaikea arvioida täsmällisesti. Jotta kysymykseen sijoittumisen nopeuttamisesta voitaisiin vastata, tarvittaisiin tietoa siitä, keitä ovat niiden hakukohteiden hakijat, jotka tulevat eri valintajonoista valituiksi. Yleisellä tasolla näyttäisi siltä, että yliopistosektorin tekniikan ja luonnontieteiden koulutuksissa,

joissa tällä hetkellä todistusvalintaa merkittävässä määrin käytetään, ensikertalaisista erityisesti tuoreet ylioppilaat tulevat muita hieman todennäköisemmin valituiksi. Kevään 2016 yhteishaussa kummallakin alalla hakijoiden ensisijaisista hakukohteista noin puolessa käytettiin todistusvalintaa. Luonnontieteissä todistuspisteillä valituista hieman yli 60 prosenttia oli tuoreita ylioppilaita. Koepisteillä valituista heitä oli vain neljännes. Tekniikassa ero oli samansuuntainen mutta hieman pienempi.

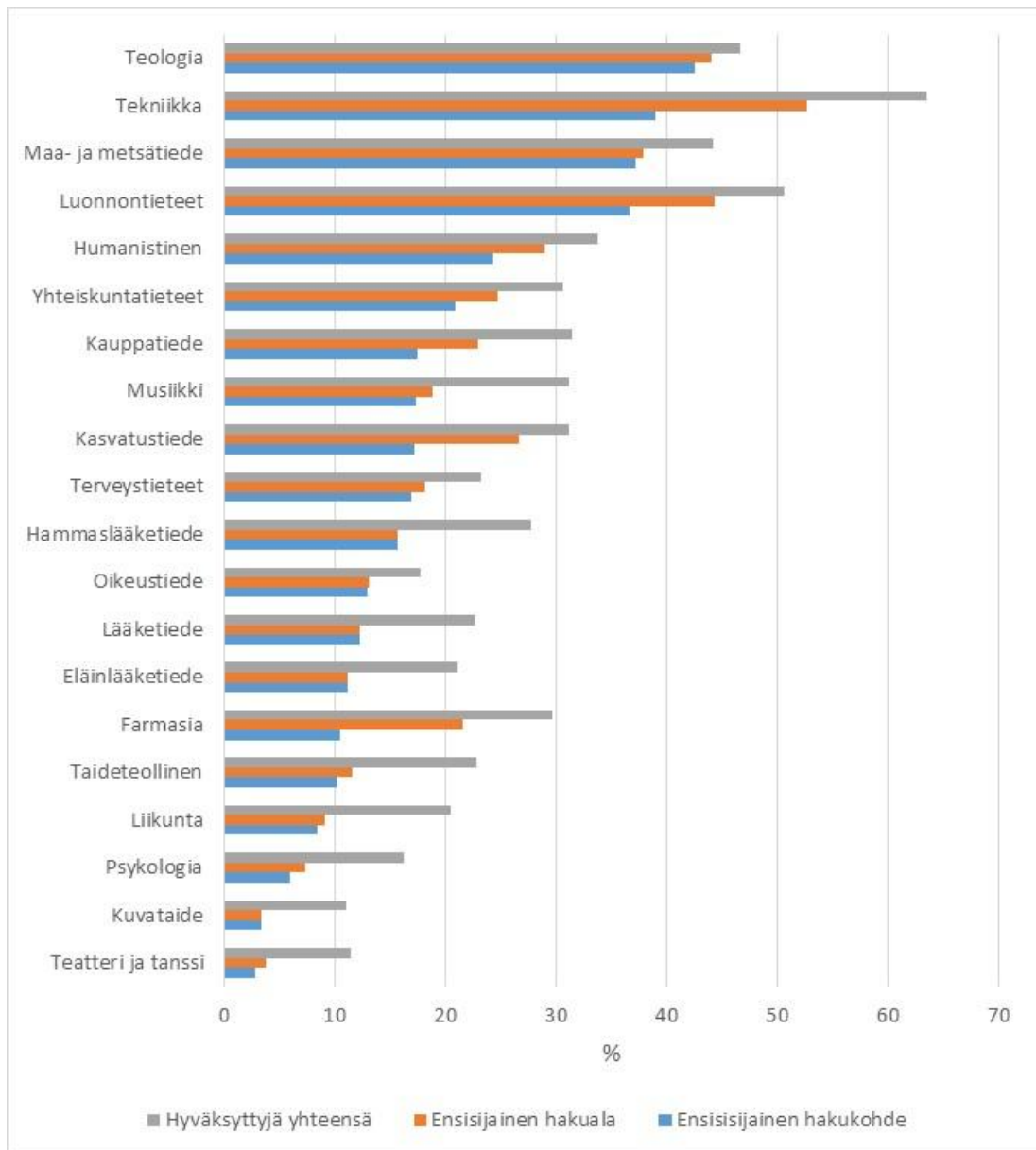
Miten todistusvalinnan lisääminen vaikuttaa sellaisilla aloilla, joilla sitä ei ole aikaisemmin käytetty, sitä on käytetyillä aineistoilla vaikea arvioida. Kun uudistus etenee ja todistusvalinnan käyttö laajenee, asiasta saadaan varmempaa tietoa. Koulutusyksiköillä ja myös OPH:n valintarekisterissä on tietoa hakijoitten valintapisteistä ja heidän sijoittumisestaan eri valintajoihin. Tätä tietoa tulisikin hyödyntää nykyistä enemmän valintauudistusten vaikutusten ennakoinnissa ja arvioinnissa. Tässä suhteessa uudistuksen aikataulu on turhan kireä, minkä korkeakoulujen edustajat ovat tuoneet myös julkisuudessa esiin (esim. HS 2017a; 2017b).

Vasta pari vuotta käytössä ollut siirtohaku ei toistaiseksi ole merkittävässä määrin vapauttanut paikkoja varsinaiseen yhteishakuun. Vuoden 2016 siirtohakuaineistossa oli 1726 hakijaa ja vuoden 2017 siirtohakuaineistossa 1952 hakijaa. Pientä kasvua on siis tapahtunut. Siirtyjien määrä on kuitenkin suhteellisen pieni, alle tuhat, ja edelleen siirtohakijoihin verrattuna noin kaksinkertainen joukko koulutuspaikan saaneita hakee seuraavana vuonna uudestaan varsinaisessa yhteishaussa. Siirtohaku toimii kuitenkin pääasiassa niin kuin on tarkoitettu, eli siirtohakijat ovat niitä, jotka eivät ole saaneet ensisijalle asettamaansa koulutuspaikkaa ja jotka hakevat siirtoa alkuperäisen tavoitteensa mukaiseen koulutukseen, mikäli sellainen mahdollisuus on ollut tarjolla. Siirtohaun volyyymiä tulisi siis pystyä kasvattamaan, mutta paikat eivät saa olla pois varsinaisesta yhteishausta.

Opintojen etenemiseen vaikuttavat monet opiskelijoiden henkilökohtaisiin elämäntilanteisiin liittyvät tekijät, joihin tämän tutkimuksen aineistoilla ei päästä kiinni. Korkeakouluissa on kuitenkin tehty monenlaisia toimia opiskelijoiden opiskeluedellytysten parantamiseksi ja opintojen sujuvoittamiseksi, mikä näkyy vähintään 55 opintopistettä vuositasolla suorittaneiden osuuden kasvamisena 2010-luvulla. Kevään 2016 yhteishaussa valituista ensikertalaiset ja erityisesti tuoreet ylioppilaat ovat edenneet ensimmäisen lukuvuoden aikana hieman muita nopeammin. Koulutukseen sijoittumisen nopeuttamiseen liittyvät politiikkatoimet tukevat siis periaatteessa myös opintojen nopeuttamistavoitteita. Opiskelun nopeutuminen ei kuitenkaan toistaiseksi näy tutkintojen suoritusajoissa, mikä kertoo siitä, että sijoittumisviiveet ovat edelleen pitkät, eikä nopeuttamistavoitteita tältä osin ole vielä saavutettu.

Kaiken kaikkiaan tilastaselvitys osoittaa, että eri hakijaryhmien suhteelliset mahdollisuudet saada korkeakoulupaikka ovat pysyneet tarkastellulla aikajaksolla suhteellisen samanlaisina. Hakijasumasta johtuen korkeakoulupaikoista käydään varsin kovaa kilpailua, ja vain vajaa kolmannes hakijoista saa koulutuspaikan. Koska valtaosa hakijoista on ensikertalaisia, on vaikuttavien kiintiöiden asettaminen vaikeaa ja yksi tulevaisuuden keskeisistä haasteista. Tällä hetkellä tilanne on se, että vaikka kaikki uudet opiskelijat valittaisiin ensikertalaisista, jäisi heitä kuitenkin suurin piirtein saman verran ilman koulutuspaikkaa.

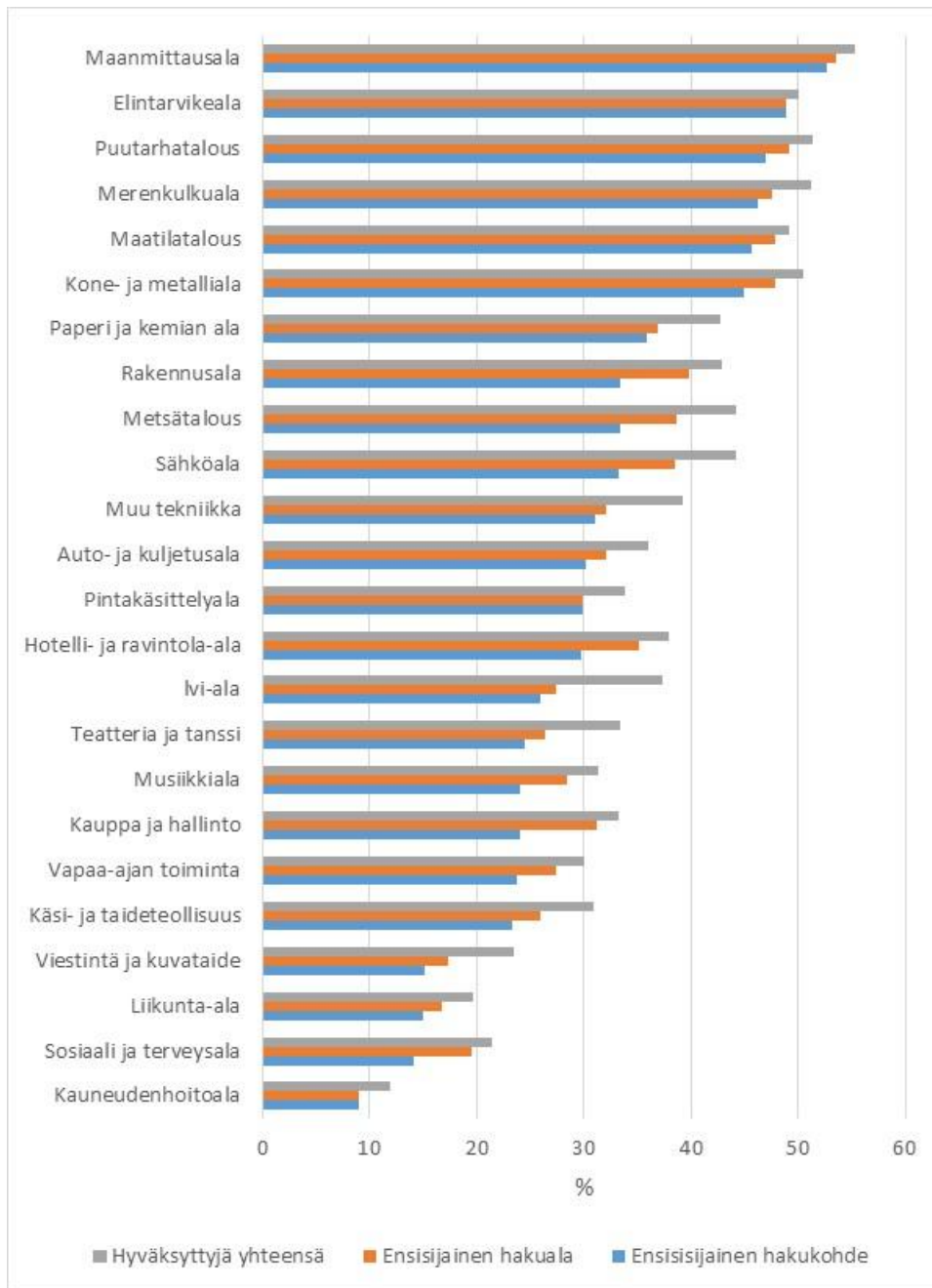
1.12 Liitekuviot ja taulukot

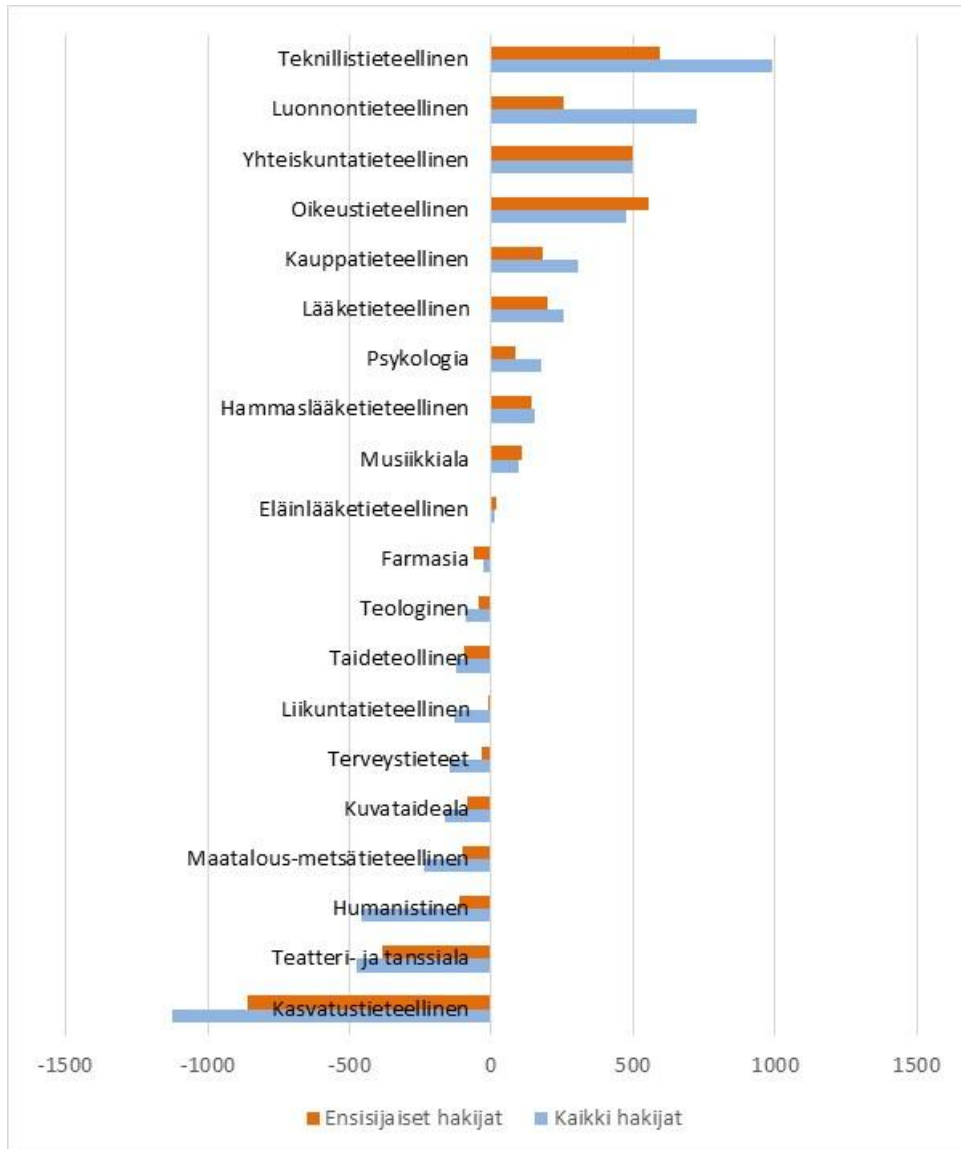
Liitekuvio 1. Kevään 2016 yhteishaun hyväksymisasteet: ensisijaisesti yliopistoihin hakeneet koulutusaloittain (OPH-data).

Teologia, jossa hyväksymisasteiden erot ovat pienet, on esimerkki alasta, jonka hakijat haluavat juuri tähän koulutukseen, eikä alaa ole laajasti tarjolla. Lääketieteet puolestaan, joilla ensisijaiseen hakukohteeseen ja ensisijaiselle hakualalle hyväksytyjen osuudet ovat samoja, ovat esimerkkejä aloista, joilla useampaan hakukohteeseen hakeminen on käytännössä mahdollista. Näillä aloilla sen sijaan haetaan myös muualle (lähinnä luonnontieteet, tekniikka ja farmasia), joten hyväksytyjen kokonaismäärä on korkeampi. Tekniikka puolestaan on esimerkki alasta, jossa yhteishaku mahdollistaa pääsyn alan muihin, alemmille hakutoivesijoille asetettuihin hakukohteisiin. Lisäksi tekniikan yliopistohakijat hakevat myös ammattikorkeakoulujen insinöörinkoulutukseen, joten kokonaishyväksymisaste on huomattava. Myös musiikin alan luvuissa näkyy se, että varsin moni niistä, jotka eivät saa paikkaa Sibelius-Akatemiasta, saavat paikan ammattikorkeakoulujen musiikkialan koulutuksesta. Farmasian alalla puolestaan ero ensisijaiseen hakukohteeseen ja hakualalle sijoittuneiden välillä johtuu siitä, että moni proviisorikoulutukseen hakeneista päätyy lopulta farmaseutin koulutukseen. AMK-hakijoitten hyväksymisasteissa näkyy samanlaisia eroja, mutta ne ovat erityisesti kokonaishyväksymisasteiden osalta pienempiä, koska on tavallisempaa, että yliopistohakija päätyy ammattikorkeakouluun kuin päinvastoin.

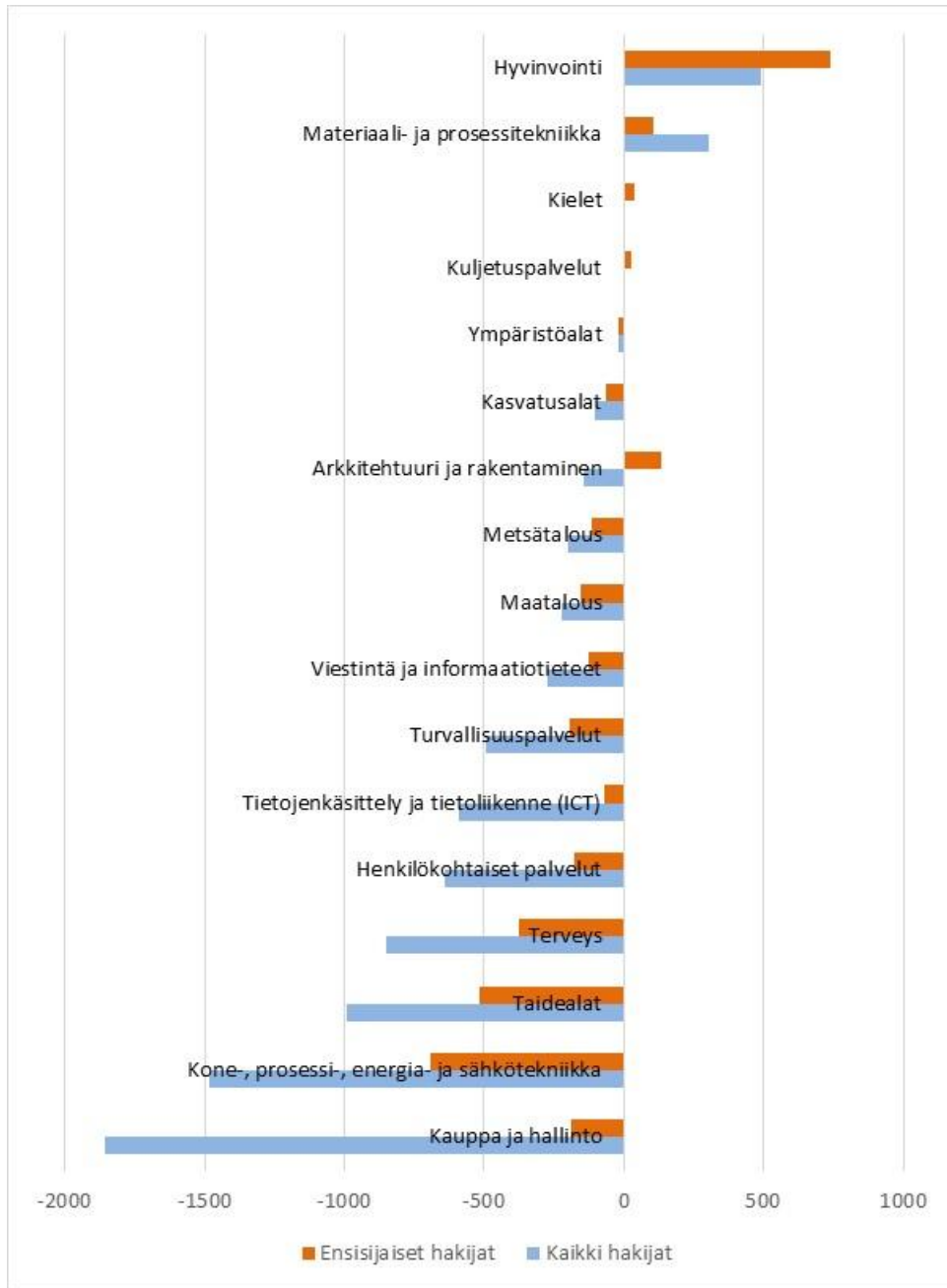

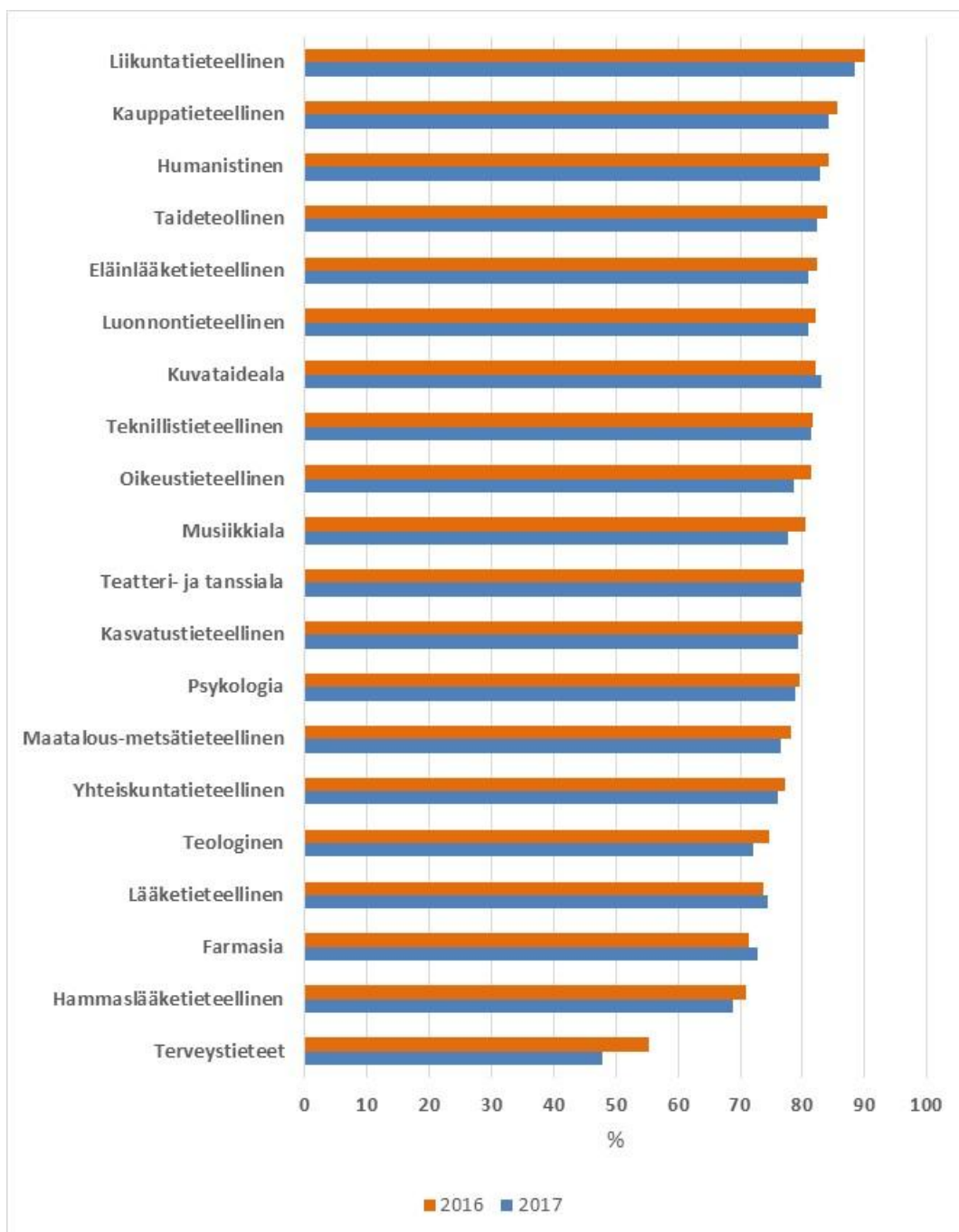
Liitekuvio 2. Kevään 2016 yhteishaun hyväksymisasteet: ensisijaisesti ammattikorkeakouluihin hakeneet koulutusaloittain (OPH-data).

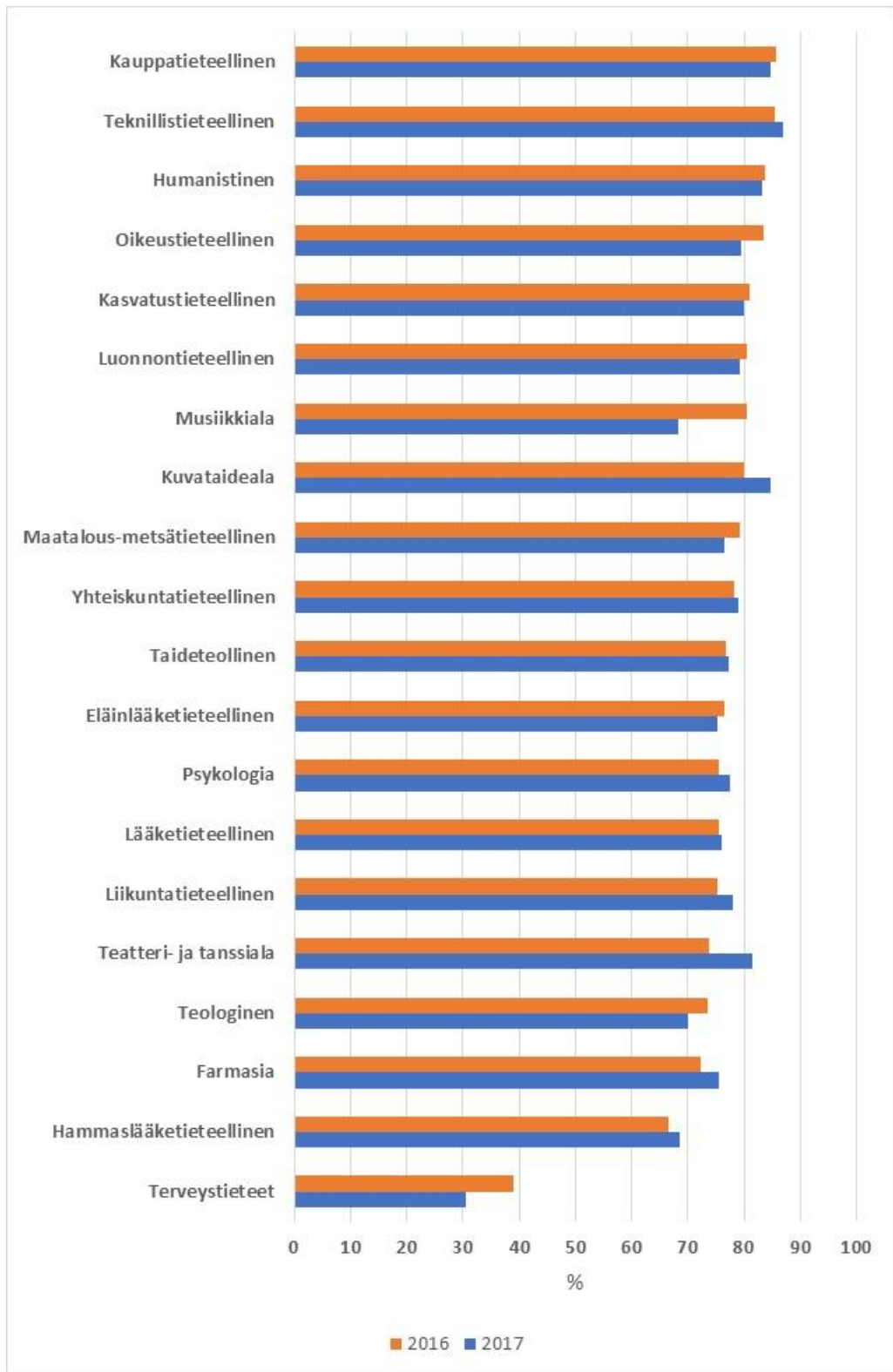
Liitekuvio 3. Yliopistokoulutuksen hakijamäärien muutos koulutusaloittain kevään yhteishauissa 2016 – 2017 (Vipunen)

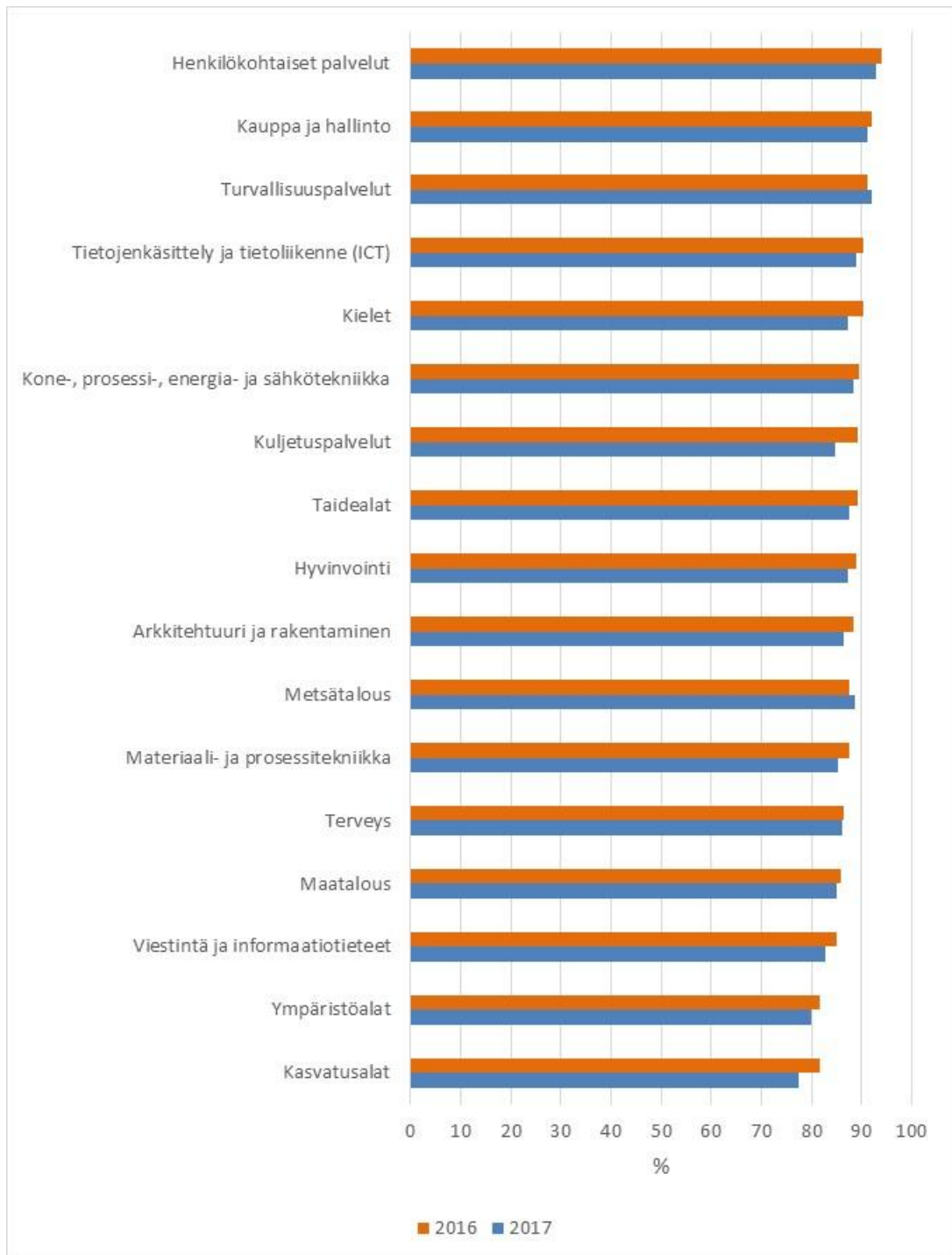
Liitekuvio 4. AMK koulutuksen hakijamäärien muutos koulutusaloittain kevään yhteishauissa 2016 – 2017 (Vipunen)

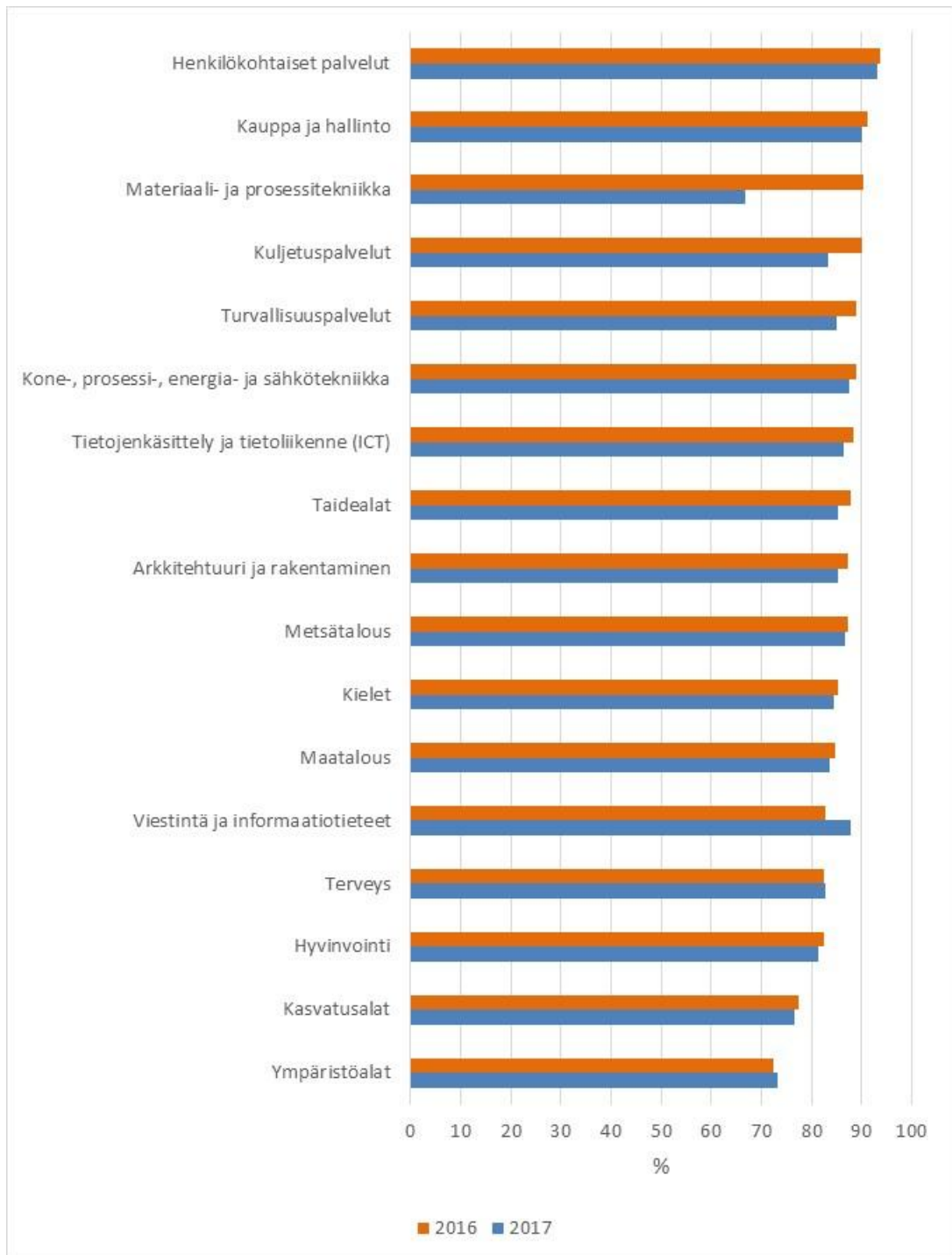
Liitekuvio 5. Ensikertalaisten osuus yliopistohakijoista keväällä 2016 ja 2017 koulutusaloittain (Vipunen).

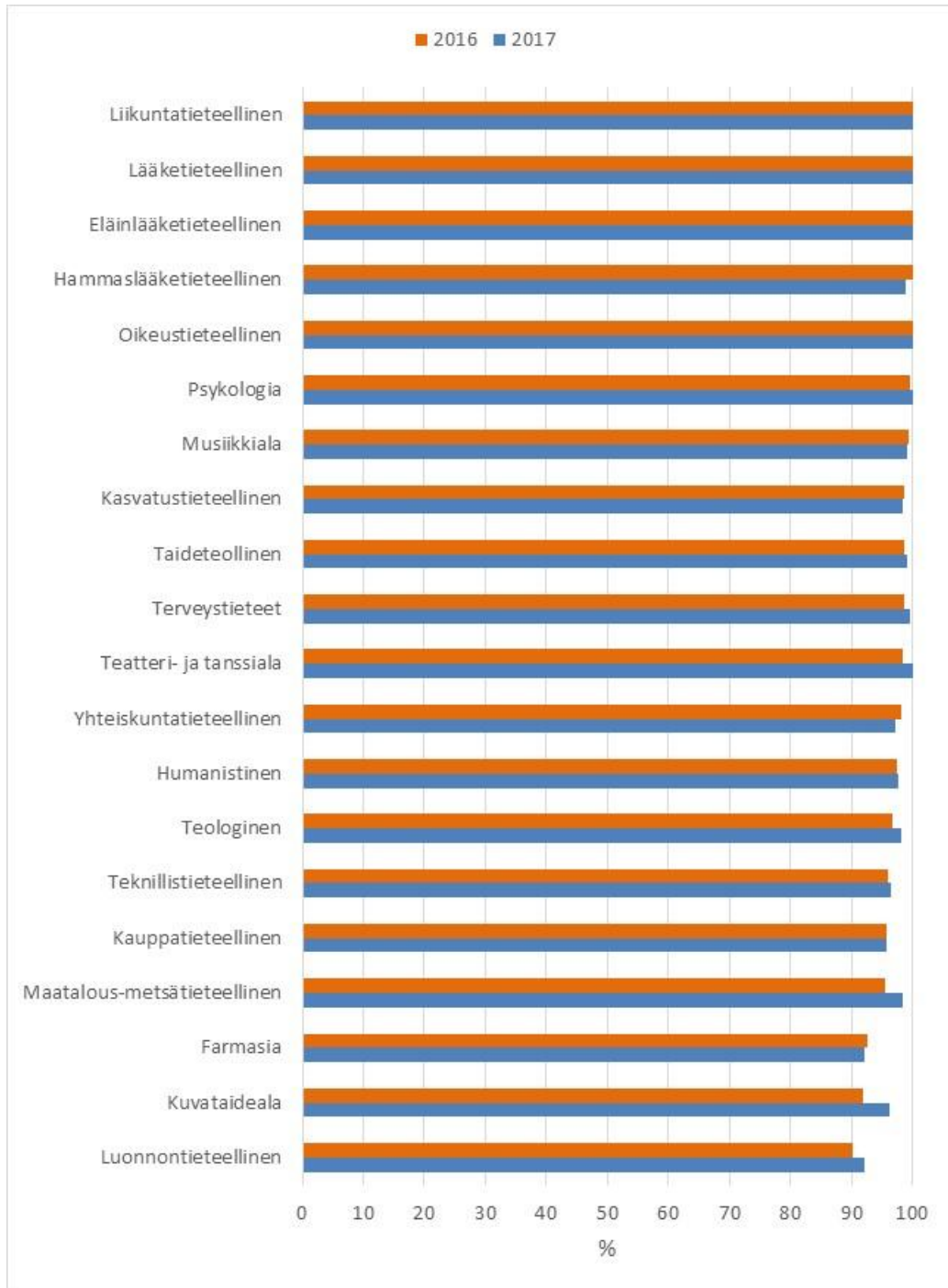
Liitekuvio 6. Ensikertalaisten osuus yliopistoihin hyväksytyistä keväällä 2016 ja 2017 koulutusaloittain (Vipunen).

Liitekuvio 7. Ensikertalaisten osuus AMK hakijoista keväällä 2016 ja 2017 koulutusaloittain (Vipunen).

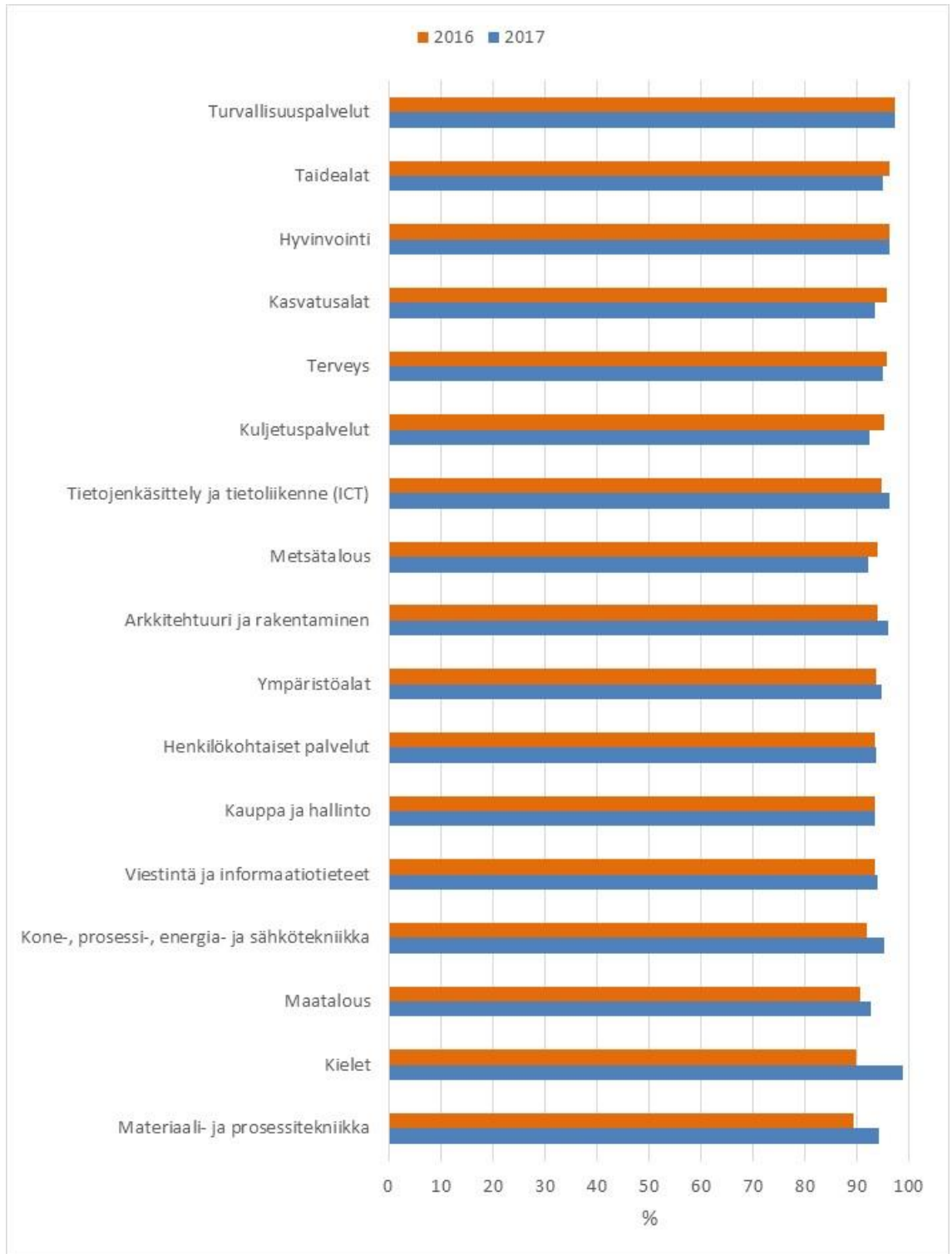

Liitekuvio 8. Ensikertalaisten osuus AMK:in hyväksytyistä keväällä 2016 ja 2017 koulutusaloittain (Vipunen).

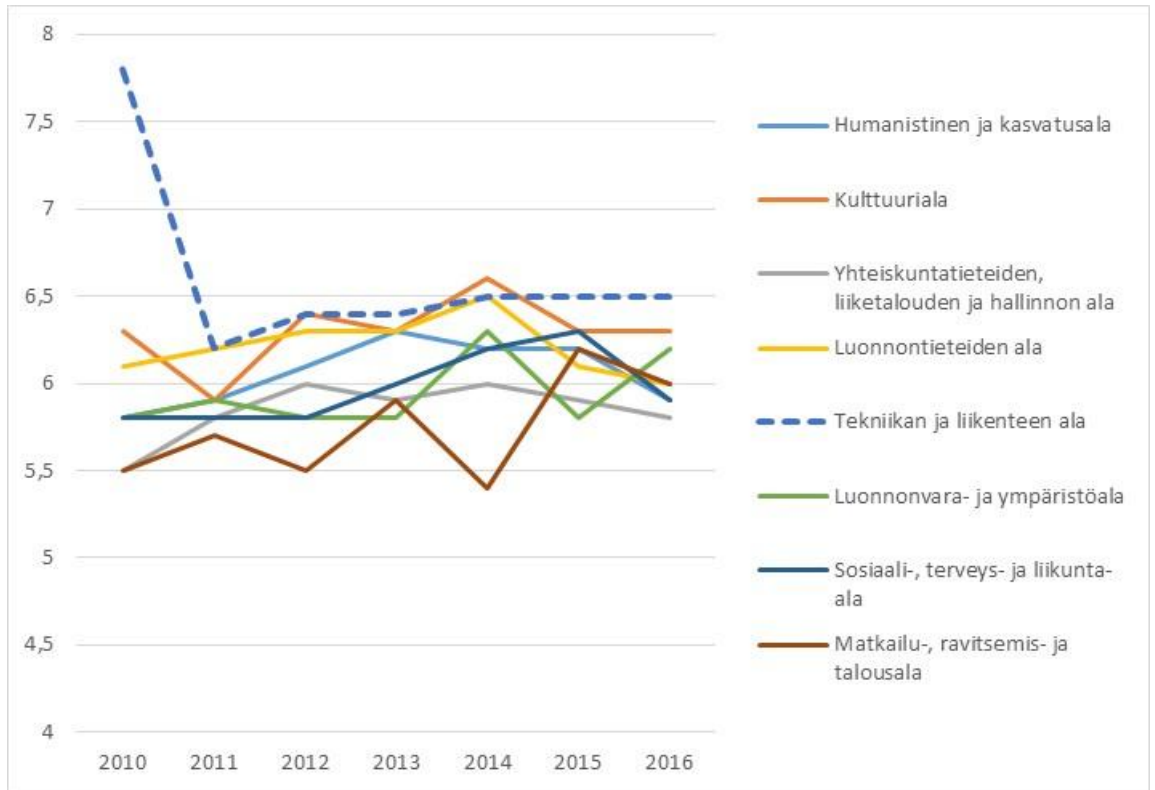

Liitekuvio 9. Yliopistoista koulutuspaikan vastaanottaneet kevään 2016 ja 2017 yhteishaussa koulutusaloittain (Vipunen).

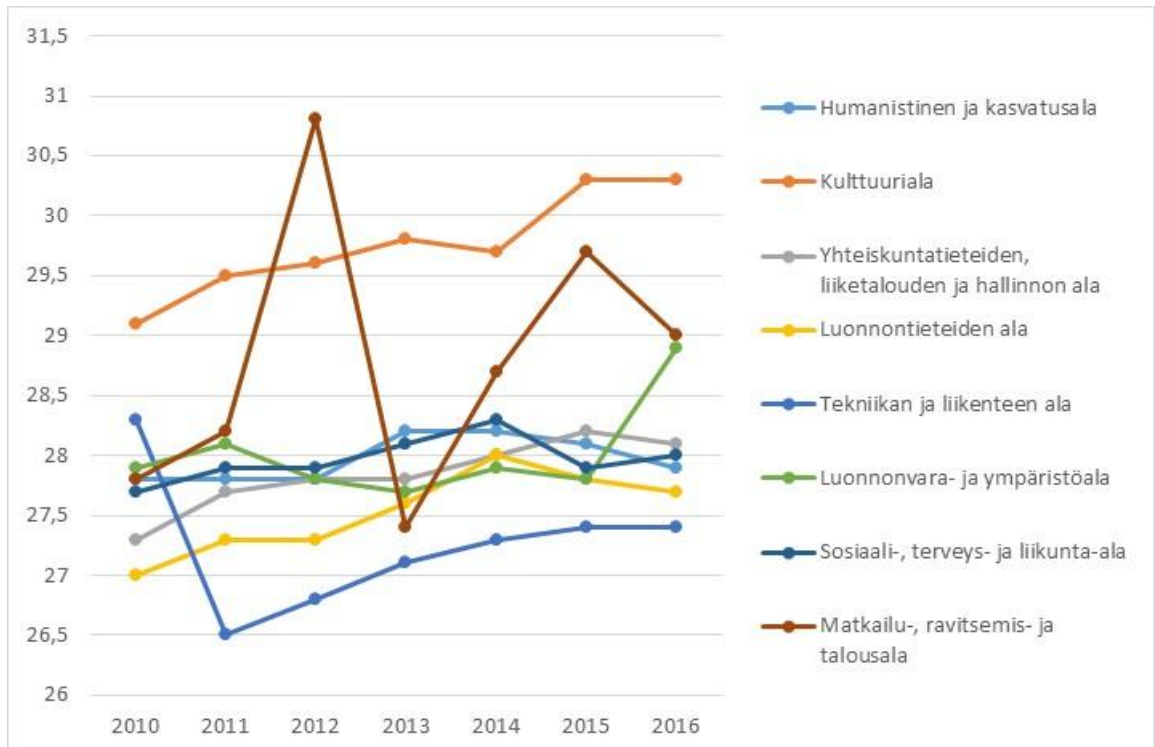

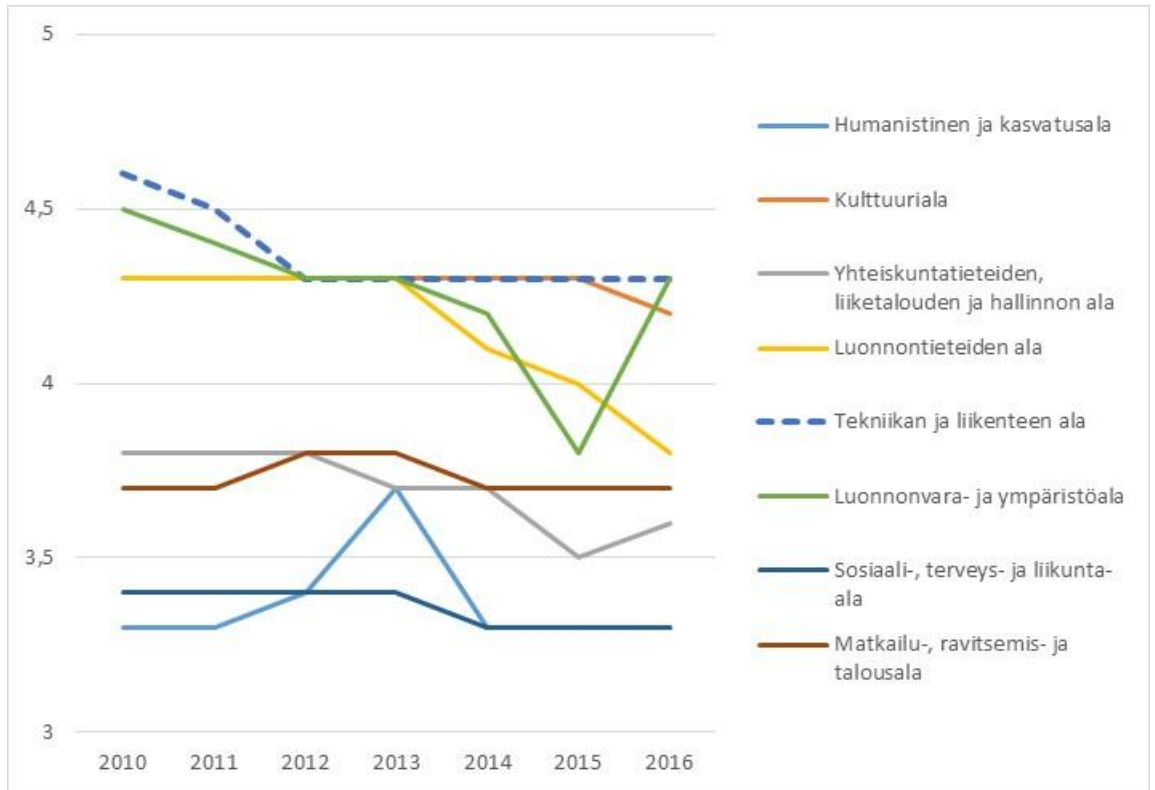
Liitekuvio 10. Ammattikorkeakouluista koulutuspaikan vastaanottaneet kevään 2016 ja 2017 yhteishaussa koulutusaloittain (Vipunen).

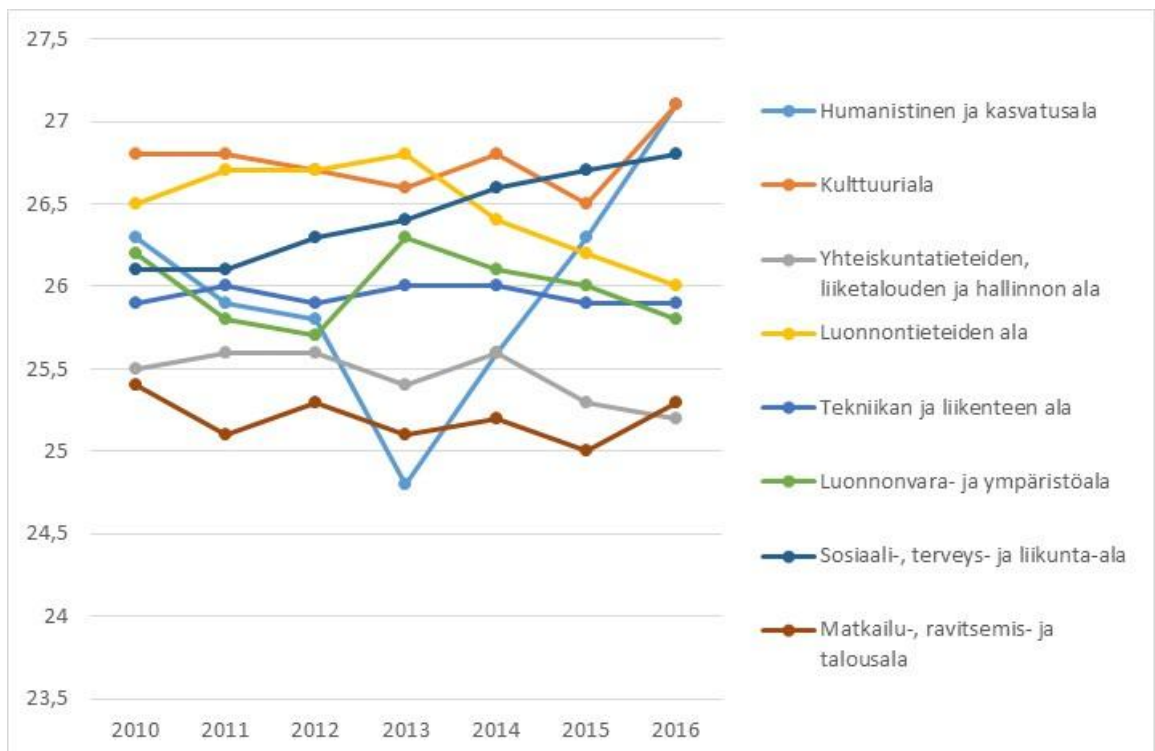
Liitekuvio 11. Ylemmän korkeakoulututkinnon suoritusajan mediaanit koulutusaloittain 2010-2016 (Vipunen)

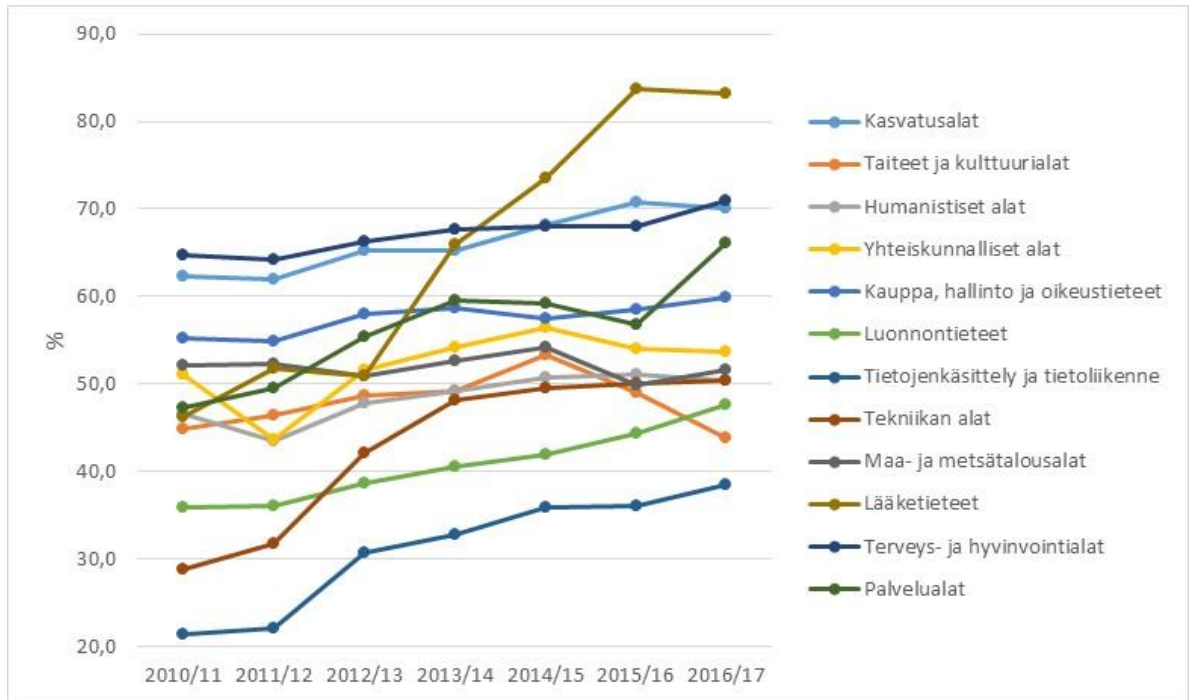
Liitekuvio 12. Ylemmän korkeakoulututkinnon suoritusajan mediaanit koulutusaloittain 2010-2016 (Vipunen)

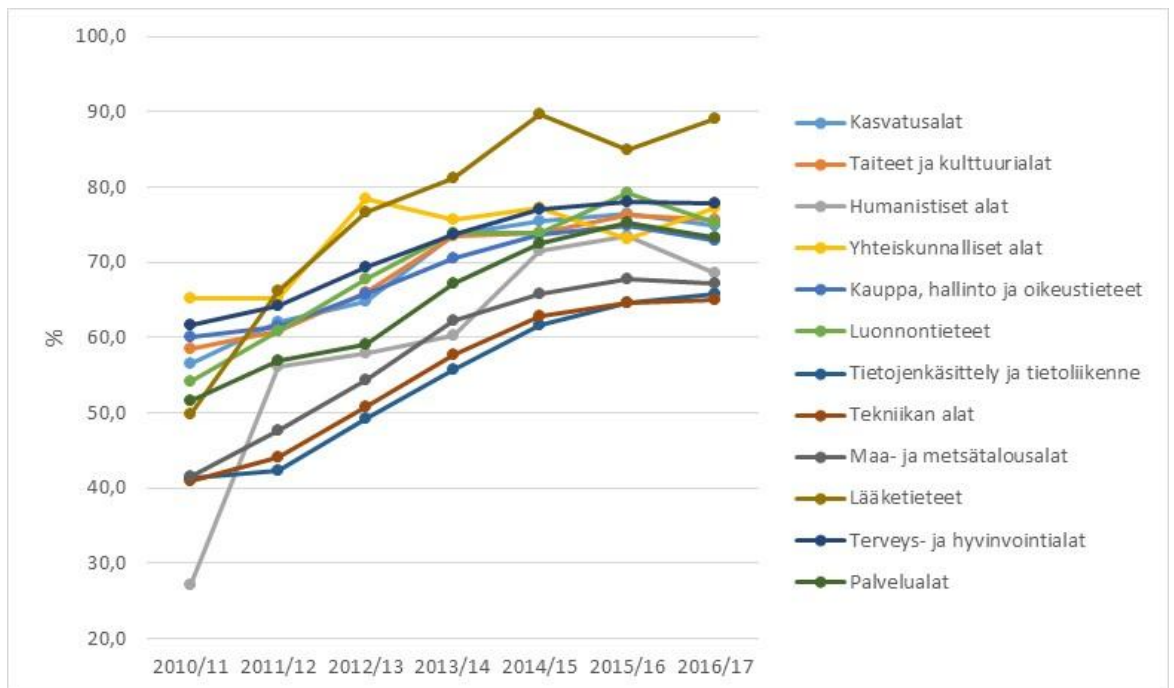
Liitekuvio 13. Ammattikorkeakoulututkinon suoritusajan mediaanit koulutusaloittain 2010-2016 (Vipunen)

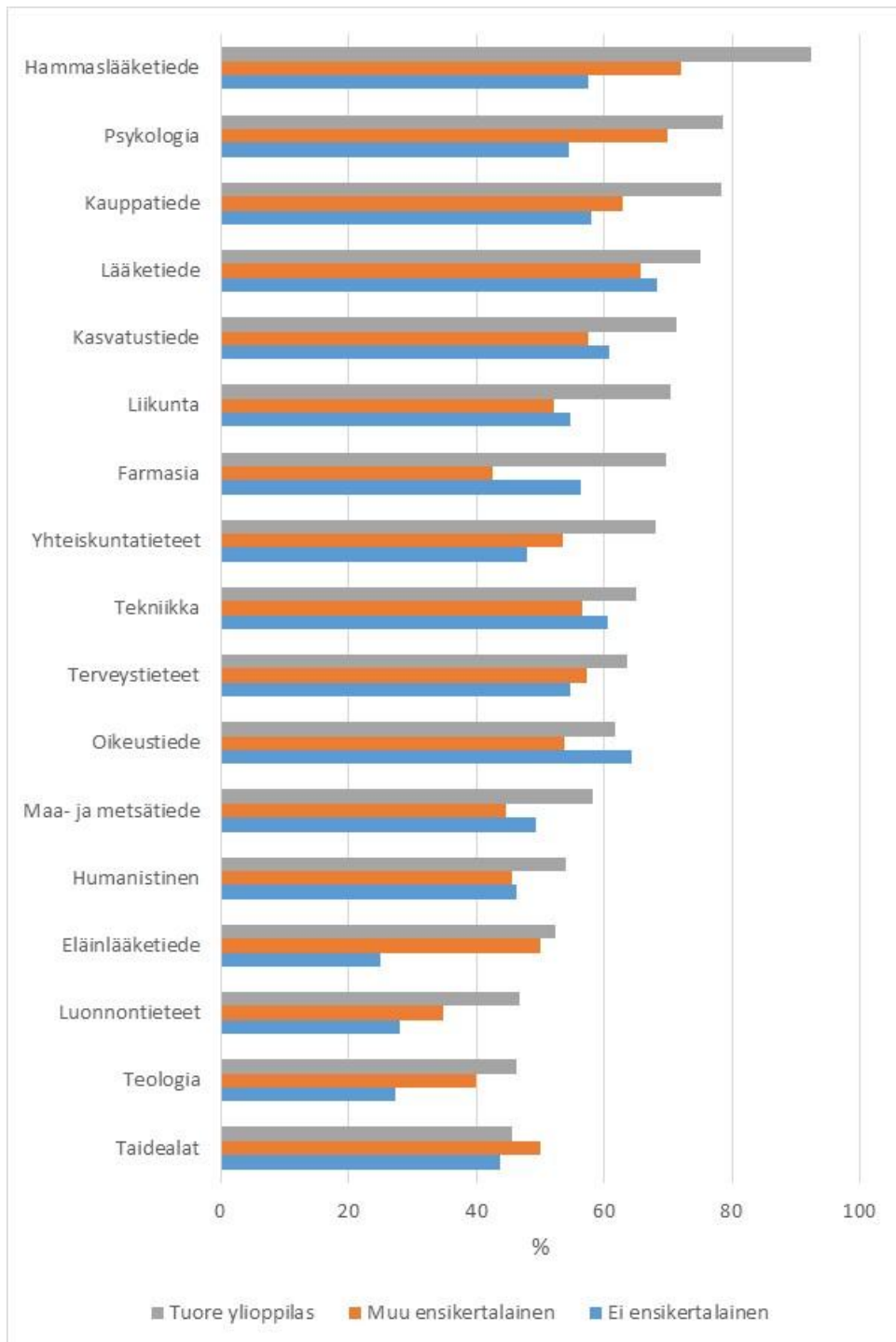
Liitekuvio 14. Ammattikorkeakoulututkinon suoritusajan mediaanit koulutusaloittain 2010-2016 (Vipunen)

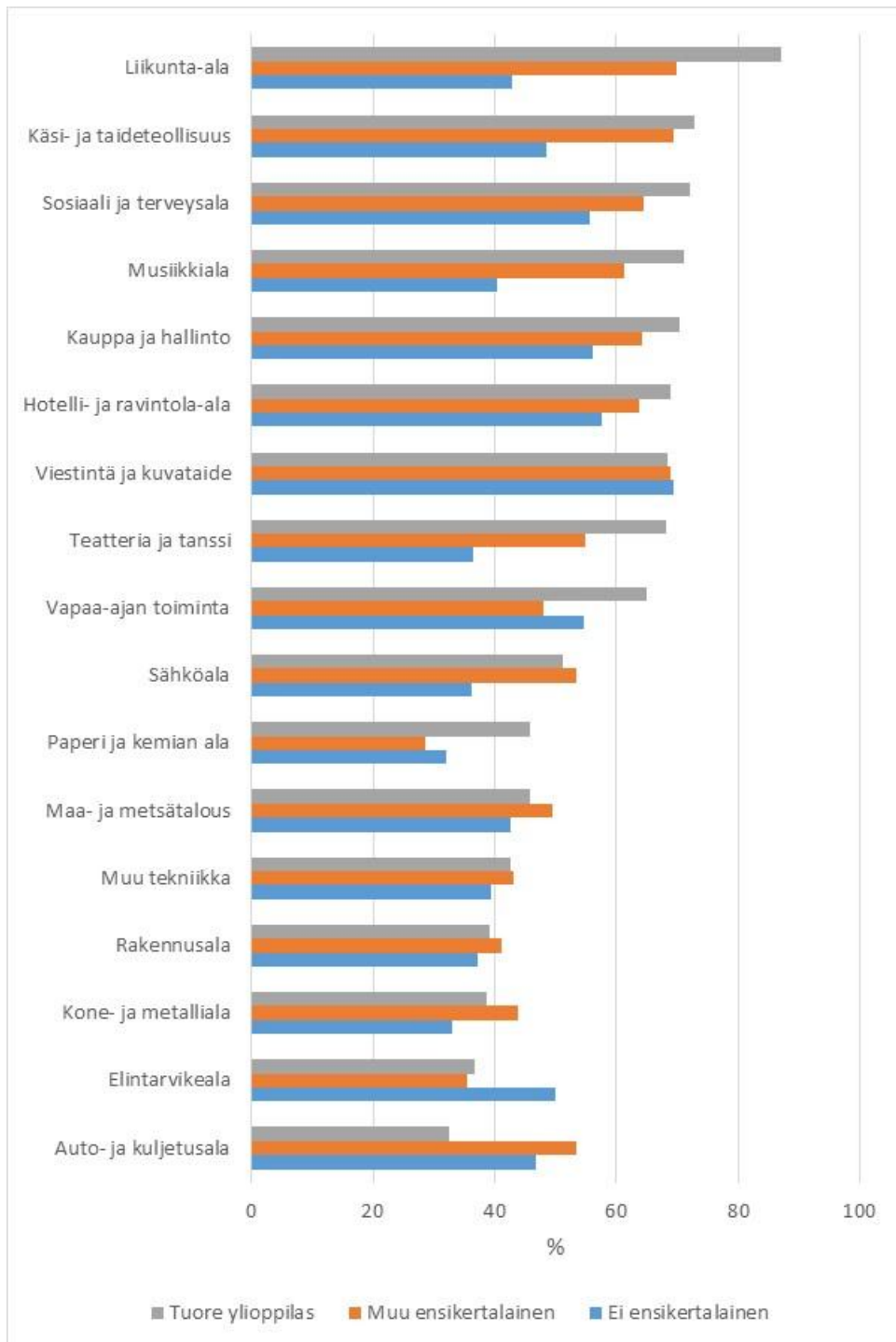
Liitekuvio 15. Yliopistoissa vähintään 55 opintopistettä suorittaneet 1. ja 2. vuoden opiskelijat koulutusaloittain (OKM ohjauksen ala) lukuvuosina 2010/11 – 2016/17 (Vipunen)

Liitekuvio 16. Ammattikorkeakouluissa vähintään 55 opintopistettä suorittaneet 1. ja 2. vuoden opiskelijat koulutusaloittain (OKM ohjauksen ala) lukuvuosina 2010/11 – 2016/17 (Vipunen)

Liitekuvio 17. Eri ensikertalaisryhmistä vähintään 55 opintopistettä suorittaneet yliopistoissa koulutusaloittain (Virta-data)

Liitekuvio 18. Eri ensikertalaisryhmistä vähintään 55 opintopistettä suorittaneet AMK:ssa koulutusaloittain (Virta-data)

Liitetaulukko 1. Korkeakouluihin vuonna 2014 hakeneitten edellisen vuoden toiminta haku-sektorin ja ikäryhmän mukaan, % (Vipunen).

Hakijat 2014 Hakusektori / ikäryhmä	Pääasiallinen toiminta edellisenä vuonna					
	Lukio	Ammatillinen oppilaitos	AMK	Yliopisto	Päät. työssä	Muu toiminta
Yliopisto yht.	22,8	6,5	10,3	15,5	29,4	15,4
-19	96,0	2,9	0,1	0,2	0,4	0,5
20-24	8,6	8,8	14,5	18,1	28,8	21,2
25-	0,8	5,5	10,4	20,6	46,8	15,9
AMK yht.	11,9	18,7	7,0	2,9	41,1	18,3
-19	72,9	25,5	0,3	0,0	0,4	0,8
20-24	5,9	22,6	8,8	2,7	37,5	22,5
25-	0,7	12,2	7,0	4,0	57,3	18,8

Lähde: Vipunen

Liitetaulukko 2. Miesten ja naisten osuudet kevään 2016 yhteisvalinnassa yliopistoihin vali-tuista valintatavoittain ja aloittain (OKM 2016, tauluuko 3).

Koulutusala	Yht.	naisten osuus	Valinta- koe- pisteet	naisten osuus	Todistuksesta ja valinta- kokeesta saatavat yhteispisteet	naisten osuus	Suoravalinta (todistuksen perusteella)	naisten osuus
Eläinlääketieteellinen	69	89,9 %	35	85,7 %	34	94,1 %	0	
Farmasia	461	73,8 %	140	72,1 %	321	74,5 %	0	
Hammaslääketieteellinen	182	64,8 %	77	58,4 %	105	69,5 %	0	
Humanistinen	2 817	71,4 %	1 112	66,7 %	1 619	74,4 %	69	75,4 %
Kasvatustieteellinen	2 180	83,5 %	761	81,2 %	1 369	84,7 %	20	90,0 %
Kauppatieteellinen	2 272	42,3 %	712	31,3 %	1 330	45,9 %	174	56,9 %
Liikuntatieteellinen	107	50,5 %	5	60,0 %	102	50,0 %	0	
Luonnontieteellinen	3 119	46,2 %	753	45,4 %	809	54,4 %	1 541	42,4 %
Lääketieteellinen	764	52,0 %	316	51,6 %	448	52,2 %	0	
Maatalous-metsätieteellinen	350	62,0 %	158	57,0 %	190	66,8 %	0	
Musiikkiala	143	52,4 %	143	52,4 %	0		0	
Muu tai tuntematon ala	185	55,1 %	59	57,6 %	116	57,8 %	10	10,0 %
Oikeustieteellinen	579	66,8 %	223	68,6 %	356	65,7 %	0	
Psykologia	251	87,3 %	46	80,4 %	128	85,9 %	0	
Sotilasala	172	5,2 %	0		0		0	
Taideteollinen	224	79,0 %	122	79,5 %	100	79,0 %	2	50,0 %
Teatteri- ja tanssiala	65	55,4 %	65	55,4 %	0		0	
Teknillistieteellinen	2 961	25,7 %	675	25,9 %	1 274	28,6 %	985	22,0 %
Teologinen	283	53,4 %	118	50,8 %	159	54,7 %	6	66,7 %
Terveystieteet	332	91,3 %	213	91,5 %	94	88,3 %	22	100,0 %
Yhteiskuntatieteellinen	1 716	72,2 %	579	68,2 %	992	73,9 %	76	76,3 %
<i>yhteensä</i>	<i>19 232</i>	<i>56,6 %</i>	<i>6 312</i>	<i>57,3 %</i>	<i>9 546</i>	<i>62,1 %</i>	<i>2 905</i>	<i>38,7 %</i>

OSA 2. VALMENNUSKURSSEILLE OSALLISTUMINEN JA OPISKELUPAIKAN SAANTI

(Rita Asplund & Pekka Vanhala)

PERUSTELU JA TAUSTA

2.1 Maksulliset valmennuskurssit koetaan ongelmallisiksi ja eriarvoistaviksi

Kaupallisista valmennuskursseista on tullut kasvava bisnes. Valmennuskurssien on osoitettu saaneen joillakin koulutusaloilla varsin merkittävän roolin korkeakoulutukseen hakeutumisessa ja korkeakoulujen opiskelijavalintoihin valmistautumisessa (Kosunen, Haltia ja Jokila 2015). Yleisessä keskustelussa on usein esitetty, että joillekin aloille kuten kauppa-, lääke- ja oikeustieteisiin pääseminen suorastaan edellyttää valmennuskurssin käymistä. Valmennuskursseja järjestävien yritysten mainonta, joka ajoittain lupaa lähes varman sisään pääsyn (esim. HS 2012), ylläpitää tätä mielikuvaa.

Korkeakoulujen opiskelijavalinnoissa halutaan lisätä ylioppilastodistuksen painoarvoa (OKM 2016). Esitetyistä perusteluista yksi on se, että todistusvalintaan siirtymisen myötä pystyttäisiin vähentämään ongelmallisiksi ja eriarvoistaviksi koettujen maksullisten valmennuskurssien merkitystä korkeakoulutukseen hakeutumisessa ja koulutuspaikan saamisessa.¹⁴

Tässä osassa raporttiimme tavoitteena onkin vastata siihen, miten valintakokeeseen valmistavien kurssien roolia korkeakoulujen opiskelijavalinnoissa voitaisiin vähentää. Kysymystä lähestytään selvittämällä, ketkä hakijat osallistuvat valmennuskurssille, missä määrin valmennuskurssin käyminen on ylipäänsä yhteydessä koulutuspaikan saamiseen, sekä onko väliä millaiselle kurssille (pituus, opetusmuoto, hinta jne.) hakija osallistuu suhteessa koulutuspaikan saamiseen. Valmennuskursseja koskeva tietopohja on Suomessa edelleen suppea (ks. Ahola, Asplund ja Vanhala 2016). Esittämiemme tuloksien myötä pyrimme laajentamaan ja samalla syventämään ymmärrystä maksullisille valmennuskursseille osallistumisesta ja osallistumisen (kuin myös osallistumattomuuden) yhteydestä opiskelupaikan saantiin.

2.2 Korkeakoulutukseen hakeutuville suunnattu kyselymme

Joskin valmennuskursseille osallistumisen volyymeistä on jossain määrin tietoa (esim. vuosien 2013 ja 2016 EUROSTUDENT-tutkimusten kautta, ks. myös alaviitteet 13 ja 15), korkeakoulutukseen hakeutuvien valmennuskursseille osallistumisesta ei ole saatavilla kattavaa, tutkimuskäyttöön suoraan soveltuvaa perustietoa. Siksi rakensimme keväällä 2016 korkeakoulutukseen hakeutuville kyselyn, jonka tarkoituksena oli tuottaa laajapohjaista tietoa niin hakijoiden valmennuskursseille osallistumisesta kuin myös osallistumattomuudesta. Kuten tämän raportin liitteessä olevasta lomakkeesta käy ilmi, kyselymme kattoi hyvinkin erilaisia valmennuskursseihin liittyviä asioita. Tässä luvussa annetaan lyhyt kuvaus siitä, miten kyselyn kohderyhmä muodostettiin ja kuinka hyvin kyselyyn vastattiin.

¹⁴ Valmennuskursseille osallistumista on viime vuosina toistuvasti nostettu esille yhtenä epätasa-arvon erityispiirteenä suomalaisessa korkeakoulujärjestelmässä, ks. esim. Kosunen, Haltia ja Jokila (2015), Pekkarinen ja Sarvimäki (2016), OKM (2016) sekä Sarvimäki (2017).

Kyselyn kohderyhmään valittiin neljä alaa

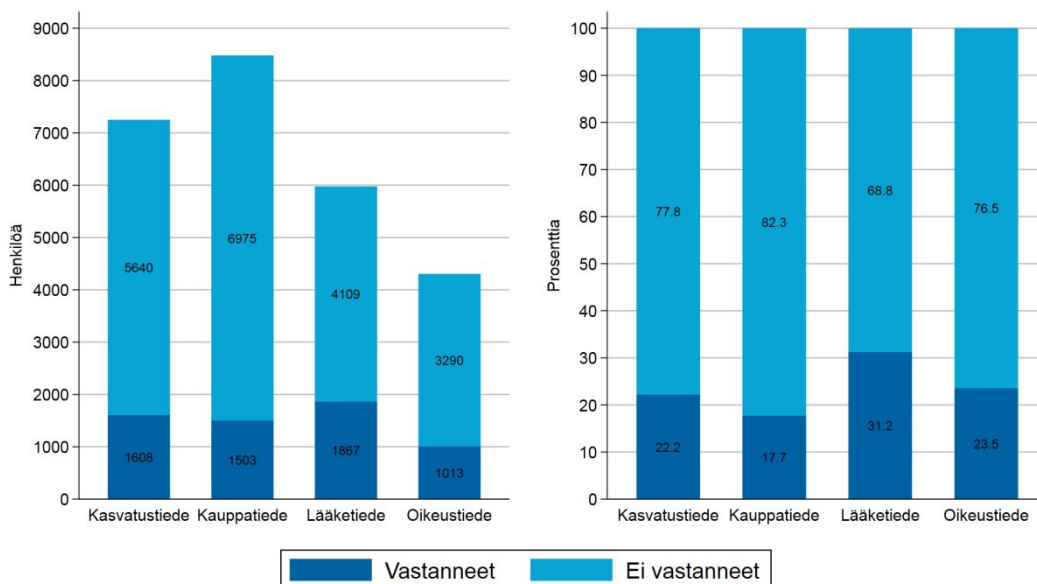
Valmennuskursseille osallistumista koskeva kysely suunnattiin kaikille korkeakoulujen kevään 2016 yhteishakuun osallistuneille, jotka ilmoittivat kasvatusta-, kauppa-, lääke- tai oikeustieteen opintopaikan olevan heidän ensisijainen hakukohteensa. Näiden hakijoiden perustiedot meille toimitti Opetushallitus.

Alat valittiin valtioneuvoston kanslian hakujulistuksessa esitettyä periaatetta noudattaen: ne ovat vaikeapääsyisiä ja etenkin kauppa-, lääke- ja oikeustieteen aloille hakevien keskuudessa valmennuskursseille osallistumisen tiedetään olevan yleistä. Kasvatustieteisiin hakeutuvat otimme tarkasteluun mukaan lähinnä eräänlaisena vertailuryhmänä, joskin myös sille alalle hakevien tiedetään osallistuvan suhteellisen paljon valintakokeeseen valmentaville kursseille (Potila 2014, vrt. alla).

Kyselyyn vastattiin heikosti

Valmennuskurssikysely lähetettiin yhteensä 26 006 hakijalle, joiden äidinkieli on joko suomi tai ruotsi.¹⁵ Vastausprosentit jäivät valitettavan alhaisiksi (kuvio 1). Parhaiten kyselyyn vastasivat ensisijaisesti lääketieteen opiskelupaikkaa hakeneet (31,2 % alan hakijoista) ja heikoimmin ensisijaisesti kauppatieteisiin hakeneet (17,7 % alan hakijoista). Kahdelle muulle alalle hakeneiden joukossa kyselyyn vastanneiden osuus oli miltei samansuuruisen: oikeustieteen alalle hakeneilla 23,5 prosenttia ja kasvatustieteiden alalle hakeneilla 22,2 prosenttia.¹⁶

Kuvio 1. Kyselyyn vastaaminen: henkilömäärät ja osuudet

¹⁵ Muunkielisten hakijoiden osuus oli hyvin pieni, noin 3,6 % kyselyn kohderyhmästä. Kysely lähetettiin 7 248:lle ensisijaisesti kasvatustieteiden opiskelupaikan hakijalle (yhteensä 7 396 ilmoittautunutta), 5 976:lle ensisijaisesti lääketieteen opiskelupaikan hakijalle (6 253 ilmoittautunutta), 4 303:lle ensisijaisesti oikeustieteen opiskelupaikan hakijalle (4 409 ilmoittautunutta) ja 8 478:lle ensisijaisesti kauppatieteiden opiskelupaikan hakijalle (8 921 ilmoittautunutta). Vrt. kuvio 1.

¹⁶ Samaan aikaan toteutettiin oikeustieteen alan opiskelijavalintojen uudistamistyöryhmän hakijakysely, jossa vastausprosentti oli vielä alhaisempi (10 %). <https://www.utu.fi/fi/yksikot/law/ajankohtaista/uutiset/Documents/Yhteisvalinnalla-oikeustieteeseen-mietinto-ja-liitteet.pdf> (16.3.2017) Käyttätymistieteellisen tiedekunnan vastaavissa kyselyissä vastausprosentti on puolestaan vaihdellut 5-15 prosentin välillä vuodesta riippuen. Myös vuonna 2016 toteutuneessa EUROSSTUDENT-tutkimuksessa lopullinen puhdistettu vastausprosentti jäi alhaiseksi (30,8 %), vaikka vastaajien tavoittelukeinoja ja muistutuskieltoja lisättiin ja tiivistettiin aiempaan kyselykieltoon verrattuna, ja kyselyyn osallistuneiden kesken arvottiin iPad-tabletti ja kolme 300 euron arvoista rahalahjakorttia S- ja K-ryhmän liikkeisiin (Potila ym. 2017).

Vastaamattomuuteen vaikutti hyvin todennäköisesti kyselyn ajoitus: kysely lähetettiin hakijoille heti alan valintakokeen jälkeen. Ajankohdan valintaan vaikutti useampi seikka, joista tärkeimmät olivat seuraavat. Ensinnäkin kyselyyn oli sisällytetty kohtia, joissa hakijoita pyydettiin arvioimaan valintakokeen onnistumista ja valmennuskurssin vaikutusta valintakokeessa menestymiseen. Näihin kysymyksiin tuli saada hakijoiden vastaukset ennen kuin valintakokeen tulokset tulivat heidän tietoonsa. Toiseksi haluttiin varmistua siitä, että kysely tavoittaa mahdollisimman monta hakijaa ennen kuin pitkän ja raskaan valmentautumisen ja vaativan valintakokeen jälkeen heidän kiinnostuksensa siirtyy muihin asioihin.

Toisaalta vastaamattomuuteen on saattanut vaikuttaa myös se, että kysely keskittyi nimenomaan valmennuskursseille osallistumiseen. Vaikka saatekirjeessä yritimme erityisesti painottaa myös osallistumattomien vastaamisen tärkeyttä, vastaamatta jättäneiden joukossa ovat oletettavasti yliedustettuina ne, jotka eivät osallistuneet valintakokeeseen valmentaville kursseille.

Taustaominaisuuksiltaan kyselyyn vastanneet ja vastaamatta jättäneet poikkeavat toisistaan lähinnä kahden tekijän, sukupuolen ja iän suhteen. Naiset ovat kaikkien neljän alan osalta vastanneet miehiä selvästi ahkerammin. Lisäksi nuoret hakijat ovat kauttaaltaan vastanneet vanhempia ikäluokkia hieman useammin. Naiset ja ensi kertaa opiskelupaikkaa hakeneet näyttävät siis olevan kyselyyn vastanneiden joukossa lievästi yliedustettuina. Muiden perustekijöiden suhteen ei ole nähtävissä selkeitä eroja koko kohderyhmän ja kyselyyn vastanneiden jakaumissa (liitetaulukko 1).

VALMENNUSKURSSIT – KUKA OSALLISTUU JA MIKSI?

2.3 Ketkä osallistuvat valmennuskursseille?

Tässä luvussa annetaan yleiskuva siitä, missä määrin eri alojen kyselyyn vastanneet hakijat osallistuivat valintakokeeseen valmentaville kursseille.¹⁷ Lisäksi selvitetään, eroavatko valmennuskursseille osallistuneet ja osallistumattomat taustaominaisuuksiltaan keskeisellä tavalla toisistaan. Erikseen kysyttiin myös hakijoiden aiempaa osallistumista valintakokeeseen valmentaville kursseille, mikä laajentaa ymmärrystämme hakijoiden valmentautumiskäyttäytymisestä.

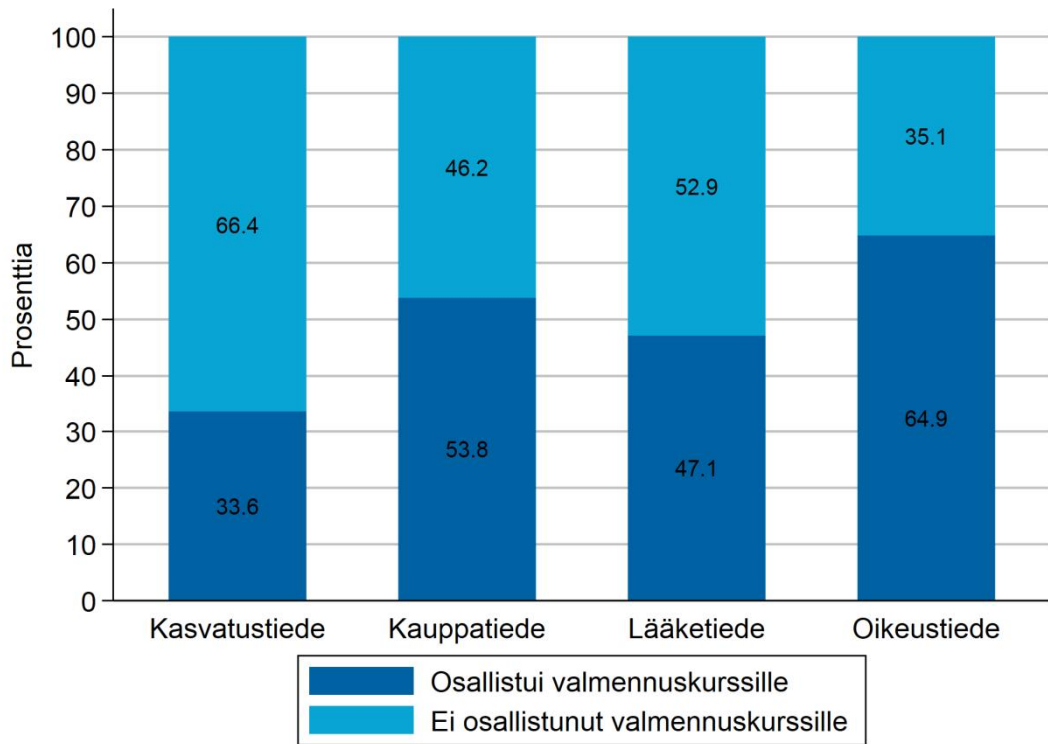
Valmennuskursseille osallistumisessa selkeitä eroja alojen välillä

Kyselyyn vastanneet hakijat olivat osallistuneet valintakokeeseen valmentavalle kurssille hyvin vaihtelevasti riippuen siitä, minkä alan opiskelupaikkaa he ensisijaisesti tavoittelivat (kuvio 2). Valmennuskurssille olivat osallistuneet kaikkein yleisimmin ensisijaisesti oikeustieteeseen pyrkivät (65 %). Toiseksi vilkkaimmin valmennuskurssille olivat osallistuneet ne hakijat, joiden ensisijainen hakukohde oli kauppatieteiden opiskelupaikka (lähes 54 %). Valintakokeeseen valmentavalle kurssille osallistuneiden osuus oli noin 47 prosenttia lääketieteen hakijoilla ja kaikkein alhaisin, vajaa 34 prosenttia, kasvatustieteisiin pyrkivillä.¹⁸

¹⁷ Tarkasti ottaen kysyttiin kyselyä edeltäneen vuoden aikana valmennuskursseille osallistumista.

¹⁸ Vuonna 2013 toteutetussa EUROSTUDENT-tutkimuksessa korkeakouluopiskelijoilta kysyttiin ensimmäistä kertaa, olivatko he osallistuneet valmennuskurssille. Kyselyyn vastanneista oikeustieteen opiskelijoista 55 prosenttia oli käynyt valmennuskurssin. Lääketieteessä ja kauppatieteissä vastaavat osuudet olivat 50 ja 38 prosenttia, kasvatustieteissä sitä vastoin vain 16 prosenttia (Potila 2014). Tuoreimman EUROSTUDENT-kyselyn mukaan valmennuskurssille osallistuneiden opiskelijoiden osuus oli kasvanut entisestään: oikeustieteessä 77, lääketieteessä 55, kauppatieteissä 41 ja kasvatustieteissä 24 prosenttiin (Potila ym. 2017). EUROSTUDENT-kysely on suunnattu edustavalle otokselle Suomen korkeakouluopiskelijoista. Raportoidut valmennuskursseille osallistuneiden osuudet eivät ole siksi suoraan verrattavissa kyselymme tuloksiin, jotka kertovat alalle hakeneiden valmentavalle kurssille osallistumisesta kyselyä edeltäneen vuoden aikana.

Kuvio 2. Valmennuskursseille osallistuminen: osuus kyselyyn vastanneista hakijoista

Valmennuskursseille osallistuneet eroavat taustaltaan osallistumattomista

Valmennuskurssille osallistuneiden ja osallistumattomien taustoja vertailtaessa huomio kiinnittyy erityisesti vanhempien koulutustaustaan: valmennuskurssin käyneiden osuus on kaikilla neljällä alalla kaikkein suurin niillä hakijoilla, joiden vanhemmista kummallakin on korkean ase-teen koulutus (ISCED 5,6,7 tai 8). Hakijan vanhempien koulutustausta myös säilyy olennai-sena tekijänä, vaikka tilastollisessa mallissa otetaan samanaikaisesti huomioon joukko haki-joiden muita keskeisiä ominaispiirteitä: mitä paremmin koulutetut vanhemmat, sitä todennä-köisemmin hakija on osallistunut valmentavalle kurssille valintakokeita edeltävän vuoden ai-kana (taulukko 1, liitetaulukko 2).

Toinen varteenotettava taustatekijä näyttää olevan hakijan ikä: valintakokeeseen valmenta-valle kurssille osallistuminen on kaikilla neljällä alalla ollut selvästi yleisempää 20–24-vuotiai-den ikäluokassa kuin tätä nuorempien ja etenkin tätä vanhempien hakijoiden keskuudessa. Hakijan iän ja valmennuskurssille osallistumisen välinen riippuvuus näyttää kuitenkin vaihte-levan aika lailla alojen välillä, jos samanaikaisesti vakioidaan joukko muita taustatekijöitä (lii-tetaulukko 2). Tilastollisen mallin antamien tuloksien mukaan erityisen vahvaksi nousee haki-jan iän merkitys kauppatieteisiin sekä oikeustieteeseen pyrkivillä hakijoilla, kun se lääketie-teen opiskelupaikan hakijoilla jää hyvin pieneksi. Joillakin aloilla valmennuskurssin käyminen on siis selvästi yleisempää tietyn ikäisillä hakijoilla, kun toisilla aloilla valmentavalle kurssille osallistuminen ei näytä juuri vaihtelevan hakijan iän mukaan.

Hakijan taustatekijöistä erottuvat taulukossa 1 myös aiemmat korkeakoulusaavutukset: val-mennuskurssin käyneet ovat selvästi harvemmin suorittaneet jonkinasteisen korkeakoulutut-kinnon jo aiemmin. Kun samanaikaisesti otetaan huomioon joukko muita hakijan taustaomi-

naisuuksia, tämä tekijä ei näytä kuitenkaan sinänsä olevan selkeästi yhteydessä hänen todennäköisyyteensä olla osallistumatta valintakokeeseen valmentavalle kurssille (liitetaulukko 2). Tulos pätee kaikkien neljän alan kohdalla. Tämä selittyy ensisijaisesti sillä, että hakijan aiemmin suoritettu korkeakoulututkinto korreloi vahvasti hänen ikänsä kanssa ja jälkimmäinen on kahdesta taustatekijästä kaiken kaikkiaan voimakkaammin yhteydessä valintakokeeseen valmentavan kurssin käymiseen.

Taulukko 1. Valmennuskurssille osallistuminen (%) hakijoiden eri taustatekijöiden mukaan

	Kasvatustiede	Kauppatiede	Lääketiede	Oikeustiede
Sukupuoli				
Miehet	24,5	53,7	46,1	59,7
Naiset	34,9	54,0	47,6	66,8
Ikäryhmä				
18–19	21,6	48,9	45,7	68,8
20–24	46,9	63,9	53,2	74,2
25-vuotiaat ja vanhemmat	20,0	19,3	34,4	43,6
Äidinkieli*				
suomi	35,7	54,2	46,8	65,1
ruotsi	2,0	49,6	55,1	60,3
Aiempi korkeakoulututkinto**				
Ei ole	36,3	56,0	49,3	68,5
On	18,4	17,4	32,8	41,2
Asuinkunnan kuntaryhmä				
Yliopistokaupunki	33,5	56,6	47,6	66,6
Muu kaupunkimainen	34,7	55,8	48,8	64,7
Taajama	34,9	41,7	47,7	58,3
Maaseutumainen	29,4	49,6	37,6	60,3
Vanhempien koulutus***				
Matala koulutus (ISCED ≤ 3)	27,1	42,2	38,4	55,9
Eriasteinen koulutus	36,0	48,6	41,4	61,7
Korkean asteen koulutus (ISCED 5-8)	38,4	62,4	54,6	72,8
Peruskoulu- ja lukiomenestys***				
Tyydyttävä	38,6	56,8	42,8	64,5
Hyvä	32,3	51,6	46,9	66,1
Erinomainen	22,4	53,0	49,4	62,7
Valmennuskurssille osallistuneiden osuus	33,6	53,8	47,1	64,9

*Kyselyä ei lähetetty muunkielisille hakijoille. **Hakija on jo aiemmin suorittanut jonkin korkeakoulututkinnon (ISCED 6, 7 tai 8). ***Tiedot perustuvat kyselyyn. Muut taustatiedot on saatu Opetushallitukselta. Vanhempien koulutustaustaa kysyttiin erikseen äidin ja isän kohdalla. Näiden tietojen pohjalta muodostettiin taulukossa esiintyvä vanhempien koulutuksen kolmijako. Peruskoulu- ja lukiomenestyksen kolmijako perustuu kyselyyn vastanneiden omaan arvioon koulumenestyksestään viisiportaisella asteikolla erinomainen – välttävä. Vastaukset painottuivat vahvasti asteikon kahteen ”korkeimpaan” luokkaan.

Eroavaisuuksia valmennuskurssille osallistuneiden ja osallistumattomien välillä toki esiintyy jossain määrin myös muiden taulukossa 1 huomioon otettujen taustaominaisuuksien osalta mutta selkeitä eroja näkyy tällöin enintään parin ja yleensä vain yhden alan kohdalla. Esimerkiksi kyselyyn vastanneista kasvatustieteiden ja oikeustieteiden hakijoista naiset osallistuivat valmennuskurssille miehiä hieman useammin. Tilastollisen mallin mukaan sukupuolierot kuitenkin säilyvät merkittävänä pelkäämään kasvatustieteiden hakijoilla.

Kasvatustieteiden opiskelupaikan hakijat erottuvat myös äidinkielen merkityksen suhteen siinä, että ruotsinkielisistä hakijoista pelkäämään pari prosenttia oli käynyt valintakokeeseen valmentavan kurssin. Mistä tämä huikea ero alan suomenkielisiin hakijoihin nähden mahtaa johtua, pohditaan valmennuskurssille osallistumattomuuden syytä tarkastelevassa luvussa (luku 2.5). Toisaalta on jo tässä yhteydessä syytä huomata, että tulos perustuu suhteellisen

pieneen vastaajamäärään, kun kasvatustieteisiin pyrkivistä kyselyymme vastasi yhteensä vain 101 ruotsinkielistä hakijaa.

Myös aiemman koulumenestyksen ja valmennuskurssille osallistumisen välillä esiintyy selvää riippuvuutta ainoastaan kasvatustieteiden hakijoiden kohdalla: omasta mielestään erinomaisesti peruskoulussa ja lukiossa menestyneet hakijat osallistuivat kaikkein vähiten alan valintakokeeseen valmentaville kursseille. Peruskoulu- ja lukiomenestyksen vähäinen merkitys selittyi mitä ilmeisimmin muun muassa sillä, että hakijoilla on usein omasta mielestään ollut hyvä koulumenestys. Ainakin neljän tarkastellun alan hakijoiksi näyttäisi siis valikoituvan enimmäkseen koulussa hyvin menestyneitä (vrt. liitetaulukko 1).

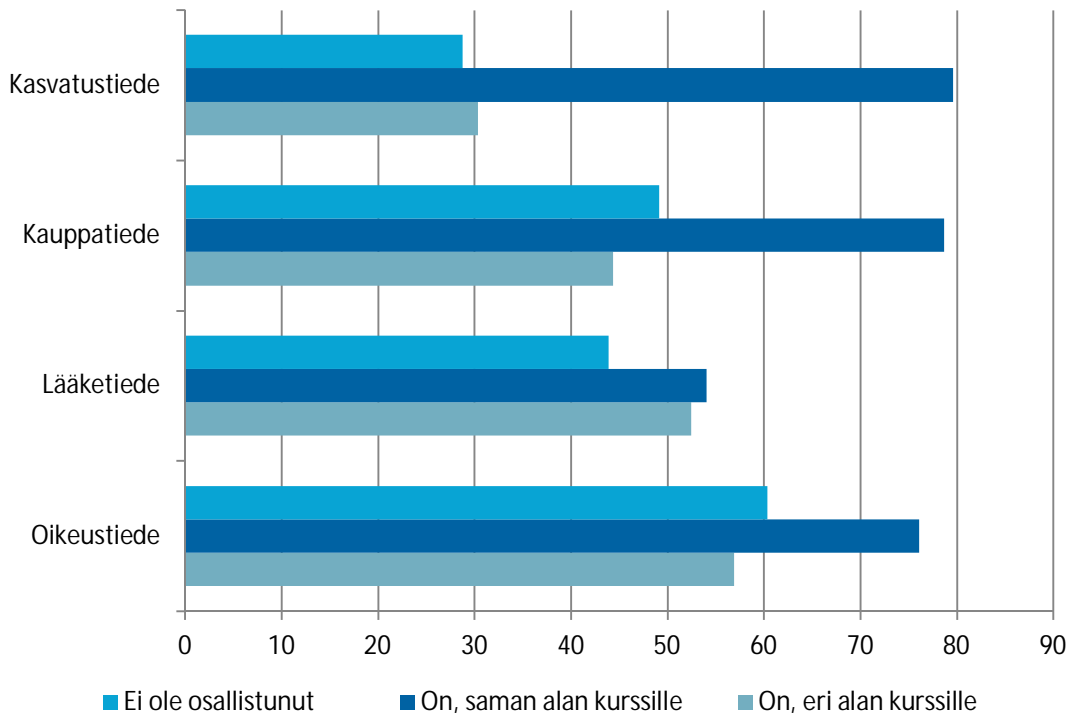
Myöskään asuinpaikka ei näytä liittyvän selkeästi hakijoiden todennäköisyyteen osallistua valintakokeeseen valmentaville kursseille. Havainto poikkeaa siten aiemmin esitetyistä huolista siitä, että valmennuskurssien tarjonta lisää alueellista epätasa-arvoa (esim. OKM 2016). Toisin yliopistokaupungissa asuvien hakijoiden valmennuskurssille osallistuminen näyttää kauttaaltaan olevan korkeimmasta päästä, mutta ero esimerkiksi maaseutumaisessa kunnassa asuvien hakijoiden osallistumisasteeseen on pieni (taulukko 1) ja tilastollisessa mallissa ei-merkittävä (liitetaulukko 2). Ainoan poikkeuksen näyttävät muodostavan taajamassa asuvat kauppatieteiden hakijat, joiden valmennuskursseille osallistumisaste on muita alalle pyrkiviä selvästi alhaisempi. Myös asuinpaikan merkityksen suhteen tehtyihin havaintoihin palataan luvussa 2.5.

2.4 Onko hakija aiemmin osallistunut valmennuskursseille?

Aiemmin valmennuskurssin käyneistä hakijoista huomattava osa ilmoitti osallistuneensa valintakokeeseen valmentavalle kurssille myös kyselyä edeltäneen vuoden aikana (kuvio 3). Tyypillisin tilanne on se, että hakija on käynyt saman alan kurssin jo kerran, harvemmin useamman kerran. Aiemmin saman alan valmennuskurssin käyneistä hakijoista lähes neljä viidestä osallistui valintakokeeseen valmentavalle kurssille myös nyt. Osuus oli tätä selvästi pienempi ainoastaan lääketieteen opiskelupaikan hakijoilla (runsaat puolet).

Hakijan aikaisempi alan valmennuskurssille osallistuminen näyttää siten ennustavan alan valintakokeeseen valmentavalle kurssille uudestaan osallistumista. Tulos säilyy tilastollisessa mallissa, jossa on yhtäaikaaisesti otettu huomioon joukko hakijoiden muita keskeisiä taustatekijöitä. Tämä toistuva valmennuskursseille osallistuminen kieli alojen vaikeapääsyydestä mutta myös hakijoiden sitkeydestä saada haluamansa opiskelupaikka. Samalla tulos tarjoaa ainakin osittaisen selityksen sille, miksi valintakokeeseen valmentavan kurssin käyminen on erityisen yleistä 20–24-vuotiaiden hakijoiden keskuudessa (vrt. taulukko 1).

Kuvio 3. Valmennuskurssille osallistuminen (%) hakijoiden aiemman valmennuskurssille osallistumisen mukaan tarkasteltuna

2.5 Miksi valmennuskurssille osallistutaan – ja miksi ei?

Kyselyssä tiedusteltiin sekä valmennuskurssille osallistuneilta että osallistumattomilta, mistä syystä he osallistuivat ja toisaalta olivat osallistumatta valintakokeeseen valmentavalle kurssille. Tässä luvussa kerrotaan kyselyn tuloksista näiltä osin.

Valmennuskurssi tarjoaa useimmille sopivan rungon valmistautumiseen

Vastaajilla oli tarjolla yhteensä kuusi valmennuskurssille osallistumiseen vaikuttavaa syytä, joihin vastattiin viisiportaisella asteikolla (ei vaikuttanut lainkaan – vaikutti erittäin paljon). Näistä valmiiksi annetuista vaihtoehdoista monet valmennuskurssin käyneet valitsivat kaksi tai jopa kolme syytä, joiden he katsoivat vaikuttaneen heidän päätökseensä osallistua valmennuskurssille (liitekuvio 1). Oikeustieteen opiskelupaikkaa hakeneet tunnistivat tyypillisesti peräti neljä heidän valmennuskurssille osallistumiselleen olennaisesti vaikuttanutta syytä.

Lisäksi vastaajilla oli mahdollisuus kertoa vapaamuotoisesti osallistumiseen vaikuttavista seikoista. Tätä mahdollisuutta hyödynsi likimain neljännes oikeustieteen valintakokeeseen valmentavalle kurssille osallistuneista mutta kasvatustieteiden valmennuskurssin käyneistä vain runsaat kymmenen prosenttia. Usein vastaaja kuvaili avovastauksessaan tarkemmin jotain valmiiksi annettua syytä, joka oli erityisen paljon vaikuttanut osallistumispäätökseen. Moni myös ilmoitti halunneensa harjoitella itse koetilannetta, palauttaa opiskelurutiininsa (ajanhallinta, itsekuri, jne.) ja saada kurssikavereilta tukea.

Eniten valmennuskurssille osallistumiseen vaikuttanut yksittäinen syy on se, että valmennuskurssin katsottiin tarjoavan sopivan rungon valintakokeeseen valmistautumiseen. Valintako-

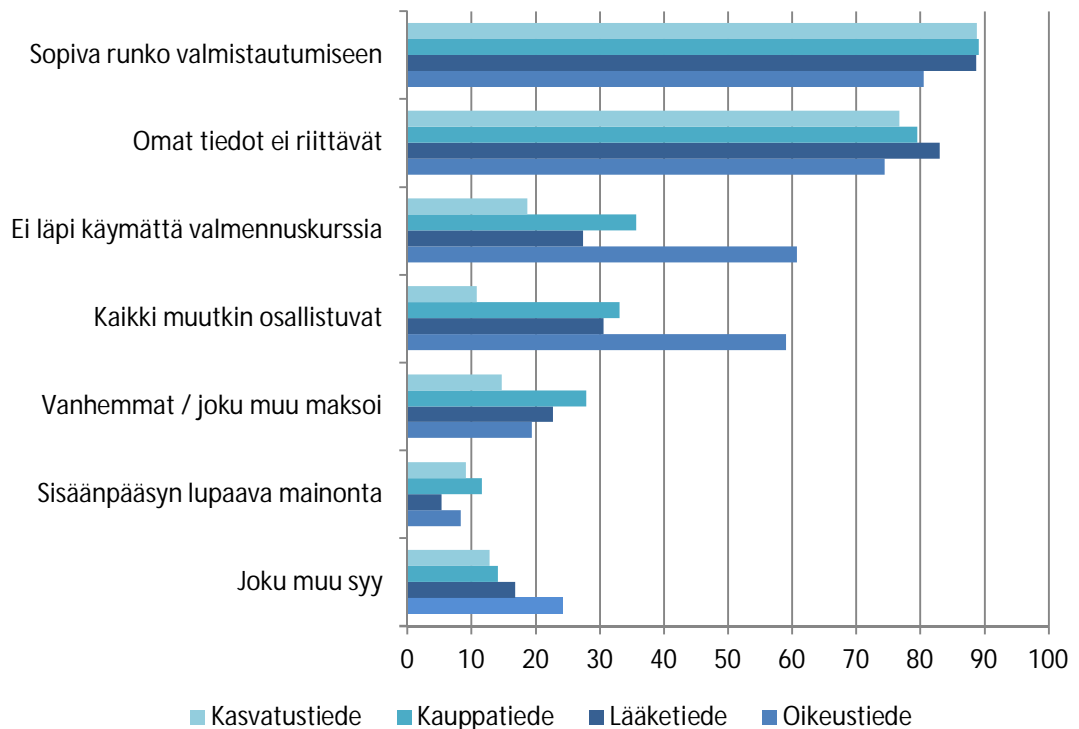
keeseen valmentavan kurssin käyneistä lähes 90 prosenttia kasvatustieteen, kauppa- ja lääketieteen opiskelupaikan hakijoista ilmoitti tämän syyn vaikuttaneen paljon (kuvio 4). Oikeustieteeseen pyrkivillä vastaava osuus on vain hieman pienempi, noin 80 prosenttia.

Se, ettei kokenut omia tietoja riittäviksi ja siksi ajatteli kurssista olevan hyötyä, nousi vastauksissa toiselle sijalle. Myös tämän syyn kohdalla on neljän alan välillä varsin pieniä eroja: alasta riippumatta noin 75–83 prosenttia valmennuskurssin käyneistä ilmoitti tämän syyn vaikuttaneen paljon osallistumispäätökseen.

Selvästi vähemmän osallistumispäätökseen näyttävät vaikuttaneen sellaiset syyt, joiden voidaan katsoa heijastavan hakijoiden keskuudessa valitsevia käsityksiä: hakija oli kuullut, ettei valintakokeista pääse läpi käymättä valmennuskurssia, ja valmennuskurssille on pakko osallistua, koska lähes kaikki muutkin osallistuvat. Tällaiset syyt ovat vaikuttaneet ensisijaisesti oikeustieteeseen hakevien käyttäytymiseen: alan valintakokeeseen valmentavan kurssin käyneistä noin 60 prosenttia ilmoitti näiden syiden vaikuttaneen paljon osallistumispäätökseen. Kolmelle muulle alalle pyrkivillä näillä syillä on selvästi ollut pienempi merkitys: enintään noin kolmannes valmennuskurssin käyneistä ilmoitti tällaisten seikkojen vaikuttaneen paljon kursseille osallistumiseen. Kasvatustieteisiin hakeneilla vastaavat osuudet jäivät jopa alle 20 prosentin.

Harvemmin valmennuskurssille osallistumiseen oli vaikuttanut se, että kurssin maksoivat vanhemmat tai joku sukulainen (enintään noin neljänneksen kohdalla). Vastauksien pohjalta kaikkein vähiten vaikutti valmennuskurssin järjestäjältä saatu lähes varmaa sisäänpääsyä lupaava mainonta. Tämän syyn valitsi enimmillään joka kymmenes valintakokeeseen valmentavan kurssin käyneistä vastaajista.

Kuvio 4. Valmennuskurssille osallistumisen syyt

”Joku muu syy” kertoo, kuinka suuri osa valmennuskurssin käyneistä antoi myös vapaamuotoisen vastauksen.

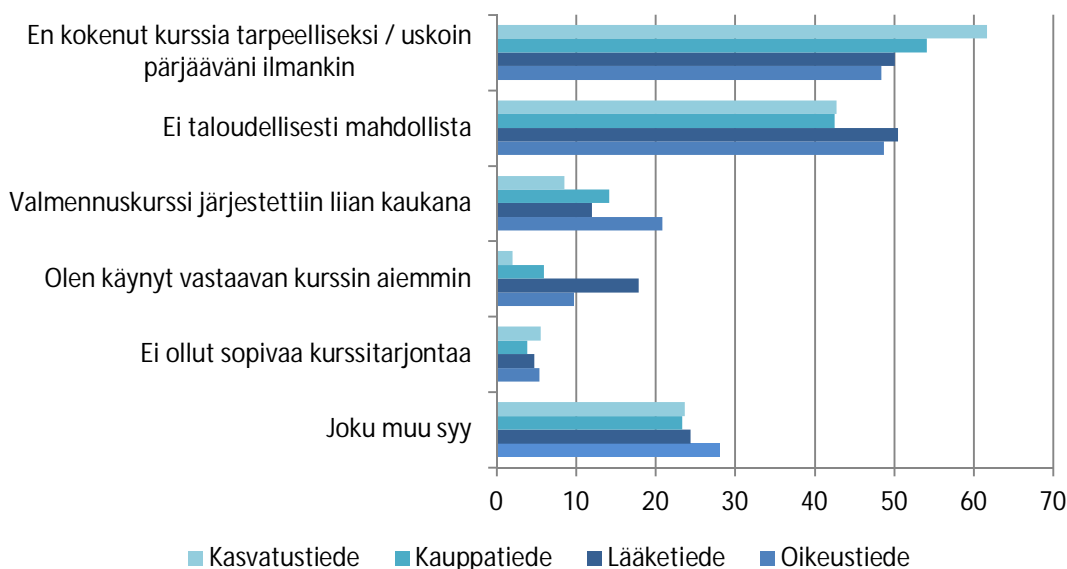
Osallistumattomuuden taustalla ennen kaikkea usko itseensä sekä taloudelliset seikat

Valmennuskurssille osallistumattomuuden syitä oli valmiiden vaihtoehtojen muodossa yhteensä viisi. Näistä vaihtoehdoista vastaaja useimmiten valitsi vain yhden syyn, jonka hän koki vaikuttaneen hänen päätökseensä olla osallistumatta valintakokeeseen valmentavalle kurssille (liitekuvio 2).

Lisäksi vastaajalla oli mahdollisuus kertoa omin sanoin muista seikoista, jotka olivat vaikuttaneet hänen valmennuskurssille osallistumattomuuteensa. Avovastauksien mahdollisuutta hyödynnettiin osallistumattomien keskuudessa jonkin verran enemmän kuin valmennuskurssin käyneiden ryhmässä. Alasta riippumatta likimain neljännes vastaajista kertoi jostain osallistumattomuuteensa vaikuttaneesta asiasta. Avovastauksissa selvästi yleisimmin esille tuotu syy oli se, ettei ollut aikaa tai muutoin mahdollisuuksia osallistua valintakokeeseen valmentavalle kurssille. Toinen yllättävän usein esille nostettu seikka oli se, että valmennuskurssille ei menty, koska opiskelupaikkaa ei haettu tosissaan: valintakokeeseen tultiin lähinnä katsomaan kysymykset ja kokeilemaan. Avovastauksissa viitattiin myös periaatteellisiin asioihin kuten valmennuskurssien tasa-arvo-ongelmaan (vrt. luku 2.8).

Valmiista vaihtoehdoista kaksi syytä nousi selvästi kärkeen (kuvio 5). Yleisimmin valittu vaihtoehto oli se, ettei pitänyt valmennuskurssille osallistumista tarpeellisenä, koska uskoi pärjäävänsä muutenkin. Tämä korostuu ennen kaikkea kasvatustieteiden opiskelupaikkaa hakevien vastauksissa: heistä oli lähes kaksi kolmesta merkannut tämän osallistumattomuutensa syyksi.

Kuvio 5. Valmennuskurssille osallistumattomuuden syyt

”Joku muu syy” kertoo, kuinka suuri osa valmennuskurssille osallistumattomista antoi vapaamuotoisen vastauksen.

Toiseksi yleisimmäksi osallistumattomuuden syyksi nousi se, ettei valmennuskurssin käyminen ollut taloudellisesti mahdollista. Tämän syyn oli valinnut 43–50 prosenttia valintakokeeseen valmentavan kurssin väliin jättäneistä vastaajista. Se esiintyy hieman useammin oikeus- ja lääketieteen opiskelupaikkaa hakeneiden vastauksissa ja itse asiassa lähes yhtä usein kuin edellinen syy eli usko omien tietojen riittävyyteen.

Selvästi vähemmän vastauksia keräsivät valmennuskurssien järjestämiseen liittyvät näkökohdat. Alasta riippumatta enintään noin viitisen prosenttia ilmoitti syyksi sen, ettei ollut sopivaa kurssitarjontaa. Toisaalta juuri tämä syy tuntuu olevan keskeisimpiä selittäjiä sille, että ani harva kyselyyn vastanneista ruotsinkielisistä kasvatustieteiden hakijoista oli osallistunut valintakokeeseen valmentavalle kurssille. Avovastauksien perusteella voi myös päätellä, että moni heistä ei ollut lainkaan tietoinen alalle hakeville järjestetyistä valmennuskursseista.

Myös se, että kurssi järjestettiin liian kaukana, keräsi varsin vähän vastauksia paitsi oikeustieteeseen pyrkivillä, joista reilu viidennes ilmoitti tämän seikan vaikuttaneen valintakokeeseen valmentavan kurssin väliin jättämiseen. Kurssin järjestämispaikan vähäinen merkitys monen muun osallistumattomuuden syyn rinnalla samalla tarjoaa selityksen sille, miksi hakijoiden asuinpaikan sijainnilla ei näytä olevan paljoakaan merkitystä sille, onko osallistunut valmennuskurssille vai ei (vrt. luku 2.3).¹⁹

Sen seikan, että oli vastaavan kurssin käynyt jo aiemmin, valitsi valmennuskurssille osallistumattomuuden syyksi vajaa viidennes lääketieteen opiskelupaikan hakijoista. Muiden alojen hakijoista tämän syyn rastitti selvästi pienempi osuus. Alojen väliset erot tältä osin ovat hyvin linjassa sen kanssa, missä määrin eri alojen hakijat olivat ylipäänsä osallistuneet saman alan valmennuskurssille jo aiemmin: valintakokeeseen valmentavan kurssin väliin jättäneistä lääketieteen hakijoista peräti joka neljäs ilmoitti käyneensä vastaavan kurssin jo aiemmin, osuuden ollessa vain kolmisen prosenttia kasvatustieteisiin pyrkivillä (vrt. myös luku 2.4). Toisin sanoen, valmennuskurssin väliin jättäneistä hakijoista huomattava osa (mutta selvästikään eivät kaikki) merkkasi jo aiemmin käymänsä vastaavan kurssin osallistumattomuuden syyksi.

VALMENNUSKURSSIT JA OPISKELUPAIKAN SAANTI

2.6 Valmennuskurssin käymisen sekä hakijan muun taustan merkitys

Tässä luvussa näytämme, miten opiskelupaikan saanti loppujen lopuksi onnistui eri alojen hakijoilla.²⁰ Erytisesti selvitetään, esiintyykö tältä osin merkittäviä eroja valintakokeeseen valmentavalle kurssille osallistuneiden ja valmennuskurssin väliin jättäneiden välillä. Lisäksi tarkastellaan, missä määrin joukko keskeisiä hakijan taustaa kuvaavia tekijöitä on yhteydessä opiskelupaikan saantiin.

Opiskelupaikan saanti onnistui parhaiten valmennuskurssin käyneillä

Kuten kuvioista 6 käy ilmi, opiskelupaikan saanti onnistui alasta riippumatta parhaiten niillä hakijoilla, jotka olivat osallistuneet valintakokeeseen valmentavalle kurssille.²¹ Näistä hakijoista opiskelupaikan saaneiden osuus on kaikkein suurin kasvatus- ja kauppatieteisiin pyrkivillä: viidestä alan valmennuskurssin käyneestä hakijasta kolme sai tavoittelemansa opiskelupaikan. Vastaava osuus on yli puolet pienempi lääke- ja oikeustieteen hakijoilla: opiskelupaikan sai vajaa 30 prosenttia oikeustieteen ja tätäkin pienempi osa (25 %) lääketieteen valinta-

¹⁹ Se, että valintakokeeseen valmentava kurssi järjestettiin liian kaukana, on alasta riippumatta huomattavasti useammin rastitettu osallistumattomuuden syy muualla kuin yliopistokaupungissa asuvilla hakijoilla (liitetaulukko 3). Tämän asuinpaikan mukaisen eron merkitys jää kuitenkin lopulta vähäiseksi, kun valmennuskurssin väliin jättäneistä hakijoista vain pieni osa on merkannut osallistumattomuuden syyksi kurssipaikan liian kaukaisen sijainnin. Paljon vastauksia keränneiden syiden osalta hakijoiden asuinpaikan mukaiset erot ovat olennaisesti pienemmät eivätkä edes välttämättä noudata samaa asuinpaikan mukaista kaavaa.

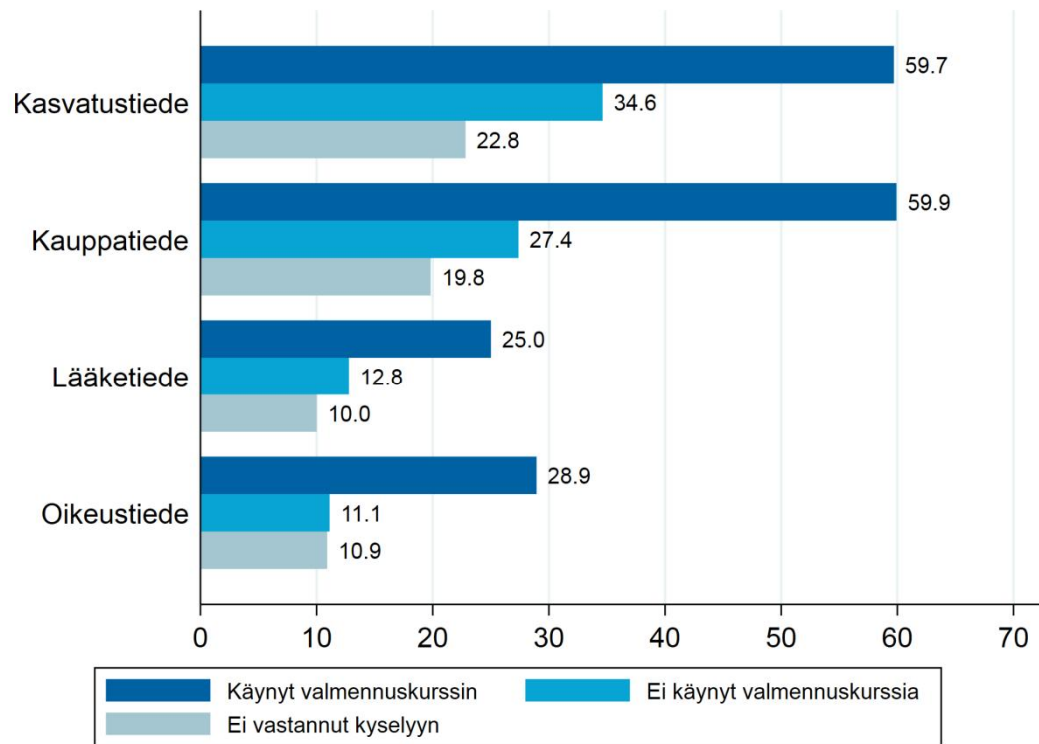
²⁰ Kasvatustieteiden opiskelupaikkaa hakeneiden osalta käytettävissä oleva aineisto ei salli sen ottamista huomioon, että opiskelupaikan saanti riippuu paitsi valintakokeesta onnistumisesta myös soveltuvuustestin läpäisemisestä.

²¹ Samaan tulokseen päätyivät aikoinaan Ahola ja Numi (1998) sekä Ahola ja Kokko (2001). Tuloksemme myös vastaa hyvin valintakokeeseen valmentavan kurssin käyneiden omia arvioita valmennuskurssin hyödyistä (liitekuvio 3) ja toisaalta onnistumisesta valintakokeessa (liitekuvio 4).

kokeeseen valmentavalle kurssille osallistuneista hakijoista. Valmennuskurssin väliin jättäneisiin hakijoihin verrattuna näitäkin hyväksymisprosentteja voidaan silti pitää varsin korkeina: alalle tuli hyväksytyksi vain 11–13 prosenttia niistä oikeus- ja lääketieteen opiskelupaikan hakeneista, jotka eivät olleet käyneet valmennuskurssia. Kurssia käymättömiin nähden oikeustieteen valmennuskurssin käyneillä hakijoilla on itse asiassa kaikkein paras mahdollisuus (2,5-kertainen) saada alan opiskelupaikka. Toiseksi suurin (2,2-kertainen) ero on kauppatieteisiin pyrkineillä, mikä puolestaan viittaa siihen, että tilanne on tällä alalla säilynyt suurin piirtein ennallaan vuosituhannen vaihteeseen verrattuna (vrt. Ahola ja Kokko 2001).

Valintakokeeseen valmentavan kurssin merkitykselle antaa tukea myös tilastollinen malli, jossa selvitetään missä määrin hakijan todennäköisyys saada alan opiskelupaikka on yhteydessä paitsi valmennuskurssille osallistumiseen niin myös hänen muihin keskeisiin taust ominaisuuksiinsa (liitetaulukko 4): valmennuskurssin käymisen ja opiskelupaikan saamisen välillä esiintyy vahva riippuvuusuhde vielä sen jälkeen, kun on huomioitu muita henkilön taustaa kuvaavia tekijöitä (näiden merkitykseen palataan alla). Tilastollisen mallin antamat tulokset vahvistavat myös sen, että valmennuskurssille osallistumisen merkitys on huomattavasti suurempi kasvatus- ja kauppatieteiden hakijoilla kuin lääke- ja oikeustieteen hakijoilla.

Kuvio 6. Koulutusalan opiskelupaikan saaneiden osuus (%)

Ensisijaisesti kasvatustieteiden opiskelupaikkaa hakeneista kyselyyn vastasi kaikkiaan 540 valmennuskurssin käynyttä ja 1 068 valmennuskurssin käymätöntä. Ensimmäisestä ryhmästä 13 hakijaa ei sallinut kyselytietojensa yhdistämistä Opetushallituksen ylläpitämän opiskelijavalintarekisterin tietoihin koulutuspaikan saannista. Jälkimmäisessä ryhmässä vastaava määrä on 51. Nämä hakijat eivät sisälly kuvion laskelmiin eivätkä myöskään seuraaviin opiskelupaikan saantia koskeviin tarkasteluihin. Kyselyyn vastaamattomia hakijoita oli yhteensä 5 640. Ensisijaisesti kauppatieteiden opiskelupaikkaa hakeneilla vastaavat lukumäärät ovat (suluissa niiden määrä, jotka eivät sallineet tietojensa yhdistämistä): 809 (30) valmennuskurssin käynyttä, 694 (46) käymätöntä, 6 975 kyselyyn vastaamatonta hakijaa. Ensisijaisesti lääketieteen opiskelupaikkaa hakeneilla vastaavat lukumäärät ovat 880 (28), 987 (37) sekä 4 109, ja ensisijaisesti oikeustieteen opiskelupaikkaa hakeneilla 657 (18), 356 (20) sekä 3 290.

Kaiken kaikkiaan nämä tulokset kertovat siis sen, että taustastaan riippumatta se joukko hakijoita, joilla on mahdollisuus käydä valintakokeeseen valmentava kurssi, pärjää opiskelupaikoista käydyssä kilvassa kaikkein parhaiten. Lukujen 2.3 ja 2.4 tarkastelut osoittivat puolestaan, että valmennuskurssin käyneet edustavat opiskelupaikan hakijoista enemmän tai vähemmän valikoitunutta ryhmää, jossa tietyt taustatekijät (kuten korkeasti koulutetut vanhemmat) ovat erityisen vahvasti yliedustettuina. Tämä näyttää koskevan kasvatus- ja kauppatieteiden hakijoita vielä enemmän kuin lääke- ja oikeustieteen hakijoita. Sen sijaan aineistomme ei valitettavasti salli sen selvittämistä tilastollisin arviointimenetelmin, olisivatko nämä hakijat todennäköisesti onnistuneet saamaan opiskelupaikan myös olemalla osallistumatta valmennuskurssille. Näin ollen emme pysty päättämään, kertooko valmennuskurssin käymisen ja koulutuspaikan saamisen välinen vahva riippuvuus niin ikään selkeästi ja samalla varsin merkittävästä syy–seurausyhteydestä.

Lisäksi kuvio 6 osoittaa, että opiskelupaikasta käydyssä kilvassa pärjäisivät kaikkein huonoimmin ne hakijat, jotka eivät vastanneet kyselyymme. Tämä havainto tuntuu vahvistavan aiemmin tässä raportissa esittämäämme pohdintaa siitä, että kyselyyn vastanneet ovat yleisesti ottaen hakijoista kaikkein aktiivisimpia ja toisissaan opiskelupaikkaa hakevia.

Aiempi valmennuskurssille osallistuminen lisää valintakokeeseen valmentavan kurssin käyneiden opiskelupaikan saamisen todennäköisyyttä

Kun tilastollisessa mallinnuksessa ottaa huomioon myös sen, että moni hakija on käynyt valmennuskurssin jo aiemmin (vrt. luku 2.4), kyselyvuonna valintakokeeseen valmentavalle kurssille osallistumisen merkitys pikemmin kasvaa kuin heikkenee (liitetaulukko 5). Yhtäältä tulokset osoittavat, että valmennuskurssin myös aiemmin käyneillä hakijoilla on paljon suurempi todennäköisyys saada tavoittelemansa alan opiskelupaikka kuin niillä valintakokeeseen valmentavan kurssin käyneillä hakijoilla, jotka eivät ole aiemmin valmennuskurssille osallistuneet. Toisaalta tulokset kertovat myös sen, että alan valmennuskurssin käyneisiin hakijoihin nähden valmennuskurssin väliin jättäneet hakijat pärjäävät opiskelupaikasta käydyssä kilvassa yhtä huonosti, vaikka olisivatkin valmennuskurssille aiemmin osallistuneet.

Aiemmin käydyn valmennuskurssin merkitys eittämättä kielii alan vaikeapääsyydestä. Moni joutuu hakemaan useamman kerran peräkkäin ja myös käymään useamman valmennuskurssin, ennen kuin saa haluamansa alan koulutuspaikan.

Hakijan taustalla on joiltakin osin myös suoraa merkitystä opiskelupaikan saannille

Valintakokeeseen valmentavalle kurssille osallistumisen rinnalla opiskelupaikan saannin todennäköisyys on vahvasti yhteydessä myös hakijan arvioon omasta peruskoulu- ja lukiomenestyksestään: mitä paremmin hakija on omasta mielestään koulussa menestynyt, sitä todennäköisemmin hän on saanut tavoittelemansa alan opiskelupaikan (liitetaulukko 4). Tulos pätee kaikkien neljän alan hakijoiden kohdalla.

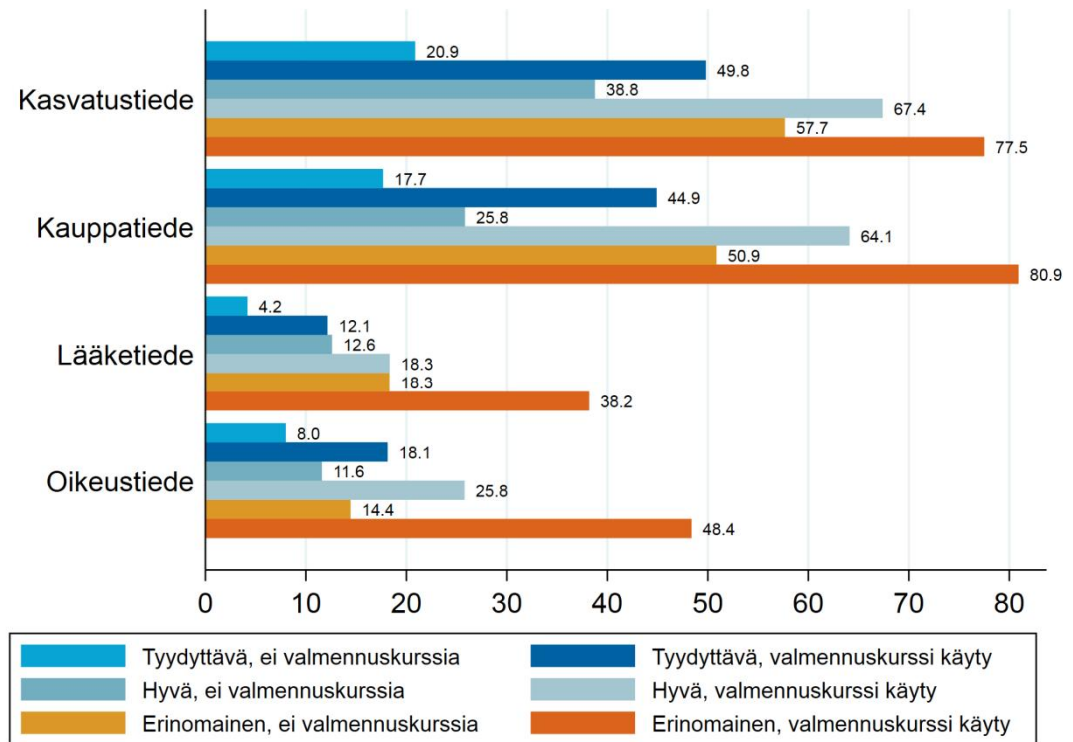
Kuvio 7 osoittaa puolestaan sen, että riippumatta hakijan käsityksestä omasta peruskoulu- ja lukiomenestyksestään opiskelupaikan saaneiden osuus on kaikilla neljällä alalla olennaisesti suurempi niillä hakijoilla, jotka kävivät valintakokeeseen valmentavan kurssin. Kaikkein parhaiten opiskelupaikasta käydyssä kilvassa pärjäisivät ne hakijat, jotka erinomaisesta koulumenestyksestään huolimatta kävivät myös valmennuskurssin. Heille kertyi tavallaan kaksinkertainen hyöty: erinomaisesta koulumenestyksestä kertyi lisää ylioppilastutkintoon perustuvia todistus pisteitä ja valmennuskurssista sisäänpääsykokeen lisäpisteitä.

Toiseksi suurimmaksi opiskelupaikan saaneiden osuus nousee niillä omasta mielestään koulussa hyvin pärjänneillä hakijoilla, jotka olivat käyneet valintakokeeseen valmentavan kurssin. Samalla opiskelupaikan saaneiden osuus tässä hakijajoukossa on olennaisesti suurempi kuin erinomaisesti koulussa pärjänneiden mutta valmennuskurssille osallistumattomien hakijoiden vastaava osuus (esim. oikeustieteessä 25,8 % vs. 14,4 %). Lääketieteen osalta osuudet ovat yhtä suuret (18,3 %).

Toisaalta kuviossa 7 esitetyt osuudet kertovat myös sen, että monet omasta mielestään koulussa korkeintaan tyydyttävästi pärjänneet hakijat pystyivät kurssin avulla valmentautumaan valintakokeeseen niin hyvin, että he onnistuivat saamaan opiskelupaikan jopa paljon suuremmalla todennäköisyydellä kuin koulussa hyvin pärjänneillä hakijoilla, jotka eivät valmennuskurssille osallistuneet. Ehdolla, että koulussa heikosti menestyneellä hakijalla on mahdollisuus osallistua valmennuskurssille, hän näyttää siis usein pystyvän kurssin antamalla evästyksellä paikkaamaan koulunkäynnin alan valintakokeen suhteen jättämiä aukkoja. Myös monen hakijan valmennuskurssille osallistumisensa perusteluissa esille nostamat seikat tukevat tätä päätelmää.

Kaiken kaikkiaan kuvio 7 näyttää siis viittaavan siihen, että valmennuskurssien myötä muuttuvat varsin ratkaisevalla tavalla niin koulussa yhtä hyvin pärjänneiden kuin myös koulussa eri tavoin menestyneiden hakijoiden mahdollisuudet saada tavoittelemansa alan opiskelupaikka. Moni koulussa hyvin tai peräti erinomaisesti pärjännyt hakija häviää valmennuskurssin käyneille hakijoille. Tältä osin valmennuskurssit selvästi lisäävät hakijoiden välistä eriarvoisuutta. Samalla valmennuskurssit tuntuvat antavan monelle koulussa heikosti pärjänneelle hakijalle ns. toisen mahdollisuuden. Koulussa korkeintaan tyydyttävästi pärjänneiden hakijoiden osuudella mitattuna, jälkimmäinen vaikutus on kuitenkin selkeästi heikompi (ks. kuvion 7 alaviite).

Kuvio 7. Koulutusalan opiskelupaikan saaneiden osuus (%) hakijan arvion koulumenestyksestään sekä valmennuskurssille osallistumisen ja toisaalta osallistumattomuuden mukaan tarkasteltuna

Kuvion taustalla olevat hakijamäärät: valmennuskurssia käymättömät ilman sulkeita, valmennuskurssin käyneet sulkeissa.

Kasvatustiede: tyydyttävä 388 (249), hyvä 467 (230), erinomainen 137 (40).

Kauppatiede: tyydyttävä 215 (294), hyvä 302 (337), erinomainen 116 (131).

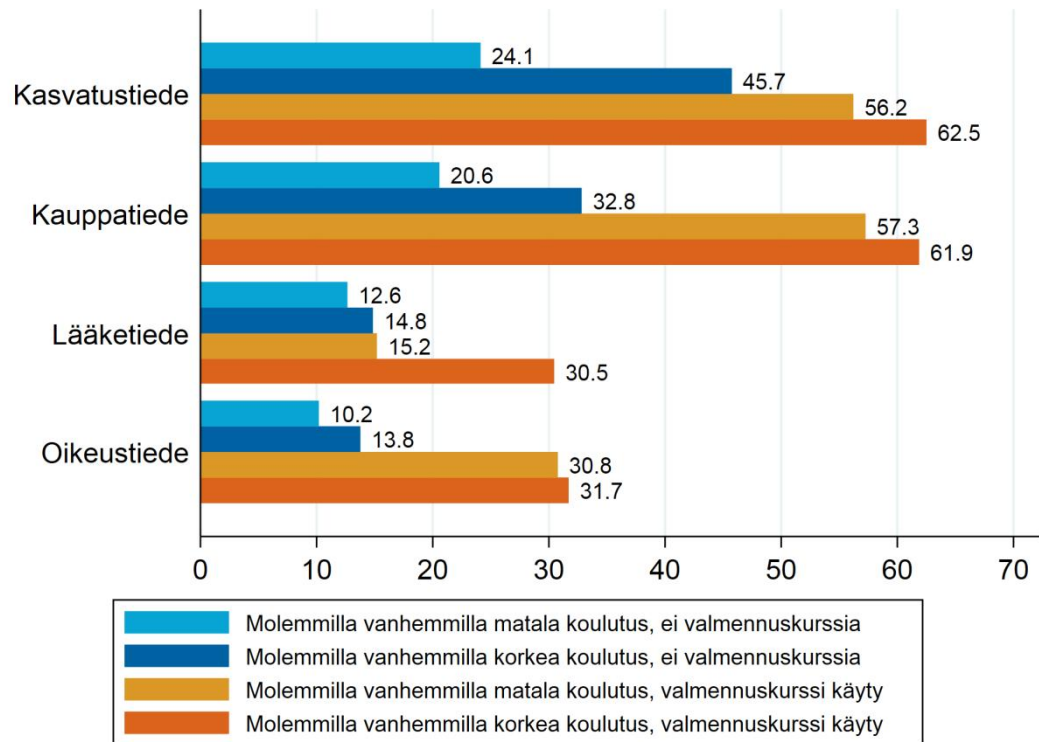
Lääketiede: tyydyttävä 191 (140), hyvä 405 (360), erinomainen 333 (330).

Oikeustiede: tyydyttävä 100 (182), hyvä 138 (287), erinomainen 90 (153).

Luvussa 2.3 todettiin, että valmennuskurssin käyneiden osuus on kaikilla neljällä alalla suurin niillä hakijoilla, joiden vanhemmista kummallakin on korkean asteen koulutus. Vanhempien koulutustaustan rooli säilyi merkittävänä tekijänä, vaikka tilastollisessa mallissa otettiin samanaikaisesti huomioon joukko muita hakijoiden taustaa kuvaavia tekijöitä (liitetaulukko 2). Yllä osoitettiin puolestaan, että opiskelupaikan saanti on alasta riippumatta onnistunut parhaiten valintakokeeseen valmentavalle kurssille osallistuneilla hakijoilla. Nämä havainnot antavat aiheutta kysyä, onko nähtävissä suoraa yhteyttä paitsi vanhempien koulutustaustan ja valmennuskurssin käymisen välillä myös vanhempien koulutustaustan ja opiskelupaikan saannin välillä.

Vastaus tähän kysymykseen on aineistomme perusteella kielteinen: tilastollisen mallin antamien tuloksien mukaan hakijan vanhempien koulutustaustan ja hänen ensisijaisesti tavoittelemansa alan opiskelupaikan saannin välillä ei esiinny selkeää riippuvuutta (liitetaulukko 4). Vanhempien koulutustausta näyttäisi siten kytkeytyvän opiskelupaikan saantiin lähinnä epäsuorasti valmennuskurssille osallistumismahdollisuuksien kautta. Ainoan poikkeuksen tästä yleiskuvasta muodostaa kasvatustieteiden opiskelupaikan hakeneet eli se hakijaryhmä, joka tuntuu turvautuvan kaikista vähiten valintakokeeseen valmentaviin kurseihin (vrt. kuvio 2): heidän kohdallaan opiskelupaikan saannin todennäköisyys kasvaa jossain määrin myös vanhempien koulutustaustan mukaan.

Kuvio 8. Koulutusalan opiskelupaikan saaneiden osuus (%) hakijan vanhempien koulutustaustan sekä valmennuskurssille osallistumisen ja toisaalta osallistumattomuuden mukaan tarkasteltuna

Kuvion taustalla olevat hakijamäärät: valmennuskurssia käymättömät ilman sulkeita, valmennuskurssin käyneet sulkeissa.

Kasvatustiede: vanhemmilla matala koulutus 394 (153), vanhemmilla korkea koulutus 317 (200).

Kauppatiede: vanhemmilla matala koulutus 175 (131), vanhemmilla korkea koulutus 259 (438).

Lääketiede: vanhemmilla matala koulutus 253 (158), vanhemmilla korkea koulutus 384 (463).

Oikeustiede: vanhemmilla matala koulutus 108 (143), vanhemmilla korkea koulutus 109 (306).

Vanhempien koulutustaustan valmennuskurssin käymistä selvästi heikompi merkitys opiskelupaikan saamiselle näkyy myös kuviossa 8 ja eritoten kauppa- ja oikeustieteen opiskelupaikan hakijoilla (vrt. myös Ahola, Asplund ja Vanhala 2017).²² Erityisen merkittävä havainto on se, että sikäli kuin heikommasta perhetaustasta olevilla hakijoilla on mahdollisuus osallistua valintakokeeseen valmentavalle kurssille, heidän todennäköisyytensä saada tavoittelemansa alan opiskelupaikka yleensä paranee huomattavasti enemmän kuin niillä valmennuskurssin käyneillä hakijoilla, joiden vanhemmilla on korkean asteen tutkinto. Ääritapauksessa valmennuskurssin käymisen myötä hakijoiden vanhempien koulutustaustan vaikutus häviää lähes kokonaan, kuten näyttää tapahtuvan valmennuskurssin käyneillä oikeustieteen hakijoilla.

Kuvion 8 välittämää kokonais kuvaa nämä havainnot eivät kuitenkaan muuta: riippumatta siitä, onko hakija käynyt valmennuskurssin vai ei, opiskelupaikan saaneiden osuus on suurempi korkean asteen koulutuksen suorittaneiden vanhempien lapsilla. Lääketieteeseen pyrkivillä valmennuskurssin käyminen pikemmin kärjistää kuin tasoittaa eri perhetaustasta olevien hakijoiden mahdollisuuksia saada alan opiskelupaikka.

Muiden tilastollisissa mallissa huomioon otettujen taustatekijöiden osalta voidaan todeta muun muassa seuraavaa (liitetaulukko 4). Naisilla on miehiä pienempi todennäköisyys tulla

²² Kauppatieteiden hakijoiden osalta tuloksemme siten poikkeavat selvästi aikaisempien tutkimusten tuloksista (vrt. Ahola, Asplund ja Vanhala 2016).

hyväksytyksi kauppa- ja lääketieteeseen myös silloin, kun he ovat keskeisiltä ominaisuuksiltaan samanlaisia kuin alan mieshakijat. Iän suhteen parhaimmat mahdollisuudet saada opiskelupaikka on alasta riippumatta 20–24-vuotiailla hakijoilla. Lisäksi iän merkitys on kaikilla aloilla silmiinpistävä samankaltainen.²³ Tulokset viittaavat myös siihen, että ruotsinkieliset hakijat pärjäävät paremmin kasvatusta ja kauppatieteiden opiskelupaikoista käydyssä kilvassa. Sen sijaan hakijan asuinpaikalla ei ole myöskään tässä asetelmassa juuri merkitystä: joskin yliopistokaupungissa asuminen on tarkastelun kohteena olevien alojen hakijoille etu, opiskelupaikan saamisen todennäköisyydessä ilmenevä ero muualla asuviin hakijoihin nähden on pääsääntöisesti olematon. Tulos on linjassa sen kanssa, että valmennuskurssin käyminen lisää olennaisesti hakijan todennäköisyyttä saada tavoittelemansa alan opiskelupaikka samalla, kun hakijan asuinpaikka ei näytä olevan merkittävä este valmennuskurssille osallistumiselle (vrt. luku 2.3).

Vaikka emme pysty antamaan kattavaa vastausta kysymykseen, jonka nostivat esille Ahola ja Kokko (2001) jo kohta kaksi vuosikymmentä sitten, tuloksemme selvästi osoittavat, että vaikka valmennuskurssit yleisesti katsoen asettavat hakijat varsin eriarvoiseen asemaan niin kurssin käyminen monesti myös hyödyttää jopa enemmän niitä, joilla on koulu- tai perhetaustansa takia periaatteessa heikommat mahdollisuudet saada tavoittelemansa alan opiskelupaikka. Tältä osin tuloksemme tuovat siten esille sitä oppimisen konkreettista ja erityisesti sosiaalista tukea, jota valmennuskurssit tänä päivänä monelle hakijalle tarjoavat ja josta syystä valmennuskursseihin voidaan liittää myös tasa-arvoa lisäävä piirre.

2.7 Valmennuskurssien ominaispiirteet ja opiskelupaikan saanti

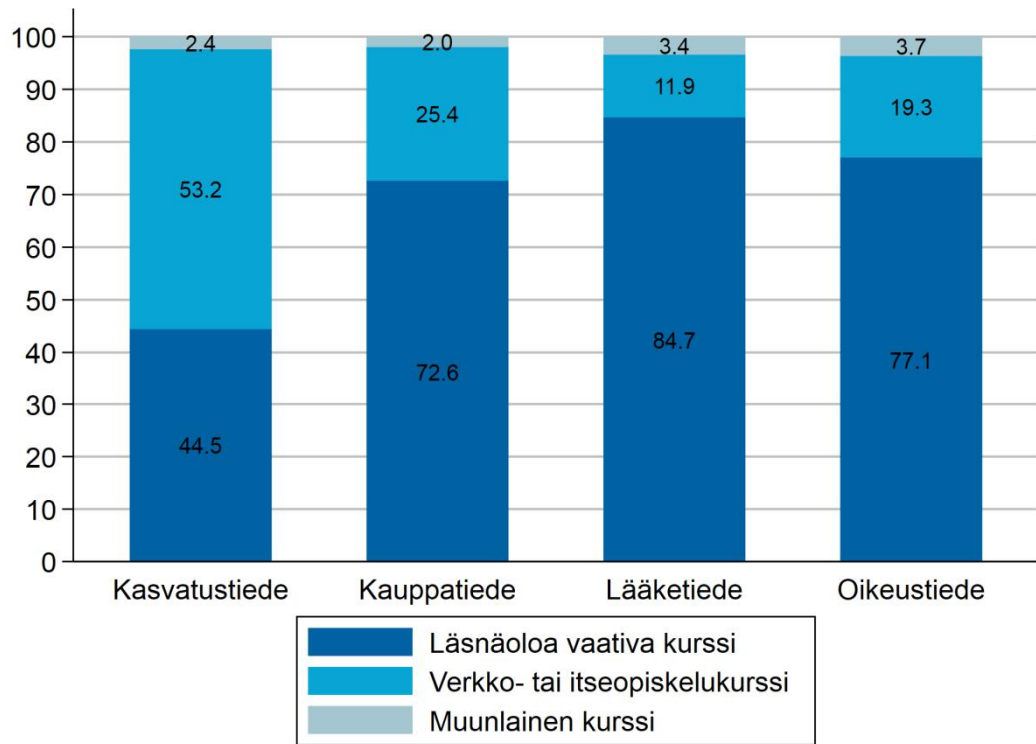
Edellisessä luvussa todettiin, että valintakokeeseen valmentavalle kurssille osallistuneilla hakijoilla on kaikkein suurin todennäköisyys saada ensisijaiselta hakukohdealtaan opiskelupaikka. Näin ollen on perusteltua pohtia sitä, onko valmentautumisen muodolla, hinnalla tai pääasiallisella maksajalla mahdollisesti myös merkitystä tässä yhteydessä. Näitä asioita tarkastellaan seuraavassa hieman lähemmin.

Läsnäoloa vaativat kurssit suosituimmat mutta myös kalleimmat

Valintakokeeseen valmentavalle kurssille osallistuneet hakijat ovat yleensä käyneet läsnäoloa vaativan kurssin. Tämä on ylivoimaisesti yleisin kurssimuoto paitsi kasvatustieteisiin pyrkivillä hakijoilla, jotka selvästi useammin valmentautuvat verkko- tai itseopiskelukurssin avulla (kuvio 9) siltä osin kuin ylipäänsä osallistuvat valmennuskursseille (kuvio 2). Muuntyyppisiä valintakokeeseen valmentautumisen vaihtoehtoja on kauttaaltaan käytetty hyvin vähän ja näissä tapauksissa on itse asiassa useimmiten kyse kahteen eri kurssimuotoon osallistumisesta eli eri kurssimuotojen yhdistämisestä.

²³ Todettakoon kuitenkin, että iän yhteys oikeustieteen hakijoiden todennäköisyyteen saada alan opiskelupaikka muuttuu olennaisesti, kun tilastolliseen malliin lisätään tietoa hakijan aiemmasta valmennuskursseille osallistumisesta (liitetaulukko 5): 20–24-vuotiaiden etu-asema tässä suhteessa häviää (vrt. liitetaulukko 4). Tämä näyttäisi viittaavan siihen, että juuri tämän ikäiset oikeustieteeseen pyrkivät hakijat ovat usein osallistuneet valmennuskursseille myös aiemmin.

Kuvio 9. Valmennuskurssille osallistuminen järjestämismuodon mukaan tarkasteltuna, %-jakauma

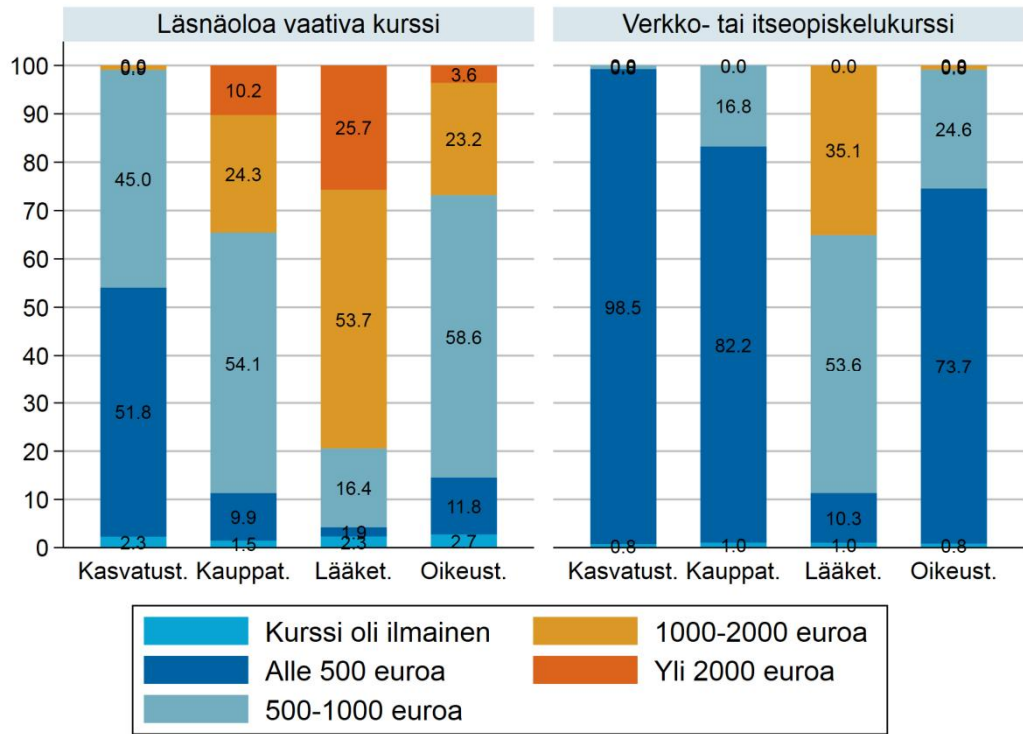
Valintakokeeseen valmentavien kurssien hinta vaihtelee melkoisesti, ja ani harvalla hakijalla valmennuskurssi on ollut ilmainen (liitekuvio 5). Kuten odotettavissa onkin, läsnäoloa vaativa kurssi on yleensä kalliimpi kuin verkko- tai itseopiskelukurssi (kuvio 10).

Kurssin järjestämis muodosta riippumatta kalleimmat kurssit ovat käyneet lääketieteen opiskelupaikkaa tavoittelevat: vähintään 1 000 euroa on kurssistaan maksanut noin 80 prosenttia läsnäoloa vaativille kursseille osallistuneista ja reilu kolmasosa verkko- tai itseopiskelukurssin käyneistä. Toisen ääripään muodostavat kasvatustieteiden opiskelupaikan hakijat, jotka paitsi osallistuvat valintakokeeseen valmentaville kursseille kolmen muun alan hakijoita selvästi harvemmin niin myös yleensä maksavat kurssistaan paljon vähemmän: miltei kaikki verkko- tai itseopiskelukurssille osallistuneista ja yli puolet läsnäoloa vaativan kurssin käyneistä ovat kurssistaan maksaneet alle 500 euroa.

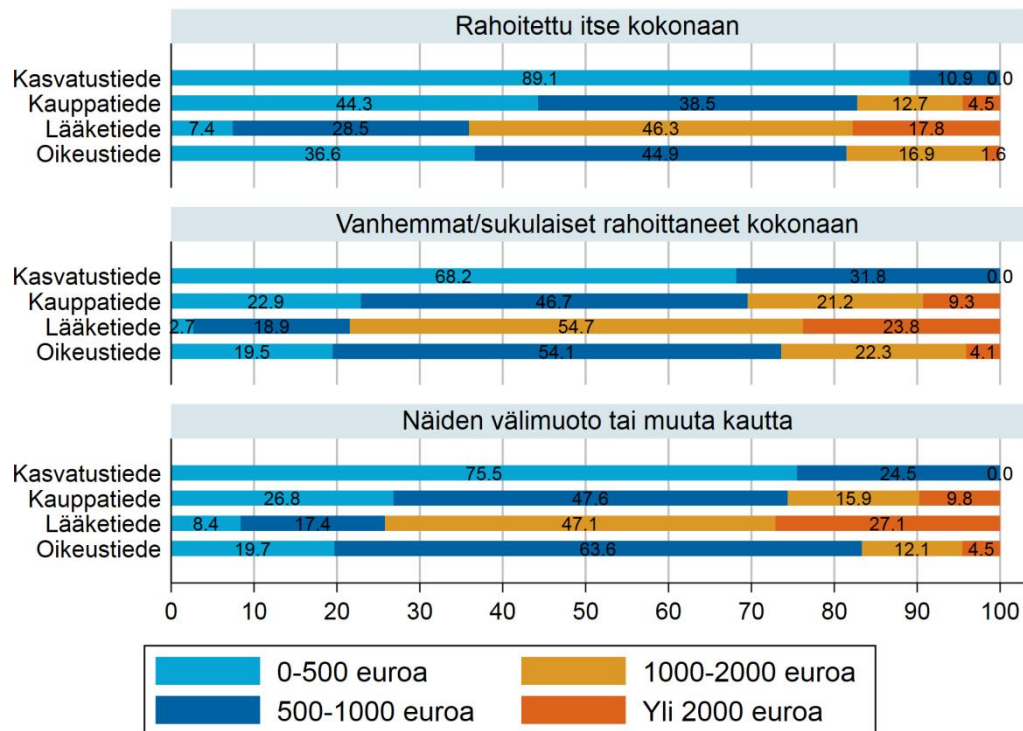
Tätä taustaa vasten on mielenkiintoista todeta, että kasvatustieteiden opiskelupaikan hakijat tuntuvat olevan valmennuskurssiensa hinta-laatu-suhteeseen kaikkein tyytyväisimpiä (liitekuvio 6). Kasvatustieteisiin pyrkivät näyttävät itse asiassa ylipäänsä olevan käymiensä valmennuskursseihin neljän tarkastellun alan hakijoista kaikista tyytyväisimpiä samalla, kun he kokevat valmennuskurssista valintakokeessa saadun hyödyn kaikkein suurimmaksi (vrt. luku 2.5 yllä).

Kuvio 10. Valmennuskurssille osallistuminen muodon ja hinnan mukaan tarkasteltuna, %-jakauma

Kuvio 11. Valmennuskurssille osallistuminen maksajan ja hinnan mukaan tarkasteltuna, %-jakauma

Kuviossa hintaluokat on rajattu neljään yhdistämällä ryhmät "valmennuskurssi maksoi alle 500 euroa" ja "valmennuskurssi oli ilmainen", koska jälkimmäisen ryhmän osuus on kaikilla aloilla hyvin pieni (vrt. kuvio 10 yllä). Kurssin maksajaa koskevat tiedot on kyselyssä annettujen vastauksien pohjalta luokiteltu

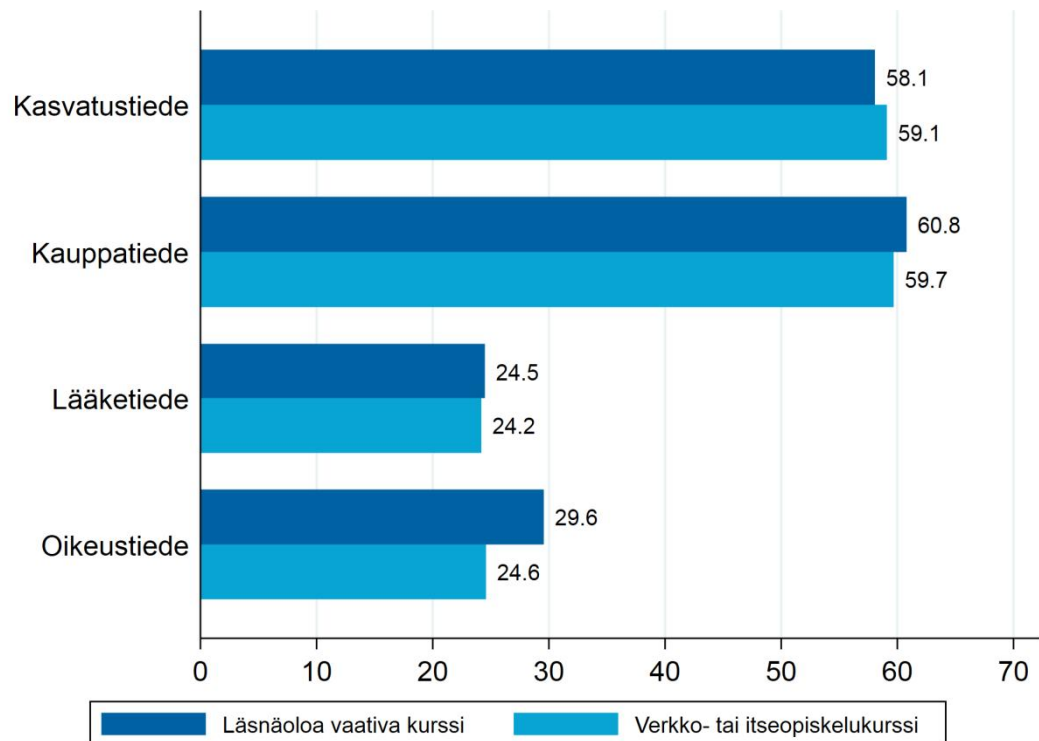
kolmeen ryhmään: hakijoiden itse kokonaan maksamat kurssit, vanhempien tai sukulaisten kokonaan maksamat kurssit sekä hakijoiden ja vanhempien/sukulaisten osittain maksamat kurssit. Tähän viimeiseen ryhmään on yhdistetty myös se vaihtoehto, että kurssin rahoitus on tullut ”jotain muuta kautta”. Tämän rahoitusmuodon osuuden on valinnut hyvin pieni osa kyselyyn vastanneista (vrt. liitekuvio 8).

Se, minkä hintaisen valmennuskurssin hakija on käynyt, näyttää puolestaan olevan pitkälti yhteydessä siihen, kuka on kurssin maksanut. Mitä edullisempi kurssi, sitä todennäköisemmin hakija on sen itse maksanut (kuvio 11). Kääntäen, mitä kalliimpi kurssi, sitä useammin sen ovat rahoittaneet vanhemmat tai joku sukulainen. Näin ollen ei ole yllättävää, että vanhempien tai sukulaisten maksamat valmennuskurssit ovat kaikkein yleisimpiä niillä aloilla, joille kalliit läsnäoloa vaativat kurssit ovat ominaisia (vrt. liitekuvio 7).

Opiskelupaikan saanti ei ole valmennuskurssin muodosta kiinni

Kuviossa 12 on raportoitu opiskelupaikan saaneiden osuus niillä valintakokeeseen valmentavalle kurssille osallistuneilla, jotka olivat käyneet joko läsnäoloa vaativan kurssin tai verkko- tai itseopiskelukurssin. Kuvio osoittaa, että ensisijaisesti tavoittelemansa alan opiskelupaikan saaneiden osuus on valmennuskurssin järjestämisestä riippumatta lähestulkoon yhtä suuri. Tilastollinen malli antaa lisää tukea tälle päätelmälle: opiskelupaikan saanti ei näytä riippuvan olennaisella tavalla siitä, minkä muotoiselle valintakokeeseen valmentavalle kurssille hakija on osallistunut (liitetaulukko 6).

Kuvio 12. Koulutusalan opiskelupaikan saaneiden osuus (%) valmennuskurssin järjestämisestä mukaan tarkasteltuna

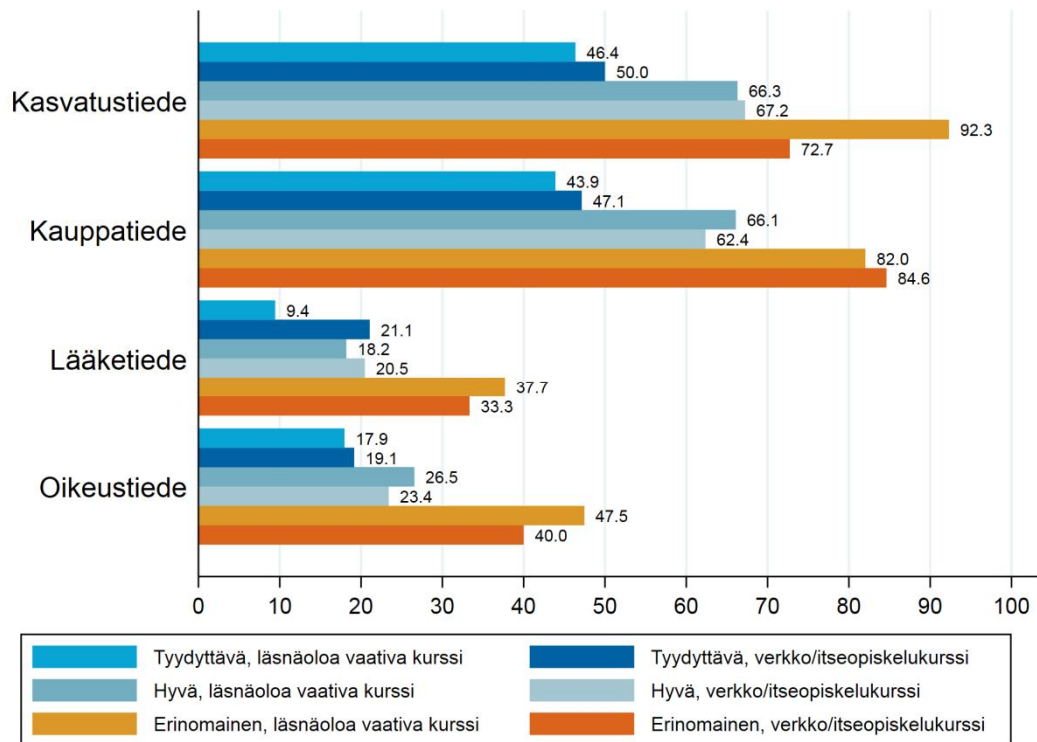

Huomionarvioista on myös se, että tilastollisen mallin antama tulos ei muutu, vaikka siihen lisätään tietoa valmennuskurssin käyneiden taustasta (liitetaulukko 7). Koska hakijoiden aiempi koulumenestys nousee keskeiseksi taustatekijäksi myös tässä yhteydessä, herää toi-

saalta kysymys siitä, voisiko valmennuskurssin järjestämismuodon merkitsemättömyys mahdollisesti selittyä sillä, että koulussa heikommin menestyneet valitsevat muita valmennuskurssin käyneitä hakijoita useammin läsnäoloa vaativan kurssin parantaakseen mahdollisimman paljon mahdollisuuksiaan saada tavoittelemansa alan opiskelupaikka.

Tällaiselle pohdinnalle kyselyn tulokset eivät kuitenkaan anna tukea: oman arvionsa mukaan koulussa enintään tyydyttävästi pärjänneet hakijat eivät näytä olleen yliedustettuina läsnäoloa vaativan kurssin käyneiden ryhmässä. Päinvastoin, mitä heikommin hakija on omasta mielestään koulussa pärjännyt, sitä todennäköisemmin hän on käynyt verkko- tai itseopiskelukurssin, mikäli hän on ylipäänsä valintakokeeseen valmentavalle kurssille osallistunut (liitetaulukko 8A). Tämä koskee eritoten lääke- ja oikeustieteeseen pyrkiviä eli niiden alojen hakijoita, jotka kaikkein useimmin kokivat kurssin järjestämipaikan liian kaukaisen sijainnin olleen tärkeä osallistumattomuuden syy (vrt. kuvio 5). Selkeän poikkeuksen muodostavat kuitenkin myös tässä tapauksessa kasvatustieteisiin pyrkivät: valmentavan kurssin käyneistä lähes puolet (kuvion 13 alaviite) kokee pärjänneensä koulussa korkeintaan tyydyttävästi ja ovat myös muita alan valmennuskurssin käyneitä useammin valinneet läsnäoloa vaativan valmennuskurssin.

Kuvio 13. Koulutusalan opiskelupaikan saaneiden osuus (%) hakijan käymän valmennuskurssin järjestämismuodon ja oman arvion koulumenestyksestään mukaan tarkasteltuna

Kuvion taustalla olevat kyselyvuonna erimuotoisen valmennuskurssin käyneiden, kyselyyn vastanneiden kokonaismäärät: läsnäoloa vaativan kurssin käyneiden määrä ensimmäisenä, verkko- tai itseopiskelukurssin käyneiden määrä toisena.

Kasvatustiede: tyydyttävä 110, 120; hyvä 92, 119; erinomainen 13, 22.

Kauppatiede: tyydyttävä 205, 70; hyvä 227, 85; erinomainen 89, 26.

Lääketiede: tyydyttävä 106, 19; hyvä 286, 44; erinomainen 268, 27.

Oikeustiede: tyydyttävä 117, 47; hyvä 226, 47; erinomainen 118, 20.

Tälle pohdinnalle ei saada tukea myöskään vertailtaessa hyväksymisosoituksia valmennuskurssin käyneiden hakijoiden aiemman koulumenestyksen mukaan eriteltyinä. Kuten kuviossa 13 käy ilmi, opiskelupaikan saaneiden osuudessa on miltei poikkeuksetta hyvin pieniä eroja läsnäoloa vaativan kurssin ja verkko- tai itseopiskelukurssin käyneiden välillä, vaikka valmennuskurssin käyneet hakijat erotellaan samanaikaisesti aiemman koulumenestyksen suhteen.²⁴

Hyväksymisasteiden erot näin mitattuina myös vaihtelevat varsin satunnaisella tavalla niin alojen välillä kuin niiden sisälläkin: opiskelupaikan saaneiden osuus on verkko- tai itseopiskelukurssin käyneillä toisinaan jossain määrin suurempi ja toisinaan taas hieman pienempi kuin läsnäoloa vaativan kurssin käyneillä. Ainoan poikkeuksen näyttävät muodostavan koulussa korkeintaan tyydyttävästi pärjänneet valmennuskurssin käyneet, joiden kohdalla opiskelupaikan saaneiden osuus on kauttaaltaan alhaisempi läsnäoloa vaativan kurssin kuin verkko- tai itseopiskelukurssin käyneillä. Kaiken kaikkiaan on kuitenkin todettava, ettei myöskään kuvion 13 osoittamien suhteellisen pienten erojen pohjalta voida päätellä, että valmennuskurssien järjestämisuodoista toinen olisi selkeämmin yhteydessä opiskelupaikan saannin todennäköisyyteen.

Myöskään valmennuskurssin hinnalla ei näytä olevan merkitystä

Kuvio 14 havainnollistaa opiskelupaikan saaneiden osuutta hakijan käymän valmennuskurssin hinnan mukaan tarkasteltuna. Kuvion pohjalta voidaan todeta, että opiskelupaikan saaneiden osuus vaihtelee eri hintaluokkien välillä mutta ei millään selkeällä tavalla. Niinpä ei ole esimerkiksi havaittavissa sellaista yleiskuvaa, joka osoittaisi opiskelupaikan saaneiden nousevan valmennuskurssin hinnan mukaan. Opiskelupaikan saaneiden osuus on päinvastoin suurin niillä valintakokeeseen valmentavalle kurssille osallistuneilla hakijoilla, jotka kävivät 500–1 000 euron hintaisen kurssin lukuun ottamatta lääketieteeseen pyrkiviä, joiden kohdalla opiskelupaikan saanti näyttäisi onnistuneen parhaiten alle 500 euron kurssin käyneillä²⁵.

Myös tilastollisen mallin antamat tulokset ovat samansuuntaiset: käydyn valmennuskurssin hinta ei näytä olevan ratkaisevalla tavalla yhteydessä hakijan todennäköisyyteen saada opiskelupaikka (liitetaulukko 6). Tulos pätee edelleen, vaikka malliin lisätään valmennuskurssin käyneiden taustaa kuvaavia indikaattoreita (liitetaulukko 7).

Tässäkin yhteydessä on siksi aiheellista kysyä, hakeutuvatko valintakokeeseen valmentaville kursseille osallistuvat hakijat erityyppisille eli tässä tapauksessa erihintaisille kursseille sen mukaan, miten ovat koulussa pärjänneet. Toisin sanoen, tyytyvätkö koulussa hyvin tai peräti erinomaisesti pärjänneet hakijat usein edullisempiin kursseihin? Tämä voisi puolestaan selittää ainakin osittain sen, että alle tuhannen euron valmennuskurssin käyneet ovat opiskelupaikoista käydyssä kilvassa menestyneet yhtä hyvin tai jopa paremmin kuin tätä kalliimpia kursseja käyneet.

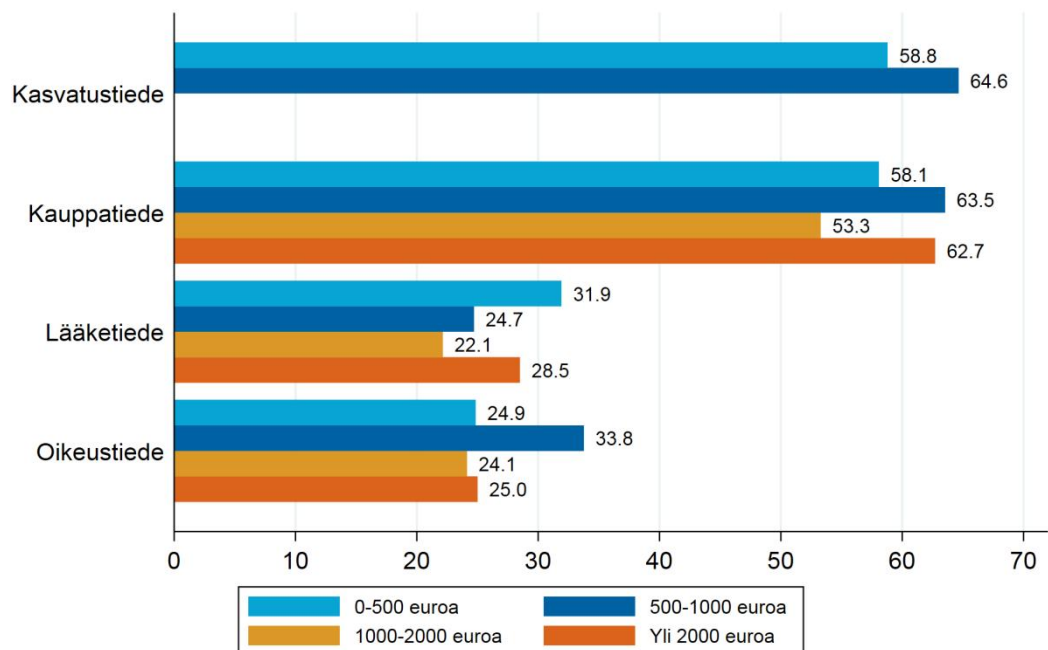
Kyselyaineistomme ei anna myöskään tälle olettamukselle tukea, joskin tilanne näyttää vaihtelevan aika lailla eri alojen välillä (ks. liitetaulukko 8B). Tosin valmennuskurssin käyneiden hakijoiden aiempaan koulumenestykseen perustuvaa valikoitumista on jossain määrin havaittavissa, mutta heidän yli- tai aliedustuksensa eri hintaluokissa tuntuu pikemmin olevan sattuu-

²⁴ Silmiinpistävimmät osuuskien erot selittyvät pitkälti sillä, että toiseen kurssien järjestämisuotoon on osallistunut suhteellisen pieni määrä valmennuskurssin käyneitä. Tämä tilanne esiintyy ennen kaikkea koulussa erinomaisesti pärjänneiden kasvatustieteiden valmennuskurssin käyneiden (hyväksymisaste 92 vs. 73 %) sekä koulussa korkeintaan tyydyttävästi pärjänneiden lääketieteen valmennuskurssin käyneiden kohdalla (hyväksymisaste 9 vs. 21 %).

²⁵ Lääketieteen opiskelupaikan saaneiden osuus nousee tässä hintaluokassa lähes 41 prosenttiin, jos tarkastelu rajataan pelkästään alle 500 euron hintaisen kurssin käyneisiin eli jos hintaluokasta jätetään pois ilmaiskurssin käyneet hakijat.

man kuin tietoisien käyttäytymisen tulos. Niinpä omasta mielestään koulussa hyvin tai erinomaisesti pärjäneet hakijat ovat yliedustettuina 500–1 000 euron hintaisilla oikeustieteen valintakokeeseen valmentavilla kursseilla, mikä on sopusoinnussa sen tuloksen kanssa, että valmennuskurssin käyneiden hyväksymisaste on kaikkein suurin juuri tässä hintaluokassa (kuvio 14). Toisaalta koulussa hyvin tai erinomaisesti pärjäneet oikeustieteen hakijat ovat yliedustettuina myös yli 1 000 euroa maksavilla kursseilla. Silti hyväksymisaste jää näissä hintaluokissa paljon alhaisemmalle ja itse asiassa likimain samalle tasolle kuin alle 500 euron hintaisen kurssin käyneillä, joiden joukossa puolestaan koulussa enintään tyydyttävästi pärjäneet hakijat ovat selvästi yliedustettuina. Toisen havainnollistavan esimerkin antavat kauppatieteiden hakijat, jotka ovat osallistuneet erihintaisille valmennuskursseille aiempaan koulumenestykseensä nähden lähestulkoon samassa suhteessa. Tästä huolimatta hyväksymisaste vaihtelee merkittävällä mutta varsin epämääräisellä tavalla kurssien eri hintaluokkien välillä.

Kuvio 14. Koulutusalan opiskelupaikan saaneiden osuus (%) valmennuskurssin hinnan mukaan tarkasteltuna

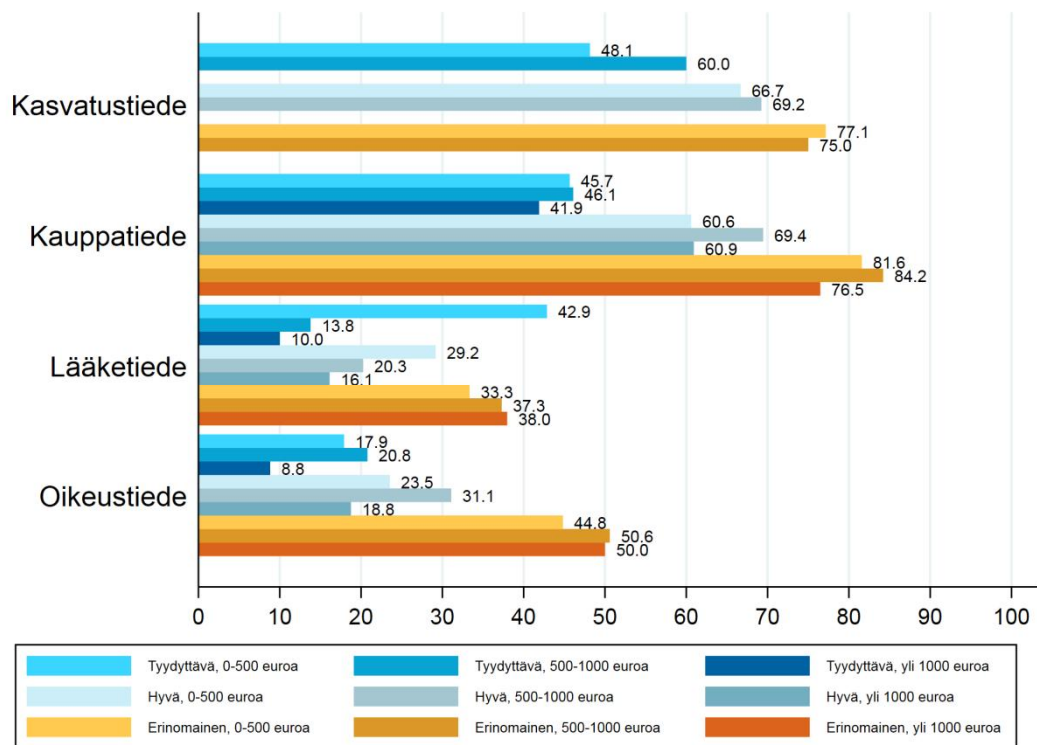
Kasvatustieteiden hakijoista, jotka kyselyymme vastasivat, vain kaksi oli käynyt 1 000–2 000 euron hintaisen valmennuskurssin. Molemmat hyväksyttiin, ja heidät on kuviossa liitetty 500–1 000 euron hintaisen valmennuskurssin käyneiden hyväksymisasteeseen.

Päätelmä ei muutu, vaikka koulumenestyksen mukainen tarkastelu rajataan koskemaan niitä erihintaisen valmennuskurssin käyneitä, jotka onnistuivat saamaan tavoittelemansa alan opiskelupaikan. Kuten kuviossa 15 käy ilmi, koulussa oman arvionsa mukaan erinomaisesti menestyneet hakijat ovat onnistuneet kaikista parhaiten opiskelupaikoista käydyssä kilvassa riippumatta siitä, minkä hintaisen valmennuskurssin ovat käyneet. Sen sijaan hyväksymisaste ei ole aina kaikkein korkein kalleimman kurssin käyneillä: joskin tämä tilanne näyttää jossain määrin vallitsevan lääketieteen valintakokeeseen valmentavalle kurssille osallistuneiden kohdalla, tilanne on varsin erilainen oikeustieteen ja erityisesti kauppatieteiden hakijoilla.

Valintakokeeseen valmentavan kurssin hinnan yhteys opiskelupaikan saaneiden osuuteen muuttuu entistä epämääräisemmäksi, kun vertaillaan oman arvionsa mukaan koulussa hyvin

tai tyydyttävästi pärjänneiden hakijoiden hyväksymisasteita. Näissä vertailuissa alle 1 000 euron hintaisen valmentavan kurssin käyneiden hyväksymisaste useimmiten ylittää tätä kalliimman kurssin käyneiden hyväksymisasteen, joskin ääritapauksien taustalla on hyvin pieni havaintomäärä (ks. kuvion 15 alaviite). Toisaalta tulos on hyvin linjassa sen kanssa, että verkko- tai itseopiskelukurssin käyneiden hyväksymisaste monesti ylittää läsnäoloa vaativan kurssin käyneiden hyväksymisasteen. Loppujen lopuksi kuvio 15 tuottaa samankaltaisen kokonaiskuvan kuin kuvio 14 siitä huolimatta, että valmennuskurssin käyneitä on nyt eritelty myös aiemman koulumenestyksen suhteen. Yleisvaikutelmaksi siis jää se, että valintakokeeseen valmentavan kurssin hinta ei ole selkeästi yhteydessä opiskelupaikan saannin todennäköisyyteen. Hinta näyttää pikemmin heijastavan kurssin pituutta ja siihen sisältyvien lähiopetustuntien määrää kuin sen sisällön laadukkuutta.

Kuvio 15. Koulutusalan opiskelupaikan saaneiden osuus (%) hakijan käymän valmennuskurssin hinnan ja oman arvion koulumenestyksestään mukaan tarkasteltuna

Kuvion taustalla olevat kyselyvuonna erihintaisen valmennuskurssin käyneiden määrät: ilmaisen tai alle 500 euroa maksaneen kurssin käyneiden määrä ensimmäisenä; 500–1 000 euroa maksaneen kurssin käyneiden määrä toisena; yli 1 000 euroa maksaneen kurssin käyneiden määrä kolmantena. Kasvatustieteiden osalta ks. myös kuvion 14 alaviite.

Kasvatustiede: tyydyttävä 189, 55, -; hyvä 186, 39, -; erinomainen 35, 4, -.

Kauppatiede: tyydyttävä 92, 128, 74; hyvä 99, 144, 87; erinomainen 38, 57, 34.

Lääketiede: tyydyttävä 7, 29, 100; hyvä 24, 79, 248; erinomainen 15, 59, 245.

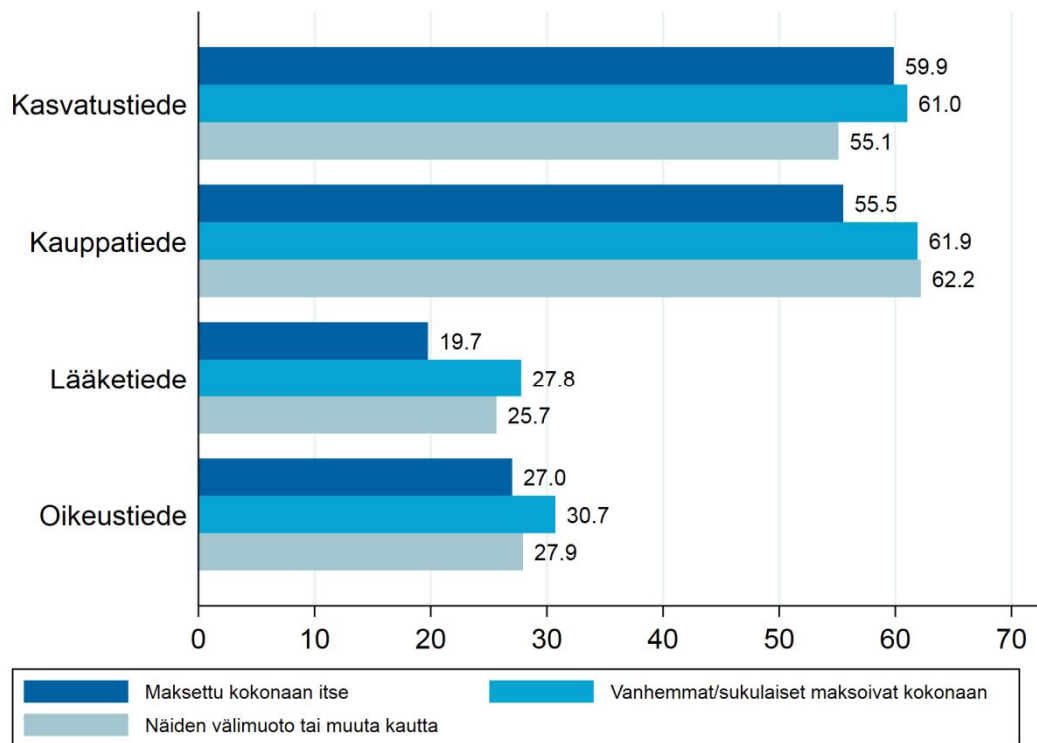
Oikeustiede: tyydyttävä 67, 77, 34; hyvä 68, 148, 64; erinomainen 29, 85, 36.

Valmennuskurssin rahoittaja ei ole ratkaiseva tekijä

Kuviossa 16 opiskelupaikan saaneiden osuus on puolestaan eritelty valmennuskurssin maksajan mukaan. Kuten kuviosta käy ilmi, hakijan itse kokonaan maksama valmennuskurssi näyttäisi kaikilla neljällä alalla takaavan opiskelupaikan huonommin kuin vanhempien tai sukulaisten kokonaan maksama kurssi. Hyväksymisasteen ero on tältä osin suurin lääketieteeseen

hakijoilla. Yhteisesti rahoitetut valmennuskurssit edustavat tietynlaista välimuotoa lääke- ja oikeustieteen hakijoiden kohdalla. Kauppatieteisiin pyrkivillä se rahoitusmuoto tuntuu olevan paras vaihtoehto hyväksymisasteella mitattuna, kasvatustieteiden hakijoilla sitä vastoin kaikkein huonoin. Yleisesti katsoen, kuvion osoittamat hyväksymisasteiden erot ovat kuitenkin pienet. Tämä on myös tilastollisen mallin antama tulos (liitetaulukot 6 ja 7).

Kuvio 16. Koulutusalan opiskelupaikan saaneiden osuus (%) valmennuskurssin maksajan mukaan tarkasteltuna

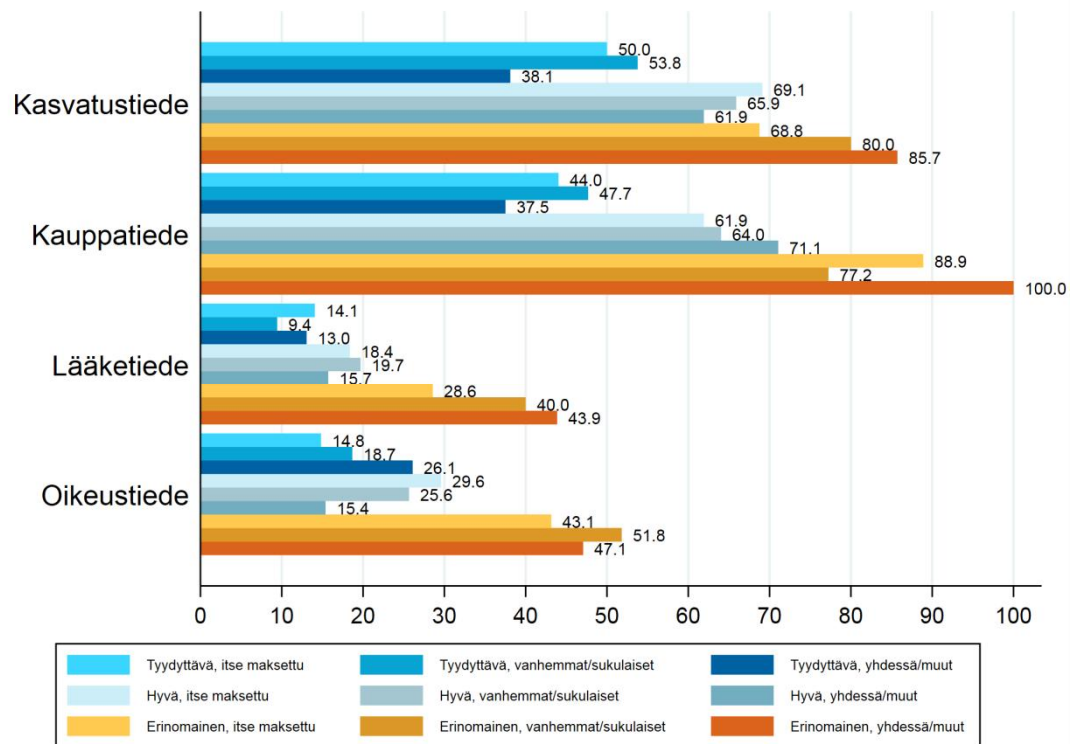

Kuvio 16 herättää kuitenkin kysymyksiä siitä, pyrkivätkö vanhemmat mahdollisesti varmistamaan lapsensa opiskelupaikan saannin kustantamalla pääsykokeeseen valmentavan kurssin ja erityisesti siinä tapauksessa, että lapsen koulumenestys on ollut heikohkoa. Tällöin voisi myös ajatella, että koulussa hyvin tai peräti erinomaisesti pärjänneet hakijat usein rahoittavat valmennuskurssinsa itse (kokonaan tai ainakin osittain), jos ylipäänsä valmentavalle kurssille osallistuvat.

Kyselyaineistomme pohjalta tehtyjen laskelmien mukaan valmennuskurssin käyneiden hakijoiden aiemman koulumenestyksen mukainen valikoituminen ei tue lainkaan yllä esitettyä pohdintaa (liitetaulukko 8C). Itse valmennuskurssinsa maksaneiden ryhmässä ovat kaikilla tarkastelluilla aloilla yliedustettuina ne hakijat, jotka omasta mielestään pärjäsivät koulussa korkeintaan tyydyttävästi. Vanhempien tai sukulaisten kokonaan maksamien valmennuskurssien ryhmässä ovat puolestaan yliedustettuina ne hakijat, jotka pärjäsivät koulussa erinomaisesti. Tämä yleiskuva on erityisen korostunut kauppa- ja lääketieteen hakijoilla mutta kuvaa kasvatustieteisiin pyrkivien käyttäytymistä kaikkein heikoimmin. Tämä tilanne kuvastuu hyvin myös kuviossa 16. Yhteisesti rahoitetujen valmennuskurssien osalta ei ole sitä vastoin nähtävissä mitään selkeää koulussa pärjäämisen mukaista yli- tai aliedustusta. Myös tämä havainto on hyvin linjassa kuviossa 16 havainnollistettujen hyväksymisasteiden kanssa.

Kun koulumenestyksen mukainen tarkastelu rajataan koskemaan niitä valmennuskurssin käyneitä, jotka onnistuivat saamaan tavoittelemansa alan opiskelupaikan, kurssin rahoittajan toissijainen merkitys koulussa pärjäämiseen nähden näkyy vielä selkeämmin: rahoitusmuodosta riippumatta hyväksymisasteet ovat kaikkein korkeimmat koulussa erinomaisesti pärjänneillä hakijoilla (kuvio 17). Valmennuskurssin rahoitusmuodon suhteen ei ole sitä vastoin nähtävissä mitään selkeää kuviota: rahoitusmuodon mukaiset hyväksymisasteet vaihtelevat koulussa menestymisen mukaan niin alojen sisällä kuin myös niiden välillä.

Kuvio 17. Koulutusalan opiskelupaikan saaneiden osuus (%) hakijan käymän valmennuskurssin rahoittamismuodon ja oman arvion koulumenestyksestään mukaan tarkasteltuna

Kuvion taustalla olevat erirahoitteisten valmennuskurssien käyneiden määrät: kurssin itse kokonaan rahoittaneiden määrä ensimmäisenä; vanhempien/sukulaisten kokonaan rahoittaman kurssin käyneiden määrä toisena; hakijan ja vanhempien/sukulaisten yhdessä rahoittaman tai muuta kautta rahoitetun kurssin käyneiden määrä kolmantena.

Kasvatustiede: tyydyttävä 130, 93, 21, hyvä 123, 85, 21, erinomainen 16, 15, 7

Kauppatiede: tyydyttävä 109, 151, 32, hyvä 105, 189, 38, erinomainen 18, 101, 10

Lääketiede: tyydyttävä 64, 53, 23, hyvä 98, 188, 70, erinomainen 70, 200, 57

Oikeustiede: tyydyttävä 81, 75, 23, hyvä 98, 156, 26, erinomainen 51, 83, 17

2.8 Hakijoiden suhtautuminen eräisiin valmennuskursseista ja opiskelijavalinnoista esitettyihin väitteisiin

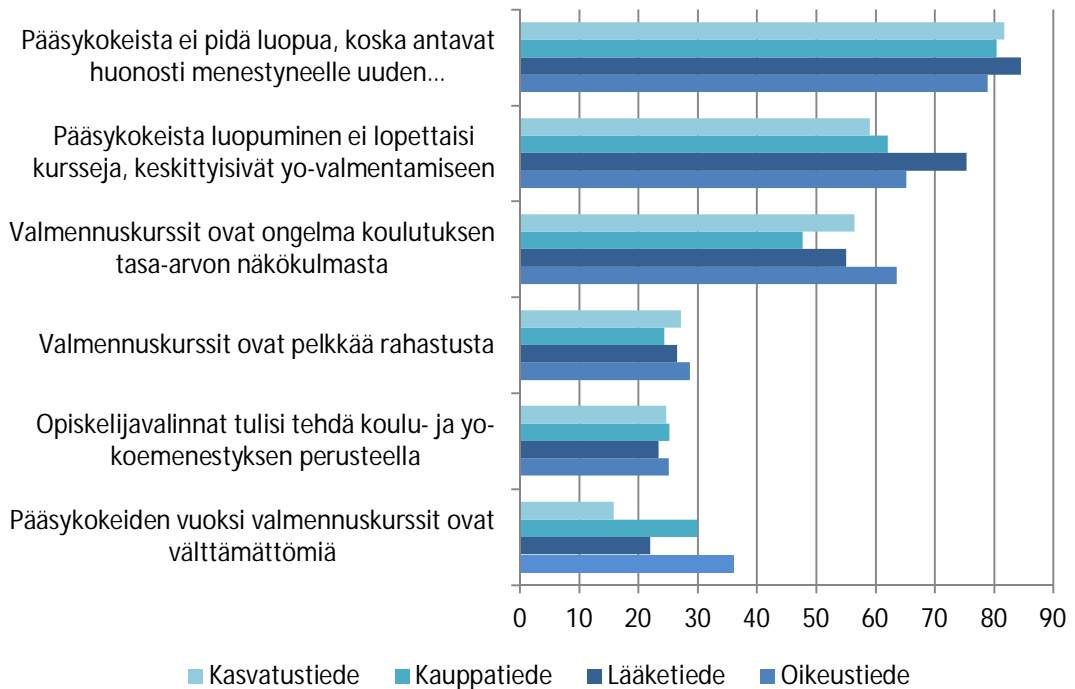
Kyselyn lopussa pyydettiin vastaajia, niin valmennuskurssin käyneitä kuin myös sen väliin jättäneitä, ottamaan kantaa kuuteen valmennuskurssiin ja opiskelijavalintoihin koskevaan väitteeseen. Seuraavassa esitetään yhteenveto väitteisiin suhtautumisen keskeisimmistä tuloksista.

”Valintakokeista ei pidä luopua, koska ne antavat koulussa huonosti menestyneelle uuden mahdollisuuden”

Tämä on kyselyyn vastanneilta ylivoimaisesti eniten kannatusta saanut väite: täysin tai jokseenkin samaa mieltä on alasta riippumatta vähintään noin 80 prosenttia vastanneista (kuvio 18). Muita hieman vahvemmin tätä mieltä ovat lääketieteen opiskelupaikkaa hakeneet. Josain määrin vähemmän kannatusta väitteelle antavat oikeustieteen opiskelupaikkaa hakeneet. Kaiken kaikkiaan, erot neljän alan hakijoiden välillä ovat kuitenkin hyvin pienet. Myöskään valmennuskurssille osallistuneiden ja osallistumattomien välillä ei juuri esiinny tältä osin näkemuseroja (liitekuvio 9).

Kuvio 18. Hakijoiden suhtautuminen kyselyssä esitettyihin väitteisiin

Osuuteen on laskettu ne hakijat, jotka olivat jokseenkin tai täysin samaa mieltä. Kuviossa ei erotella valmennuskurssille osallistuneita ja osallistumattomia. Tämän erottelun mukaisia tuloksia on esitetty liitekuvioissa 8–13.

”Valintakokeista luopuminen ei lopettaisi kursseja, vaan ne keskittyisivät esimerkiksi ylioppilaskokeisiin valmentamiseen”

Myös tämä väite sai kauttaaltaan varsin paljon kannatusta. Eniten tukea väitteelle antoivat jälleen lääketieteen hakijat: lähes 80 prosenttia niin valmennuskurssille osallistuneista kuin myös osallistumattomista oli täysin tai jokseenkin samaa mieltä (liitekuvio 10). Kannattavien osuus oli varsin suuri (yli 60 %) myös kauppa- ja oikeustieteen hakijoiden ryhmissä, eikä valmennuskurssin käyneiden ja käymättömien välillä esiintynyt juuri näkemuseroja myöskään näillä aloilla. Sen sijaan kasvatustieteiden alalle hakeneet näyttävät erottuvan kolmen muun alan hakijoista siinä, että väitettä tukee huomattava osa (noin 70 %) valmennuskurssille osallistuneista mutta vain reilut puolet valmennuskurssin väliin jättäneistä. Kaiken kaikkiaan väitteen saama laaja kannatus on linjassa Kosusen, Haltian ja Jokilan (2015) näkemysten kanssa, että todistusvalintaan siirtyminen ei vähentäisi valmennuskurssien merkitystä, vaan kurssit vain siirtyisivät osaksi ylioppilasvalmennusta. Vastaavaa pelkoa valmennuksen siirtymisestä lukiovaiheeseen esitti muistiossaan koulutukseen siirtymistä ja tutkinnon suorittamista pohtinut työryhmä (OKM 2010).

”Valmennuskurssit ovat ongelma koulutuksen tasa-arvon näkökulmasta”

Väite sai kyselyyn vastanneilta paljon kannatusta ja enemmän valmennuskurssia käymättömiltä kuin kurssin käyneiltä (liitekuvio 11). Täysin tai jokseenkin samaa mieltä oli noin 60 prosenttia niistä kasvatus-, kauppa- ja lääketieteen hakijoista, jotka eivät olleet osallistuneet valintakokeeseen valmentavalle kurssille. Vastaava osuus oli vielä suurempi (yli 70 %) oikeustieteen hakijoiden joukossa. Täysin tai jokseenkin samaa mieltä oli myös varsin merkittävä osa valmennuskurssille osallistuneista, joskaan osuus ei yltänyt samalle tasolle kuin osallistumattomien ryhmässä. Silti alat asettuivat samaan järjestykseen: myös valmennuskurssille osallistuneiden ryhmässä väitettä kannattaneiden osuus jäi kaikkein pienimmäksi kauppatieteiden opiskelupaikkaa hakeneilla (alle 40 %), muodostui hieman suuremmaksi kasvatus- ja lääketieteen hakijoilla (vajaa puolet) ja oli kaikkein suurin oikeustieteen hakijoilla (noin 60 %).

”Valmennuskurssit ovat pelkkää rahastusta”

Tämä väite sai kolmeen yllä käsiteltyyn väitteeseen verrattuna suhteellisen vähän kannatusta. Väitettä kannattivat lähinnä sellaiset hakijat, jotka eivät osallistuneet valintakokeeseen valmentavalle kurssille: täysin tai jokseenkin samaa mieltä oli alasta riippumatta noin 40 prosenttia vastaajista paitsi oikeustieteen alalla, johon pyrkivistä noin puolet antoi väitteelle tukensa (liitekuvio 12). Valmennuskurssille osallistuneista vain noin joka kymmenes oli tätä mieltä lukuun ottamatta oikeustieteen opiskelupaikkaa hakeneita, joiden kohdalla osuus nousi lähemmäksi 20 prosenttia. Oikeustieteen hakijat näyttävät siis kannattavan tätä väitettä muiden alojen hakijoita enemmän riippumatta siitä, ovatko he käyneet valmennuskurssin tai jättäneet sen väliin.

”Opiskelijavalinnat tulisi tehdä koulu- ja ylioppilaskoemenestyksen perusteella”

Väite sai kaiken kaikkiaan varsin vähän kannatusta, joskin alojen välillä näyttää esiintyvän jossain määrin näkemuseroja. Eniten täysin tai jokseenkin samaa mieltä olivat ne kasvatus- tai kauppatieteiden opiskelupaikkaa hakeneet, jotka eivät osallistuneet valmennuskurssille (liitekuvio 13). Mutta heidänkin kohdallaan vain noin neljännes antoi väitteelle tukensa. Kaikissa muissa ryhmissä väite sai selvästi vähemmän kannatusta.

”Valintakokeiden vuoksi valmennuskurssit ovat välttämättömiä”

Myös tämä väite sai kyselyyn vastanneilta vähän kannatusta, joskin selvästi enemmän valmennuskurssin käyneiltä kuin käymättömiltä (vrt. liitekuvio 14). Jälkimmäisessä ryhmässä väitteelle antoi tukensa noin joka viides, tosin kasvatustieteiden hakijoista vain joka kymmenes. Vaikka valmennuskurssin käyneet näyttävät suhtautuvan väitteeseen aavistuksen verran myönteisemmin, väitteelle kannatuksensa antaneiden osuus jäi silti suhteellisen vaatimattomaksi myös tässä ryhmässä: kasvatus- tai lääketieteen opiskelupaikkaa hakeneista täysin tai jokseenkin samaa mieltä oli vajaa viidennes, kauppa- ja oikeustieteen hakijoista likimain kaksi viidestä.

Kaiken kaikkiaan, vastaajien näkemykset ovat siis hyvin samansuuntaisia kuin julkisessa keskustelussa yleisemminkin esitetyt kannat. Hieman paradoksaalista on kuitenkin se, että samalla kun moni myös valmennuskurssille osallistuneista vastaajista näkee valmennustoiminnassa tasa-arvon kannalta kyseenalaisia piirteitä, niin halutaan silti säilyttää valintajärjestelmä suurin piirtein ennallaan.

2.9 Valmennuskurssit ja opiskelupaikan saanti: päätelmät ja pohdinta

Tämän valmennuskursseille osallistumisen ja opiskelupaikan saannin riippuvuuteen pureutuvan osion tulokset pohjautuvat pääosin kyselyllä kerättyyn aineistoon. Kysely suunnattiin kaikille korkeakoulujen kevään 2016 yhteishakuun osallistuneille, jotka ilmoittivat kasvatus-, kauppa-, lääke- tai oikeustieteen opiskelupaikan olevan heidän ensisijainen hakukohteensa. Näille aloille yhteinen piirre on eritoten se, että niiden tiedetään olevan vaikeapääsysisiä. Valintakokeeseen valmentaville kursseille osallistuminen on siksi yleistä etenkin kauppa-, lääke- tai oikeustieteen aloille hakevien, mutta kasvamassa määrin myös kasvatustieteisiin pyrkivien keskuudessa.

Kyselyaineistomme ominaispiirteet

Kyselyllä tavoiteltiin laajapohjaista tietoa sekä valmennuskursseille osallistumisesta että osallistumattomuudesta. Lisäksi kyselyyn vastanneilta pyydettiin tietoja äidin ja isän koulutustasusta sekä arviota omasta peruskoulu- ja lukiomenestyksestä. Hakijoiden muut perustiedot kuten sukupuolen ja äidinkielen meille toimitti Opetushallitus, joka myös antoi käyttöömme tietoa kaikkien neljälle alalle hakeneiden koulutuspaikan saannista tämän tiedon valmistuttua elokuussa 2016. Nämä koulutuspaikan saantia koskevat tiedot liitettiin kyselyaineistoomme siltä osin kuin kyselyyn vastanneet olivat antaneet suostumuksensa tällaiseen aineistojen yhdistämiseen (kyselyyn vastanneista nelisen prosenttia ei antanut suostumustaan).

Kyselyyn vastattiin heikosti. Muihin vastaaventyypisiin kyselyihin verrattuna vastausprosentteja voidaan kuitenkin pitää varsin tyydyttävänä. Parhaiten kyselyyn vastasivat ensisijaisesti lääketieteen opiskelupaikkaa hakeneet: lähes kolmasosa alalle pyrkivistä.

Kyselyyn vastanneet tuntuvat useammasta syystä edustavan neljän alan opiskelupaikan hakijoista kaikkein aktiivisimpia ja tosissaan opiskelupaikkaa hakevia. Tähän viittaa eritoten se, että opiskelupaikasta käydyssä kilvassa pärjäsivät kaikkein huonoimmin ne hakijat, jotka eivät vastanneet kyselyymme. Vastaajista moni oli myös yrittänyt valmentautua alan hakijoille suunnatuille kursseille osallistumalla. Esimerkiksi kyselyyn vastanneista oikeustieteen hakijoista kaksi kolmasosaa oli käynyt alan valintakokeeseen valmentavan kurssin. Lisäksi moni valmennuskurssin käynyt hakija kertoi osallistuneensa saman alan kurssille myös aiemmin. Niinpä oikeustieteen valintakokeeseen valmentavan kurssin käyneistä hakijoista peräti 36 prosenttia oli käynyt saman alan kurssin jo aiemmin.

Tämä eittämättä kertoo kyselyyn vastanneiden hakijoiden sitkeydestä saada haluamansa opiskelupaikka, vaikka se edellyttäisikin toistuvaa hakemista ja valmennuskursseille osallistumista. Samalla se kuitenkin kiellii myös siitä, että monella vaikeapääsysisille koulutusaloille pyrkivällä on paitsi hyvä aiempi koulumenestys niin myös mahdollisuus satsata aikaa ja rahaa, jopa useampana peräkkäisenä vuonna, ensisijaisesti tavoittelemansa koulutusalan opiskelupaikan hakemiseen. Tätä tukee etenkin kaksi havaintoa.

Ensinnäkin, suuri enemmistö kyselyyn vastanneista hakijoista arvioi oman peruskoulu- ja lukiomenestyksensä hyväksi tai peräti erinomaiseksi. Ainoastaan 31 prosenttia vastanneista piti omaa koulumenestystään korkeintaan tyydyttävänä. Tarkastelun kohteena olevien alojen hakijoiksi näyttäisi siis kyselyn mukaan valikoituvan enimmäkseen koulussa hyvin menestyneitä. Kysymykseen, missä määrin tämä pätee myös muiden alojen hakijoiden osalta, emme pysty aineistollamme vastaamaan. Myöskään aiempi tutkimus ei anna tähän kovin paljon evästyä (ks. kuitenkin Laukkonen 2018).

Toiseksi, varteenotettavalla osalla kyselyyn vastanneiden hakijoiden vanhemmista on korkean asteen tutkinto: noin 45 prosentilla hakijoista kummallakin vanhemmalla on korkean asteen tutkinto ja runsaalla 72 prosentilla hakijoista jompikumpi vanhemmista on suorittanut korkean asteen tutkinnon. Kyselyyn vastanneista hakijoista vain noin joka neljännen vanhemmilla on molemmilla enintään toisen asteen koulutus. Myöskään tämän taustatekijän suhteen emme pysty aineistomme pohjalta arvioimaan, eroaako tarkasteltujen koulutusalojen hakijoiden vanhempien koulutustausta selkeästi muiden korkeakoulualojen hakijoiden perhetaustasta. Tuoreeseen tutkimukseen nojautuen näin näyttäisi kuitenkin olevan: tuloksien mukaan pienituloisten perheiden ylioppilaat hakevat suuremmassa määrin varmemman sisäänpääsyn kohteisiin kuin suurituloisten perheiden ylioppilaat (Laukkonen 2018).

Keskeisimmät johtopäätökset

Nämä analyysiemme taustalla olevat asiat tulisi pitää mielessä, kun seuraavassa tiivistämme raportin tämän osion keskeisimmät tulokset ja kun lopuksi pohdimme lyhyesti niiden merkitystä tekeillä olevan korkeakoulujen opiskelijavalintojen uudistuksen valossa. Valmennuskurssikyselyyn pohjautuvat päätulokset voidaan kiteyttää seuraavasti:

- Valintakokeeseen valmentavan kurssin käyneiden osuus on tarkasteltavasta alasta riippumatta suurin niillä hakijoilla, joiden vanhemmista kummallakin on korkean asteen koulutus. *Valmennuskursseille osallistuminen näyttää siis olevan vahvasti kytköksissä hakijan perhetaustaan.*
- Ensisijaisesti tavoittelemansa koulutuspaikan saanti onnistui tarkasteltavasta alasta riippumatta parhaiten niillä hakijoilla, jotka olivat käyneet alan valintakokeeseen valmentavan kurssin. Tämä yleiskuva korostui entisestään, kun lisäksi otettiin huomioon hakijan mahdollinen osallistuminen alan valmennuskurssille jo aiemmin. Hakijan peruskoulu- ja lukiomenestyksen ja toisaalta perhetaustan huomioiminen ei tätä kuvaa muuttanut: riippumatta hakijan perhetaustasta ja käsityksestä omasta koulumenestyksestään opiskelupaikan saaneiden osuus oli olennaisesti suurempi alan valintakokeeseen valmentavan kurssin käyneillä hakijoilla. Toisin sanoen, sikäli kuin opiskelupaikkaa hakevilla on erilaiset mahdollisuudet osallistua alan valintakokeeseen valmentaville kursseille, *valmennuskursseilla voi olla selkeä eriarvoistava piirre.*
- Toisaalta myös monet heikommasta perhetaustasta tulevat tai koulussa huonommin pärjänneet hakijat näyttävät pystyvänsä kurssin avulla valmentautumaan valintakokeeseen niin hyvin, että he onnistuvat saamaan tavoittelemansa alan opiskelupaikan. Joillekin hakijoille valmennuskurssit voivat siten tarjota *ns. toisen mahdollisuuden* eli tilaisuuden paikata aiempaa huonoa koulumenestystä. Lisäksi valmennuskursseihin liittyy myös *tasa-arvoistava piirre* siltä osin kuin heikommasta perhetaustasta tulevilla hakijoilla on yhtäläiset mahdollisuudet osallistua niille.
- Opiskelupaikan saanti ei näytä riippuvan olennaisella tavalla hakijan käymän alan valintakokeeseen valmentavan *kurssin muodosta eikä myöskään sen hinnasta.*

Riippuvuussuhde vs. syy-seurausyhteys

Nämä päätulokset herättävät monenlaisia kysymyksiä valmennuskurssien merkityksestä opiskelupaikan saamiselle samalla, kun ne antavat aiheita miettiä valintakokeeseen valmentavien kurssien roolia myös laajemmin. Valmennuskurssien merkityksen ja laajemman roolin pohtiminen kuitenkin edellyttää, että tässä esitettyjen tuloksien pohjalta voidaan olla vakuuttuneita siitä, että opiskelupaikan saaminen on aidosti yhteydessä kurssin käymiseen. Toisin sa-

noen, ensin on syytä kysyä, kertovatko tässä osiossa esille tuodut tulokset todellakin valmennuskurssien merkityksestä vai voisiko valmennuskursseille arvioitu rooli pikemmin johtua rakenteeltaan ja/tai sisällöltään vinoutuneesta aineistosta, jonka tuottamiin tuloksiin tulisi siksi suhtautua varauksella.

Ensinnäkin huolta saattaa aiheuttaa kyselyymme vastanneiden hakijoiden mahdollinen vahva *valikoituminen*. Kyselyn vastausprosentit jäivät alhaisiksi ja kyselyyn vastaamatta jättäneiden joukossa olivat oletettavasti yliedustettuina ne, jotka eivät osallistuneet alan valintakokeeseen valmentaville kursseille. Toisaalta, ja kuten yllä jo todettiin, vastausprosentit ovat kohtuullisella tasolla muihin vastaaventyypisiin kyselyihin verrattuna. Kun lisäksi otetaan huomioon, että kyselyyn vastanneet tuntuvat edustaneen hakijoista motivoituneimpia ja tosissaan opiskelupaikkaa hakevia ja että he opiskelupaikasta käydyssä kilvassa pärjäsivät kyselyyn vastaamattomia hakijoita selvästi paremmin, niin kyselyaineistomme voidaan loppujen lopuksi olettaa kuvaavan varsin tyypillistä, vaikeanpääsyisen alan opiskelupaikkaa tosissaan ja sitkeästi hakevien joukkoa.

Ehkä vielä enemmän huolta voi aiheuttaa se, että hakijan opiskelupaikan saamisen todennäköisyyteen olennaisella tavalla kytkeytyviä tekijöitä on tarkastelussa saattanut jäädä huomioidamatta ja että valmennuskurssien merkitystä on tästä syystä mahdollisesti yliarvioitu. Tämän huolenaiheen herättämiin kysymyksiin emme pysty käytettävissä olevan aineiston turvin antamaan varmaa vastausta. Monen tarkasteluissa ilmenneen seikan voidaan kuitenkin katsoa tukevan sitä päätelmää, että opiskelupaikan saamisen todennäköisyys on olennaisella tavalla *yhteydessä* kurssille osallistumiseen. Tärkein seikka on eittämättä se, että valmennuskurssin käyneiden hakijoiden todennäköisyyden saada alan opiskelupaikka havaitaan olevan huomattavan paljon suurempi kurssia käymättömiin nähden. Esimerkiksi kyselyyn vastanneista oikeustieteen hakijoista valmennuskurssin käyneillä oli peräti 2,5-kertainen todennäköisyys saada alan opiskelupaikka. Tuntuu kovin epärealistiselta ajatella, että tämä ero voisi kokonaisuudessaan johtua jollakin toisella valmennuskurssin käyneitä ja käymättömiä erottavalla tekijällä kuin valintakokeeseen valmentavalle kurssille osallistumisella.

Tukea valmennuskurssien merkitykselle antaa myös se, että tulokset ovat neljän koulutusalan osalta hyvin samansuuntaiset, vaikka kyselyyn vastanneiden hakijoiden osuus ja heistä valmennuskurssin käyneiden osuus vaihtelevat merkittävästi alojen välillä. Myöskään hakijan perhetaustan ja aiemman koulumenestyksen samanaikainen huomioon ottaminen ei katkaise valmennuskurssin käymisen yhteyttä alan opiskelupaikan saamiseen.

Valmennuskurssin merkityksestä kertoo myös se, että jo aiemmin saman alan kurssin käyneillä hakijoilla oli tuloksiamme mukaan paljon suurempi todennäköisyys saada tavoittelemansa alan opiskelupaikka kuin niillä valintakokeeseen valmentavan kurssin käyneillä hakijoilla, jotka eivät olleet aiemmin valmennuskursseille osallistuneet. Lisäksi on syytä muistuttaa siitä, että myös aiemmissa tutkimuksissa on osoitettu, että valmennuskursseilla on merkitystä koulutuspaikan saamiselle.

Todettakoon tässä yhteydessä vielä se, että aineistomme ei myöskään salli tilastollisin arviointimenetelmin sen selvittämistä, olisivatko valmennuskurssin käyneet hakijat mitä todennäköisimmin onnistuneet saamaan opiskelupaikan myös olemalla osallistumatta alan valintakokeeseen valmentavalle kurssille. Vaikka tuloksemme näyttävät vahvasti viittaavan siihen, että opiskelupaikan saanti on selvästi yhteydessä valmennuskurssien käymiseen, emme siksi pysty tuloksiamme pohjalta väittämään, että kursseille osallistumisen ja opiskelupaikan saamisen välillä esiintyy selkeä ja kiistämätön *syy-seurausyhteys*.

Päätulokset opiskelijavalintojen uudistuksen valossa

Yllä tiivistettyjä päätuloksia on lopuksi syytä pohtia tekeillä olevan korkeakoulujen opiskelijavalintojen uudistuksen valossa. Tämän raporttiosion tuloksien kannalta keskeistä uudistuksessa on ensinnäkin se, että on tarkoitus luopua nykyisestä yhteispistevalinnasta eli hakijan päättötodistuksen ja valintakokeen yhteenlaskettuun pistemäärään perustuvasta opiskelijoiden valinnasta. Toiseksi on aikomus keventää valintakokeita pelkällä kokeella valittavien hakijoiden osalta vähentämällä ennakkoon tutustuttavan materiaalin määrää tai luopumalla siitä kokonaan.

Yhteispistevalinnasta luopuminen vuoteen 2020 mennessä tarkoittaa suoran todistusvalinnan käytön merkittävää laajentamista: vuonna 2016 yliopistojen paikoista yhteishaussa täytettiin pelkästään 15 prosenttia todistusvalinnalla ja peräti 49 prosenttia yhteispistevalinnalla. Todistusvalinnan käytön laajentamisen myötä korkeakoulut siirtyisivät siis valitsemaan suuren enemmistön opiskelijoistaan todistuksella. Toisin sanoen, tämän verran opiskelupaikoista täytyisi ilman valintakokeita eli tavalla, joka samalla rajoittaisi merkittävästi korkeakoulujen opiskelupaikkoja hakeville suunnattujen maksullisten valmennuskurssien roolia. Se, missä määrin valmentavien kurssien merkitys vähenisi todellisuudessa, on sitten toinen asia. Mikäli suoraan todistusvalintaan perustuvien opiskelijavalintojen lisääminen kasvattaa lukiolaisille räätälöityjen valmennuskurssien tarjontaa, on hyvin mahdollista, että myös näille valmentaville kurseille osallistuminen muotoutuu varsin samanlaiseksi kuin korkeakoulujen valintakokeiden yhteydessä: valmentautumiseen osallistumisen todennäköisyys olisi sitä suurempi, mitä paremmin koulutetut lukiolaisen vanhemmat ovat. Tästä voisi helposti seurata perhe- ja taustan merkityksen korostuminen lukiovaiheessa.

Yhteispistevalinnasta luopuminen tarkoittaa, että korkeakoulujen opiskelijoiksi valikoituvat etupäässä koulussa parhaiten pärjänneet. Nykytilanteeseen verrattuna muutos ei olisi kuitenkaan välttämättä kovin merkittävä, koska nytkin opiskelupaikan saannin todennäköisyys on ainakin tarkasteltujen koulutusalojen osalta kaikkein suurin koulussa omasta mielestään erinomaisesti pärjänneillä. Suoran todistusvalinnan huomattavan laajentamisen myötä he voisivat kuitenkin olla nykyistä paljon varmempia siitä, että hyvä aiempi koulumenestys sinänsä riittää, kun hakijat eivät voisi enää erilaisten valmennuskursseille osallistumismahdollisuksiensa takia joutua opiskelupaikasta käydyssä kilvassa eriarvoiseen asemaan. Mahdollisesti tämä heijastuisi myös ylioppilaiden hakukäyttäytymiseen.

Pelkällä valintakokeella täytettiin vuonna 2016 noin 34 prosenttia yliopistojen paikoista korkeakoulujen yhteishaussa, joskin osuus vaihtelee aika lailla koulutusalojen välillä. Tämän valintatavan merkitykseen ei ole yleisesti katsoen tarkoitus uudistuksella puuttua, mutta valintakokeella valittavien hakijoiden osuus saattaa silti eri aloilla muuttua hyvinkin eri tavoin. Mikäli näiden hakijoiden kohdalla ei tapahdu mitään suurempaa muutosta, koulussa heikommin pärjänneillä hakijoilla säilyisi ainakin tältä osin valintakokeisiin valmentautumisen kautta avautuva ns. toinen mahdollisuus. Missä määrin tämä mahdollisuus säilyy aidosti likimain entisellään, on kuitenkin kysymys, johon on tässä vaiheessa mahdotonta ottaa kantaa.

Koska uudistuksen yhteydessä on myös kaavailtu pelkällä kokeella tehtävien opiskelijavalintojen muuttamista ennakkomateriaalia keventämällä tai siitä kokonaan luopumalla, hakijan ei pitäisi sinänsä pystyä niihin kovin helposti valmentautumaan. Samalla tämän voitaisiin ajatella antavan hakijoille mahdollisuuden hakea yhtäaikaaisesti myös useammalle vaikeampi-pääsiselle koulutusosalalle, kun nykyinen valintakoejärjestelmä on käytännössä sallinut opiskelupaikkaa tavoittelevan hakea vain yhdelle koulutusosalalle. Toisaalta ei voida myöskään tässä yhteydessä sulkea pois sitä mahdollisuutta, että tämäkin järjestelmä alkaa suosia koulussa parhaiten menestyneitä hakijoita ja/tai että myös tämän tyyppisiä valintakokeita varten

kehitetään maksullisia valmennuskursseja, jotka tähänastisten valmennuskurssien tapaan avaisivat eri perhetaustasta tuleville hakijoille hyvinkin erilaiset mahdollisuudet valmentautua valintakokeisiin.

Kaiken kaikkiaan korkeakouluihin hakevien ns. toinen mahdollisuus tuntuu tekeillä olevan opiskelijavalintojen uudistuksen myötä heikkenevän. Toki voitaisiin ajatella, että tämän muutoksen pitäisi näkyä lukiolaisten ponnistuksissa saada mahdollisimman hyvät arvosanat ensisijaisesti tavoitellun korkeakouluopiskelupaikan varmistamiseksi. Mikäli aiempi huono menestyminen koulussa sitä vastoin juontaa juurensa koulunkäyntiä vaikeuttavaan perhetaustaan, ns. toisen mahdollisuuden selkeä heikentyminen korkeakoulujen opiskelijavalinnoissa väistämättä vähentää entisestään heikommasta perhetaustasta tulevien mahdollisuuksia saada opiskelupaikka etenkin vaikeampipääsuisiltä koulutusaloilta.

Joskin valmennuskurssien perhetaustan suhteen tasa-arvoistava piirre on tässä raporttiossa huomionarvoinen tulos, sen todellinen merkitys oletettavasti jää valmennuskurssien eriarvoistavaan piirteeseen nähden varsin pieneksi. Tämä seuraa jo siitä, että heikommasta perhetaustasta tulevat ovat edelleen korkeakouluhakijoiden joukossa vahvasti aliedustettuina. Tämä koskee etenkin vaikeapääsuisiä aloja. Esimerkiksi kyselyymme vastanneista kauppatieteisiin hakeneista vain noin joka neljännen vanhemmat olivat suorittaneet enintään toisen asteen tutkinnon. Näistä hakijoista reilusti alle puolet oli osallistunut alan valintakokeeseen valmentavalle kurssille, kun vastaava osallistumisaste oli yli kolme viidestä niillä hakijoilla, joiden kummallakin vanhemmalla on korkean asteen tutkinto. Mutta vaikka perhetaustan mukainen eriytyminen nuorten koulutuspoluilla alkaa paljon aikaisemmin, on silti äärimmäisen tärkeää seurata tekeillä olevan opiskelijavalintojen uudistuksen vaikutuksia eri perhetaustasta tulevien hakijoiden opiskelupaikan saantiin erityisesti vaikeampipääsuisillä koulutusaloilla.

Liite 1: liitetaulukot ja –kuviot

Liitetaulukko 1. Kyselyyn vastaaminen (%) hakijoiden eri taustatekijöiden mukaan

	Kasvatustiede		Kauppatiede		Läketiede		Oikeustiede	
	kaikki hakijat	kyselyyn vastanneet	kaikki hakijat	kyselyyn vastanneet	kaikki hakijat	kyselyyn vastanneet	kaikki hakijat	kyselyyn vastanneet
<i>Opetushallitukselta saadut hakijoiden perustiedot</i>								
Sukupuoli								
Miehet	22.2	12.4	60.2	44.5	39.8	31.2	39.4	27.9
Naiset	77.8	87.6	39.8	55.5	60.2	68.8	60.6	72.1
Ikäryhmä								
18–19	17.2	21.3	29.2	31.4	24.4	28.1	23.0	25.0
20–24	52.4	49.2	57.7	56.6	52.5	51.0	48.3	49.0
25-vuotiaat ja vanhemmat	30.4	29.5	13.0	12.0	23.1	20.9	28.7	26.1
Äidinkieli*								
Suomenkieliset	94.1	93.7	91.0	91.6	96.2	96.3	94.2	94.3
Ruotsinkieliset	5.9	6.3	9.0	8.4	3.8	3.7	5.8	5.7
Aiempi korkeakoulututkinto**								
Ei ole	84.7	84.8	94.4	94.3	87.3	87.1	86.9	86.6
On	15.3	15.2	5.6	5.7	12.7	12.9	13.1	13.4
Asuinkunnan kuntaryhmä								
Yliopistokaupunki	47.0	44.6	54.1	51.9	59.8	56.6	58.9	57.9
Muu kaupunkimainen	30.8	30.9	28.9	28.4	24.6	26.2	26.6	24.9
Taajama	12.3	14.3	10.8	12.0	9.5	10.5	8.9	9.5
Maaseutumainen	9.9	10.2	6.1	7.7	6.1	6.7	5.6	7.7
Havaintojen määrä	5640	1608	6975	1503	4109	1867	3290	1013
<i>Tärkeimmät kyselyllä pyydetyt taustatiedot</i>								
Vanhempien koulutus***								
Matala koulutus		36.0		22.1		23.0		26.0
Eriasteinen koulutus		30.1		28.9		29.2		31.5
Korkean asteen koulutus)		33.9		49.0		47.8		42.5
Peruskoulu- ja lukiomenestys***								
Tyydyttävä		41.9		36.7		18.5		29.9
Hyvä		46.5		45.2		43.3		44.4
Erinomainen		11.6		18.1		38.2		25.7

* Kyselyä ei lähetetty muunkielisille hakijoille. ** Hakija on jo aiemmin suorittanut jonkin korkeakoulututkinnon (ISCED 6, 7 tai 8). *** Vanhempien koulutustaustaa kysyttiin erikseen äidin ja isän kohdalla. Näiden tietojen pohjalta muodostettiin taulukossa esiintyvä vanhempien koulutuksen kolmijako, jossa matala koulutus vastaa ISCED-tasoa ≤ 3 ja korkea koulutus kattaa ISCED-tasot 5–8. Peruskoulu- ja lukiomenestyksen kolmijako perustuu kyselyyn vastanneiden omaan arvioon koulumenestyksestään viisiporraisella asteikolla erinomainen – välttävä.

Liitetaulukko 2. Valmennuskurssille osallistuminen: onko taustalla merkitystä? – Logit-mallin tulokset¹

TAUSTATEKIJÄ	Kasvatustiede	Kauppätiede	Läketiede	Oikeustiede
Sukupuoli				
Miehet				
Naiset	0.115***	-0.009	0.000	0.052
Ikäryhmä				
18–19				
20–24	0.167***	0.084**	0.040	-0.025
25-vuotiaat ja vanhemmat	-0.010	-0.287***	-0.087	-0.266***
Äidinkieli ²				
suomi				
ruotsi	-0.318***	-0.061	0.097	-0.051
Aiempi korkeakoulututkinto ³				
Ei ole				
On	-0.048	-0.072	-0.067	-0.054
Asuinkunnan kuntaryhmä				
Yliopistokaupunki				
Muut kaupunkimainen	0.024	-0.017	0.020	-0.048
Taajama	0.042	-0.115**	0.015	-0.087
Maaseutumainen	0.015	-0.017	-0.066	-0.063
Vanhempien koulutus ⁴				
Matala koulutus (ISCED ≤ 3)				
Eriasteinen koulutus	0.068*	0.023	0.025	0.025
Korkea koulutus (ISCED 5, 6, 7, 8)	0.110***	0.134***	0.134***	0.107**
Aiempi osallistuminen valmennuskurssille ⁴				
Ei ole osallistunut				
On, saman alan kurssille	0.418***	0.232***	0.107***	0.147***
On, eri alan kurssille	0.051	-0.016	0.104	0.071
Peruskoulu- ja lukiomenestys ⁴				
Tyydyttävä				
Hyvä	-0.038	-0.057*	0.016	-0.013
Erinomainen	-0.103**	-0.037	0.028	-0.044
Havaintojen määrä	1 555	1 462	1 800	984

1) Tyhjä rivi tarkoittaa, että taustaominaisuus toimii tilastollisessa mallissa vertaisryhmänä. Raportoidut tulokset suhteessa vertaisryhmään ovat marginaalivaikutuksia. *, ** ja *** tarkoittaa, että kerroin on tilastollisesti merkitsevä 90, 95 ja 99 prosentin tasolla.

2) Kyselyä ei lähetetty muunkielisille hakijoille.

3) Hakija on jo aiemmin suorittanut jonkin korkeakoulututkinnon (ISCED 6, 7 tai 8).

4) Tiedot perustavat kyselyn kautta saamiemme tietoihin. Muut taustatiedot on saatu Opetushallituksesta. Vanhempien koulutustaustaa kysyttiin erikseen äidin ja isän kohdalla. Näiden tietojen pohjalta muodostettiin taulukossa esiintyvä vanhempien koulutuksen kolmijako. Peruskoulu- ja lukiomenestyksen kolmijako perustuu kyselyyn vastanneiden omaan arvioon koulumenestyksestään viisiportaisella asteikolla erinomainen – välttävä.

Liitetaulukko 3. Valmennuskurssille osallistumattomuuden syyt hakijan asuinpaikan mukaisesti tarkasteltuna (ko. syyt merkanneiden %-osuudet)

VALMENNUSKURSSILLE OSALLISTUMATTOMUUDEN SYY	YLIOPISTO-KAUPUNKI	MUU KAUPUNKIMAINEN KUNTA	TAAJAMA	MAASEUTUMAINEN KUNTA
Kasvatustiede				
En kokenut tarpeelliseksi / uskoin pärjääväni muutenkin	66,5 %	59,8 %	52,0 %	61,7 %
Ei taloudellisesti mahdollista	43,3 %	41,4 %	45,9 %	40,9 %
Ei ollut sopivaa kurssitarjontaa	5,7 %	3,4 %	6,1 %	9,6 %
Valmennuskurssi järjestettiin liian kaukana	2,5 %	10,9 %	12,2 %	19,1 %
Olen käynyt kurssin aiemmin	2,5 %	1,2 %	2,7 %	1,7 %
Joku muu syy (avovastaus)	24,8 %	22,1 %	28,4 %	18,3 %
Kauppatiede				
En kokenut tarpeelliseksi / uskoin pärjääväni muutenkin	58,3 %	53,2 %	47,1 %	47,4 %
Ei taloudellisesti mahdollista	41,4 %	41,9 %	46,2 %	49,1 %
Ei ollut sopivaa kurssitarjontaa	3,6 %	3,8 %	4,8 %	5,3 %
Valmennuskurssi järjestettiin liian kaukana	3,9 %	21,0 %	21,2 %	38,6 %
Olen käynyt kurssin aiemmin	8,0 %	4,8 %	3,8 %	1,8 %
Joku muu syy (avovastaus)	25,0 %	19,9 %	26,9 %	17,5 %
Lääkätiede				
En kokenut tarpeelliseksi / uskoin pärjääväni muutenkin	52,6 %	45,6 %	44,6 %	51,9 %
Ei taloudellisesti mahdollista	50,0 %	50,4 %	46,5 %	62,3 %
Ei ollut sopivaa kurssitarjontaa	4,9 %	4,4 %	5,0 %	3,9 %
Valmennuskurssi järjestettiin liian kaukana	2,9 %	19,8 %	23,8 %	33,8 %
Olen käynyt kurssin aiemmin	23,7 %	11,7 %	6,9 %	10,4 %
Joku muu syy (avovastaus)	23,2 %	26,2 %	32,7 %	16,9 %
Oikeustiede				
En kokenut tarpeelliseksi / uskoin pärjääväni muutenkin	54,7 %	44,3 %	36,8 %	35,5 %
Ei taloudellisesti mahdollista	43,2 %	56,8 %	47,4 %	61,3 %
Ei ollut sopivaa kurssitarjontaa	4,2 %	5,7 %	5,3 %	12,9 %
Valmennuskurssi järjestettiin liian kaukana	9,9 %	22,7 %	47,4 %	51,6 %
Olen käynyt kurssin aiemmin	10,4 %	10,2 %	2,6 %	12,9 %
Joku muu syy (avovastaus)	31,8 %	23,9 %	31,6 %	12,9 %

Liitetaulukko 4. Opiskelupaikan saanti: onko valmennuskurssille osallistumisella ja hakijan taustalla merkitystä? – Logit-mallin tulokset

TAUSTATEKIJIÄ	Kasvatustiede	Kauppatiede	Läketiede	Oikeustiede
Sukupuoli				
Miehet				
Naiset	0.004	-0.085***	-0.138***	-0.031
Ikäryhmä				
18–19				
20–24	0.118***	0.139***	0.099***	0.110***
25-vuotiaat ja vanhemmat	0.090*	0.061	0.055	0.066
Äidinkieli ²				
suomi				
ruotsi	0.175***	0.210***	-0.080	0.118
Aiempi korkeakoulututkinto ³				
Ei ole				
On	0.008	-0.031	-0.061	0.015
Asuinpaikan kuntaryhmä				
Yliopistokaupunki				
Muut kaupunkimainen	-0.103***	-0.015	-0.030	-0.041
Taajama	-0.063	0.010	-0.110***	-0.001
Maaseutumainen	-0.012	0.008	-0.006	-0.006
Vanhempien koulutus ⁴				
Matala koulutus (ISCED ≤ 3)				
Eriasteinen koulutus	0.092**	0.007	0.007	-0.064
Korkea koulutus (ISCED 5, 6, 7, 8)	0.123***	0.039	0.036	-0.012
Peruskoulu- ja lukiomenestys ⁴				
Tyydyttävä				
Hyvä	0.182***	0.162***	0.072***	0.076**
Erinomainen	0.338***	0.386***	0.222***	0.241***
Valintakokeeseen valmentavalle kurssille osallistuminen				
Ei osallistunut valmennuskurssille				
Osallistui valmennuskurssille	0.263***	0.308***	0.102***	0.177***
Havaintojen määrä	1 491	1 380	1 734	946

Havaintojen määrä on jossain määrin pienempi kuin liitetaulukossa 2, koska pieni määrä kyselyyn vastanneista hakijoista ei sallinut kyselytietojensa yhdistämistä Opetushallituksen ylläpitämän opiskelijavaliintarekisterin tietoihin koulutuspaikan saannista. Taulukon muiden selityksien osalta, ks. liitetaulukko 2.

Liitetaulukko 5. Opiskelupaikan saanti: onko hakijan aiempi valmennuskursseille osallistumisella merkitystä? – Logit-mallin tulokset

TAUSTATEKIJIÄ	Kasvatustiede	Kauppatiede	Läketiede	Oikeustiede
Sukupuoli				
Miehet				
Naiset	0.003	-0.083***	-0.149***	-0.031
Ikäryhmä				
18–19				
20–24	0.111***	0.129***	0.075***	0.069
25-vuotiaat ja vanhemmat	0.088*	0.038	0.031	0.026
Äidinkieli ²				
suomi				
ruotsi	0.172***	0.206***	-0.075	0.112
Aiempi korkeakoulututkinto ³				
Ei ole				
On	0.002	-0.010	-0.058	0.019
Asuinpaikan kuntaryhmä				
Yliopistokaupunki				
Muut kaupunkimainen	-0.101***	-0.015	-0.023	-0.035
Taajama	-0.061	0.021	-0.108***	-0.003
Maaseutumainen	-0.006	0.015	-0.012	-0.002
Vanhempien koulutus ⁴				
Matala koulutus (ISCED ≤ 3)				
Eriasteinen koulutus	0.096**	0.006	0.003	-0.069
Korkea koulutus (ISCED 5, 6, 7, 8)	0.124***	0.032	0.031	-0.017
Peruskoulu- ja lukiomenestys ⁴				
Tyydyttävä				
Hyvä	0.183***	0.170***	0.074***	0.077**
Erinomainen	0.336***	0.399***	0.229***	0.240***
Valmennuskurssille osallistuminen ⁴				
Ei valmennuskurssia kyselyvuonna eikä aiemmin				
Ei valmennuskurssia kyselyvuonna mutta on käynyt aiemmin	0.047	-0.014	0.049	0.097*
Valmennuskurssi kyselyvuonna ja myös aiemmin	0.293***	0.365***	0.166***	0.261***
Valmennuskurssi kyselyvuonna mutta ei aiemmin	0.252***	0.284***	0.087***	0.166***
Havaintojen määrä	1 480	1 368	1 719	943

Havaintojen määrä on jossain määrin pienempi kuin liitetaulukossa 4, koska pieni määrä (yhteensä 40) kyselyyn vastanneista ei vastannut kysymykseen koskien aiempaa valmennuskurssille osallistumista. Taulukon muiden selityksien osalta, ks. liitetaulukko 4.

Liitetaulukko 6. Opiskelupaikan saanti: onko valmennuskurssin ominaispiirteillä merkitystä? – Logit-mallin tulokset

KURSSIN OMINAISPIIRRE	Kasvatustiede	Kauppätiede	Läketiede	Oikeustiede
Järjestämisuoto				
Läsnäoloa vaativa kurssi				
Verkko- tai itseopiskelukurssi	0.061	0.015	-0.003	-0.026
Muunlainen kurssi	0.158	0.014	0.120	0.085
Hinta				
Ilmainen tai alle 500 euroa	-0.098	-0.052	0.082	-0.078
500–1 000 euroa				
1 000–2 000 euroa	-	-0.116*	-0.050	-0.096*
Yli 2 000 euroa	-	-0.003	0.001	-0.081
Maksaja				
Itse rahoittanut kokonaan				
Vanhempien/sukulaisten kokonaan rahoittama	0.007	0.054	0.076*	0.032
Näiden yhdistelmä tai rahoitus muuta kautta	-0.032	0.052	0.042	-0.013
Havaintojen määrä	477	713	771	584

Havaintojen määrä kattaa pelkästään valmennuskurssin käyneitä. Tyhjä rivi tarkoittaa, että taustaominaisuus toimii tilastollisessa mallissa vertaisryhmänä. *, ** ja *** tarkoittaa, että kerroin on tilastollisesti merkitsevä 90, 95 ja 99 prosentin tasolla.

Liitetaulukko 7. Opiskelupaikan saanti: onko valmennuskurssin ominaispiirteillä merkitystä hakijan keskeisten taustatekijöiden huomioon ottamisen jälkeen? – Logit-mallin tulokset

KURSSIN OMINAISPIIRRE/ KURSSIN KÄYNEEN TAUSTA	Kasvatustiede	Kauppatiede	Läketiede	Oikeustiede
Kurssin järjestämisuoto				
Läsnäoloa vaativa kurssi				
Verkko- tai itseopiskelukurssi	0.068	0.018	0.010	0.012
Muunlainen kurssi	0.148	0.014	0.101	0.075
Kurssin hinta				
Ilmainen tai alle 500 euroa	-0.115	-0.074	0.055	-0.088
500–1 000 euroa				
1 000–2 000 euroa	-	-0.104*	-0.070	-0.084
Yli 2 000 euroa	-	0.001	0.001	-0.060
Kurssin maksaja				
Itse rahoittanut kokonaan				
Vanhempien/sukulaisten kokonaan rahoittama	0.044	0.048	0.012	0.091*
Näiden yhdistelmä tai rahoitus muuta kautta	-0.021	0.062	-0.050	0
Sukupuoli				
Miehet				
Naiset	0.029	-0.063	-0.192***	0.010
Ikäryhmä				
18–19				
20–24	0.185**	0.229***	0.066	0.085
25-vuotiaat ja vanhemmat	0.216*	0.212*	0.074	0.112
Äidinkieli²				
suomi				
ruotsi	0.408***	0.154*	-0.130*	0.192*
Aiempi korkeakoulututkinto³				
Ei ole				
On	-0.064	0.027	-0.183***	0.022
Asuinpaikan kuntaryhmä				
Yliopistokaupunki				
Muu kaupunkimainen	-0.110*	-0.024	0.016	-0.043
Taajama	-0.080	-0.033	-0.156***	-0.049
Maaseutumainen	0.077	-0.023	-0.041	0.010
Vanhempien koulutus⁴				
Matala koulutus (ISCED ≤ 3)				
Eriasteinen koulutus	0.060	-0.042	0.043	-0.135*
Korkea koulutus (ISCED 5, 6, 7, 8)	0.052	-0.023	0.069	-0.078
Peruskoulu- ja lukiomenestys⁴				
Tyydyttävä				
Hyvä	0.192***	0.248***	0.048	0.118**
Erinomainen	0.311***	0.421***	0.286***	0.339***
Aiempi valmennuskurssi⁴				
Ei ole osallistunut aiemmin				
On osallistunut aiemmin	0.044	0.065	0.096**	0.099*
Havaintojen määrä	466	694	739	571

Taulukon selityksien osalta, ks. liitetaulukot 2 ja 4.

**Liitetaulukko 8. Oman arvionsa mukaan koulussa enintään tyydyttävästi, hyvin tai erinomaisesti pärjänneiden yli- ja aliedustus erityyppisten valmennuskurs-
sien käyneiden joukossa**

A. Kurssin järjestämisimuodon mukaan tarkasteltuna

Koulutusala	Kurssin järjestämisimuoto	Koulumenestyksen mukaiset osuudet (%) järjestämisuudoittain				Yliedustus/aliedustus järjestämisuudossa		
		tyytyttävästi	hyvin	erinomaisesti	kaikki	tyytyttävästi	hyvin	erinomaisesti
Kasvatustiede	läsnäoloa vaativa	48	44	37	45	1,06	0,97	0,82
	verkko- tai itseopiskelu	52	56	63	55	0,95	1,03	1,15
		100	100	100	100			
Kauppatiede	läsnäoloa vaativa	75	73	77	74	1,00	0,98	1,04
	verkko- tai itseopiskelu	25	27	23	26	0,99	1,06	0,88
		100	100	100	100			
Lääkietiede	läsnäoloa vaativa	85	87	91	88	0,96	0,98	1,03
	verkko- tai itseopiskelu	15	13	9	12	1,27	1,11	0,76
		100	100	100	100			
Oikeustiede	läsnäoloa vaativa	71	83	86	80	0,89	1,03	1,07
	verkko- tai itseopiskelu	29	17	14	20	1,45	0,87	0,73
		100	100	100	100			

B. Kurssin hinnan mukaan tarkasteltuna

Koulutusala	Kurssin hintaluokka	Koulumenestyksen mukaiset osuudet (%) hintaluokittain				Yliedustus/aliedustus hintaluokassa		
		tyytyttävästi	hyvin	erinomaisesti	kaikki	tyytyttävästi	hyvin	erinomaisesti
Kasvatustiede	alle 500 euroa	77	83	90	81	0,96	1,02	1,11
	500 – 1 000 euroa	23	17	10	19	1,17	0,92	0,25
	yli 1 000 euroa	0	0	0	0			
		100	100	100	100			
Kauppatiede	alle 500 euroa	31	30	29	30	1,03	0,99	0,97
	500 – 1 000 euroa	44	44	44	44	1,00	1,00	1,01
	yli 1 000 euroa	25	26	26	26	0,97	1,02	1,02
		100	100	100	100			
Lääkietiede	alle 500 euroa	5	7	5	6	0,90	1,20	0,82
	500 – 1 000 euroa	21	23	18	21	1,03	1,09	0,89
	yli 1 000 euroa	74	71	77	74	1,00	0,96	1,04
		100	100	100	100			
Oikeustiede	alle 500 euroa	38	24	19	27	1,40	0,90	0,72
	500 – 1 000 euroa	43	53	57	51	0,85	1,04	1,11
	yli 1 000 euroa	19	23	24	22	0,87	1,04	1,09
		100	100	100	100			

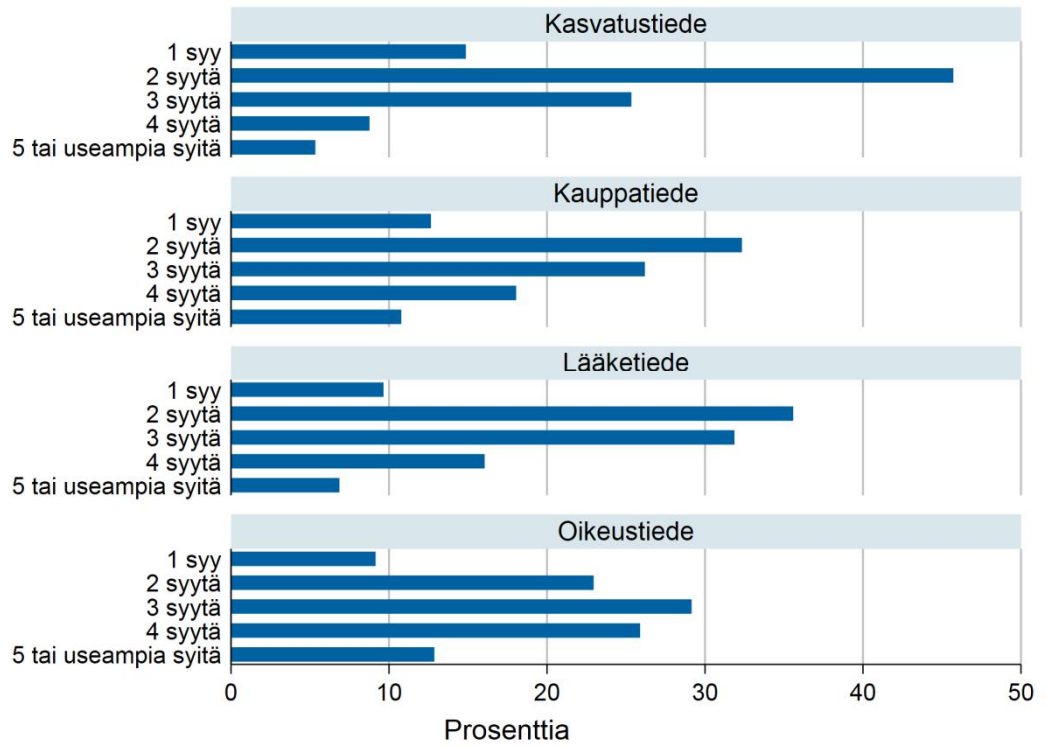
C. Kurssin maksajan mukaan tarkasteltuna

Koulutusala	Kurssin maksaja	Koulumenestyksen mukaiset osuudet (%)				Yliedustus/ali-edustus rahoittajamuodossa		
		tydyttävästi	hyvin	erinomaisesti	kaikki	tydyttävästi	hyvin	erinomaisesti
Kasvatustiede	Itse kokonaan	53	54	42	53	1,01	1,02	0,80
	Vanhemmat tai sukulaiset kokonaan	38	37	39	38	1,01	0,97	1,00
	Näiden välimuoto tai muuta kautta	9	9	18	10			
		100	100	100	100			
Kauppatiede	Itse kokonaan	37	32	14	31	1,21	1,03	0,45
	Vanhemmat tai sukulaiset kokonaan	52	57	78	59	0,88	0,97	1,34
	Näiden välimuoto tai muuta kautta	11	11	8	11	1,03	1,08	0,73
		100	100	100	100			
Lääketiede	Itse kokonaan	46	28	21	28	1,62	0,98	0,76
	Vanhemmat tai sukulaiset kokonaan	38	53	61	54	0,71	0,99	1,14
	Näiden välimuoto tai muuta kautta	16	20	17	18	0,90	1,08	0,96
		100	100	100	100			
Oikeustiede	Itse kokonaan	45	35	34	38	1,20	0,93	0,90
	Vanhemmat tai sukulaiset kokonaan	42	56	55	51	0,81	1,08	1,07
	Näiden välimuoto tai muuta kautta	13	9	11	11	1,19	0,86	1,04
		100	100	100	100			

A-taulukon %-osuudet perustuvat kuvion 13 alaviitteessä esitettyihin lukumääriin. B-taulukon %-osuudet perustuvat kuvion 15 alaviitteessä esitettyihin lukumääriin, jolloin 500–1 000 euron hintaisen valmennuskurssin käyneiden osuuteen on liitetty ne kaksi kyselyymme vastanneista kasvatustieteiden hakijoista, jotka olivat käyneet yli 1 000 euron hintaisen valmennuskurssin. C-taulukon %-osuudet perustuvat kuvion 17 alaviitteessä esitettyihin lukumääriin. Ykköstä suurempi (pienempi) luku viittaa ryhmän yliedustukseen (ali-edustukseen). Ykkönen puolestaan osoittaa, että esim. koulussa enintään tyydyttävästi pärjänneet hakijat ovat osallistuneet ko. muotoisille valmennuskursseille samassa suhteessa kuin he ovat kokonaisuudessaan edustettuina valmennuskurssin käyneiden joukossa eli he eivät ole ko. järjestämissuodossa yli- eivätkä myöskään ali-edustettuina.

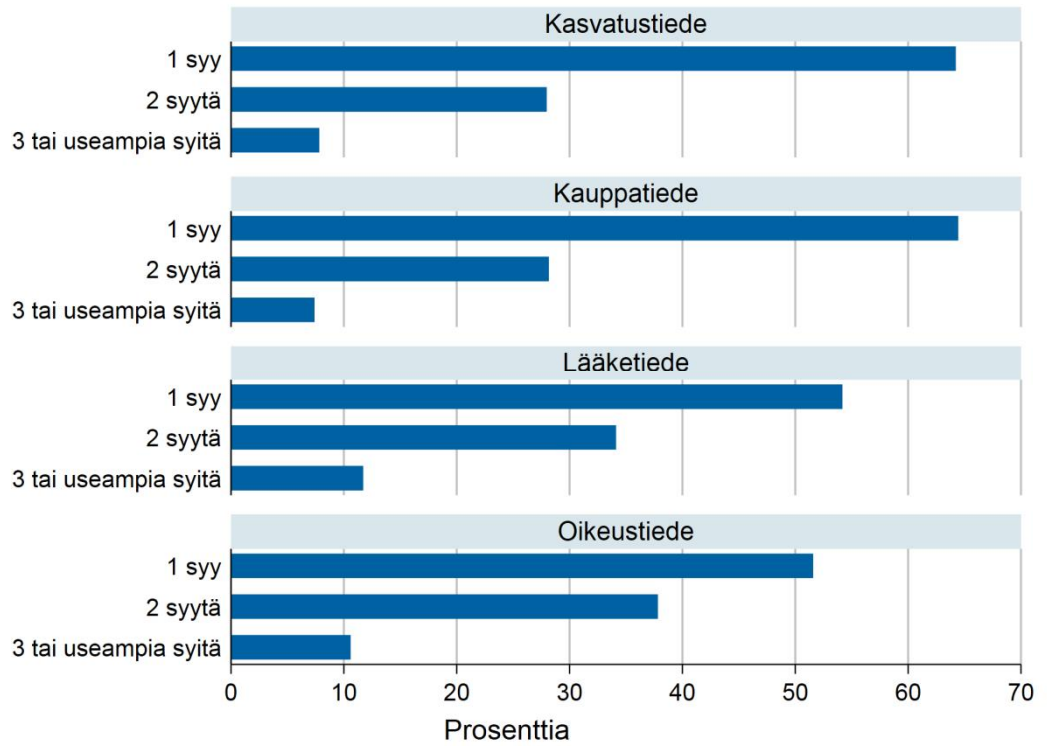

Liitekuvio 1. Valmennuskurssille osallistuneiden esittämien syiden yhteismäärä, %-jakauma

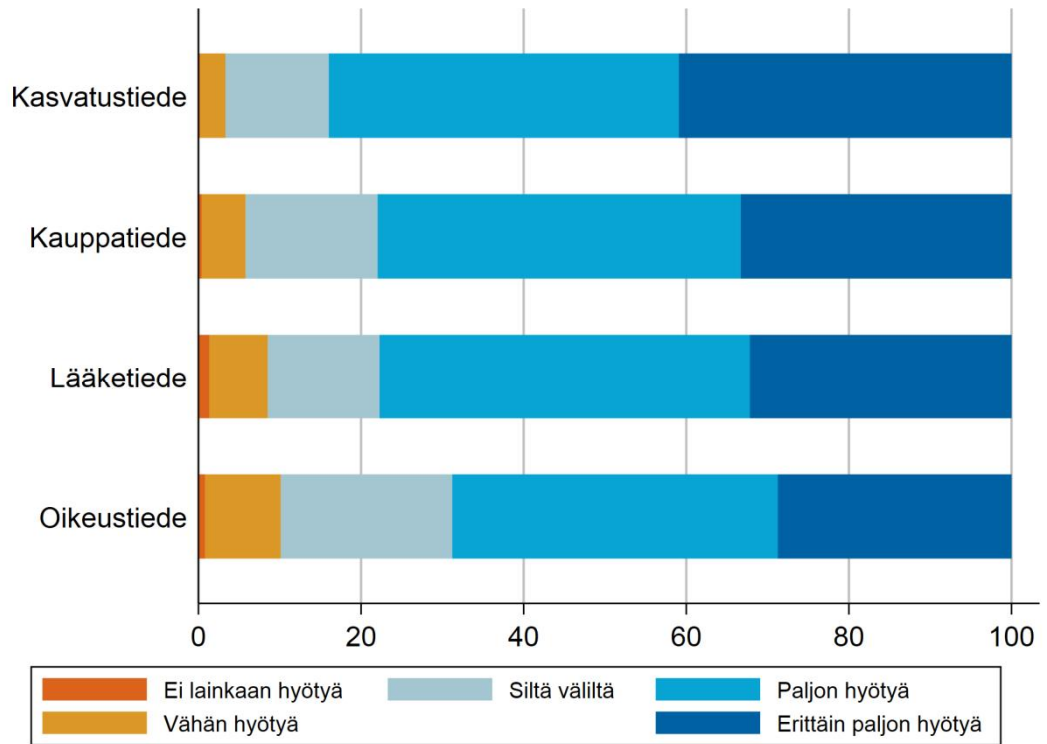
Osuuteen on laskettu kaikki valmennuskurssille osallistuneet, jotka ilmoittivat esitetyn syyn vaikuttaneen paljon tai erittäin paljon.

Liitekuvio 2. Valmennuskurssille osallistumattomien esittämien syiden yhteismäärä, %-jakauma

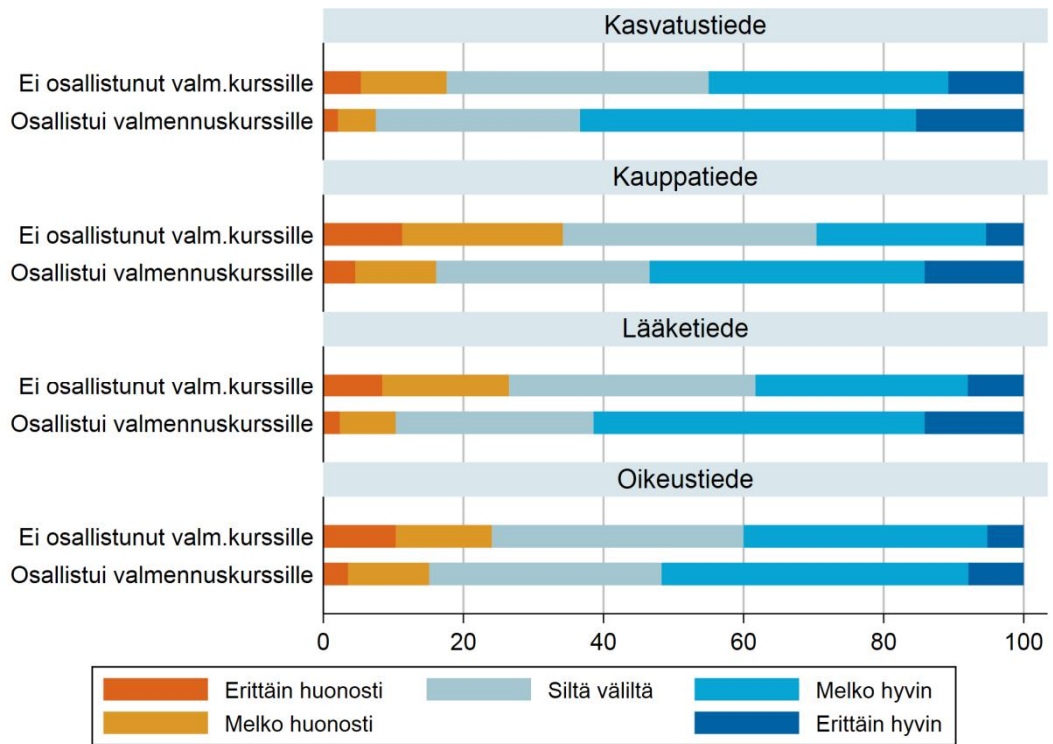

Osuuteen on laskettu kaikki valmennuskurssille osallistumattomat, jotka ilmoittivat esitetyn syyn vaikuttaneen paljon tai erittäin paljon.

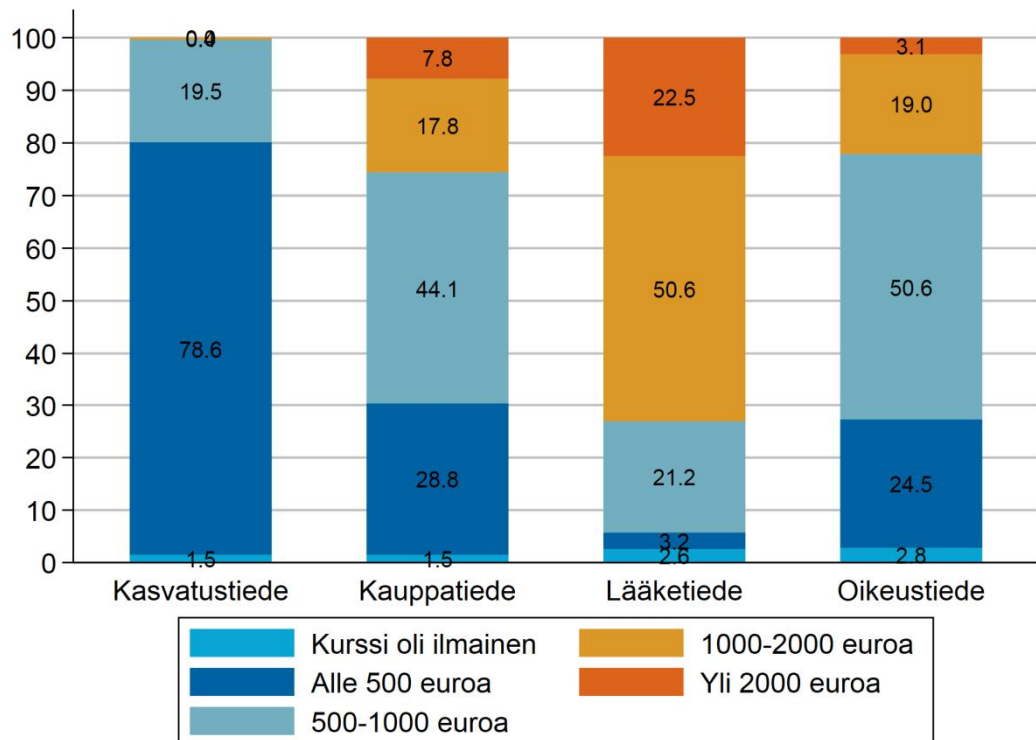
Liitekuvio 3. Kyselyyn vastanneiden arvio valmennuskurssin hyödystä valintakokeessa, %-jakauma

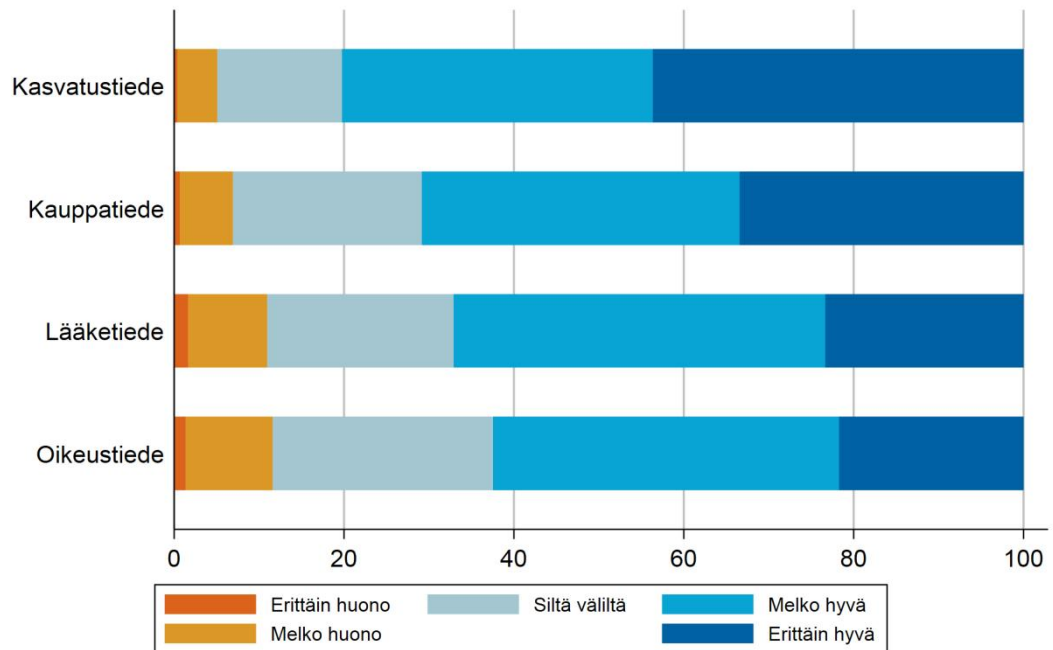
Liitekuvio 4. Valmennuskurssin käyneiden ja käymättömien arvio siitä, miten hyvin oli valintakokeessa pärjännyt, %-jakauma

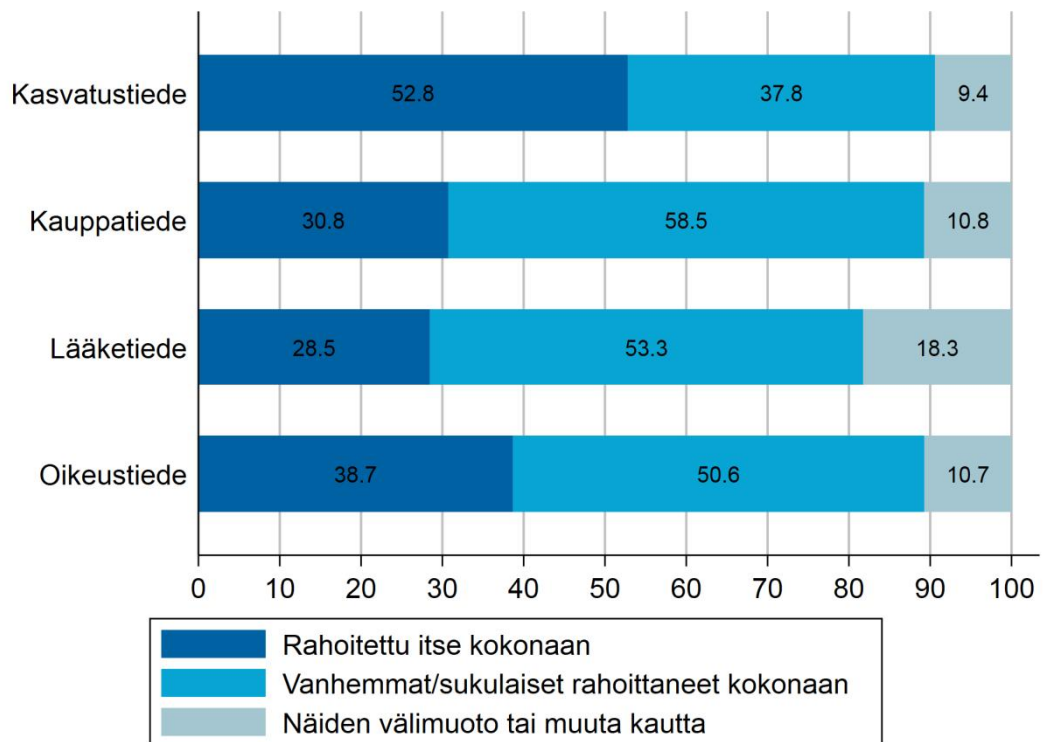
Liitekuvio 5. Valmennuskurssille osallistuminen hinnan mukaan tarkasteltuna, %-jakauma

Liitekuvio 6. Valmennuskurssille osallistuneiden arvio kurssin hinta-laatu-suhteesta, %-jakauma

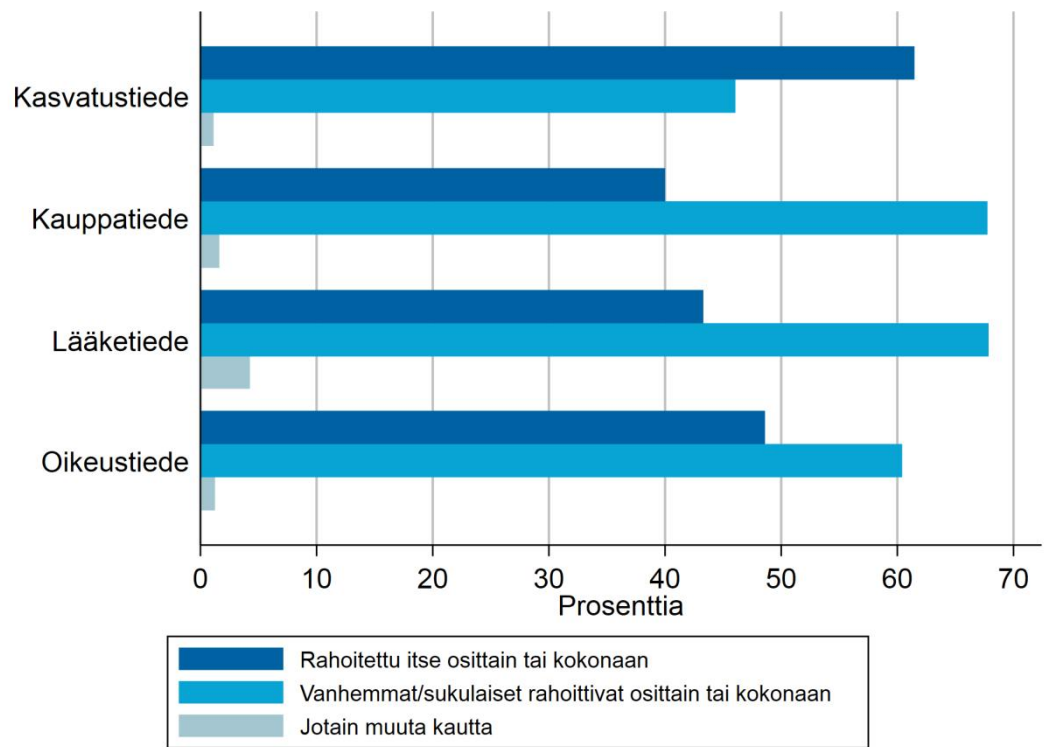

Liitekuvio 7. Valmennuskurssille osallistuminen maksajan mukaan tarkasteltuna, %-jakauma

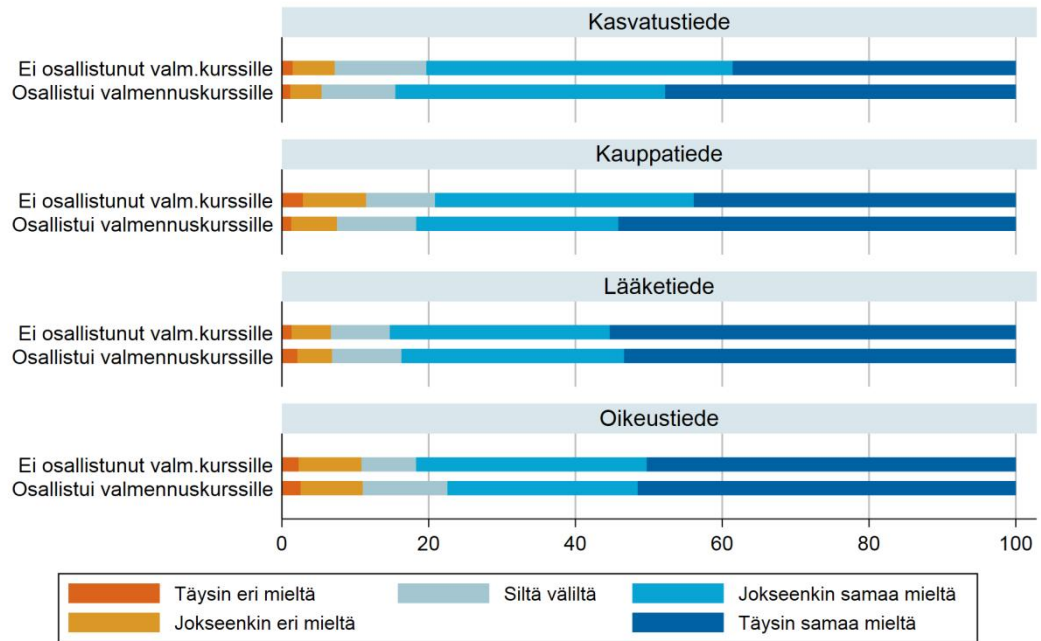

Kuviossa kurssin maksajaa koskevat tiedot on kyselyssä annettujen vastauksien pohjalta (ks. liitekuvio 8 alla) luokiteltu kolmeen ryhmään: hakijoiden itse kokonaan maksamat kurssit, vanhempien tai sukulaisten kokonaan maksamat kurssit sekä hakijoiden ja vanhempien/sukulaisten osittain maksamat kurssit. Tähän viimeiseen ryhmään on yhdistetty myös se vaihtoehto, että kurssin rahoitus on tullut ”jotain muuta kautta”.

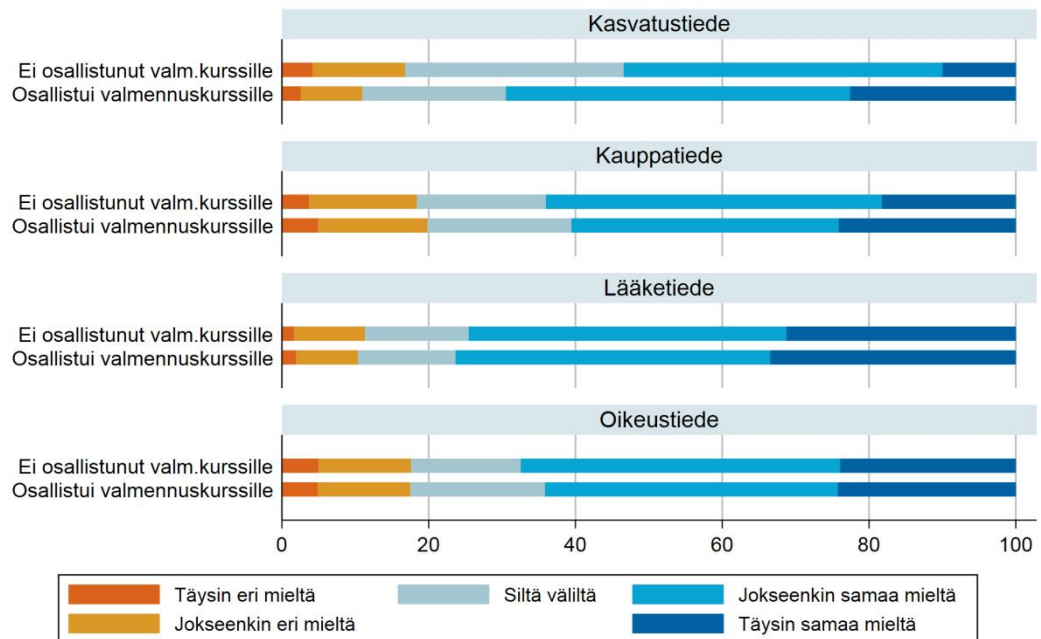
Liitekuvio 8. Valmennuskurssille osallistuminen maksajan mukaan tarkasteltuna, %-jakauma

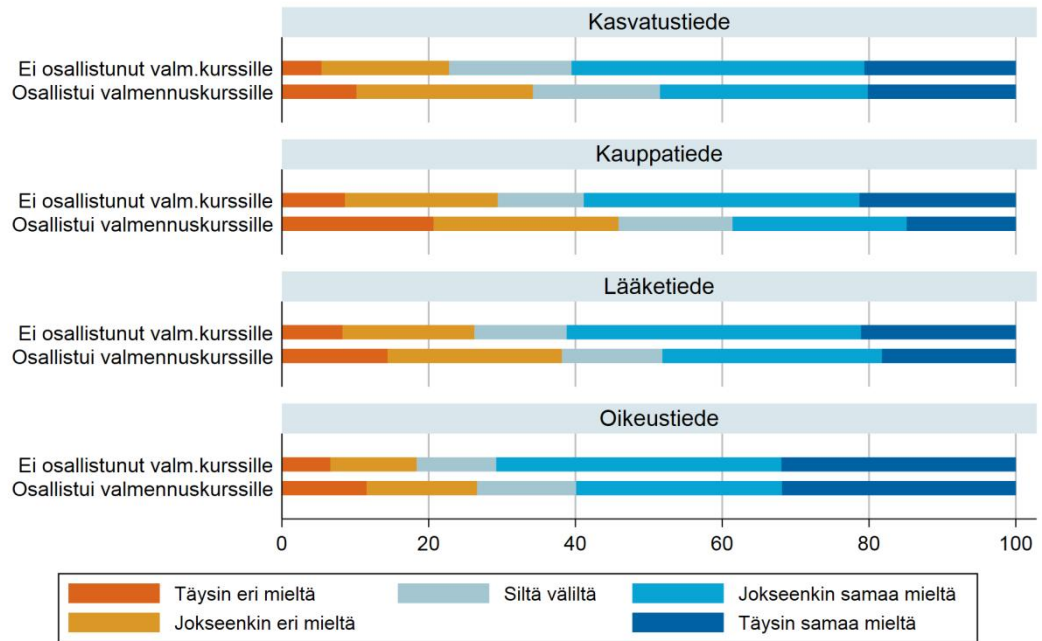
Liitekuvio 9. Valmennuskurssille osallistuneiden ja osallistumattomien suhtautuminen väitteeseen ”Valintakokeista ei pidä luopua, koska ne antavat kou- lussa huonosti menestyneelle uuden mahdollisuuden”, %-jakauma

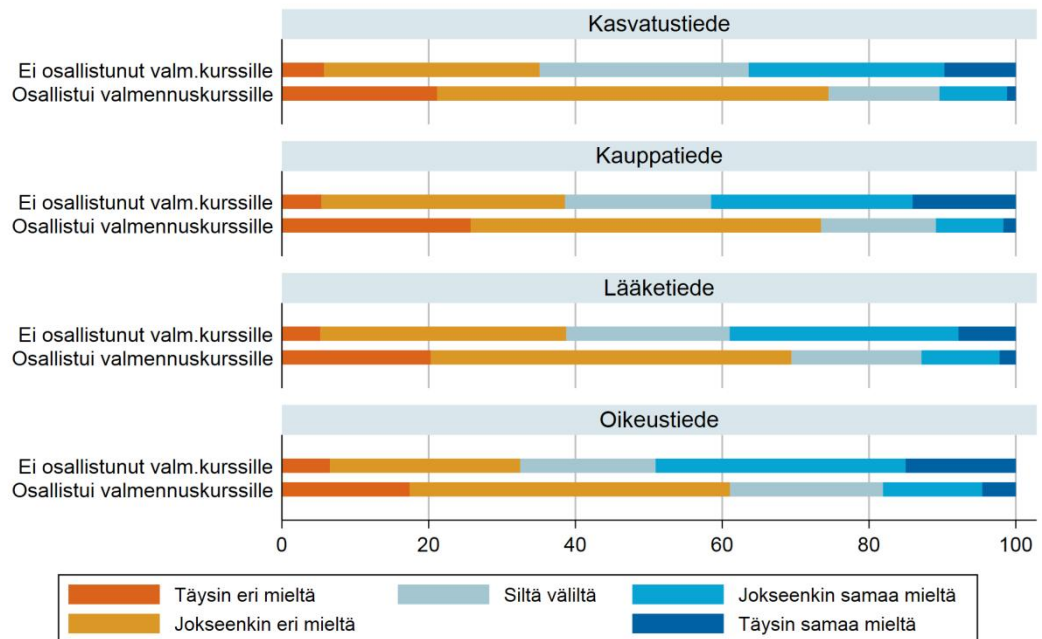
Liitekuvio 10. Valmennuskurssille osallistuneiden ja osallistumattomien suh- tautuminen väitteeseen ”Valintakokeista luopuminen ei lopettaisi kurseja, vaan ne keskittyisivät yo-valmentamiseen”, %-jakauma

Liitekuvio 11. Valmennuskurssille osallistuneiden ja osallistumattomien suhtautuminen väitteeseen ”Valmennuskurssit ovat ongelma koulutuksen tasa-arvon näkökulmasta”, %-jakauma

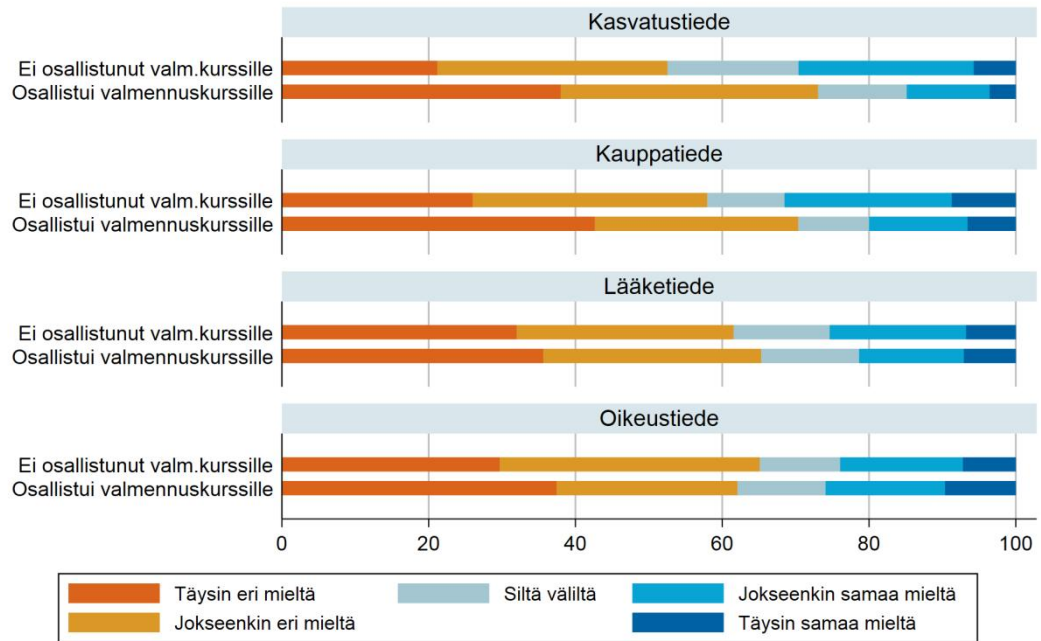

Liitekuvio 12. Valmennuskurssille osallistuneiden ja osallistumattomien suhtautuminen väitteeseen ”Valmennuskurssit ovat pelkkää rahastusta”, %-jakauma

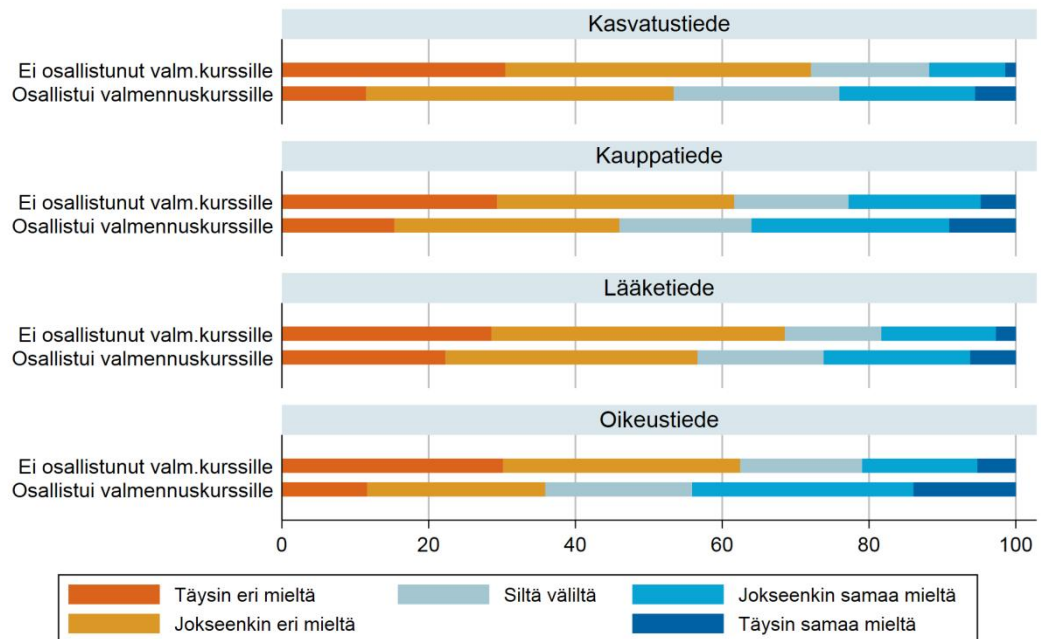

Liitekuvio 13. Valmennuskurssille osallistuneiden ja osallistumattomien suhtautuminen väitteeseen ”Opiskelijavalinnat tulisi tehdä koulu- ja ylioppilas-komenestyksen perusteella”, %-jakauma

Liitekuvio 14. Valmennuskurssille osallistuneiden ja osallistumattomien suhtautuminen väitteeseen ”Valintakokeiden vuoksi valmennuskurssit ovat välttämättömiä”, %-jakauma

Liite 2: kyselylomake valmennuskurssille osallistumisesta

1. Oletko osallistunut kasvatus-/kauppa-/oikeus-/lääketieteellisen alan valmennuskurssille viimeksi kuluneen vuoden aikana?

2. Osallistuitko tänä vuonna kasvatus-/kauppa-/oikeus-/lääketieteellisen alan valintakokeeseen?

3. Kuinka hyvin arvelet valintakokeesi menneen? (asteikko 1-5)

4. Millaiselle valmennuskurssille osallistuit?

- Verkko- tai itseopiskelukurssille
- Läsnäoloa vaativalle kurssille
- Muunlaiselle kurssille, millaiselle?

5. Paljonko valmennuskurssi maksoi?

- Kurssi oli ilmainen
- Alle 500 euroa
- 500-1000 euroa
- 1000-2000 euroa
- Yli 2000 euroa

6. Kuinka rahoitit valmennuskurssille osallistumisen?

- Maksoin itse osan tai kokonaan
- Vanhempani tai sukulaiseni maksoivat osan tai kokonaan
- Jotain muuta kautta, miten

7. Kuinka paljon seuraavat syyt tai tekijät vaikuttivat osallistumiseesi valmennuskurssille? (asteikko 1-5 välillä ei lainkaan – erittäin paljon)

- Olin kuullut, ettei valintakokeista pääse läpi käymättä valmennuskurssia
- Tällä alalla lähes kaikki osallistuvat valmennuskurssille, joten minunkin oli pakko
- En kokenut omia tietojani ja taitojani riittävän hyväksi, joten ajattelin valmennuskurssista olevan hyötyä
- Sain valmennuskurssin järjestäjältä mainontaa, joka lupasi lähes varman sisäänpääsyn
- Valmennuskurssi tarjosi sopivan rungon valintakokeisiin valmistautumiseen

- Osallistuin, koska vanhempani (tai joku muu) maksoivat kurssin

Oliko sinulla vielä jokin erityinen syy valmennuskurssille osallistumiseen, mikä?

8. Valmennuskurssin hinta-laatusuhde oli... (asteikko 1-5)

9. Kuinka tyytyväinen olet käymääsi valmennuskurssiin? (asteikko 1-5)

10. Valmennuskurssista oli hyötyä valintakokeessa... (asteikko 1-5)

11. Oletko aiemmin osallistunut valmennuskurssille?

- En ole
- Kyllä, saman alan kurssille kerran
- Kyllä, saman alan kurssille useammin kuin kerran
- Kyllä, eri alan kurssille kerran
- Kyllä, eri alan kurssille useammin kuin kerran

JOS EI OSALLISTUNUT VALMENNUSKURSSILLE:

12. Miksi et osallistunut valmennuskurssille?

- En kokenut sitä tarpeelliseksi / uskoin pärjääväni ilmankin
- Ei taloudellisesti mahdollista
- Ei ollut sopivaa kurssitarjontaa
- Valmennuskurssi järjestettiin liian kaukana
- Olen käynyt vastaavan kurssin aiemmin
- Joku muu syy, mikä

JOS EI OSALLISTUNUT VALINTAKOKEESEEN:

13. Miksi et osallistunut valintakokeeseen?

- En ehtinyt valmistautua riittävän hyvin
- Sairastuin
- Muu perhesyy
- Jokin muu syy, mikä

14. Mitä mieltä olet seuraavista valmennuskursseihin ja opiskelijavalintoihin liittyvistä väittämistä? (asteikko 1-5 välillä täysin eri mieltä – täysin samaa mieltä)

- Valmennuskurssit ovat ongelma koulutuksen tasa-arvon näkökulmasta
- Opiskelijavalinnat tulisi tehdä täysin koulu- ja ylioppilaskoemenestyksen perusteella sekä alakohtaisesti tarvittavia soveltuvuusarvioita käyttäen
- Pääsykokeiden vuoksi valmennuskurssit ovat välttämättömiä
- Pääsykokeista ei pidä luopua, koska ne antavat koulussa huonosti menestyneelle uuden mahdollisuuden hakea korkeakouluun
- Valmennuskurssit ovat pelkkää rahastusta
- Pääsykokeista luopuminen ei lopettaisi valmennuskursseja, ne vain keskittyisivät siinä tapauksessa esimerkiksi ylioppilaskokeisiin valmentamiseen

15. Syntymävuosi

16. Sukupuoli

17. Oletko suorittanut ylioppilastutkinnon tai vastaavan kansainvälisen (IB, EB, ...) tutkinnon?

18. Oletko suorittanut jonkin ammatillisen tutkinnon?

- Toisen asteen ammatillinen perustutkinto
- Ammatti- tai erikoisammattitutkinto
- Opistoasteen tutkinto
- Ammattikorkeakoulututkinto
- Ylempi ammattikorkeakoulututkinto
- Yliopistotutkinto

19. Millainen oli lukio- tai peruskoulumenestyksesi?

- Erinomainen (9-10)
- Hyvä (8-9)
- Melko hyvä (7-8)
- Tyydyttävä (6-7)
- Välttävä (5-6)

20. Isäsi / äitisi koulutustausta (molemmilta erikseen)

- Peruskoulu

- Ammatillinen koulutus / lukio
- Alin korkea-aste tai alempi korkeakouluaste
- Ylempi korkeakouluaste
- Tutkijakoulutusaste

21. Sallitko, että vastauksesi voidaan yhdistää Opetushallituksen rekisteritietoihin?

LÄHTEITÄ JA TAUSTA-AINEISTOJA

Ahola S. 2004. Yhteishausta yhteisvalintaan. Yliopistojen opiskelijavalintojen kehittäminen. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2004:9. Helsinki: Yliopistopaino.

Ahola, S. 2010. Ylioppilassuman mysteeri. Tiedepolitiikka 35(2), 47-51.

Ahola, S. 2012a. Yliopisto-opintojen pitkittyminen korkeakoulupoliittisena ongelmana. Teoksessa H. Aittola ja T. Saarinen (toim.) Kannattaako korkeakoulutus. Artikkelikokoelma Korkeakoulututkimuksen XI kansallisesta symposiumista 22.-23.8.2011. Jyväskylän yliopisto, Koulutuksen tutkimuslaitos. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.

Ahola, S. 2012b. National evaluation of Bologna implementation in Finland – procedures and outcomes. Tertiary Education and Management 18(3), 237-252.

Ahola, S. 2012c. Mitä on evidence-based policy? Esimerkkinä opintojen pitkittymiskeskustelu. Kasvatus 43(5), 550-556.

Ahola, S., Asplund, R. & Vanhala, P. 2016. Valmennuskurssit – välttämätön paha vai jotain muuta? Tiedepolitiikka 4/2016, 61–67.

Ahola, S., Asplund, R. & Vanhala, P. 2017. Pääseekö yliopistoon, jos käy valmennuskurssin? Tiedepolitiikka 2/2017, 58–61.

Ahola, S. & Kokko, A. 2001. Finding the Best Possible Students: student selection and its problems in the field of business, Journal of Higher Education Policy and Management 23(2), 191–203.

Ahola, S. & Nurmi, J. 1998. Koulutusväylät, työmarkkinat ja valikoituminen. Opetusministeriö. Koulutus- ja tiedepolitiikan osaston julkaisusarja 54. Helsinki.

Brunila, K. 2009. Sukupuolten tasa-arvo korkeakoulutuksessa ja tutkimuksessa. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2009:51.

Galli, L. & Ahola S. 2011. Opiskelijanäkökulma tutkinno uudistukseen. Turun yliopisto. Koulutussosiologian tutkimuskeskuksen raportti 77. Turku: Uniprint.

Hallitusohjelma 2003. Pääministeri Matti Vanhasen hallituksen ohjelma 24.6.2003. Valtioneuvoston kanslia.

Hallitusohjelma 2007. Pääministeri Matti Vanhasen II hallituksen ohjelma 19.4.2007. Valtioneuvoston kanslia.

Hallitusohjelma 2015. Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma 29.5.2015. Valtioneuvoston kanslia.

Halonen, M. 1994. Opinto-oikeus, liikkuvuus, koulutuspaikkojen käyttö ja ympärivuotinen opiskelu. Opetusministeriö. Koulutus- ja tiedepolitiikan linjan julkaisusarja 19. Helsinki.

HE 244/2014. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi yliopistolain ja ammattikorkeakoululain muuttamisesta. <http://finlex.fi/fi/esitykset/he/2014/20140244>

HS, 2012. Valmennuskurssit rapauttavat koulutuksen tasa-arvoa. HS 13.3.2012.
<http://www.hs.fi/paivanlehti/arkisto/Valmennuskurssit+rapauttavat+koulutuksen+tasa-arvo/aaHS20120313SI1MP01fmj>

HS 2017a. Ministeriö vaatii korkeakouluja luopumaan työläistä pääsykokeista jo ensi keväänä – näin muutos vaikuttaa korkeakouluun pyrkiviin lukiolaisiin ja välivuotta viettäviin. HS 16.8.2017.

<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000005327337.html>

HS 2017b. Valtaavatko Helsingin eliittilukioiden nuoret yliopistot? HS kysyi, keitä olisivat pääsykoeuudistuksen voittajat ja häviäjät. HS 27.9.2017

<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000005384221.html>

Jussila, M. 1996. Korkeakoulujen opiskelijavalinnat. Kehittämisen haasteita ja mahdollisuuksia. Opetusministeriö. Koulutus- ja tiedepolitiikan linjan julkaisusarja 34. Helsinki.

KESU 1996. Koulutus ja tutkimus 2000. Koulutuksen ja korkeakouluissa harjoitettavan tutkimuksen kehittämissuunnitelma vuosille 1995–2000. Helsinki: Edita.

KKA 2010. Tutkinno uudistuksen arviointi 2010. Korkeakoulujen arviointineuvoston julkaisuja 17:2010. Tampere: Tammerprint Oy.

Korhonen, V. & Rautopuro J. 2012. Hitaasti mutta epävarmasti – onko opintoihin hakeutumisen lähtökohdilla yhteyttä opintojen käynnistymisongelmiin? Teoksessa Vesa Korhonen & Marita Mäkinen (toim.): Opiskelijat korkeakoulutuksen näyttämöllä. Tampere: Tampereen yliopistopaino.

Kosunen, S., Haltia, N. & Jokila, S. 2015. Valmennuskurssit ja mahdollisuuksien tasa-arvo yliopistokoulutukseen hakeutumisessa. Kasvatus 46(4), 334-348.

Laukkonen, M-L. 2018. Pienituloisten perheiden ylioppilaat välttävät riskiä pääsykokeita painottavissa opiskelijavalinnoissa. ETLA Muistio - ETLA Brief 62. 01.02.2018.

Mielityinen, I. & Moitus, S. (toim.) 2002. Yliopistojen opiskelijavalintojen kartoitus. Opetusministeriö. Koulutus- ja tiedepolitiikan osaston julkaisusarja 100. Opetusministeriö.

OKM 2012. Ehdotus valtioneuvoston strategiaksi koulutuksen tasa-arvon edistämiseksi. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2012:28. Helsinki. <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2012/liitteet/tr28.pdf>. (Luettu 15.10.2014.)

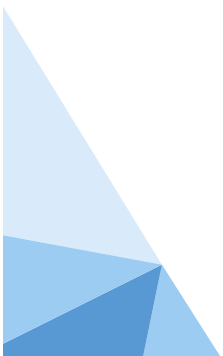
OKM 2016. Valmiina valintoihin. Ylioppilastutkinnon parempi hyödyntäminen korkeakoulujen opiskelijavalinnoissa. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2016:37. Helsinki.

OKM 2017. Valmiina valintoihin II. Ammatillisesta koulutuksesta korkeakouluun. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:25. Helsinki.

OPM 1986. Ylioppilaiden jatkokoulutustyöryhmän muistio. Opetusministeriön työryhmien muistioita 1986:18. Helsinki: Opetusministeriö.

OPM 1988. Ylioppilassumatyöryhmän muistio. Opetusministeriön työryhmien muistioita 1988:11. Helsinki: Opetusministeriö.

OPM 1998. Opintojen etenemisen tehostaminen. Opetusministeriön työryhmien muistioita 1998:15. Helsinki.

OPM 2003. Korkeakoulujen opintoaikojen lyhentämisen toimenpideohjelma. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2003:27. Helsinki.

OPM 2010. Ei paikoillanne, vaan valmiit, hep! Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2010:11. Helsinki.

Pekkarinen, T. & Sarvimäki, M. 2016. Parempi tapa valita korkeakouluopiskelijat. VATT Policy Brief. <http://vatt.fi/parempi-tapa-valita-korkeakouluopiskelijat>

Potila, A-K. 2014. Opiskelijatutkimus 2014. Korkeakouluopiskelijoiden toimeentulo ja opiskelu. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2014:10. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-285-2>

Potila, A-K., Moisio, J., Ahti-Miettinen, O., Pyy-Martikainen, M. & Virtanen, V. 2017. Opiskelijatutkimus 2017. EUROSTUDENT VI -tutkimuksen keskeiset tulokset. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:37. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-500-6>

SA 257/1995. Asetus ammattikorkeakoulujen yhteishakujärjestelmästä. Finlex.

SA 558/2009. Yliopistolaki. Finlex.

SA 293/2014. Valtioneuvoston asetus korkeakoulujen yhteishausta. Finlex.

SA 932/2014. Ammattikorkeakoululaki. Finlex.

SA 1129/2014. Valtioneuvoston asetus ammattikorkeakouluista. Finlex.

SA 256/2015. Laki yliopistolain muuttamisesta. Finlex.

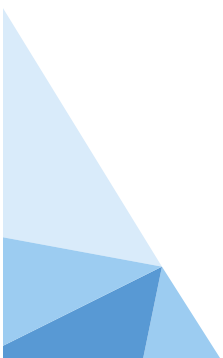
SA 257/2015. Laki ammattikorkeakoululain muuttamisesta. Finlex.

Sajavaara, K., & Hakkarainen, K. & Henttonen, A. & Niinistö, K. & Pakkanen, T. & Piilonen A.-R. & Moitus, S. 2002. Yliopistojen opiskelijavalintojen arviointi. Korkeakoulujen arviointineuvoston julkaisuja 17:2002. Helsinki.

Sarvimäki, M. 2017. Miksi valintakokeista olisi aika luopua? VATT Blogi 22.8.2017. http://vatt.fi/artikkeli/-/asset_publisher/miksi-paasykokeista-olisi-aika-luopua- (viitattu 15.9.2017)

Seuri, A. & Vartiainen, H. 2018. Yliopistouudistus ja yliopistojen rakennekehitys. Talouspolitiikan arviointineuvoston vuoden 2017 raportin tausta-aineistot. <https://www.talouspolitiikanarviointineuvosto.fi/raportit/raportti-2017/>

TK 2017. Koulutukseen hakeutuminen 2016. Tilastokeskus. https://www.stat.fi/til/khak/2016/khak_2016_2017-12-13_fi.pdf

ETLA

VALTIONEUVOSTON
SELVITYS- JA TUTKIMUSTOIMINTA

tietokayttoon.fi

ISSN 2342-6799 (pdf)
ISBN 978-952-287-529-7 (pdf)

